

Sinikka Lahtinen

Censuskongruens och genus
i finska gymnasisters inlärarvenska

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 1998

Sinikka Lahtinen

Genuskongruens och genus
i finska gymnasisters inlärarsvenska

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Villa Ranan Paulaharju-salissa
joulukuun 12. päivänä 1998 kello 12.

Akademisk avhandling som med tillstånd av humanistiska fakulteten vid Jyväskylä universitet
framlägges till offentlig granskning i Villa Rana, Paulaharju-salen
lördagen den 12 december 1998 klockan 12.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 1998

Genuskongruens och genus
i finska gymnasisters inläraarsvenska

STUDIA PHILOLOGICA JYVÄSKYLÄENSIA 47

Sinikka Lahtinen

Genuskongruens och genus
i finska gymnasisters inlärarvenska

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 1998

Editors
Raija Markkanen
Department of English, University of Jyväskylä
Kaarina Nieminen
Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

URN:ISBN:978-951-39-8435-9
ISBN 978-951-39-8435-9 (PDF)
ISSN 0585-5462

ISBN 951-39-0371-0
ISSN 0585-5462

Copyright © 1998, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä
and ER-Paino Ky, Lievestuore 1998

ABSTRACT

Lahtinen, Sinikka

Gender Agreement and Gender in the Swedish Interlanguage of Finnish Learners

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 1998, 260 p.

(Studia Philologica Jyväskyläensia

ISSN 0585-5462;47)

ISBN 951-39-0371-0

Yhteenvedo: Genuskongruenssi ja genus suomalaisten lukiolaisten ruotsin oppijakielessä

Diss.

The present study explores how Finnish learners use uter and neuter forms in their Swedish interlanguage and what kinds of errors they make in using the forms. The data consisted of essays written by 342 pupils in the 1st and 3rd grades of the Finnish upper secondary school. A test was designed to investigate further some phenomena, infrequent in the essays, and to separate procedural from declarative knowledge.

The analysis of the 6,654 gender markings in the essays showed that the use of uter gender markers was easier for the the Finnish learners than the use of the neuter ones. Uter forms dominate in the target language and also in the analysed textbooks. The mastery of the different markers varied: gender marking of definite suffixes was almost error-free, whereas the marking of adjectives and definite articles caused difficulties. The latter categories occurred rarely in the essays compared with the definite suffix. Rote learning and learning of the noun and the suffix as an unanalyzed whole may partly explain the high degree of correctness shown by the pupils in handling the definite suffix in free written production. Compared to the second language learners in Andersson's study (1992), the Finnish foreign language learners showed a significantly higher accuracy in the use of neuter gender markers. It is thus suggested that foreign language learners may benefit from focusing their attention on gender marking done in teaching, whereas informal learners may not pay sufficient attention to neuter gender markers which occur less often in input, their proportion being approximately 20-30 %.

379 pupils in 10 different upper secondary schools were tested and it was shown that adjective attributes which can take different forms depending on the preceding determiner constitute the main problem for the learners. When the gender of the noun was given, but the noun was unfamiliar to the learners, accuracy rates in the choice of the gender form of determiners were not as high as expected. It appears that some suffixes facilitated gender assignment, and the pupils seemed to understand that these suffixes determine the gender of the noun. The most difficult part of the test, however, was the one where pupils were expected to identify and correct wrong gender forms in a text. As a whole, the learners were rather inconsistent in assigning gender in the test.

Keywords: grammatical gender, gender assignment, foreign language learning

FÖRORD

Det är tack vare lärarna och studiekamraterna på institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet som jag blev intresserad av språkvetenskap. Jag hade nämligen förmånen att studera där under två terminer. Speciellt med Ulla Karlsson förde jag många fascinerande diskussioner om språkvetenskap. Mitt pro gradu -arbete handlade om speciesbruket i inläraarsvenskan, vilket jag hade för avsikt att bygga licentiatavhandlingen på. I analysen av materialet stötte jag dock på former av typen *det bästa tiden*, vilka väckte mitt intresse för den formella sidan av nominalfrasen, och i Uppsala där jag och min familj bodde i drygt tre år övergick jag till det studium av grammatiskt genus som föreliggande undersökning huvudsakligen behandlar.

Först och främst är jag mången tack skyldig min handledare, professor Matti Rahkonen, som har läst och kommenterat mitt manuskript i otaliga revideringar. Hans outtröttliga kritik har hjälpt mig att förbättra avhandlingen på mångahanda sätt. Speciellt tacksam är jag för hans råd i samband med den loglineära analysen.

Föreliggande arbete är en vidareutveckling av en licentiatavhandling i nordiska språk vid Jyväskylä universitet och ingår i projektet Finterlingva. Professor Veikko Muittari, som granskade licentiatavhandlingen, vill jag tacka för goda råd och konstruktiv kritik. Mitt stora tack framför jag till professor Sauli Takala som hjälpt mig i samband med testet och som granskat manuskriptet samt kommit med värdefulla kommentarer. Ett tack går till docent Roger Källström som läst tidigare versioner och med vilken jag fört berikande e-post-diskussioner om genus och animathet i svenskan. FD Anders-Börje Andersson har också läst och kommenterat mina texter, för vilket jag är honom tack skyldig. Professor Kenneth Hyltenstam tackar jag för granskning av manuskriptet och för värdefulla förbättringsförslag. Vidare tackar jag adjunkt Kurt Johansson, som har språkgranskat den svenska texten. Utan hans hjälp och mycket noggranna korrekturläsning skulle de kvarvarande felaktigheterna ha varit alltför många.

För ekonomiskt stöd i form av stipendier tackar jag institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet och rektorsämbetet vid detsamma. Släkterna Lahtinen och Pulkkinen har gjort det ekonomiskt möjligt för mig att framskrida långsamt med min forskning och mina föräldrar och min svärmor tackar jag för all hjälp med barnpassning. Mitt tack går också till min make, som har visat förståelse för att jag så lång tid uppehållit mig med denna undersökning.

Många olika personer, utöver de redan nämnda, har bidragit till att jag nu kan framlägga mitt arbete som doktorsavhandling. Jag vill tacka de lärare som gav mig en möjlighet att testa deras elever samt alla de elever som deltog i testet. Ett stort tack riktas till de personer som varit till hjälp med materialets kodning, bl.a. ped.lic. Sari Salojärvi och fil.mag. Anneli Kela. Forskarna

FD Monica Axelsson, FD Kari Fraurud, FD Taina Juurakko, fil.mag. Sirkku Latomaa och ped.mag. Pia Nissilä tackar jag för intressanta diskussioner, goda råd och uppmuntran.

Mina vänner, Tiina Suominen och Pirkko Manninen, samt min syster, Riitta, har delat både glädje och bekymmer. De har fått stå ut med många klagovisor från min sida, men de har uppmuntrat mig på alla sätt. Tiina och Pirkko har också hjälpt mig med det praktiska på institutionen. Jag tackar dem alla för deras hjälp och uppmuntran.

Att forska i genus och genusbruk i inlärarespråket har varit givande, stundom också svårt. Många frågor återstår:

"Ty vår kunskap är ett styckverk
Nu se vi ju på ett dunkelt sätt såsom i en spegel,
men då skola vi se ansikte mot ansikte.
Nu är min kunskap ett styckverk, ...
men då skall jag känna till fullo,
såsom jag själv har blivit till fullo känd." 1 Kor. 13: 9,12

Jyväskylä i november 1998

Sinikka Lahtinen

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

FIGUR	1	Typologi av genussystem baserad på Corbett (1991)	26
FIGUR	2	Behärskning av genus utrum i Anderssons material	47
FIGUR	3	Behärskning av genus neutrum i Anderssons material	48
FIGUR	4	Andelen utrala och neutrala former i undersökta textböcker	83
FIGUR	5	Andelen olika genusmarkerade former i läroboksserier	85
FIGUR	6	Den procentuella andelen olika genusböjda former i ABI86, GYM90 och läromaterialet	87
FIGUR	7	Korrektetsprocent hos de olika inlärarygrupperna	92
FIGUR	8	Spridningsdiagram för utrum+neutrum	97
FIGUR	9	Spridningsdiagram för utrum	98
FIGUR	10	Spridningsdiagram för neutrum	99
FIGUR	11	Medelvärden i korrekthet för de olika betygsklasserna	100
FIGUR	12	Korrektthet i genusmarkering vid OFRA i Anderssons material och i FINGYM	106
FIGUR	13	Korrektthet vid determinerare i Anderssons material och i FINGYM	117
FIGUR	14	Korrektthet i genusmarkering vid BSLA i Anderssons material och i FINGYM	121
FIGUR	15	Korrektthet i genusmarkering vid ADJ i Anderssons material och i FINGYM	126
FIGUR	16	Korrektthet i de olika delkorpusarna i FINGYM vid utrala substantiv	129
FIGUR	17	Korrektthet i de olika delkorpusarna i FINGYM vid neutrala substantiv	130
FIGUR	18	Korrektthet hos delkorpusarna, utrum + neutrum	131
FIGUR	19	Korrektthet i genusmarkering i Anderssons undersökning (1992) och i FINGYM	133
FIGUR	20	Dependensstruktur för sambandet mellan N, DET och SUF	137
FIGUR	21	Fördelning av NP-typer i GYM90-materialet	166
FIGUR	22	Fördelning av NP-typer i ABI86-materialet	166
FIGUR	23	Fördelning av NP-typer i ABI80-materialet	167
FIGUR	24	Gruppmedelvärdet för de olika skolorna	184
FIGUR	25	Gruppmedelvärdet för andelen rätta svar betygsvis	185
FIGUR	26	Sambandet mellan korrekthet och obekantthet	193
FIGUR	27	Gruppmedelvärdet vid olika suffix skolvis	197
FIGUR	28	Gruppmedelvärden för de olika skolorna i del 2	203
FIGUR	29	Gruppmedelvärden för de olika skolorna i del 4	209

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER

TABELL	1	Kongruensklasser i svenskan (<i>e-lös</i> varietet)	21
TABELL	2	Det totala antalet genusmarkeringar hos inlärarygrupperna i Anderssons undersökning	47
TABELL	3	Den undersökta korpusen (FINGYM)	58
TABELL	4	Uppsatsrubrikerna i de undersökta materialen	60
TABELL	5	Förekommande genusmarkeringar hos en individ i GYM90-materialet	75
TABELL	6	Korrekthetsprocent för de undersökta klasserna	75
TABELL	7	De förekommande substantiven med genusmarkering (GM) (ant. korr. GM vid subst. / tot. ant. GM vid subst., korrektetsprocent för subst.)	75
TABELL	8	Genusmarkering vid några frekventa substantiv i FINGYM	79
TABELL	9	Andelen korrekta genusmarkeringar för substantiv i olika kontexter	80
TABELL	10	Den procentuella andelen utrala genusmarkerade former i textböcker	83
TABELL	11	Andelen utrala GM av alla GM och andelen korrekta utrala GM av alla korrekta GM i FINGYM	84
TABELL	12	De olika genusmarkerade formerna i läroboksserier	85
TABELL	13	Den procentuella andelen olika genusmarkerade former i textböcker för olika årskurser	86
TABELL	14	Andelen utrala genusmarkörer hos främmandespråksinlärare och andraspråksinlärare	88
TABELL	15	Korrekta genusmarkeringar hos främmandespråksinlärare (FINGYM) och andraspråksinlärare (Andersson)	89
TABELL	16 a	Andelen individer med olika korrektetsprocent, utr. och neutr.	89
TABELL	16 b	Andelen individer med olika korrektetsprocent, genus utrum	90
TABELL	16 c	Andelen individer med olika korrektetsprocent, genus neutrum	91
TABELL	17	Korrekthet i genusmarkering hos de olika inlärarygrupperna	92
TABELL	18	Korrekthet i utrum och neutrum på individnivå i FINGYM	93
TABELL	19	Korrekthet i genusmarkering vid animata och inanimata substantiv i de olika delmaterialen i FINGYM	95
TABELL	20	Korrekthet i genusmarkering vid animata substantiv i FINGYM	95
TABELL	21	Korrekthet i genusmarkering vid inanimata substantiv i FINGYM	96

TABELL	22 a	Andelen individer med olika korrekthetsprocent i ABI80 och ABI86, utrum och neutrum	100
TABELL	22 b	Andelen individer med olika korrekthetsprocent i ABI80 och ABI86, genus utrum	101
TABELL	22 c	Andelen individer med olika korrekthetsprocent i ABI80 och ABI86, genus neutrum	101
TABELL	23	Korrekthet i genusmarkering vid OFRA	103
TABELL	24	Korrekthet i genusmarkering vid OFRA i de olika delmaterialen i FINGYM	103
TABELL	25	Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid OFRA i FINGYM	104
TABELL	26	Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid OFRA i FINGYM	104
TABELL	27	De felaktiga beläggen på OFRA i FINGYM	105
TABELL	28	Behärskning av genusmarkering vid typerna OFRA+X+N och OFRA+N i FINGYM	106
TABELL	29	Korrekthet i genusmarkering vid OFRA+N och N+BSLA jämfört med övriga genusböjda element i FINGYM	107
TABELL	30	Korrekthet i genusmarkering vid de två subkategorierna i BFRA i FINGYM	108
TABELL	31	Korrekthet i genusmarkering vid BFRA i FINGYM	108
TABELL	32	Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid BFRA i FINGYM	109
TABELL	33	Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid BFRA i FINGYM	109
TABELL	34	De felaktiga beläggen på BFRA i FINGYM	109
TABELL	35	Korrekthet i genusmarkering vid GBPR i FINGYM	111
TABELL	36	Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid GBPR i FINGYM	112
TABELL	37	Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid GBPR i FINGYM	112
TABELL	38	De felaktiga beläggen på GBPR i FINGYM	112
TABELL	39	Korrekthet i genusmarkering vid typerna GBPR+X+N och GBPR+N	114
TABELL	40	Korrekthet i genusmarkering vid de olika genusböjliga pronominella attributen i FINGYM	114
TABELL	41	Korrekthet i FINGYM och frekvens i läroboksmaterialet för GBPR	115
TABELL	42	Korrekthet i genusmarkering vid BSLA i FINGYM	118
TABELL	43	Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid BSLA i FINGYM	118
TABELL	44	Andelen individer med 100-procentig korrekthet både vid utrum och neutrum vid BSLA i FINGYM	119
TABELL	45	De felaktiga beläggen på BSLA i FINGYM	120

TABELL	46	Antalet NP med genusböjligt adjektiv- eller particip- attribut i FINGYM	123
TABELL	47	Korrekthet i genusmarkering vid ADJ i de olika del- materialen i FINGYM	124
TABELL	48	Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid ADJ i FINGYM	124
TABELL	49	Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid ADJ i FINGYM	125
TABELL	50	De felaktiga beläggen på ADJ i FINGYM	125
TABELL	51	Korrekthet i genusmarkering vid adjektiviska attribut när NP:t saknar andra genusmarkörer	127
TABELL	52 a	Korrekthet vid adjektiviska attribut när NP:t innehåller andra genusböjliga element, N utrum	127
TABELL	52 b	Korrekthet vid adjektiviska attribut när NP:t innehåller andra genusböjliga element, N neutrum	128
TABELL	53	Andelen individer med 100-procentig korrekthet av dem som har minst 3 kontexter	131
TABELL	54	Svårighetssekvens för GYM90-materialet	132
TABELL	55	Svårighetssekvens för ABI86-materialet	132
TABELL	56	Svårighetssekvens för ABI80-materialet	132
TABELL	57	Svårighetssekvens för FINGYM	132
TABELL	58	Kombinationerna för N, DET och SUF	134
TABELL	59	Sambandet mellan DET och SUF utan beaktande av substantivets (N) genus	135
TABELL	60 a	Sambandet mellan DET och SUF vid uttralt N	135
TABELL	60 b	Sambandet mellan DET och SUF vid neutralt N	135
TABELL	61 a	Sambandet mellan DET och SUF när målspråksenlig kongruens råder, fiktiva data	136
TABELL	61 b	Sambandet mellan DET och SUF när inlärarespråklig kongruens råder, fiktiva data	136
TABELL	61 c	Sambandet mellan DET och SUF när inlärarespråklig inkongruens råder, fiktiva data	137
TABELL	62 a	Sambandet mellan DET och N när SUF är uttralt	138
TABELL	62 b	Sambandet mellan DET och N när SUF är neutralt	138
TABELL	63	Sambandet mellan SUF och N	138
TABELL	64	Sambandet mellan DET och SUF	138
TABELL	65	Sambandet mellan N och DET	140
TABELL	66	Sambandet mellan SUF och DET, normativ analys	140
TABELL	67 a	Sambandet mellan DET och SUF vid uttralt N, normativ analys	141
TABELL	67 b	Sambandet mellan DET och SUF vid neutralt N, normativ analys	141
TABELL	68	Sambandet mellan DET och SUF, normativ analys	141

TABELL	69	Kombinationerna för N, DET och ADJ	142
TABELL	70 a	Sambandet mellan DET och ADJ vid uttralt N	142
TABELL	70 b	Sambandet mellan DET och ADJ vid neutralt N	142
TABELL	71	Sambandet mellan deteminerare (DET) och substantiv (N)	143
TABELL	72	Sambandet mellan adjektiviskt attribut (ADJ) och substantiv (N)	143
TABELL	73 a	Sambandet mellan ADJ och DET	143
TABELL	73 b	Sambandet mellan DET och ADJ	143
TABELL	74 a	Sambandet mellan DET och ADJ vid uttralt N, normativ analys	144
TABELL	74 b	Sambandet mellan DET och ADJ vid neutralt N, normativ analys	144
TABELL	75	Andelen korrekt genusmarkerade NP i FINGYM	145
TABELL	76	Kongruens mellan genusmarkörer: NP med rätt kongruens (RK), inläraarspråklig kongruens (FK) och inkongruens (IK)	146
TABELL	77	Typ 1: Genusböjd determinerare, genusböjt attribut och ändselöst substantiv	147
TABELL	78	Typ 2: Genusböjd determinerare och substantiv med suffixartikel	147
TABELL	79	Typ 3: Genusböjd determinerare, genusböjt adjektiviskt attribut, substantiv med suffixartikel	148
TABELL	80	Typ 4: Genusböjt adjektiviskt attribut och substantiv med suffixartikel	148
TABELL	81	Typ 5: NP med två genusböjda adjektiviska attribut	148
TABELL	82	NP med två genusböjda determinerare	149
TABELL	83	Korrekta predikativ när kontrollören är ett substantiv med / utan genusmarkering i samma sats som pred.	152
TABELL	84	Predikativ vid sing. pers. eller indef. pronomen	153
TABELL	85	Predikativ vid det formella subjektet (<i>det</i>)	153
TABELL	86	Andelen korrekta predikativformer när kontrollören är pluralt substantiv	154
TABELL	87	Andelen korrekta predikativformer när kontrollören är pluralt pronomen	155
TABELL	88	Svårighetssekvens för bruket av markörer vid det adjektiviska predikativet FINGYM	155
TABELL	89	Syftning av pronomenen <i>hon, hennes, henne, han, hans, honom</i> i FINGYM	156
TABELL	90	Andelen feminina och maskulina pronomen vid olika korrelat	157
TABELL	91	De felaktiga beläggen på singularat attribut efter BFRA, PRATR och GATR	160

TABELL 92	Positiva singulara adjektivattribut efter bestämd fristående artikel (BFRA), vissa pronominella attribut (PRATR) och genitivattribut (GATR) i FINGYM	161
TABELL 93	De felaktiga beläggen på superlativa singulara attribut efter (BFRA), (PRATR) och (GATR)	162
TABELL 94	Superlativa singulara attribut efter bestämd fristående artikel (BFRA), vissa pronominella attribut (PRATR) och genitivattribut (GATR)	162
TABELL 95	Singulara attribut efter bestämd fristående artikel (BFRA), vissa pronominella attribut (PRATR) och genitivattribut (GATR)	162
TABELL 96	De felaktiga beläggen på attribut med <i>-a</i> efter obestämd artikel	163
TABELL 97	De felaktiga beläggen på adjektivattribut med <i>-a</i> i samband med singulara substantiv utan determinerare . .	164
TABELL 98	Beläggen på singulara attribut vid plurala substantiv	165
TABELL 99	Teoretiska kombinationsmöjligheter för artikel, adjektivattribut och substantiv	167
TABELL 100	Typen (ART)+N i FINGYM	169
TABELL 101	Typen (ART)+ADJ+N i FINGYM	170
TABELL 102	Excerperade material	171
TABELL 103	Beläggen på artikelinkongruens i GYMNASISTSVENSKA 1, STUDENTSVENSKA 86 och STUDENTSVENSKA 79/80	172
TABELL 104	Beläggen på genusinkongruens mellan BFRA och BSLA i GYMNASISTSVENSKA 1, STUDENTSVENSKA 86 och STUDENTSVENSKA 79/80	174
TABELL 105	Materialet för testet	177
TABELL 106	Exempel på uppgifterna i del 1	178
TABELL 107	Exempel på uppgifterna i del 2	179
TABELL 108	Exempel på uppgiften i del 3	179
TABELL 109	Exempel på uppgifterna i del 4	180
TABELL 110	Substantiv med frekvens > 1 i del 4	181
TABELL 111	Individer med olika andel rätta svar betygsvis, del 1	186
TABELL 112	Individer med olika andel rätta svar betygsvis, del 2	187
TABELL 113	Individer med olika andel rätta svar betygsvis, del 3	187
TABELL 114	Individer med olika andel rätta svar betygsvis, del 4	188
TABELL 115	Individer med olika andel rätta svar betygsvis, testet som helhet	188
TABELL 116	Andelen individer med rätt svar av dem som besvarat itemet i del 1	190
TABELL 117	Andelen elever vilka betraktat substantivet som obekant i del 1	192

TABELL 118	Gruppmedelvärde baserat på individuellt korrekthetsindex vid substantiv med suffix	195
TABELL 119	Svårighetssekvens för suffix (n=336)	195
TABELL 120	Följdriktighet i individernas val vid suffix	196
TABELL 121	Gruppmedelvärden för OFRA, BFRA, GBPR, BSLA, ADJ, EGEN, APRE och ADJA i del 2	201
TABELL 122	Svårighetshierarki för OFRA, BFRA, GBPR, BSLA, ADJ, APRE och ADJA i del 2 (n=232)	201
TABELL 123	Svårighetshierarki för OFRA, BFRA, GBPR, BSLA och ADJ i FINGYM (n = 122)	202
TABELL 124	Gruppmedelvärden för OFRA, BFRA, GBPR, BSLA och ADJ i uppsatsmaterialet FINGYM	202
TABELL 125	Andelen individer med 100 % rätt vid studerade variabler betygsvis	203
TABELL 126	Andelen individer som rättat samtliga fel vid substantiv med frekvens > 1 i del 3 (n=379)	205
TABELL 127	Andelen elever med alla fel korrigerade vid ett substantiv i del 3 av dem som svarat rätt vs fel i del 1 samt andelen elever utan rätta korrigeringar vid ett substantiv i del 3 av dem som svarat rätt i del 1	205
TABELL 128	Gruppmedelvärde för de olika variablerna i del 2 och del 4	208
TABELL 129	Svårighetssekvens för OFRA, BFRA, GBPR, ADJ, ADJA och ENAV i del 4 (n = 356)	208
TABELL 130	Gruppmedelvärden för de olika betygsgrupperna	209
TABELL 131	Följdriktighet i elevernas val av genus i del 1 och del 4: andelen individer med konsekvent utrala / neutrala svar av dem som besvarat itemen	211
TABELL 132	Andelen individer med rätt svar vid ett substantiv i olika kontexter i del 4 (n=261)	212
TABELL 133	Följdriktigheten i elevernas val vid svåra substantiv i del 1 och del 4	213
TABELL 134	Följdriktigheten i elevernas val av genus i del 1 och produktion av suffix vid substantiven <i>värld, dag, problem, program, barn, vatten och musik</i> i del 4	214
TABELL 135	Fördelningen av strukturer med DET (ADJ) N SUF i testets del 2 och del 3 samt FINGYM, utrum vs neutrum	216
TABELL 136	Fördelningen av strukturer med DET (ADJ) N SUF i testets del 2 och del 3 samt FINGYM, utrum och neutrum sammanslagna	216
TABELL 137	Fördelningen av svar i strukturer av typen DET (ADJ) N SUF då eleven valt någon form av DET i del 2 och i del 4	217

INNEHÅLL

1	INLEDNING	17
1.1	Bakgrund och syfte	17
1.2	Olika genuskategorier i svenskan	20
1.3	Tilldelning av genus i L1	22
1.3.1	Hypoteser om processning av genus	22
1.3.2	Genustilldelning i svenskan	34
1.4	Tidigare forskning kring inläring av genus	39
1.4.1	Inläring av genus i L1	39
1.4.2	Inläring av genus i L2	41
1.5	Främmandespråksinläring, andraspråksinläring och undervisningens roll	50
2	KORPUSSTUDIEN	57
2.1	Material och metod	57
2.1.1	Undersökta korpusar	57
2.1.2	Om kvantifiering	61
2.1.3	Obligatoriska kontexter och utforskning av genusinläring	66
2.1.4	Exempel på kvantitativ analys	68
2.2	Forskningsfrågor för korpusstudien	72
2.3	Genuskongruens	74
2.3.1	Är genus ett inherent drag i inläraresvenskan?	74
2.3.2	Genusmarkerade former i läroböcker	82
2.3.3	Jämförelse av korpusarna	87
2.3.4	Animata och inanimata substantiv	94
2.3.5	Generell färdighetsnivå och korrekthet i abiturient-materialen	96
2.3.6	Genusmarkering vid de olika genusböjliga leden i ett NP	102
2.3.6.1	Obestämd artikel	102
2.3.6.2	Bestämd framförställd artikel	107
2.3.6.3	Genusböjliga pronominala attribut	110
2.3.6.4	Bestämd slutartikel	118
2.3.6.5	Adjektiviska attribut	122
2.3.6.6	Jämförelse av genusmarkering vid de olika genusböjliga elementen	128
2.3.7	Sambandet mellan substantiv, suffix och determinerare	134
2.3.8	Sambandet mellan determinerare, adjektiv och substantiv	142
2.3.9	Nominalfrasens interna genuskongruens	145

2.3.10	Adjektiviskt predikativ	149
2.3.11	Användning av pronomenen <i>hon</i> och <i>han</i> i FINGYM	155
2.4	Andra dependensfenomen	158
2.4.1	Adjektivattributets <i>-a</i> -form	158
2.4.2	Kombinering av olika markörer hos ett NP	165
3	TESTET	175
3.1	Bakgrund	175
3.2	Material och metod	176
3.2.1	Försökspersonerna och testets uppläggning	176
3.2.2	Procedur, bedömning och statistisk analys	181
3.3	Forskningsfrågor	182
3.4	Resultaten	183
3.4.1	Sambandet mellan andelen rätta svar och skola samt betyg	183
3.4.2	Genustilldelning för de olika substantiven och suffixen i del 1	189
3.4.3	Behärskning av OFRA, BFRA, GBPR, BSLA, ADJ, APRE och ADJA med substantivets genus angivet	198
3.4.4	Identifiering och korrigerering av genus- och attributsfel i textavsnitt	204
3.4.5	Behärskning av OFRA, BFRA, GBPR, BSLA, ADJ och ADJA utan substantivets genus angivet	206
3.4.6	Konsekvens i genustilldelning	210
3.4.7	Sambandet mellan determinerare och suffix	215
4	SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	218
	NOTER	229
	LITTERATUR	231
	BILAGOR	241
	YHTEENVETO	256

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund och syfte

Genus är ett fenomen som är av stort intresse både i allmän och i tillämpad lingvistik. Forskningen kring det kan t.ex. hjälpa oss att förstå hur information lagras i hjärnan eller hur den bearbetas. Företeelsen är även intressant ur språkinläringens synpunkt. Infödda talare gör knappast några genusfel och tillägnande av genus hos L1-barn sker relativt problemfritt, även vid komplexa system. I andra- och främmandespråksinläring vållar genus däremot oftast stora svårigheter. Kuure (1992) gör gällande att successivt tvåspråkiga skiljer sig från simultant tvåspråkiga genom en större mängd av genusfel. Forskningen har visat att inlärare utöver inläringssvårigheter också kan drabbas av fossilisering på detta område (Tarone, Frauenfelder och Selinker 1976). Det som gör studiet av genusinläring speciellt intressant är att felen oftast inte har någon effekt på förståelsen, men förekomsten av dem stämplar språkanvändaren som en icke-infödd talare. Ett ytterligare skäl till att studera problematiken är att de undersökta kategorierna är välavgränsade och få till antal: i vissa språk utgörs genus av tre subklasser (maskulinum, femininum och neutrum) och i några andra, t.ex. svenskan, av bara två. Detta möjliggör kvantitativa undersökningar, där man med hjälp av statistiska test kan pröva resultatens generaliserbarhet.

Ordet genus går tillbaka på grekiskans *génos* som betyder sort eller slag. Eftersom kön är en viktig faktor bakom genus i grekiskan och i latinet har genus fått en fast koppling till biologiskt kön (Källström 1995:2). Genus har en grammatisk och en lexikalisk sida. Den grammatiska sidan kan exemplifieras med frasen *en röd bil*, där den obestämda artikeln och adjektivattributet kongruerar med substantivets genus. Substantiven i lexikonet kan också uppvisa en formskillnad som korrelerar med genus, t.ex. spanskans *chico* 'grabb' och *chica* 'tjej'. Källström (1995:4) definierar genus formellt som en

indelning av substantiven i olika grupper, vilken avspeglar sig i kongruensböjning. Om man ansluter sig till denna formella definition, anses genus inte existera i de språk som utan att ha genuskongruensformer enbart uppvisar genusskillnader i lexikonet i form av minimala par som *fästman - fästmö*. Däremot har man traditionellt betraktat engelskan som genuspråk, eftersom den har genusskiljande pronomen trots att andra kongruensformer saknas. Källström diskuterar i samband med detta huruvida finskan är ett genuspråk eller ej. Personliga pronomen i finskan uttrycker skillnader i animation. *Hän* 'han, hon' används om mänskliga referenter, *se* 'den, det' däremot om icke-mänskliga. Han förbigår dock det faktum att denna distinktion inte görs i informella varianter av finska, där *se* lika väl kan referera till människor. Källström (1995:6) anser att språk med enbart pronomengenussystem är genuspråk och att personliga pronomen bör betraktas som relevanta för genussystemet. Han nämner dock att genus i språk som finskan och engelskan har en mindre genomgripande effekt för syntaxen och därför inte spelar så stor roll i inläring, användning och lagring av språket hos individen såsom fallet är när språket också uppvisar andra genuskongruensformer. Han påpekar också att attributs-genus av t.ex. engelsktalande uppfattas som "svårt, främmande och väsensskilt från det egna språkets pronomengenussystem" (Källström 1995:22). Eftersom finskan inte uppvisar andra genuskongruensformer och då distinktionen mänskligt vs icke-mänskligt i många fall inte upprätthålls i informellt språkbruk, anser jag det osannolikt att finskan av L1-talare uppfattas som ett genuspråk på samma sätt som målspråket svenskan. Jag är sålunda av den uppfattningen att studiet av finska elevers inläring av genusmarkering i svenskans nominalfraser även har en kontrastiv motivering. Det rör sig om ett system som saknas i finskan.

Syftet med föreliggande undersökning, som ingår i projektet Finterlingva vid institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet, är att redogöra för bruket av genusmarkörer i finska gymnasisters inlärarvenska, dvs. den variant av svenskan som de finska inlärnarna använder. Jag tar som utgångspunkt Källströms (1993:77) definition av genus: "de två klasser (utrum och neutrum) som svenska substantiv på grundval av artiklars samt vissa attributs, predikativs och pronomens kongruensböjning kan indelas i". Genuskongruensen studeras huvudsakligen inom nominalfrasen, där den är betydligt mer mekanisk än inom övriga kongruensdomäner (Källström 1993:78) och endast de fall medtages där det förekommer en kongruenskontrollör i form av ett substantiv; fall som *det viktiga* har uteslutits ur analysen. Utöver nominalfrasen kommer också det adjektiviska predikativets genus- och pluralkongruens att betraktas. Även andra dependensfenomen, som adjektivattributets *-a*-form och kombinerings av olika markörer hos ett NP i inlärarvenskan, skall analyseras.

Genus är ett inherent drag hos substantivet i svenskan och varje svenskt substantiv har med få undantag ett, och endast ett genus. Denna egenskap hos substantivet kan anses som en sorts obligatorisk kontext (Brown 1973, Dulay och Burt 1973, se närmare s. 66 ff.) för utrum eller neutrum. Ett uttralt substantiv kräver normalt att dess genusböjda bestämningar har *-n*-former: *en annan fin bil*. Såsom kommer att visas längre fram är den tillämpade kvantitativa metoden dock inte en traditionell analys av obligatoriska kontexter, eftersom det i vissa

fall är svårt att hålla isär genus och morfemets andra funktioner, exempelvis bestämdhet (jfr 2.1.3). Termerna korrekt och inkorrekt, fel etc. syftar på bruket av morfologiska genusmarkörer utan att ställning tas till om formerna för övrigt använts i enlighet med målspråkets norm. Analysen är sålunda speciesneutral; *en fin bil* klassificeras som korrekt med hänsyn till genus även om målspråkets norm i den aktuella kontexten skulle kräva bestämd form, *den fina bilen*. Med beteckningen L1 avses modersmålet och med L2 målspråket för inläringen. I undersökningen tillämpas både en normativ och icke-normativ metodik. I den normativa analysen jämförs inlärspråket med målspråket svenskan, som utgör objektet för inläringen. I den icke-normativa analysen betraktas inlärsvarianskan utan hänsyn till någon yttre norm. Materialet för denna undersökning utgörs dels av en uppsatskorpus benämnd FINGYM, skriven av tre olika inlärsgrupper: gymnasister i årskurs 1 (GYM90), abiturienter i årskurs 3 från år 1986 (ABI86) och abiturienter i årskurs 3 från åren 1979/1980 (ABI80), dels av ett test som genomfördes i tio gymnasier. Utöver uppsatserna och testet har även textböckerna i läroboksserierna *Målet*, *Heja*, *Gymnasiesvenska* och *Medvind* analyserats. I de tre förstnämnda serierna har andelen olika genusmarkerade former betraktats, och beträffande *Medvind* har substantiv som förekommer ofta vs sällan med genusmarkerade former excerperats.

Jag skall i det följande inleda med en kort översikt över alternativa analyser av svenskans genussystem (avsnitt 1.2). Därefter diskuteras olika hypoteser om processning av genus i L1 (1.3.1) och genustilldelning i svenskan (1.3.2). Tidigare forskning kring inläring av genus presenteras i 1.4. Främmandespråksinläring, andraspråksinläring och undervisningens roll dryftas i 1.5. I kapitel 2 redogörs för korpusundersökningen. I avsnitt 2.1 presenteras de material och procedurer som använts i korpusstudien. Där diskuteras också kvantifiering som problem i L2-forskning (2.1.2, 2.1.3), och exempel på kvantitativ analys ges (2.1.4). Forskningsfrågorna för korpusundersökningen presenteras i 2.2. Själva analysen inleds med en diskussion om huruvida genus är ett inherent drag i inlärsvarianskan (2.3.1). De genusböjda formernas fördelning i textböckerna presenteras i 2.3.2. Jämförelse görs mellan de undersökta IL-korpusarna i 2.3.3, varpå genusmarkering vid animata resp. inanimata substantiv diskuteras i 2.3.4. Därefter behandlas sambandet mellan generell färdighetsnivå och korrekthet i abiturientmaterialen (2.3.5). Genusmarkering vid de olika genusböjliga leden i ett NP betraktas i 2.3.6. I avsnitten 2.3.7 och 2.3.8 studeras sambanden mellan vissa markörer, och för nominalfrasens interna genuskongruens redogörs i 2.3.9. Bruket av det adjektiviska predikativet belyses i 2.3.10, där hänsyn tas även till dess numeruskongruens. I 2.3.11 granskas användningen av pronomenen *hon* och *han*. I avsnittet om andra dependensfenomen (2.4) ventileras bruket av adjektivattributets *-a*-form (2.4.1) samt kombineringsregler för olika markörer i ett NP (2.4.2). I kapitel 3 redogörs för testet. Bakgrunden till detsamma presenteras i 3.1 och dess material och metod framlägges i avsnitt i 3.2. Forskningsfrågorna belyses i 3.3 varefter testresultaten behandlas i 3.4. I avsnitt 3.4.1 analyseras sambandet mellan andelen rätta svar och skola samt betyg; vidare betraktas genustilldelning för de olika substantiven och suffixen i 3.4.2 och

behärskningen av de olika kategorierna med substantivets genus angivet redogörs för i 3.4.3. Identifieringen och korrigeringen av genus- och attributfel i textavsnitt är föremål för analys i 3.4.4, och i avsnitt 3.4.5 behandlas behärskningen av de olika kategorierna utan substantivets genus angivet. I 3.4.6 granskas hur konsekventa eleverna varit i sina genusval, medan avsnitt 3.4.7 redovisar sambandet mellan determinerare och suffix i testet.

1.2 Olika genuskategorier i svenskan

Hur många genus har svenskan? Källström presenterar fem alternativa analyser i sin artikel *Om svenskans genusystem* (1995). I den traditionella analysen i skolgrammatiken har man fastställt fyra genus: maskulinum (*karl*), femininum (*kvinn*a), reale (*stol*) och neutrum (*bord*). I Beckmans ([1904] 1964) analys är maskulinum, femininum och reale subkategorier till utrum. *Karl* är enligt hans system utrum maskulinum, *kvinn*a utrum femininum, *stol* utrum reale och *bord* neutrum. Noreens (1904:36 f., 302 ff.) beskrivningssätt avviker mest från de övriga fyra, eftersom han anser svenskan ha två genus, animatum och inanimatum. Att artiklar, adjektiv och pronomen böjs i utrum och neutrum är för Noreen en betydelsestom speciesdeklination. Femininum, maskulinum och inanimatum inordnas under en kategori som han benämner *sexus*. I Noreens genusystem hör både *karl* och *kvinn*a till genuset animatum och *stol* och *bord* till inanimatum. Benson (1957), Andersson (1980) och Telemann (1987) representerar den moderna standardanalysen, där man skiljer mellan grammatiskt och semantiskt genus. Utrum och neutrum hänförs till grammatiskt genus, medan semantiskt genus omfattas av kategorierna maskulinum, femininum och inanimatum (Källström 1995:12-15). Enligt Telemann (1987:108) är de två systemen, grammatiskt genus och semantiskt genus, nästan helt oberoende av varandra. Källström (1993) ger den mest formella analysen, där genus fastställs endast med hjälp av attributiva och predikativa kongruensdata. Pronomenbruket, som anses styras av referentiella faktorer, faller utanför genusystemet. I den aktuella artikeln ansluter sig Källström (1995), närmast av skäl som har att göra med språkjämförelsen, till Corbetts (1991) syn på genus och talar för fyrgenusanalysen alternativt för Beckmans analys med huvudgenusen utrum och neutrum samt undergenusen till utrum: maskulinum, femininum och reale (Källström 1995:16-17,33). Han utgår ifrån att genus kan fastställas endast med hjälp av kongruensdata och att personliga pronomen ingår i dessa data (Källström 1995:7). Han börjar med att ta reda på hur många kongruensklasser som existerar i svenskan. Dessa definieras som "en mängd substantiv som har det gemensamt att de förorsakar exakt samma kongruensböjning i genus hos ord som kongruerar med dem" (Källström 1995:9). I tabell 1 (ur Källström 1995:9) återfinns de olika klasserna uppräknade.

TABELL 1 Kongruensklasser i svenskan (e-lös varietet) (ur Källström 1995:9)

Ex. på subst.	Attr.	Pred.	P.Pron.	P.Pron.gen.
karl	-n	-n	han	hans
kvinn	-n	-n	hon	hennes
stol	-n	-n	den	dess
tjur	-n	-n	den/han	dess/hans
ordförande	-n	-n	han/hon	hans/hennes
klocka	-n	-n	den/hon	dess
vessla	-n	-n	den/hon	dess/hennes
bord	-t	-t	det	dess
skinhead	-t	-n/(-t)	han	hans
kvinn	-t	-n/(-t)	hon	hennes
ombud	-t	-n/(-t)	han/hon	hans/hennes
barn	-t	-n/-t	det/han/hon	dess/hennes/hans
föl	-t	-t	det/han/hon	dess/hans/hennes
paraply	-n/-t	-n/-t	den/det	dess

Källström (1995:10) går vidare för att fastställa de konsekventa kongruensmönstren, eftersom antalet genus i svenskan naturligtvis inte är lika stort som antalet kongruensklasser. *Tjur*, *ordförande*, *klocka*, *vessla*, *ombud*, *barn*, *föl* och *paraply* hör till kongruensklasser som uppvisar varierande kongruens med de former som förekommer i de konsekventa mönstren (*karl*, *kvinn*, *stol* och *bord*), varför de kan sorteras bort. I dessa fall kan genustilldelningsreglerna tänkas konkurrera med varandra. *Skinhead* och *kvinn* betraktas av Källström (1995:11) som lexikaliska undantag, eftersom antalet substantiv av dessa typer är litet och kongruensformerna ingår även i andra kongruensmönster. Fyra konsekventa sådana mönster etableras, nämligen för *karl*, *kvinn*, *stol* och *bord*, i tabell 1.

Källström (1995:27) argumenterar mot tvågenussystem och säger att grammatiskt och semantiskt genus inte är skilda utan har beröringspunkter i pronomen-, attributs- och predikativkongruensen. Som exempel ger han *ombud: enlett av våra ombud; Vårt ombud har blivit häktad/häktat; Vårt ombud lät meddela att han/hon/(?det) kommer klockan tre*. Källström (1995:28) kommer fram till att en ettsystemanalys med fyra genus alternativt en analys à la Beckman är det bästa för svenskans del. När han diskuterar dess tillämpbarhet på undervisningen i svenska som andraspråk, medger han att den största svårigheten för inlärare, oavsett modersmålsbakgrund, är att lära sig använda de rätta kongruensformerna. Det är endast i pronomenbruket som hänsyn behöver tas till maskulinum och femininum. Enligt Källström kan användningen av *han* och *hon* vara svår för de inlärare som har ett modersmål där denna skillnad inte görs. Denna svårighet tycks dock vara marginell jämfört med problemen att använda *-n-* och *-t-*former rätt.

Eftersom de finska inlärarna i min korpus inte verkar ha svårigheter med bruket av *han* och *hon* (se s. 155), kommer jag att ansluta mig till den formella analysen av svenskans genussystem sådan den presenteras i Källström (1993). I det följande betraktas genus sålunda "som ett rent formellt, grammatiskt fenomen, där lexikaliska egenskaper hos substantiv tar sig uttryck i kongruens" (Källström 1993:66). I föreliggande undersökning är jag primärt intresserad av

bruket av *-n-* och *-t-* former inom en nominalfras som har ett substantiv som huvudord; såsom framgår av tabell 1 uppvisar endast *paraply* variation i genusmarkering i attributiv ställning. Jämsides med detta kommer jag även att betrakta animata och inanimata substantiv, trots att denna semantiska indelning inte är tvingande på samma sätt som genusindelningen (Källström 1993:65).

Med undantag av ord som *paraply*, *apelsin*, *paket* har varje svenskt substantiv ett, och endast ett genus (Källström 1993:78). Källström (1993:78-79) anser att de infödda talarna i samband med orden med variabelt genus, vilka är få till antalet, oftast använder endast ett genus aktivt, men att de även under vissa omständigheter kan ha fri variation mellan de två alternativen. Han menar ytterligare att det kan finnas en tendens till en viss betydelse-differentiering hos ord med variabelt genus. Känslan för genus hos främmande ord kan vackla hos infödda talare, särskilt om det är fråga om lågfrekventa substantiv.

Enligt Alléns frekvensordbok (1971:1079) är distributionen mellan genus utrum och genus neutrum följande: på teckennivå är 72 % utrala och 28 % neutrala, på typnivå är motsvarande siffror 74 % respektive 26 %. Alléns undersökning gäller tidningstext, men enligt Andersson tycks resultatet stämma även för andra stilarter. Han menar att andelen utrala substantiv i genomsnitt ligger mellan 70 % och 80 % och neutrala substantiv mellan 20 % och 30 %. (Andersson 1992:44)

Vilken funktion har då genus i svenskan? För det första manifesteras nominalfrasens morfosyntaktiska egenskaper som genuskongruens. För det andra har genus en referentiell funktion som illustreras av Telemans (1965) exempel :

- (1) Min son kör mitt plan mycket bättre än *din/ditt*.

I detta fall har valet av genus (*din/ditt*) betydelse för hur syftningen av pronomenet uppfattas, om det refereras till sonen eller till planet. Sådana fall är dock sällsynta och oftast visar också kontexten och sammanhanget vad som åsyftas. Den semantiska funktionen av genus i svenskan tycks vara underordnad jämfört med den morfosyntaktiska och referentiella, eftersom den semantiska grundvalen för svenskans genussystem är tämligen svag (Andersson 1992:46-47, jfr s. 34-35).

1.3 Tildelning av genus i L1

1.3.1 Hypoteser om processning av genus

Tucker, Lambert och Rigault (1977), som studerade de fransktalandes färdighet i fråga om grammatiskt genus, utgick ifrån följande fakta: de infödda fransktalarna gör knappast några fel i genustilldelning, medan de icke-infödda betar sig slumpartat. Infödda talare kan dock inte förklara hur de lyckas med

genustilldelning, och lingvisterna vet inte vilka faktorer som ligger bakom detta. De tre nämnda forskarna anser att inläring av genus kan karaktäriseras som begreppstillägnande (concept attainment task), där lyckad performans föregår personens förmåga att verbalisera begreppet. De menar att om infödda talare eller L2-inlärare var tvungna att memorera varje substantivs genus med hjälp av parvisa associationer (paired associate) mellan ord och genus skulle denna metod upphöra att vara effektiv i och med att antalet substantiv ökade. De anser vidare att om infödda talare lärde sig genustilldelning genom att alltid anknyta en genusmarkör till ett substantiv som ett prefix (exempelvis *laporte* som en enhet), skulle fel som *cette laporte* uppträda; felaktigheter av denna typ har dock aldrig rapporterats (Tucker, Lambert och Rigault 1977:14). Hos L1-tyska barn har man däremot funnit sådana konstruktioner, t.ex. *mit ein das Messer* (Lindner 1898:64), som MacWhinney (1978: 60) använder som argument för sin hypotes om att tyska barn kan lära sig substantiv med artikel som en enhet (amalgam). MacWhinney säger dock ingenting om hur vanlig denna företeelse kan tänkas vara. Tucker, Lambert och Rigault menar vidare att metoden med parvisa associationer är varken ekonomisk eller praktisk. Den skulle innebära att infödda talare inte kunde välja rätt genus vid nya ord som de aldrig sett eller hört.

Vissa grammatiker hade tidigare på basis av mycket begränsade korpusar föreslagit att substantivändelser är relaterade med grammatiskt genus, men att de är opålitliga som ledtrådar. Tucker, Lambert och Rigault undersökte sambandet mellan de två företeelserna i en större korpus bestående av alla substantiv i *Petit Larousse*. Det visade sig att de var relaterade: i 85 % av fallen kunde substantivets genus förutsägas. Dessa forskare utförde fem experiment, där de undersökte om de fransktalandes förmåga att göra korrekta genusval var systematiskt beroende av substantivets karakteristika. Effekten av olika ändelser granskades i varierande kontexter: hos verkliga substantiv, både frekventa och infrekventa, hos konstgjort härledda substantiv ("artificially-derived" substantiv som forskarna kallar "invented nouns"), vilka bestod av ändelse lagd till början av ord som existerar i franskan (**coupaie*, **florillon*), samt hos nonsensord bestående av (existerande) ändelse och början som inte förekommer i franskan (**fitaration*). Ändelserna presenterades också för sig, isolerat. Försökspersonerna var flickor och pojkar mellan 7 och 18 år. De ombads välja mellan *un* och *une* för varje substantiv, av vilka vissa presenterades auditivt och andra såväl auditivt som visuellt. Den serie av experiment som utfördes påvisade att infödda talare var konsekventa i sin genustilldelning vid samma ändelse i olika kontexter samt att deras val av genus överensstämde väl med den statistiska information om sambandet mellan genus och suffix som forskarna erhållit i korpusanalysen. Så var t.ex. andelen maskulina substantiv med *-eur* 0,95 i korpusen, och 96 % av försökspersonerna i det första experimentet valde maskulinum vid *-eur*. De ändelser som erhöll svar av båda genus uppvisade samma vacklan i franska språket. Det visade sig att den initiala stavelsen också hade en effekt; denna var dock liten jämfört med ändelsen.

Tucker, Lambert och Rigault menar att eftersom infödda talare konsekvent valde samma genus vid samma ändelse hos nonsens- och

manipulerade ord, kunde de inte klara av genustilldelningen enbart genom att memorera substantivet och dess genus. De tre forskarna hävdar att det är fråga om regelstyrt beteende. I de fall där en viss ändelse var sällsynt i språket, uppvisade de infödda talarnas genusval en vacklan. I dessa fall existerade ofta ett frekvent motexempel av det motsatta genuset. Tucker, Lambert och Rigault anser att de infödda talarnas beteende i sådana fall tyder på att deras förmåga i fråga om grammatiskt genus är förbunden med mängden av språklig erfarenhet. I det andra experimentet, som hade en audiovisuell utformning, gjorde de yngsta ett mindre antal statistiskt signifikanta val än de äldre barnen. Tucker, Lambert och Rigault förklarade detta med att genustilldelningsförmågan påverkas av mängden och typen av det inflöde, muntligt vs skriftligt, som barnet exponeras för. De påpekar att en viss grupp substantiv utgör svårigheter för de infödda, nämligen de som börjar på vokal (t.ex. *l'autobus, l'école, son autobus, son école*). Infödda talare blir ofta överraskade, när de får veta att *autobus* är maskulint och *école* feminint. Detta tyder på att kontexten spelar en viktig roll i genusinläring. I fall som *l'autobus, son autobus* ger genusmarkörerna inget entydigt kontextuellt stöd. Att döva barn samt andra-språksinlärare aldrig lär sig behärska genustilldelning till 100 % för de tre forskarna tillbaka på otillräcklig exponering för språket.

Infödda talare hade inga svårigheter att göra konsekventa genusval. Tucker, Lambert och Rigault menar att dessa val träffas med hjälp av de slutsatser de drar på basis av sina språkliga erfarenheter och att informationen om regelbundenheterna har lagrats i minnet. De infödda talarna verkar dock inte vara medvetna om varför och hur de väljer visst genus; detta spelar emellertid ingen roll för dem, eftersom de inte gör några fel. Tucker, Lambert och Rigault utförde två enkätundersökningar, av vilka den första besvarades av 149 pojkar och flickor mellan 14 och 17 år och den andra av 155 pojkar och flickor i åldrarna 13 till 17 år. De tillfrågades bl.a. på vilka grunder genustilldelningen vid nya substantiv sker, hur säkra vissa ändelser var som genussignaler och hur försökspersonen lärt sig genus. De ombads också uppskatta andelen feminina och maskulina ord i franskan. Försökspersonerna antog att fördelningen var 50 % - 50 %, medan i verkligheten 61 % av substantiven är maskulina. Val av genus vid nya ord sades ske på gehör, dvs. man ansåg sig välja det genus vilket lät korrekt, och även ljudanalogi nämndes. Det verkade som om infödda talare inte använde sig av några entydiga medvetna riktlinjer i genustilldelning. Mer än hälften av försökspersonerna ansåg inte ändelserna utgöra en pålitlig grund för val av genus, eftersom undantagen var så många. Inte heller de yngre barnen i Karmiloff-Smiths (1979:167) undersökning var medvetna om att de använde sig av fonologiska ledtrådar vid genusval utan hänvisade i diskussioner efter experimentet till syntaktiska och semantiska kriterier, trots att de inte hade utnyttjat dessa i själva testet.

Tucker, Lambert och Rigault (1977:64) säger att infödda talare är lyhörda för de genusmarkerade formerna vid ett substantiv och att de utvecklar ett schema som hjälper dem vid genustilldelning och som är förbundet med mängden av språklig erfarenhet. Detta har kritiserats av Taraban och Roark (1996:128) som menar att Tucker, Lambert och Rigault gör den förvärvade

kunskapen till ett krav i förklaringen i stället för att förklara hur den uppstår och utvecklas. Taraban och Roark anser ytterligare att om det uppsatta schemat är förbundet med mängden av språklig erfarenhet, följer därav att barnet i början av inläringen är minst kapabel till inläring.

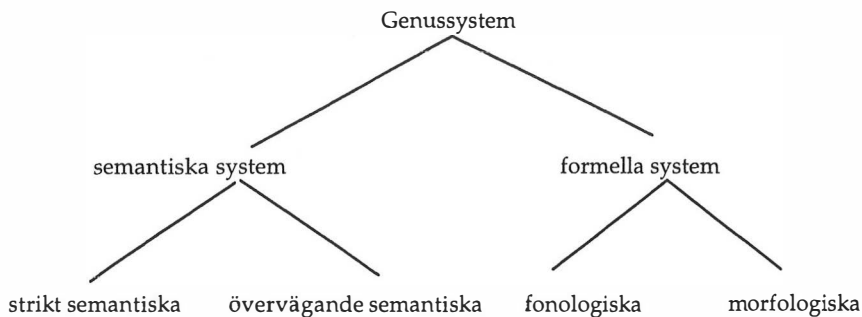
Carroll (1989) kritiserar Tucker, Lambert och Rigault (1977) för att dessa, trots att de talar om regelstyrt beteende, aldrig formulerar några (exakta) regler. Samma kritik presenteras också av Taraban och Roark (1996:138). Enligt Carroll talar Tucker, Lambert och Rigault om ändelser, exempelvis *-aison*, men dessa är inte några lingvistiska representationer, eftersom det vid vissa substantiv är fråga om suffix (t.ex. *terminaison*), vid andra däremot inte (t. ex. *maison*). I det förra fallet anser Carroll ordets genus vara förutsägbart. Hon menar att de fransktalandes skicklighet att tilldela obekanta ord genus kan förklaras med deras kunskaper om morfologi. De är lyhörda för strukturer som suffix och stam. Carroll menar att en regel inte kan fungera på formen hos en final stavelse och att en korrekt algoritm därför inte kan konstrueras som är känslig enbart för fonologiska primitiver. Också Surridge (1993) anser att det som hon kallar fonregler (phonic rules) och som undersöktes av Tucker, Lambert och Rigault är mindre pålitliga än morfologiska faktorer. Hon påpekar att dessa är starkare än de foniska reglerna som är probabilistiska. Surridge kritiserar Tucker, Lambert och Rigault som hävdar att infödda talare i vissa fall tar hänsyn till flera foner än den sista i ordet. De tre forskarna påstår nämligen att infödda talare aktivt bearbetar substantivet när de letar efter genussignaler och att de gör det bakåt från det sista fonemet så långt att ett säkert val kan träffas. Detta eftersom man inte alltid kan förutsäga genuset med hjälp av det finala fonemet. Surridge ställer sig frågan hur infödda talare vet när de enbart behöver ta hänsyn till den sista fonen eller skall beakta flera foner från slutet. Hon medger dock att författarna kan ha rätt när de föreslår att överinläring av genus av frekventa ord delvis kan vara en förklaring. Taraban och Roark (1996:127) tror inte heller på bakåt-processning utan undrar hur en person som försöker lära sig genusdistinktionerna vet hur stor den enhet skall vara som han måste beakta. Taraban och Roark anser vidare att den initiala stavelsen som också visade sig ha en effekt i Tuckers, Lamberts och Rigaults undersökning utgör en ytterligare komplikation för det påstådda regelsystemet - de tre forskarna säger ingenting om sambandet mellan initiala och finala segment.

Sambandet mellan genus och morfologi respektive semantik har också studerats i tyskan, vars genussystem vanligen anses vara godtyckligt (jfr t.ex. Bloomfield [1933] 1969 och Maratsos 1979). I Zubins och Köpckes (1981) undersökning om 1466 enstaviga tyska substantivs genus visade det sig emellertid att i 90 % av fallen kunde genus förutsägas. Förutom morfologiska och semantiska ledtrådar använde sig Zubin och Köpcke av 24 fonologiska regler.

Corbetts (1991) argumentation för genustilldelningsregler följer samma linje som Tucker, Lambert och Rigault (1977) uppvisar. I motsats till transformationella beskrivningar, där t. ex. substantivet *bil* traditionellt har särdraget [+utrum], som sedan kopieras till determinerare mm., anser Corbett att genus inte är ett ytterligare särdrag under varje lexikonhet och gör gällande att det existerar vad han benämner tilldelningssystem. Han säger

(1991:68) att genus hos minst 85 % av alla substantiv i de språk som undersökts djupgående är förutsägbart med hjälp av semantisk, fonologisk eller morfologisk information, något som likväl måste lagras i lexikonet. Corbett menar (1991:66) att genusspråk inte skiljer sig radikalt från icke-genusspråk. Det faktum att de nya lånorden inte erhåller genus helt slumpmässigt talar enligt honom för att infödda talare använder sig av dessa tilldelningssystem, när de avgör ett ords genustillhörighet. Ett ytterligare argument är det sätt på vilket nonsensorden vid experiment tilldelas genus av infödda talare. Ofta råder det i dessa fall stor samstämmighet bland informanterna. Corbett säger också (1991:7) att om infödda talare var tvungna att memorera varje ords genus skulle det innebära en stor belastning för minnet och de skulle göra flera fel än vad som faktiskt förekommer i produktionen. Källström (1995:4) definierar genustilldelningsregler som de principer i språket vilka i talarens undermedvetna styr substantivens genustillhörighet.

Corbett (1991) indelar tilldelningssystemen i semantiska och formella (se figur 1). I de förstnämnda tilldelas ordet genus utifrån sin betydelse. I exempelvis diyari-språket, som talas i Australien, existerar två genus, av vilka det ena används för alla animata substantiv som har en kvinnlig referent och det andra för manliga, neutrala eller icke-animata referenter (Corbett 1991:11). Semantiska system utgörs av strikt semantiska och övervägande semantiska. I det senare fallet föreligger även andra kriterier utöver de semantiska i valet av genus, t.ex. fonologiska. I franskan tilldelas de maskulina och feminina animata substantiven genus enligt semantiska principer, medan ordets fonologiska form, dvs. de finala fonemen, styr genustilldelningen hos de övriga substantiven. Formella system indelas i morfologiska och fonologiska. Prefix, suffix och ordets fonologiska egenskaper kan påverka genusvalet. Trots att rent semantiska system tycks vara sällsynta, är det sannolikt att det i de flesta fall finns en semantisk kärna, där animation är en viktig komponent (Corbett 1991:34, Källström 1995:4-5).

FIGUR 1 Typologi av genussystem baserad på Corbett (1991)

Surrige (1993) har studerat grammatiskt genus hos inanimata substantiv i franskan och anser att det existerar tilldelningsregler som är hierarkiskt

ordnade och att de i L1 inlärs i kronologisk ordning. Hon baserar sin hypotes på typen av samt ordningsföljden i den vokabulär infödda talare möter. Hon säger att L1-barn går igenom olika stadier och börjar med foniska ledtrådar som inte är så pålitliga samt med suffix som entydigt förknippas med ettdera genuset. Enligt henne är systemet som barnet möter mindre komplext vad gäller foniska regler än vad som är fallet i vuxenspråket; motexemplen utgörs av frekventa ord. Hon anser att oregelbundenheter tolereras om de är frekventa. Enligt Surridge lär sig fransktalande först ta hänsyn till ordslutet samt morfologiska regler som gäller detta, innan de skiljer mellan enkla och sammansatta ord. Redan barn är medvetna om att det finns flera än ett kriterium för genustilldelning och att reglerna är hierarkiskt ordnade; de morfologiska reglerna prioriteras. Samtidigt med morfofonologiska regler dyker det upp semantiska regler, som används mer eller mindre kategoriskt (t.ex. veckodagar, månader, årstider har ett visst genus). Därefter kommer nya substantiv, vars morfologiska struktur avgör genuset och vars ändelse inte spelar någon roll (dvs. sammansatta ord). Sist kommer substantiv med franskt och latinskt ursprung, där foniska regler åter är en faktor i genustilldelningen. Surridge anser att barn som talar ett genusspråk kan härleda genustillhörigheten för ett okänt ord på basis av förekommande genusmarkörer och att de är mycket mottagliga för genusledtrådar. En infödd talare kan indela substantiven i sådana vars genus kan förutsägas utan inläring och i sådana vars genus är oförutsägbart och som uppmärksamheten måste riktas på.

Medan Tucker, Lambert och Rigault, Corbett samt Surridge talar om genustilldelningsregler anser Carroll (1989) att det inte existerar några sådana. Hon gör skillnad mellan genustilldelning (gender attribution) och genuskongruens (gender agreement). Det förra begreppet innebär att ett substantiv tillskrivs ett genusdrag som under specifika syntaktiska förutsättningar kan utlösa genuskongruens hos dess modifierare. Permanent genusmarkering som substantivet erhåller inkodas i dess lexikala entry i det mentala lexikonet. Härledd genusmarkering som är variabel förekommer i syntaktiska representationer och tar determinerare, attribut, pronomen etc. som input och tilldelar dem genusspecifikation genom att tillskriva dem substantivets genusdrag. Carroll gör således skillnad mellan inherent och härlett genus. Genuskongruens sker "on-line", medan substantivets genustilldelning som i början sker on-line senare innebär enbart "lexikalt slående" (look up).

Att identifiera ett ord som ett substantiv är ett förvillkor för genustilldelning. Carroll anser att begreppet substantiv inte är tillgängligt i fonologisk representation utan denna måste anknytas till morfosyntaktisk representation. I franskan kan därför inläring av en fonologisk representation inte direkt utgöra den information som genusinläring kan baseras på (jfr Tucker, Lambert och Rigault 1977). Ledtrådarna för genustilldelning är att finna i den syntaktiska kontexten, dvs. i de ord som kongruerar med substantivet. Inläraren måste först lära sig att ett genussystem existerar och att jämförelse av olika satsers morfosyntaktiska representationer krävs för att man skall lära sig markera de nya substantivens morfosyntaktiska representationer med lämpliga drag. Kongruensen förekommer inom en viss syntaktisk domän, vilket förutsätter existensen av en hierarkisk organisation. Inläraren måste kunna dra en

gräns mellan de kategorier som kan uttrycka genus och de som inte kan göra detta. De fonologiskt varierande modifierarna och de självständiga pronomenen utgör kritiska ledtrådar för genustilldelning. Det krävs en skillnad mellan kategorier som bär inherent genus och sådana som tillskrivs substantivets genusdrag samt en skillnad mellan kategorier vars genus måste inläras och sådana vars genusdrag kan härledas.

Carroll påstår att genusdistinktionen inte inlärs utan att den är tillgänglig för användning, om ett språk kräver det. Hon ansluter sig till generativ grammatik (Chomsky 1965, Jackendoff 1977) av den typ där man menar att det existerar en universell uppsättning av morfosyntaktiska drag som definierar ordklassen substantiv. Detta förklarar varför infödda talare inte uppvisar systematiska genusfel vid determinerare i inläringen. Vilket genus ett enkelt ord, ett suffix eller en stam får är helt arbiträrt, genus måste specificeras för varje enskilt ord, avledningssuffix och stam för sig, genus är idiosynkratiskt. Carroll anser att det inte förekommer hypotesbildning och testning i L1-genustillägnande. Hon säger sig inte heller ha funnit evidens för U-formad inläring i L1, vilket man kunde förvänta sig om det existerade genusregler. Carroll menar att barn först (på ett-ord-stadiet) lär sig artikel+substantiv som en oanalyserad enhet och hänvisar till Sourdout (1977), enligt vilken artiklar kan förekomma som segment i ett substantiv utan att ha morfologisk status. Carroll påstår att barnet senare konstruerar vad hon kallar en begrepps-representation, där substantivet har ett genusdrag. Därefter kan inget substantiv inkodas lexikalt utan genusdrag. Barnet förstår att eftersom ett adjektiv kan förekomma mellan determinerare och substantiv måste DET och N vara separata ord. Så snart N på detta sätt har omtolkats i inläringen, blir de genusböjliga elementen syntaktiska ledtrådar för genus. Carroll hävdar att fransktalande har konsekvent ögonblicklig åtkomst (access) av genus vid kända substantiv, eftersom varje N bär genusdrag i sin lexikala entry.

Hos de talare vars L1 inte har grammatiskt genus förtvinar det universella draget i N och är inte längre tillgängligt. Carroll påstår att L1-engelska barn i språkbadsprogram i Kanada inte har tillägnat sig något som liknar infödda talares kompetens, trots massiv exponering för språket. Detta förklarar hon med att de engelska barnen överför sitt modersmåls substantivkategori, vilken inte innehåller något inherent genusdrag.

Konnektionistiska modeller, som försöker simulera vad som händer i hjärnan när människan tar emot och bearbetar information, när hon lär sig eller minns, började breda ut sig inom språkforskningen under mitten av 1980-talet (t.ex. Rumelhart och McClelland 1986). I det följande ges en kort sammanfattande översikt över konnektionism och neurala nätverk i syfte att ge en bakgrund och underlätta förståelsen av genomgången av vissa datorsimuleringsmodeller som gäller genus och genusinläring.

Broeder och Plunkett (1994), som redogör för grundtankarna för konnektionism i sin artikel *Connectionism and Second Language Acquisition*, säger att termerna konnektionism (connectionism), neurala nät eller neuronnät (neural networks) och PDP (Parallel Distributed Processing) ofta används omväxlande trots att de strikt taget inte är synonyma. Termen konnektionism är enligt Broeder och Plunkett den mest omfattande av dessa tre benämningar.

PDP karakteriserar den typ av konnektionism där parallell distribuerad bearbetning är något centralt, men forskarna påpekar att det också förekommer många lokalistiska modeller. Termen neuronnet eller neurala nät har sitt ursprung i biologin, men den används även i kognitiv-vetenskapliga sammanhang. Biologiska neuronnet utgör förebilder för artificiella neuronnet, vilka realiserar som datorprogram.

Neuralt nät är kärnbegreppet i konnektionismen och PDP. I stället för symboler och regler som opererar på de förstnämnda, utgörs grundelementen i konnektionismen av enkla och enhetliga, neuronliknande processenheter med enkla in- och utsignaler. Det förekommer ett rikt nätverk av förbindelser, dvs. konnektioner mellan enheterna, vilket används för bildning och spridning av aktivitetsmönster. Kopplingen utgörs av en riktad förbindelse mellan två enheter, vilken överför sändarens aktivitet till mottagaren. Kopplingen erhåller en vikt vars värde bestäms under träningsperioden. Träningen tillgår så att neuronnet förses med in- och utmönster och nätets vikter justeras i enlighet med en inlärningsregel. Det förekommer olika typer av dylika regler. I följande litteraturgenomgång använder de artificiella neuronnet sig av en felkorrigeringande inlärningsregel, vilket innebär en strävan att minimera skillnaden mellan erhållen och önskad utsignal hos mottagaren. Två huvudtyper av artificiella neuronnet existerar, nämligen framåtkopplande en- eller flerlagernät respektive återkopplade nät. De framåtkopplade näten uppvisar ofta en struktur där det finns ett lager inenheter, ett lager utenheter och ett antal mellanlager som kan bestå av s.k. gömda enheter. Alla kopplingar leder i riktning från inlagret mot utlagret. I träningen använder man vanligen någon felkorrigeringande metod, t.ex. bakåtfelfortplantning (error back-propagation). Dessa typer av neuronnet brukas speciellt för igenkänning av olika slags mönster. I återkopplade nät är enheterna förbundna på ett sätt som möjliggör för aktiviteten att gå runt i nätverket. Dessa nätverk kan användas som självorganiserande system. Neurala nätverk kännetecknas av inlärningsförmåga, parallellitet, robusthet med avseende på felaktigheter och brus i data och nätverket självt. De används framgångsrikt för mönsterigenkänning, klassificering och inläring. Utmärkande för konnektionistiska modeller jämfört med klassiska sådana är avsaknaden av syntax, semantik, hierarkier och central administrativ kontroll. De förutsätter inte någon kompetens bakom performansen utan försöker förklara denna direkt.

Sokolik och Smith (1992) presenterar ett konnektionistiskt nätverk vars syfte var att simulera L1- och L2-inläring av substantivens genustilldelning i franskan. De gör gällande att deras neurala modell lärde sig att korrekt identifiera genus vid en grupp substantiv utan några explicita metaspråkliga (morfologiska eller fonologiska) regler. Identifieringen skedde på basis av substantivets inherenta strukturella information (jfr nedan); kontextuell information, t.ex. i form av genusböjliga determinerare, krävdes sålunda ej. Sokolik och Smith använde mönster igenkännande (pattern associator), där nätverket kan abstrahera drag, vilka är gemensamma för en viss uppsättning indata och kan användas i kategorisering av nya data. Utdatalagret (output layer) bestod av två utenheter, maskulint och feminint genus. Indata utgjordes av franska substantiv med tre till åtta bokstäver, som inkodades för både

bokstav och position, totalt 8*28 input-enheter. Inlärningsproceduren använde sig av en s.k. delta-regel. Felet (delta) som beräknas för varje inmönster- / utmönster-par på lagret uteneheter och som utgörs av skillnaden mellan utenhetens faktiska och önskvärda aktivering, återmatas i nätverket och bestämmer till vilken grad konnektionen (connection) mellan en särskild inenhet och en viss utenhet förstärks eller försvagas. Modellen begagnar sig av viktade förbindelser. Det visade sig att nätverket kunde lära sig genus-tilldelning enbart på basis av ortografiska drag, vilket enligt Sokolik och Smith motsvarar perceptuella processer på låg-nivå. När inlärningstakten i delta-regeln drogs ner och man använde initial viktning som var orelaterad med uppgiften, hade det en fördröjande effekt på inlärningen, vilket simulerar den situation som föreligger i L2-inlärningen. Modellen kunde också generalisera och tilldela genus till substantiv den inte hade tränats med. Sokolik och Smith menar att det i inlärning av genus snarare är fråga om implicit igenkännande av mönster än explicita regler.

Carrolls (1995) kritik av Sokoliks och Smiths experiment går ut på följande: hon menar att när forskarna talar om perceptuella processer på låg-nivå och låter dessa representeras av bokstavs- + positionskodning i modellen, tar de miste. Enligt Carroll motsvarar denna kodning kognitiva processer på hög nivå. Dessutom motsvarar bruket av stimuli av denna typ (bokstav + position) en situation där inlärningen sker enbart via skriftligt inflöde, vilket inte är det vanliga. Carroll påpekar ytterligare att experimentet hade organiserats på ett sådant sätt att nätverket aldrig behövde lära sig att franskan har ett genusystem, utan det var tvunget att indela indata i maskulina och feminina, dvs. endast två genus utgjorde möjliga utmönster. Vidare bestod indata enbart av substantiv, och nätverket kunde inte ha lärt sig vilka ord som tilldelas genus och vilka inte. Carroll anser att nätverket m a o uppvisade en hel del a priori-kunskap, vilket anhängarna av generativ grammatik också förutsätter. Hon tolkar resultaten så att om inläraren har medfödda kunskaper, kan inlärningen av genus ske mycket snabbt. N. C. Ellis (1996a och 1996b) menar att man inte behöver förutsätta några universella, medfödda kategorier som t. ex. substantiv, utan ordklassinformationen kan erhållas genom en implicit analys av lexikala vänster-höger-sekvenser. Med hjälp av en enkel analys av ordets distributionella egenskaper kan man få fram ordklassstillhörighet.

Carroll påpekar vidare att det neurala nätverket endast kunde tilldela substantiven genus, medan ingen information erhålls om den andra tillhörande aspekten, nämligen genuskongruensen. Hon kritiserar också användningen av delta-regeln, eftersom detta innebär inlärning med hjälp av feedback, då nätverket på träningsstadiet informeras om indataordens genus. Enligt henne är denna återmatning detsamma som negativ evidens i L1- och L2-inlärning. Carroll refererar till en undersökning som hon och Swain (1987) genomförde i vilken de studerade felkorrigering i några språkbadsklassrum i Kanada. Det visade sig att ca 78 % av genusfelen inte blev rättade. Carroll anser att en modell vars inlärning baserar sig på feedback inte är psykologiskt realistisk, när meningen är att simulera L2-inlärning.

Den största skillnaden mellan anhängarna av den konnektionistiska nätverks-modellen och dem med traditionell syn på språkinlärning är att syntaxen sedan gammalt har beskrivits med hjälp av symboler och lingvistiska regler som är tillämpliga på dessa symboler, medan man i neurala nätverk har varken symboler eller regler. Ett klassiskt exempel på regler i språkinlärning är preteritum i engelskan. Eftersom man har funnit U-formad inlärning, har man postulerat en dual-route: regelbundna verb inlärs enligt regeln verbstam + *ed* och oregelbundna verb lagras i ett lexikon för undantagen. Man har dock inte kunnat förklara hur barnet går vidare från ett första stadium, där formerna inlärs utantill till stadier där två olika mekanismer används för preteritum. Ej heller har utretts vad som avgör att två olika rutter blir till, dvs. regel vs undantag. Vissa regelbundna verb böjs ibland felaktigt i enlighet med undantagen (*flow-flew* efter mönstret *grow-grew*, *blow-blew*), varför här krävs ytterligare en subkategorisk regel i traditionell beskrivning (Nix, Messer, Smith och Davey 1995). Plunkett och Marchman (1992, 1993) har visat att preterituminlärning kan simuleras med hjälp av en konnektionistisk nätverks-modell, utan att behov av regler föreligger.

Symboliska performansmodeller förutsätter att reglerna är representerade i hjärnan. Det konnektionistiska synsättet går ut på att det observerade beteendet kan beskrivas med hjälp av regler men att beteendet sist och slutligen är resultat av helt annorlunda informationsbearbetning. Neurala modeller utan användande av regler kan producera en output som uppvisar regelstyrt beteende (N. C. Ellis 1996a:362). Reglerna är enligt konnektionisterna ett sätt att beskriva språket, men de har ingen kausal roll (N. C. Ellis 1996a:366). Nätverk kan simulera såväl utantillinlärning (*rote like behavior*) som U-formad inlärning. Konnektionisterna anser inte att performansen är resultatet av någon bakomliggande kompetens. De postulerar ej heller existensen av medfödda resurser i språkinlärning utan är mest intresserade av inlärningsprocessen (Broeder och Plunkett 1995:446).

MacWhinney, Leinbach, Taraban och McDonald (1989) experimenterade med ett nätverk vilket som indata erhöll fonologiska, morfologiska, semantiska och syntaktiska signaler (*cues*) och producerade korrekt bestämd artikel i tyskan. I det första försöket användes dock 11 disambiguerande signaler, vilket förklarade den goda performans nätverket uppvisade. När simuleringen upprepades utan dessa, kunde nätet inte lära sig kategoriseringen. I det tredje experimentet inkodades indata enbart som fonologisk stam och därutöver användes några semantiska signaler och kasussignaler, vilket förbättrade nätverkets performans.

Nix, Messer, Smith och Davey (1995) byggde upp ett nätverk med tre lager, vilket tränades att producera korrekta genuskongruerande fraser med substantiv och determinerare i spanskan. Nätverket skulle associera suffixet med maskulin respektive feminin determinerare och inläringen skedde med hjälp av bakåtfelfortplantning (*error back propagation*). Substantiven var tagna ur en tvärsnittsstudie av barns L1-inlärning utförd av López-Ornat (1993). Indata bestod av determinerartyp, substantivstam och suffix. I utdata upprepades dessa tre samt tillades ett fält, nämligen determinerarens suffix. Nätet innehöll 10 gömda enheter (*hidden units*). Efter 4000 träningspass

uppnådde nätverkets performans 83 %, dvs. denna andel procent av fallen klassificerades rätt. Därefter började det neurala nätverket lära sig utantill (by rote) i stället för att identifiera de typiska dragen i indata och därmed kunna generalisera. De fel som nätverket begick liknade sådana som påträffats i L1-inläring av genus.

Badecker, Miozzo och Zanuttini (1995) undersökte en italiensk anomisk patients förmåga att identifiera grammatiskt genus hos ord som han inte kunde producera och om vilka han ej heller kunde ha fonologisk eller ortografisk information. De förespråkar Garrets (1982, 1984, 1992) och Levelts (1989) modell om dubbel lexikal framtagning, där sökning av lemma och ordform separeras. Intressant är att försökspersonen uppnådde över 95-procentig korrekthet i identifiering av testordens genus men kunde välja rätt artikelform i endast 38 % av fallen. Eftersom nämnda form endast delvis bestäms av substantivets genus, kräver denna uppgift fonologisk information, något som patienten i detta fall inte innehade. Badecker, Miozzo och Zanuttini menar att det existerar två steg i lexikal produktion och att informationen om ordets genus ingår i lemmat. Enligt dessa forskare kan genustilldelningsreglerna utnyttjas i inläring, men inte i produktion, eftersom försökspersonen kunde namnge ordets genus korrekt, trots att han annars inte kunde säga något om ordets fonologiska eller ortografiska form (Badecker, Miozzo och Zanuttini 1995:215).

Enligt Caramazza och Miozzo (1997:329) förekommer en viss tidpunkt i språkproduktionen, då semantisk och syntaktisk representation, men ej fonologisk struktur, har framtagits. De säger att detta antagande är så gott som universellt accepterat i kognitiv vetenskap (cognitive science). Både Levelts nätverk med diskreta nivåer (discrete stage network) och Dells interaktiva nätverk (interactive network) förutsäger att ordets fonologiska information kan bli tillgänglig först efter det att dess syntaktiska drag framgångsrikt framtagits. I flera experiment har det framkommit att italiensktalande i "ha det på tungan"-sammanhang ("tip of the tongue" = TOT) har kunnat framta ett ords grammatiska genus trots att de tillfälligt ej kunnat framta ordets hela fonologiska form. I Caramazzas och Miozzos (1997) experiment förelåg dock ingen positiv korrelation mellan framtagning av genus och partiell fonologisk information. Resultaten stöder ej antagandet att åtkomst av ett ords lemma automatiskt leder till åtkomst av dess syntaktiska drag, ej heller att det förekommer en strikt dependens mellan framtagning av grammatisk och fonologisk information. Caramazza och Miozzo visar vidare att försökspersonerna förutom kunskap om ordets genus också hade tillgång till partiell fonologisk information i TOT-tillstånd. De menar att detta är möjligt utan att ordets syntaktiska drag har valts. I ett TOT-tillstånd är den lexikala nodens aktivering hög men inte tillräcklig för att möjliggöra dess val.

Enligt Caramazza och Miozzo är ordets genusrepresentation oberoende av dess fonologi (1997:316). I ett experiment (Miozzo och Caramazza 1997) lyckades försökspersonerna signifikant bättre med genusval än med framtagning av den finala bokstaven, och detta utan inverkan av huruvida ordet uppvisade en reguljär genusändelse eller ej. Caramazza och Miozzo (1997) menar att grammatisk information är specificerad och tas fram oberoende av semantisk och fonologisk information. Selektion av lexikal-

semantisk representation garanterar inte åtkomst av grammatiska drag. Tillgängligheten av ett ords fonologiska drag behöver inte vara strikt beroende av åtkomst av dess grammatiska drag. Caramazza och Miozzo anser att semantiska, syntaktiska och fonologiska drag är självständigt representerade men anslutna (connected) via en abstrakt lexikal nod, dvs. lemma. Selektionen av en lemmanod skickar aktivering parallellt till fonologisk och grammatisk information.

MacWhinney (1978) betraktar utantillinlärda former (amalgams) som basis för morfologisk inläring. Individens första ord är enligt honom oanalyserade associationer mellan ljud och betydelse: så är t.ex. *dogs* en enhet för barnet, inte *dog* + plural. Efteråt segmenteras dessa enheter och regler extraheras. Morfologiska former är inte separata noder utan associationsmönster. Ytterligare processer i inläring utgörs av kombination och analogi, enligt MacWhinney. Kombiination innebär applicering av språkliga mönster eller regler. En fjärde dimension i MacWhinneys (1978) modell av morfologisk inläring är paradigmextrahering. Numerus och genus i tyskan lärs in med hjälp av signaler, och genus inkodas separat för varje lexikal enhet. Barnet delar in de tyska substantiven i tre klasser, vilka utgör kolumnerna i paradigmet, varefter det lägger till rader i matrisen.

I det föregående har fyra olika sätt att se på genusproblematiken refererats: 1) genustilldelningsregler existerar (Tucker, Lambert och Rigault 1977, Corbett 1991, SurrIDGE 1993); 2) det finns inga sådana regler utan genus är ett av de universellt tillgängliga morfosyntaktiska dragen som definierar ordklassen substantiv (Carroll 1989); 3) tilldelningsreglerna är inte verksamma i språkproduktion men väl i inläring (Badecker, Miozzo och Zanuttini 1995); 4) det behövs inga regler, utan neurala nätverk kan förklara genusinläringen (MacWhinney, Leinbach, Taraban och McDonald 1989, Sokolik och Smith 1992, Broeder and Plunkett 1994, Nix, Messer, Smith och Davey 1995, Taraban och Roark 1996). Många forskare anser att helfrasinläring förekommer i något skede i L1-genusinläring (t.ex. Carroll 1989, MacWhinney 1978). Märkas bör att åtskilliga konnektionister, trots att de inte säger sig behöva regler, talar om fonologiska och morfologiska "ledtrådar eller signaler" (cues). Ofta är genustilldelningsregler också probabilistiska, en viss ändelse t.ex. förutsäger inte genus till 100 %. Taraban och Roark (1996) menar att de underliggande dragen till språklig kategorisering kan vara arbiträra, speciellt vad genustilldelning beträffar, och att de inte kan vara medfödda. De anser att konkurrens-modellen (competition model, se MacWhinney 1989) bäst kan förklara inläring av genus, det faktum att barn redan från början kan ta hänsyn till olika genussignaler (se s. 39-40).

Genustilldelning är i många språk så komplex att den knappast kan beskrivas med exakta regler. Neurala nätverk, som till följd av den inbyggda probabilistiska logiken (fuzzy logic) kan klara sig utan traditionella lingvistiska regler, kan visa sig utgöra en lämplig modell för studiet av genusinläring. De simulationer som man hittills har använt sig av verkar dock vara ganska enkla i jämförelse med den komplexitet fenomenet grammatiskt genus uppvisar. Nätverks-modeller har som indata tagit t.ex. endast substantiv och/eller determinerare, som indelats i ett förutbestämt antal genusklasser. Dessutom har

det varit fråga om språk vars system uppvisar många regelbundenheter. Carroll (1989) förutsätter medfödd kunskap och universellt tillgängliga kategorier, såsom substantiv. Det är dock svårt att bevisa t.ex. att det universellt tillgängliga genusdraget i N har förtvinat hos de talare vars L1 inte har grammatiskt genus.

1.3.2 Genustilldelning i svenskan

Tar man Corbetts genustypologi som utgångspunkt, kan svenska språket enligt Andersson (1993) svårligen placeras vare sig i semantiska eller formella system. Om sambandet mellan substantivets betydelse och dess genus i svenskan säger Källström (1996), att det föreligger en mycket stark tendens till att substantiv som betecknar människor är utrala. Undantagen är få: neutrala är exempelvis nedsättande beteckningar på kvinnor (*fruntimmer, luder*) och substantiv som inte anger kön (*barn, ombud, biträde, vittne*), bland vilka det förekommer en grupp nyare lånord från engelskan såsom *fans* och *proffs*. Neutrala substantiv som betecknar manliga personer är mycket sällsynta, Källström nämner bara två, *skinhead* och *modelejon*. Överhuvudtaget har beteckningar för animater oftast utralt genus Källström (1993:79). Som frekventa motexempel anför Andersson (1992:36) *får, föl, lejon*, och enligt honom är det ovannämnda sambandet mellan genus och animation i svenskan endast en tendens. Källström (1996) sammanfattar på följande sätt de övriga semantiska tendenserna i genustilldelning som uppmärksammats av grammatiker: Utrala är vanligen substantiv som betecknar människor, djur (*katt, hund*), tid (*minut, morgon*), växter (*ros, björk*), sjöar och älvar (*den djupa Päijänne, den breda Siikajoki*), verktyg inklusive fordon (*hammare, bil*), måltider och maträtter (*middag, stek*), valuta (*mark, spänn*), mått förutom viktenheter (*mil, volt*), kläder (*skjorta, jacka*), danser (*vals*), litterära verk (*dikt, roman*), konkreta enheter, räkningsbara, individualiserade enheter (*öl, kaffe*). Neutrala är däremot geografiska namn förutom namn på sjöar och älvar (*Det heta Sahara, (Det lilla Nystad)*), bär (*hallon, smultron*), bokstäver i alfabetet (*ett litet a*), lingvistiska uttryck i metaspråk (*suffix, adjektiv*), viktenheter (*kilo, gram*), ljud och oljud (*skrik, skratt*), abstrakta begrepp (*samvete, hat*), ämnesord (*salt, fett*), kollektiva uttryck (*folk*). I sin artikel *Proper names and gender in Swedish* hävdar Fraurud (1998), att skillnaden i genustilldelning mellan egennamn och andra substantiv ligger i att genus hos egennamn är systematiskt (dvs. det finns tilldelningsprinciper), variabelt och sällan manifesterat i språkbruket, medan genus hos andra substantiv är mer godtyckligt, konstant och ofta realiserat. Enligt Andersson (1992:36) kan genus utrum förknippas med något som är konkret, individuellt och begränsat och neutrum med något abstrakt, kollektivt och obegränsat. Denna tendens framträder i minimala par som *ölen/ölet*, där den utrala varianten tolkas som 'en flaska öl' och den neutrala som 'icke-specifierad kvantitet av öl'.

Andersson (1992:37-38) påpekar att man i svenskan kan urskilja vissa lagbundenheter vad gäller substantivets fonologiska och morfologiska form och genus. Hos flerstaviga ord, till exempel, föreligger en tendens att de som slutar

på *-a* eller *-e* är utrala, men även här påträffas motexempel i form av frekventa substantiv (*hjärta, öga, öra*). Detsamma gäller ordbildning: vissa suffix förknippas uteslutande med det ena genuset ex. (*-n*)ing), andra uppvisar däremot variation i större eller mindre utsträckning (Källström 1996). Hos suffix som kan ta antingen utrum eller neutrum förklaras variationen ibland med semantiska regler, vilket är fallet med *-ande* i *en resande / ett resande*, där den utrala varianten betecknar person och den neutrala handling (Andersson 1992:37 f., Teleman 1970: 66 ff.). Hos sammansättningar tenderar substantivet att ha det genus som efterleden uppvisar (Källström 1996). Om denna har variabelt genus, kan det vara så att sammansättningen som helhet tar endast ett genus, såsom exempelvis *korsnäbb; näbb* kan vara antingen uttralt eller neutralt, medan *korsnäbb* kan ha enbart genus utrum.

Eftersom det inte föreligger någon undantagslös koppling mellan genus och substantivändelse och inte heller någon genuskongruens i pluralis, anser Källström (1993:82) att svenskan har genussynekretism hos plurala substantiv. Andersson (1992:39) påpekar att vissa pluralformer som är homomorfiska med bestämd form singularis kan försvåra inlärares uppgift att identifiera substantivets genus. Som exempel ger han formerna *äpple-n* och *hus-en* jfr med de utrala (*lärare-n, bil-en*). Detta torde gälla speciellt de informella inlärares, som inte får undervisning i vilken substantivets deklination explicit tas upp med hjälp av olika grammatiska regler samt ordlistor i textböckerna.

Källström (1993:80-81) diskuterar huruvida substantivet böjs i genus i bestämd form singularis, eller om bestämda artikeln böjs i genus i ordintern kongruens, eller om det är fråga om grammatiskt betingad allomorfi hos bestämda suffixartikeln. Han kommer fram till att det bästa alternativet är att tala om "två allomorfer av suffixartikeln som betingas av genus hos substantivet" Källström (1993:81). I min analys kommer jag att behandla den bestämda suffixartikeln som ett genusböjligt element på samma sätt som exempelvis adjektivattributet.

I sin artikel om ett experiment rörande genus hos 20 nonsensord konstaterar I. Källström (1992) att hennes förhoppning om att "finna något som tyder på att genus hos enstaviga substantiv i svenskan inte är så arbiträrt som man vanligen tycks tro, infriades inte". Svenskans genusindelning anses av exempelvis Tingbjörn (1979:44) och Andersson (1992:28 och 1993) vara ganska godtycklig, med undantag av vissa tendenser, jämfört med t.ex. spanskan, där sambandet mellan de två genusen, maskulinum och femininum, och de animata (substantivens semantiska genus *sexus*) är klart. Å andra sidan finns det utöver Källströms artikel (1996) och Liljegrens uppsats (1995), varom mera senare, inte någon mer omfattande forskning kring möjligheten att med hjälp av fonologiska eller semantiska regler förutsäga svenska substantivets genustillhörighet.

I sin artikel *On Gender Assignment in Swedish* (1996) försöker Källström komma fram till genustilldelningsregler för svenskans del och därmed motbevisa argumentet att genustillhörigheten hos svenska substantiv i hög grad är oförutsägbar. Förutom semantiska och morfologiska kriterier, som här redan tagits upp, diskuterar han möjligheten att i genustilldelningen utgå ifrån den singulara bestämda suffixartikeln, som entydigt visar vilket genus

substantivet har. I så fall skulle endast två regler behövas i svenskan: de substantiv som i bestämd form singularis slutar på *-(e)n* är utrala, och de som slutar på *-(e)t* är neutrala. Som motargument nämner han att vissa substantiv sällan används i bestämd form singularis; formen kan saknas (*fan*) eller vara identisk med grundformen (t.ex. *början*, *examen*). Vissa egennamn som (*det stora*) *Sovjetunionen* har annat genus än vad suffixet uppvisar. Eftersom den infödda talaren i dessa fall inte har några som helst svårigheter att avgöra substantivets genus, måste det enligt Källström finnas andra ledtrådar. Ord som sällan används i bestämd form singularis eller som inte uppvisar den alls är dock få till antalet. Ett viktigare motargument enligt Källström är att om genus fastställs utifrån kongruensdata är det cirkulärt att påstå att *hus* är neutrum, eftersom dess bestämda form i singularis är *huset*. Han påpekar vidare att när vi säger att substantivet *hus* är neutralt är innebörden att alla modifierare som kongruerar med det i genus får formen med *-t*, och detta gäller även bestämda suffixartikeln. Däremot anser han att pluralböjningen utgör en bra grund för genustilldelningsregler. I traditionella beskrivningar av svenskans genusystem bestämmer substantivets genus dess pluraländelse och inte tvärtom (Teleman 1969:171 ff., Källström 1993:82).

I Allén (1971:1071) återfinns en korstabell med substantivets genus och dess pluralböjning. Källström har på basis av Alléns siffror beräknat den relativa frekvensen för utrum och neutrum inom varje deklination samt för alla substantiv. Några lågfrekventa, lånade pluralmönster har utelämnats. Enligt Källström är genus hos 79 % av alla substantiv i Alléns data förutsägbart på basis av pluralformen. Om den semantiska tilldelningsregeln beträffande animata substantiv tas i beaktande, stiger andelen till 83 %. 13,9 % av substantiven (39 486) i Alléns korpus uppvisar ingen pluralform. Substantiv med pluraländelserna *-or* och *-ar* korrelerar med genus utrum till 100 %, de med *-er/-r* till 94,4 % och *-s/-es* till 90 %, och ändelsen *-n* korrelerar med neutrum så gott som alltid (99,8 %). Nollpluraländelse får det lägsta värdet, i endast 74,5 % av fallen är substantivet neutralt. Undantagen består till stor del av personbeteckningar med avledningsändelsen *-are* (*lärare*). Om regeln som gäller genus för substantiv med nollplural kompletteras med den semantiska som säger att animata substantiv är utrala, tilldelas rätt genus i över 90 % av fallen.

Källström har också undersökt kopplingen mellan pluralform och genus hos enstaviga substantiv i en lexikal databas på Institutionen för svenska språket i Göteborg. Korpusen består av 2767 substantiv, av vilka 673 saknar pluralform. Alla substantiv med pluraländelserna *-or*, *-ar*, *-s/-es* samt de som har omljud utan suffix i plural är utrala. Av dem som har *-er/-r* är 98 % av utralt genus. De substantiv som uppvisar pluraländelsen *-n* har alla genus neutrum. 96 % av de substantiv som har nollplural är neutrala. Hos undantagen kan man se vissa semantiska tendenser: de flesta enstaviga substantiv med *-er* i plural betecknar substanser (*salt*, *fett*, *vax*, *lack*, *snus*, *gel*, *harts*, *smink*, *vin*, *te*, *gift*), de två övriga är *mod* och *land*. Största delen av utrala substantiv med 0-plural utgörs av måttsenheter, inklusive valuta, (*ohm*, *bar*, *volt*, *rad*, *rem*, *watt*, *knop*, *mil*, *fot*, *verst*, *baud*, *tum*, *spann*, *mark*, *yen*, *cent*, *spänn*). *Sang/sans*, *läsk* och *bärs* hamnar utanför denna kategori.

275 av de 673 substantiv i korpusen som saknar pluralform är kortavledning av typen *prat-prata*. De tenderar att ha genus neutrum, endast 9 % i korpusen är undantagsvis utrala. Thorells exempel på *n*-ord är *glimt*, *nick*, *stress* och *stöt*. Dessa substantiv som avledds genom strykning av verbinfinitivens *-a* är till största delen verbalsubstantiv (Thorell 1984:76). I några minimala par kommer utrumformens individualiserade, konkreta betydelse fram: *en kladd - ett kladd*. Källström säger att genus hos 79 % av substantiven i den undersökta korpusen som består av enstaviga ord är förutsägbart med hjälp av pluralformen och regeln som gäller kortavledning. Hans resultat tyder på att svenskan i termer av Corbetts typologi har ett morfologiskt genustilldelningssystem som kompletteras med semantiska tendenser. Fraurud (1998) för sin del anser att man inte kan dra alltför långtgående slutsatser av korrelationen mellan genus och pluralform, eftersom oregelbundenheter är vanligt förekommande i pluralbildningen. Liljegren (1995:23) menar att det inte står klart huruvida talaren/lyssnaren använder pluralformen vid genustilldelning eller utnyttjar kunskap om substantivets genus i pluralbildning. Mills (1986:85), som undersökte L1-språkinlärning hos tyska barn, kom fram till att genus lärs in före pluralböjning. Enligt henne implicerar detta att barn inte utnyttjar pluralformen i genusinlärning.

Liljegren (1995) undersökte kopplingen mellan enstaviga substantivs fonologiska egenskaper och genus. Han använde sig av en databas med de 2000 mest frekventa svenska substantiv som baserar sig på Alléns frekvensordlista samt ett test med 32 nonsensord. Hans resultat visar att enstaviga ord med enbart korta fonem tenderar att tilldelas utrumgenus av försökspersonerna. Sannolikheten att ordet har/får utrum ökar i takt med antalet konsonanter i final position (se också s. 175). Liljegren menar (1995:25) att man kan tala om genustilldelningsregler, men att det för kärnordförrådets del kan finnas godtycklighet.

Enligt de traditionella modellerna måste infödda talare ha information om substantivets genus lagrad i det mentala lexikonet, t.ex. i form av ett tilldelningssystem (Corbett 1991), eller som ett drag hos varje lexikal entry (Carroll 1989). Att ett tilldelningssystem existerar för svenskans del är inte helt bevisat, men Källströms resultat tycks tyda på att det kan finnas ett morfologiskt sådant, där genus hos flertalet substantiv kan förutses utifrån pluralformen. Fraurud (1998) anser dock att man inte kan utesluta möjligheten att ett genussystem uppvisar arbiträra drag i större eller mindre utsträckning. Enligt henne kan genus för vissa substantiv inläras utantill och lagras i lexikonet, medan det för andra substantiv kan finnas genustilldelningsregler. Hon menar att utantillinlärning och regelbildning inte utesluter varandra (även Bybee 1985:7,112). Martin (1995:205) anser, när hon diskuterar tillämpningen av en lexikalisk modell (lexicalist model) i finskans morfologi, att vissa ordformer produceras från minnet, dock inte alla. Enligt den extrema lexikaliska modellen memoreras samtliga ordformer.

Vad beträffar arten av ordens lagring i minnet, kan man i stället för representationer tala om konnektioner. Hur en konnektionistisk modell skulle klara av att simulera genusinlärning i svenskan är mig veterligen helt outrett. Det vore mycket intressant att undersöka hur ett nätverk lär sig genus-

tilldelningen i svenskan, som har ett tämligen arbiträrt system med få ledtrådar (cues). Om det förhåller sig så som konstaterats av t.ex. Plunkett och Strömqvist (se s. 40), att L1-svenska barn gör färre fel än vad som rapporterats i inlärningsstudier av andra genusspråk, trots att systemet är mycket arbiträrt, kan man delvis ifrågasätta både tilldelningsreglerna och den neurala modellen. Det har nämligen inte bevisats att L1-svenska barn skulle uppvisa U-formad inläring, såsom är fallet t.ex. vid preteritumtillägnande i engelskan. De neurala modeller som hittills uppställts för genusinläring har använt sig av bakåtfel-fortplantning (error backpropagation) vilket innebär att nätverket producerar felaktiga utdata på träningsstadiet, varefter felet återmatas för att justera vikterna mellan noderna. Som redan nämnts har det konstaterats att svenska barn inte gör många fel i genustillägnet. Problemet med feedback i konnektionistiska modeller har tagits upp av Taraban och Roark (1996:144), som säger att "it may be important to relegate weight adjustment to unsupervised learning methods that do not require corrective feedback".

Trots att det för de infödda talarna kan existera regler baserade på form och/eller betydelse, är det inte alls klart att inlärares genusbruk styrs av motsvarande principer. Det är möjligt att de i något skede av inlärningsprocessen sätter upp liknande tilldelningsregler, som hjälper till att strukturera genus i hjärnan och att hitta rätt genus vid språkproduktion. Dessa regler må då vara korrekta eller felaktiga med hänsyn till målspråkets norm.

Man måste emellertid skilja mellan de tilldelningsregler man kan sätta upp för ett språk, t.ex. svenskan, och hur L2- eller främmandespråksinlärare går tillväga. För att exempelvis kunna dra nytta av korrelationen mellan pluralform och genus i svenskan måste man känna till den förstnämnda. Det är alltså inte självklart att man i undervisningen av svenska som andra eller främmandespråk skall koncentrera sig på de regler man kan fastställa för de infödda talarnas del (se också s. 33-34). För en främmandespråksinlärare är säkert en viss regelkunskap till hjälp, t.ex. kännedom om de semantiska och fonologiska tendenserna. Enligt Andersson (1992:38 f.) kan inlärarna också dra nytta av deklinationen.

Fördelen med en konnektionistisk modell av genusinläring i L2 är att det inte krävs några regler och att nätverket på träningsstadiet "gör fel", vilka kan jämföras med de fel som inläraren producerar. Associationen och mängden av indata kan också tänkas spela en roll i inläringen, speciellt när svenskans system uppvisar få regelbundenheter. Det verkar dock troligt att ett experiment likt det Sokolik och Smith (1992 se närmare s. 29-30) utförde, där genustilldelningen skedde på basis av substantivets inherent strukturella information, inte skulle lyckas i svenskan, eftersom dess system är mycket arbiträrt (se s. 35). I Sokoliks och Smiths neurala modell krävdes inte någon kontextuell information, t.ex. i form av genusböjliga determinerare medan dessa samt det definitiva suffixet i svenskan säkerligen utgör de viktigaste ledtrådarna för en inlärare.

1.4 Tidigare forskning kring inläring av genus

1.4.1 Inläring av genus i L1

De studier som berör genustillägnande i L1 kan indelas i två kategorier. Dels har barnens spontana produktion i naturliga situationer observerats i syfte att klarlägga när olika genusformer först uppträder och vilka typer av fel barnen begår (t.ex. Mills 1986, Svartholm 1978, Andersson 1992, Plunkett och Strömqvist 1990, 1992); dels har man utfört experimentella studier, i vilka man försökt testa vikten av språkliga vs icke-språkliga ledtrådar / signaler i genustillägnande (Karmiloff-Smith 1979, Pérez-Pereira 1991, se också Tucker, Lambert och Rigault 1977). I några studier har man jämfört L1-barns strategier med L2-vuxnas (Cain, Weber-Olsen, Smith 1987).

Mills (1986) jämförde tysk- och engelsktalande barns inläring av pronominell genusmarkering i L1. Tyska barn lärde sig regeln för naturligt genus i tredje person tidigare än de engelska barnen, trots att tyskans genussystem är betydligt mer komplext än engelskans. Mills förklarar detta med det faktum att genus i tyskan markeras på flera olika ställen jämfört med engelskan, där endast pronomen uppvisar genusskillnader. De tyska barnen blir redan från början mer uppmärksamma på genus, vilket underlättar inläringen. Mills säger också, att de former som är mest frekventa i inflödet och uppvisar formell likhet med andra former i paradigmen lärs in först, exempelvis *die* som är definit artikel, både för femininum singularis och för pluralis. Den första fonologiska regel som tyska barn lär sig är att substantiv som slutar på *-e* är feminina. Denna regel gäller en stor del av ordförrådet, har få undantag och lärs därför in tidigt.

I Karmiloff-Smiths (1979) experiment fick barn mellan 3 och 11 år till uppgift att producera rätt form av determinerare och adjektiv vid påhittade substantiv, varav en del uppvisade suffix som signalerade maskulinum respektive femininum, medan andra innehöll suffix som inte kunde förknippas med ett visst genus. Vissa substantiv föregicks av determinerare, medan andra inte hade några syntaktiska genussignaler. Bilder på fantasiobjekt visades för barnen, och i vissa experiment var objektet klart kvinnligt eller manligt (uppvisade naturligt genus). Experimentledaren presenterade objektet med dess påhittade namn för barnet, därefter visades ett likadant objekt med annan färg och barnet tillfrågades vad detta föreställde. Alla barn över 3 år kunde dra fördel av determinerarens genus i sitt genusval, när det inte fanns några fonologiska ledtrådar i suffixet. Också naturligt genus kunde utnyttjas i de fall då inga andra kriterier förekom. När två genussignaler var motstridiga (artikelgenus och suffixgenus), använde sig barn under 10 år av den fonologiska ledtråden, oavsett om bilden framställde en kvinnlig eller manlig varelse samt oberoende av artikelgenus. Det fonologiska kriteriet var starkare än såväl naturligt genus som artikelgenus. De äldre barnen kunde ta hänsyn till syntaktiska eller semantiska ledtrådar. Vissa ändrade dock på suffixet (*un forsienne* -> *le forsien*) eller undvek att producera detsamma och svarade t. ex. *la grise* (den gråa) i stället för *la bicron grise* (det gråa bicronet).

Perez-Pereira (1991), som upprepade Karmiloff-Smiths experiment i något modifierad form med L1-spanska barn, kom fram till liknande resultat. Barnen fäste mer uppmärksamhet vid syntaktisk och morfofonologisk (språklig) information än vid semantisk (icke-språklig). Maskulinum verkar vara den omarkerade formen och den användes i högre utsträckning och med större korrekthet av L1-spanska barn än av L1-franska i Karmiloff-Smiths (1979) undersökning. L1-spanska barn tycktes inte ta hänsyn till referentens egenskaper (semantiskt / naturligt genus) utan använde sig av morfofonologiska och syntaktiska signaler. Äldre barn förlitade sig mer på den syntaktiska signalen, som blir den viktigaste, när de börjar märka att syntaxen kan dominera över fonologin. Enligt Pérez-Pereira (1991) behärskar de spansktalande barnen genusmarkering och genuskongruens från och med fyra års ålder.

Cain, Weber-Olsen och Smith (1987), som studerade inlärningsstrategier i spanskans genusinläring hos L1-barn och engelska vuxna L2-talare, menar att det föreligger signifikanta skillnader mellan dessa två grupper och att inlärningsätten skiljer sig. De utförde 5 experiment, i vilka svar som innehöll genuskongruens (agreement) eliciterades. Uppgifterna var av samma typ som i Karmiloff-Smiths (1979) undersökning. Cain, Weber-Olsen och Smith menar att det existerar en utvecklingsgång i genusinläring men att den inte är densamma för L1- och L2-inlärare. I de uppgifter där den grammatiska och semantiska informationen var i strid med varandra, uppnådde L2-vuxna, även de med minst exponering, en högre korrekthet än yngre L1-barn. De senare använde sig av fonologiska kriterier, medan de förra kunde utnyttja även semantisk information, kanske på grund av sin högre kognitiva nivå. Cain, Weber-Olsen och Smith anser att L2-vuxna inte följde samma inlärningsgång som L1 barn i uppgifter där genuskriterierna var motstridiga.

I undersökningar av L1-svenska (se Svartholm 1978, Andersson 1992, Plunkett och Strömqvist 1990) har konstaterats att genusfelen är mycket sällsynta. Svartholm fann endast två normvidriga former (*sandet, tågen*) i sin undersökning om Tors inläring av svenskans artikelsystem och hon betraktar dessa som performansfel. I Plunketts och Strömqvists material om L1-inläring förekommer ett fel: Markus säger *en filter* i stället för det normenliga *ett filter*. I Anderssons korpus om samme Markus inläring återfinns tre felaktiga genusmarkeringar av totalt 235. Det definitiva suffixet markeras två gånger fel hos uttralt substantiv (*den trucket*, 2 ggr). Plunkett & Strömqvist (1990:86) konstaterar att inläring av genus i danskan och svenskan är tidig och i hög grad felfri. Enligt dem är utrum det generaliserade genuset för skandinaviska L1-barn. Plunkett och Strömqvist (1990:106-107) anser att dessa gör färre fel än vad som rapporterats i inlärningsstudier av andra genusspråk, trots att systemet är mycket arbiträrt. Plunkett och Strömqvist menar att barn måste använda sig av utantillinläring. Eftersom det lägsta antalet fel förekom i bestämd slutartikel antar de att substantivstam + definit suffix inlärs som en enhet, amalgam.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att L1-barn i början av inläringen verkar använda sig av fonologiska och morfologiska ledtrådar. De lägger också märke till kongruensen inom nominalfrasen och modifierarnas

form samt lär sig via helfrasinlärning, dvs. de lär sig oanalyserade enheter, som senare analyseras i olika morfem. Längre fram uppmärksammas sambandet mellan substantivets betydelse och genus; användning av de semantiska kriterierna är mera en vuxenstrategi. Det har visat sig att tidig inlärning av genus är baserad på formella kriterier och inte på semantiska. Barn har inga större svårigheter med genusinlärning, ej heller i de fall där systemet är arbiträrt. Smoczynska (1985:646) konstaterar att "barn kan lära sig regler vilka är baserade på totalt arbiträra kriterier, förutsatt att dessa kriterier är konsekventa och tillräckligt tydliga för att bli upptäckta". Det krävs en fördjupad förståelse om hur svenska barn lär sig genus och genuskongruens och varför processen är så felfri. Mig veterligen existerar det ingen longitudinell undersökning som handlar enbart om genustillägnande hos L1-svenska barn. Svartholms (1978) intresse koncentreras till bestämdhet, Plunkett och Strömquist (1990) redovisar vad de funnit beträffande inlärning av ett antal fenomen, bl.a. genus, och i Anderssons (1992) undersökning står L2-inlärare i fokus.

1.4.2 Inlärning av genus i L2

I tidigare undersökningar har man funnit att barn i sin inlärning av L1 sällan har några svårigheter med genus, inte ens när systemet uppvisar stor godtycklighet. Å andra sidan tycks vuxna L2-inlärare ha stora problem med detta. Enligt Surridge (1993), exempelvis, är genustilldelning i franska en av de största svårigheterna och därtill den mest bestående för L2-inlärare.

I Andersens (1984) undersökning om den tolvårige engelsktalande Anthonys inlärning av spanska markerade inläraren endast substantivens semantiska genus (naturligt genus) och utelöt alla andra, trots att det i detta språk också finns fonologiska och morfologiska ledtrådar för genusmarkering. I de arbiträra fallen använde han maskulina former. Pfaff (1984) fann att kasusmarkering, som är semantiskt motiverad, utvecklades före den arbiträra genusmarkeringen i de turkiska barnens L2-tyska.

Rogers (1984 och 1978), som undersökte långt avancerade engelsktalande inlärares skrivna produktion av L2-tyska, kom fram till att felen i genusmarkering var frekventa, och speciellt svåra visade sig vara feminina substantiv i dativ; detta till skillnad från tyska barns inlärning av feminina former, vilken sker tidigt och löper felfritt. Felfriheten hos maskulina och neutrala substantiv i dativ kan delvis förklaras med att en stor del av dem ingick i högfrekventa ordförbindelser, som står nära oanalyserade enheter. Enligt Rogers (1987: 70) kan grammatiskt genus i tyskan inte inläras separat från kasus och numerus. De syntagmatiska relationerna är också viktiga: grammatiskt genus är mer än bara vokabulärläring. Genustilldelningsreglerna som forskare har uppställt (t.ex. Zubin och Köpcke 1981) har ett osäkert pedagogiskt värde för inlärare. Dessa regler är nämligen probabilistiska, de leder ej nödvändigtvis till val av ett genus utan till val mellan två alternativ, och en regel kan förutsätta tillämpning av en annan (Rogers 1987:54). Rogers menar vidare att explicit kunskap om en regel inte behöver leda till en

korrekt användning av den. Hon anser att den explicita kunskapen är varken nödvändig (jfr infödda talare) eller tillräcklig (jfr L2-inlärare) för korrekt bruk. De infödda talarna är oftast inte medvetna om på vilka grunder genus-tilldelningen sker och kunskap om existerande regler behöver inte leda till korrekt användning hos L2-inlärarna.

Finneman (1992), som undersökte muntlig produktion i spanska av tre vuxna inlärare utan tidigare erfarenhet av främmandespråksinläring, fann att dessa använde sig av ommarkerade former av modifierare, singularis i fråga om numerus och maskulina varianter i genus. Vid numerus, som är en semantisk kategori, uppvisade samtliga inlärare förbättring av resultaten i vissa problematiska adjektivkategorier under den sex månader långa perioden som undersökningen pågick; inläring av genuskongruens följde dock inte samma linje. Inlärarna använde olika strategier: en av dessa personer karaktäriserades som betydelseorienterad och gjorde framsteg i numerus, medan han i genus i hög grad uppvisade ommarkerade maskulina former. De två övriga använde sig av utantillinlärda former och oanalyserade enheter i genus. I fråga om genuskongruens uppvisade inlärarna en högre korrekthet i de fall då substantivet hänförde sig till kvinnliga referenter. När referensen var tvetydig, t.ex. *persona* 'person', användes maskulina former. Vidare var korrektheten högre i de fall där modifieraren var frekvent och nära associerad med substantivet. Det predikativa adjektivet, som inte är nära förbundet med substantivet, visade sig vara svårast. Finneman anser att en associativ modell med konkurrens mellan de påverkande faktorerna bäst kan förklara svårighetsordningen mellan de olika syntaktiska adjektivkategorierna, som baserar sig på viktning av fel (error weighting). Enligt honom var kärnan i denna ordning följande, från det lättaste till det svåraste: DEF < IDF < DSC < PRD, där DEF står för definit artikel, IDF för indefinit artikel, DSC för deskriptivt adjektiv (som föregår eller följer substantivet) och PRD för det adjektiviska predikativet. Substantivet och artikeln associeras intimt med varandra och kan inläras som en enhet, varför DET och IDF är lättare än de övriga adjektivkategorierna. DEF är mer frekvent än IDF, eftersom man efter presentering använder den bestämda formen av substantivet. Svårigheterna med det predikativa adjektivet förklaras med att det inte är nära förbundet med substantivet och därför ställer stora krav på minnet och processningskapaciteten. Enligt Finneman var korrektheten i vissa fall beroende av substantivtecken, dvs. vissa substantiv var svårare resp. lättare för inlärarna. Också Takala (1984), som undersökte omfånget av finska grundskoleelevers aktiva och passiva ordförråd i engelska efter sex års studier, anser det vara lättare att tala om en typisk elev än ett typiskt ord, eftersom lätta ord tenderar att vara lätta för alla, och omvänt gäller samma tendens de svåra orden.

Enligt Hammerly (1991) är genusfrågan i franskan mycket svår även för språkbadsbarn, och svårigheterna gäller inte endast adjektivets genuskongruens utan också artikelgenus. Det verkar som om genus är något som inte kan inläras enbart genom exponering för språket, speciellt när målsättningen i språkbadsprogram är kommunikativ språkfärdighet och språkriktighet spelar en mindre roll. Hammerly (1991:4-5) hänvisar till en undersökning som han och Pellerin utförde 1986. De intervjuade sex frivilliga engelska elever i årskurs 12

från två språkbadsprogram. Eleverna hade fått ca 7000 timmar undervisning på franska, från och med förskolan eller åk 1. Det visade sig att eleverna gjorde sig skyldiga till många genusfel, även vid bekanta substantiv (t.ex. *un classe*, *la mot*, *la gouvernement* etc.). Harley (1998:159) anser att språkbadsbarn inte fäster uppmärksamhet vid genusdistinktioner. De har svårigheter att lägga märke till genus i inflödet, eftersom engelskan inte har grammatiskt genus; dessutom kan den vokalkvalitet man har i *le* och *la* samt *un* och *une* variera i engelskan i trycksvag ställning utan att betydelsen förändras. Vidare får eleverna höra felaktigt inflöde producerat av kamrater i klassen, medan lärarna koncentrerar sig på innehållet och inte rättar genusfelen.

Carroll (1989) menar att de inlärare som i sitt modersmål har ett genusystem har lättare att lära sig andra språk med genus, eftersom deras representation av nomen innehåller ett genusdrag. Om L1 däremot inte uppvisar grammatiskt genus, förtvinar och försvinner det universella draget och är därmed inte tillgängligt i L2-inläring. Som exempel på detta tar Carroll engelska barn i språkbadsprogram i Kanada. Dessa utsätts för mycket exponering och språket används meningsfullt. Carroll menar, i enlighet med Hammerly (1991), att de trots detta gör sig skyldiga till många genusfel i strukturer av typ determinerare+substantiv samt vid adjektivattribut. Carroll säger att engelsktalande barn i språkbadsprogram har svårigheter med genus, inte bara i spontan produktion utan också i experimentella test. Hon påstår att de inte verkar ha tillägnat sig ens några tumregler och att de inte gör signifikanta framsteg. Hon menar att barn i 4-5 års ålder börjar lära sig genom att överföra sina kunskaper från modersmålet. De inlär determinerare och N som separata item, och deras representation av N kan inte få en genus-specifikation. De har ingen ögonblicklig tillgång till genusinformation när de producerar en sats och måste därför utveckla minnesstrategier för att para ihop substantiv och alla genusmarkerade ord. Carroll föreslår att inlärare gör detta genom att utveckla tumregler.

Hardison (1992) utförde tre experimentella studier, i vilka hon undersökte genustilldelning hos inlärare av franska som främmande språk vid Indiana University. I det första experimentet deltog 119 försökspersoner, varav 38 var förstaårsstudenter, 43 andraårsstudenter och 38 "intermediate"-studenter i kurser i franska som främmande språk. Studenter i den sistnämnda gruppen följde en valfri kurs. Försökspersonerna presenterades 46 substantiv, både auditivt och visuellt (enkät). De ombads välja rätt artikel vid varje substantiv samt indikera med vilken säkerhet de gjort sitt val med en skala där 1 stod för 'osäker' och 4 för 'säker'. Dessutom uppmanades studenterna beskriva de strategier de använt. Syftet var att undersöka om försökspersonerna kunde välja rätt genus vid substantiv, när ändelsen utgör en relativt pålitlig signal för genus. Också undantag från den allmänna tendensen medtogs. Hypotesen var att studenterna skulle förknippa ändelse med genus och följaktligen tilldela undantagen fel genus. Första och andra årets studenter uppnådde en korrekthet på 69 % för samtliga substantiv, medan värdet för de mer avancerade uppgick till 75 %. När undantagen utelämnades, noterades siffrorna 75 % respektive 81 %. Studenterna baserade reglerna om korrespondensen mellan ändelse och genus på det mest framträdande substantivet i inflödet, även i de fall då detta

utgjorde ett undantag för suffixet. När inlärarna ombads beskriva de strategier vilka de använde i genusval, nämndes bl.a. upprepning av substantivet i en kontext, försök att återge fraser som innehåller en morfologisk signal om genuset samt val av den artikel som lät bäst.

I det andra experimentet deltog 41 "intermediate"-tredjeårsstudenter. De fick till uppgift att välja rätt bestämd artikel för 44 substantiv, som representerade 11 olika ändelser. Vid varje ändelse förekom ett bekant substantiv som var frekvent i inflödet, jämte flera obekanta. Alla substantiv förutom ett bar det genus som kunde förutsägas på basis av ändelsen. Substantiven lästes upp för testdeltagarna och gavs också i skriftlig form i enkäten. Försökspersonerna ombads även här ange hur säkra de var på sitt val. Medeltalet för rätta svar uppgick till 84 %. Vissa ändelser associerades med ett och samma genus, medan några väckte varierande associationer. Inlärarna uppgav att de använde ljudlikheter mellan bekanta och obekanta ord i genustilldelning vid obekanta ord. De utnyttjade såväl ljudformen som stavningen vid ändelser. I experiment tre, där 40 tredjeårsstudenter deltog, presenterades testitemen endast auditivt. Resultatet blev att andelen rätta svar minskade, när orden inte presenterades visuellt: den uppgick i medeltal till 76 %. Den högsta andelen återfanns i kategorier som var mest frekventa i inflödet och där det föreligger en entydig association mellan suffix och genus. Inlärarna försökte visualisera orden, eftersom stavningen i vissa fall ger ledtrådar om genus. De viktigaste faktorerna i genustilldelningen var ändelsernas frekvens i inflödet samt hur konsekvent dessa signalerade genus. Inlärarnas performans var sålunda anknuten till deras språkliga erfarenhet. Fonologi, morfofonologisk variation och syntaktisk genuskongruens (agreement eller concord) var de relevanta faktorerna i inflödet. Hardison ville skilja mellan hur inlärare kan / inte kan producera korrekta genusformer (genuskongruens), vilket är en ytmanifestation av genus, och hur de uppfattar genussystemets systematiska natur. Hennes undersökning rörde sig om den sistnämnda aspekten.

I Oliphants (1998) undersökning deltog 64 inlärare, som studerade italienska för första eller andra året vid universitet eller högskola i Amerika. Hon var intresserad av att se hur de behärskade genustilldelning med hänsyn till morfofonologiska, semantiska och syntaktiska kriterier. Försökspersonerna deltog i tre test, som gavs efter varandra och tog sammanlagt 20 minuter. I de två första presenterades substantiven auditivt. Testitemen var numrerade och inlärarna uppmanades markera M (maskulinum) eller F (femininum) efter varje nummer. Försökspersonerna fick höra orden två gånger och blev informerade om att de inte förväntades känna till dem utan skulle gissa deras genus. Det tredje testet var skriftligt. När associationen mellan ordfinal bokstav och genus betraktades, framkom att inlärarna korrekt kunde tilldela genus vid ord som slutade på *-o* (M) och *-a* (F); korrekthetsgraden i båda kategorierna var över 90-procentig. Ord som slutade på *-i* och *-u* antogs felaktigt vara maskulina; andelen rätta svar uppgick här till 28,1 % respektive 19,9 %. Ord med slutljudande *-e* som kan vara antingen M eller F, tilldelades oftare feminint genus. Efter upprättande av en implikationell skala uppstod följande svårighetsordning, från det lättaste till det svåraste: *-o/-a* < *-konsonant* < *-e* < *-i/-u*.

Inlärarna i Oliphants studie visade en begränsad behärskning av sambandet mellan avledningssuffix och genus. Korrektheten för *-trice* (F) var 74,2 %, för *-tore* (M) 63,3 % och för *-sione/-zione* (F) 60,9 %. För *-one* (M) var värdet 43 %, för de resterande tre suffixen under 13 %, medan det lägsta värdet var 1,6 %. Här uppstod ingen valid skala. I det andra testet visade sig de item som innehöll både morfologiska och syntaktiska (kongruenta) signaler om genus vara de lättaste, då 99,2 % var rätt. Nästan lika lätta var de item som uppvisade endast en syntaktisk signal, 96,1 %. Då enbart en morfologisk signal förekom, eller signalerna var motstridiga, behärskades ca 88 % av fallen. Svårast var, enligt förväntningarna, de item i vilka det inte fanns några signaler (36,7 %). En implikationell skala kunde uppställas, från det lättaste till det svåraste: två konsekventa signaler < en syntaktisk signal < motstridiga signaler < en morfologisk signal < inga signaler. Dock återfanns individer som väl klarade itemen med en morfologisk signal men lyckades sämre med dem som gav motstridiga signaler. Bättre skalor uppstod när dessa två behandlades separat. När försökspersonerna gavs tre kompletterande signaler (morfologisk, semantisk och syntaktisk), hade de inga svårigheter med att välja rätt genusform av adjektivet i det tredje experimentet. Togs den morfologiska signalen bort, blev korrektheten något lägre. Då substantivet var försett med en morfologisk signal, stridande mot den semantiska och den syntaktiska signalen, ökade svårigheterna. Det svåraste fallet var när den semantiska signalen stred mot såväl den morfologiska som den syntaktiska signalen. Vissa personer hade dock större svårigheter med de item där den morfologiska signalen stod i strid mot de två övriga. Inlärarna gav oftare rätta svar när substantivet var feminint. Det visade sig vara svårare att välja rätt genusmarkör vid adjektivet än att tilldela substantivet rätt genus, när signalerna var motstridiga. Försökspersonerna litade på den semantiska signalen, och många gjorde så även då den var oenig med artikelgenuset. Oliphant menar att inlärarna inte hade förstått hur viktig den syntaktiska kongruensen är. De använde sig av olika strategier: vissa tog hänsyn till syntaktiska signaler, en grupp till den grad att de inte klarade av genustilldelning, då artikeln inte uppvisade någon genusmarkering, medan den tredje gruppen följde en morfologisk strategi. I det tredje experimentet uppvisade somliga en semantisk strategi. Oliphant säger att inlärarna var känsliga för genussignaler i ordfinala fonem. Deras medvetenhet om suffixens roll i genustilldelning var inte lika stor. När det fanns flera signaler, förelåg inga svårigheter i de fall där signalerna överensstämde. Var signalerna motstridiga, blev korrektheten lägre, speciellt om den naturliga genussignalen pekade mot annat genus än de övriga. I många fall lyckades inlärarna utnyttja de syntaktiska signalerna.

Bialystok (1997) refererar Marinova-Todds (1994) opublicerade undersökning, där 26 engelsktalande och tysktalande universitetsstuderas behärskning av genustilldelning vid franska substantiv betraktades. Det visade sig att de engelsktalande förlitade sig på ordets fonologiska egenskaper, när dessa och den semantiska informationen (naturligt genus) var motsägande. De tysktalande däremot tog även hänsyn till naturligt genus, kanske därför att de

är vana vid att beakta olika signaler i sitt L1, som är ett genuspråk. Dessa resultat baserade sig dock på ett förhållandevis begränsat material.

Delisle (1985) undersökte hur 94 amerikanska universitetsstudenter tilldelade genus vid tyska lånord, som nyligen inlånats från engelskan. Hon kom fram till att genustilldelningen inte skedde slumpmässigt och att strategierna som inlärarna använde avvek från infödda talares, dock utan att vara identiska med dem i L1-engelskan. Inlärarna brydde sig inte om den morfologiska informationen i suffixen, med undantag av *-er/-or* och *-in*. Även när substantivet uppvisade ändelsen *-er*, avgjorde semantiska överväganden genuset (vid t.ex. *der Stripper* hade 74 % valt femininum). I tyskan däremot dominerar suffixets genus över det naturliga genuset vid lånord. När substantivet var [+mänsklig], använde försökspersonerna naturligt genus. I övriga fall, om referenten associerades övervägande med [+manligt], användes maskulinum, däremot vid association med [+kvinnligt], femininum (vid t.ex. *der Eyeliner* hade 65 % valt femininum). Delisle kommer med en hypotes om tre olika stadier som inläraren genomgår: 1) tyskans genus är arbiträrt (vissa inlärare tilldelade genus på måfå), 2) tyskans genusindelning har semantiska grunder 3) utöver semantiska kriterier existerar morfologiska signaler. Enligt Delisle (1985) baserade de engelsktalande för det mesta sitt genusval vid lånord i tyska på semantiska kriterier.

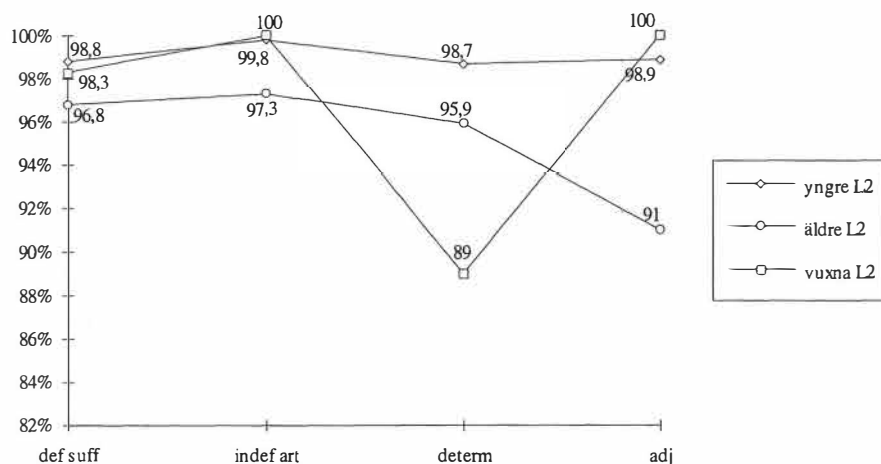
Det är framför allt Anders Börje Anderssons avhandling *Second Language Learners' Acquisition of Grammatical Gender in Swedish* (1992) som äger relevans för denna studie. Hans undersökning var, till skillnad från min, longitudinell och behandlade andraspråksinlärning i målspråksmiljön. 10 olika modersmål förekom bland inlärarna, av vilka den på sidan 40 diskuterade Markus hade svenska som modersmål. De övriga språken var arabiska, kantonese, Kap Verde-kreol, finska, persiska, polska, serbokroatiska, somali och spanska. Antalet inlärare var 17, vilka hade indelats i fyra grupper, nämligen yngre (early) L2-barn (5 till antal), äldre (late) L2-barn (7), vuxna L2-inlärare (4) och L1-barn (1).

Anderssons korpus bestod av bandinspelningar som hade transkriberats. Materialet för grupperna yngre och äldre L2-barn hade insamlats inom projektet *Minoritetsbarns andraspråkstillägnande i förskolan*. Det var fråga om samtal mellan en vuxen och ett barn på daghem. Materialet för gruppen vuxna inlärare hade ursprungligen bringats samman inom projektet *Ecology of Adult Language Acquisition*. Det utgjordes av inspelningar av fria samtal mellan inlärare och infödda talare samt av återberättande av innehållet i en film. Dessa aktiviteter upprepades tre gånger. Materialet för L1-barnets inlärning kom från en korpus sammanställd av Strömquist (1991). I den kvantitativa analysen räknade Andersson alla de förekommande genusmarkeringarna. Sålunda har *huset* en korrekt genusmarkering och *ett stort hus* två, på samma sätt som *mitt huset*. Det totala antalet genusmarkeringar hos alla de fyra undersökta grupperna uppgick till 6215 (tabell 2). För L2-inlärarnas del var antalet 5980. Andersson undersökte genusmarkeringen vid den bestämda suffixartikeln (def suff), den obestämda fristående artikeln (indef art), determinerare (determ, där den bestämda fristående artikeln ingår) och adjektivattributet (adj). Jag har modifierat tabellen över det totala antalet genusmarkeringar för alla

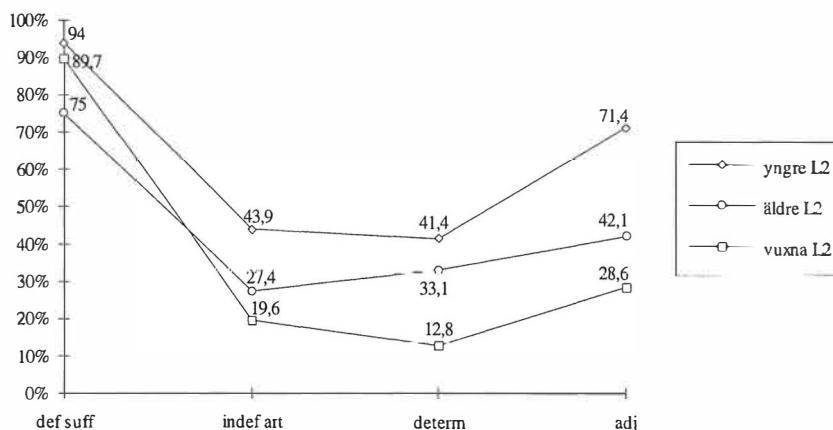
inlärargrupper (Andersson 1992:195, tabell 34) genom att ange korrekthetsprocenten (% rätt) utöver antalet markeringar. Andersson (1992:195-6, tabell 35 och 36) talar själv enbart om felprocent (total percentage of error on uter/neuter gender nouns). I figur 2 och 3 illustreras de olika L2-inlärargruppernas prestation i utrum respektive neutrum.

TABELL 2 Det totala antalet genusmarkeringar hos inlärargrupperna i Anderssons undersökning

		Yngre barn N=2430			Äldre barn N=2498			Vuxna L2 N=1052			L1 barn N=235		
		fel	tot	% rätt	fel	tot	% rätt	fel	tot	% rätt	fel	tot	% rätt
utrum	def suff	12	993	98,8	22	693	96,8	6	354	98,3	2	83	97,6
	indef art	1	624	99,8	18	672	97,3		173	100,0		65	100,0
	determ	5	398	98,7	16	386	95,9	23	210	89,0		28	100,0
	adj	1	87	98,9	8	89	91,0		30	100,0		12	100,0
neutrum	def suff	13	215	94,0	63	252	75,0	12	116	89,7		26	100,0
	indef art	23	41	43,9	159	219	27,4	37	46	19,6	1	13	92,3
	determ	34	58	41,4	87	130	33,1	95	109	12,8		8	100,0
	adj	4	14	71,4	33	57	42,1	10	14	28,6			

FIGUR 2 Behärskning av genus utrum i Anderssons material

FIGUR 3 Behärskning av genus neutrum i Anderssons material

I det följande summerar jag Anderssons (1992) viktigaste resultat. Enligt honom är bestämd suffixartikel den första form som visar sig hos de yngre barnen. Detta tycks även gälla L1-barn, såsom Svartholms (1978) undersökning om Tors artikelinlärning ger vid handen. Andersson menar att bestämda suffixartikeln och ordstammen lärs in som en enhet, vilken senare analyseras i olika morfem. Som bevis på detta ser han former i stil med *en bilen*, vilka förekom nästan enbart hos de yngre barnen. Andersson hävdar att de yngre barnens inlärningsstrategi är helfrasinlärning, vilket kan motiveras med det faktum att deras produktion var mer felfri än de andra gruppernas. Dessutom fanns det tendenser till att en felfri första period efterföljs av ökat antal fel. Den yngsta inlärrargruppen hade dock ännu inte uppnått målspråksnivån, eftersom proportionen mellan genus utrum och genus neutrum var olik målspråkets proportioner. Endast 13 % av genusmarkeringarna var neutrala. De äldre barnen begick fler fel än den yngsta inlärrargruppen, och detta gäller även bestämda suffixartikeln; individuella skillnader förelåg dock. Två av inlärrarna gjorde fel enbart på neutrum. Enligt Andersson har detta sin förklaring i att de äldre barnen använder sig av många olika och mer komplexa strukturer, varav följer att det finns flera potentiella felkällor. Eftersom de är äldre, försöker de sig på att bilda egna regler i högre utsträckning än de yngre barnen.

Vuxna L2-inlärrare tycktes generalisera genus utrum mer konsekvent än de övriga inlärrargrupperna. Denna strategi förklarar enligt Andersson den relativa felfriheten hos utrum och de många felen hos neutrum. Vuxna inlärrare kan på grund av sin högre kognitiva nivå dra slutsatser av inflödet: genus utrum är mer frekvent i L2 än genus neutrum. Andersson menar (1992:203) att transfer från modersmålet inte så lätt kan skönjas vid genus-inlärrning, eftersom genus är ett mycket språkspecifikt och arbiträrt drag. Han ser inte heller några klara skillnader i inlärringen av genus mellan de inlärrare som har genusystem i sitt modersmål och dem som inte har det. Anderssons resultat bekräftade alltså inte Carrolls hypotes (1989) om att inlärrare vars modersmål uppvisar genus har

lättare att lära sig andra språk med genus, eftersom deras representation av substantiv innehåller ett genusdrag. Tingbjörn (1979:44) anser svenskans genuskategori vålla svårigheter även för inlärare vars modersmål har genus, eftersom det i svenskan är så svårt att ge regler för genustilldelning. Han menar att genus hos flertalet substantiv måste inläras samtidigt med det nya ordet. Uppgiften försvåras ytterligare av att artiklar, adjektiv och pronomina kongruensböjs.

Inlärarna som helhet i Anderssons undersökning verkade ha förstått att animata substantiv är utrala, men det fanns vissa ord som tenderar att behandlas som neutrer trots att de är animata (*björn, doktor, fågel*). Den bästa strukturella signalen för genus i svenskan tycks vara bestämda suffixartikeln, som var mest felfritt markerad hos alla inlärargrupperna. Andersson anser att inläringen av genus har ett nära samband med inläringen av definithet/indefinitthet i svenskan.

I sin avhandling *Noun phrase development in Swedish as a second language* studerade Axelsson (1994), förutom bestämdhet, också adjektivinläring, både dess semantiska och morfologiska aspekter. Eftersom min undersökning är speciesneutral, refereras här endast de resultat som gäller adjektivkongruensen. Axelssons material bestod av intervjuer med 20 finska, 20 polska och 20 spanska inlärare. Enligt henne inlärs det hon kallar adjektivets basform (t.ex. *stor*) först: denna kategori uppvisade en korrekthetsgrad mellan 90 % och 93 % i obligatoriska kontexter (andelen belagda basformer i fall där målspråket kräver användning av basform). Därefter följer *-a*-formen (*stora*), medan störst svårigheter vållas av *-t*-formen (*stort*). De finska inlärarna presterade överlag mest felfritt av de tre grupperna. Spanjorerna hade däremot problem, speciellt med *-t*-formen, där korrekthetsciffran var så låg som 39 %. De finsktalande uppvisade en hög grad av korrekthet vid *-a*-formen, då 91 % av de plurala (*stora hus*) och 89 % av de definitiva (*det stora huset*) fallen var rätta. Enligt Axelsson överanvände den finska gruppen *-a*-form något mer än de övriga i kontexter där målspråket krävde basform. Samtliga inlärare överanvände basformen i början av kursen. Det bör påpekas att Axelsson inte hade skiljt mellan adjektiv som attribut respektive predikativ, och därför är hennes resultat inte jämförbara med mina. I studiet av adjektivattributen i uppsatserna använder jag dessutom inte obligatoriska kontexter, vilket Axelsson har gjort.

Det verkar som om de vuxna L2-inlärarna i större utsträckning än L1-barn använder sig av semantiska kriterier i genusval. Inlärarna utnyttjar också de fonologiska och morfologiska ledtrådarna i varierande grad. De genusmarkerade formernas frekvens, deras grad av association med substantivet och hur framträdande de är i inflödet verkar spela en roll i inläringen. Inflöde är dock inte tillräckligt i sig för inläring av genus, vilket studier av språkbadsbarns produktion har visat (se s. 42-43). Inom den kommunikativa inriktningen menar man att korrekthet vid genus är av underordnad betydelse, eftersom dessa fel sällan har någon inverkan på förståelsen. I Magnans (1983) studie visade det sig att genusfel som en amerikansk inlärare hade gjort graderades som minst allvarliga av vuxna infödda talare. Ungdomar ansåg däremot att genusfel var mer allvarliga. Surridge (1993) gör gällande att infödda talare inte tolererar genusfel hos L1-barn. Hon anser att genusbehärskning är en central

komponent i den infödda talarens kommunikativa kompetens. Surridge menar att ju fler fel som tillåts i inlärarespråket desto dunklare blir bilden av genus-systemet, och felen blir bestående och självmultiplicerande. Hon hävdar att inläraarna borde få inflöde i vilket genus och genuskongruens förekommer samt att användning av genusböjda former, speciellt adjektivformer, i produktion borde befrämjas.

Tucker, Lambert och Rigault (1977) testade L2-studenter i franska på nybörjar-, mellan- och avancerad nivå vid McGill University i Kanada med samma audiovisuellt presenterade material som de använde i det första testet av sin experimentserie. Det visade sig att de avancerade studenterna i stort betedde sig som de infödda, medan den mellanliggande gruppen uppnådde sämre resultat. Nybörjarna stod närmare den avancerade gruppen än den mellanliggande, vilket författarna förklarar med att de förra hade exponerats för en selektiv vokabulär från *Français fondamental*. Vokabulären uppvisade regelbundenheter mellan ändelse och genus liknande dem i den större korpusen, vilken de använde som underlag i sin experimentserie (se närmare s. 23). Tucker, Lambert och Rigault utförde också en pilotundersökning med 154 "intermediate"-studenter. Olika grupper erhöll vokabulärträning, under vilken de fick lära sig substantiv valda från deras texter. Performansen hos kontrollgruppen, den grupp som fick träning men inte instruktion, samt den grupp som presenterades substantiv och ändelse i slumpmässig ordning, förbättrades inte. Den grupp som erhöll explicit undervisning om regelbundenheter mellan genus och ändelse uppnådde däremot bättre resultat i eftertestet. Tucker, Lambert och Rigault anser att explicit information om sambandet mellan ändelse och genus är fördelaktigt i andraspråksinläringen.

Anderssons avhandling (1992) utgör det viktigaste jämförelsematerialet för föreliggande arbete. Hans undersökning aktualiserar följande problem i min studie: Framstår bruket av genusmarkörer som lättast vid något av de undersökta genusböjliga elementen? Föreligger det differenser i bruket av genusmarkörer vid animata respektive inanimata substantiv? I testet (kapitel 3, s. 175-217) har elevernas kunskap om sambandet mellan genus och olika suffix undersökts. Behärskar inlärare sambandet mellan vissa fonologiska / morfologiska signaler bättre än mellan andra signaler, såsom fallet var i Oliphants (1998) undersökning? Utgör undantagen från reglerna om sambandet mellan genus och suffix svårigheter för inläraarna som i Hardisons (1992) studie? Är genustilldelning vid vissa substantiv svårare resp. lättare för inläraarna vad genus beträffar, såsom Finneman (1992) har konstaterat beträffande spanskan?

1.5 Främmandespråksinläring, andraspråksinläring och undervisningens roll

En stor del av forskningen inom fältet språkinläring gäller s.k. andraspråksinläring. Man har undersökt hur olika invandrargrupper tillägnat sig majoritetsspråket antingen med eller utan formell språkundervisning.

Forskning har bedrivits i länder där den snabba tillväxten av antalet invandrare har ökat behovet av effektivare undervisning och läromedel. Jämfört med andraspråksinläring förekommer vid främmandespråksinläring dels samma, dels andra typer av frågeställningar. Att lära sig ett språk som främmande språk innebär att det inte spelar någon större roll i samhället och att det inlärs primärt i klassrummet, medan andraspråksinläring sker i målspråksmiljön (Stern 1983, Ellis 1994:12). Somliga forskare betraktar främmandespråks- och andraspråksinläring som två separata typer, andra däremot vill använda en övergripande term för båda och talar endast om sociolingvistiska skillnader i inlärningskontext: inläring i skolmiljö och inläring i naturlig omgivning, exempelvis i arbetsmiljö (Ellis 1994:11-12, 700, 703). Enligt Berns (1990:9) kan man ur sociolingvistiskt perspektiv inte tala om två separata typer, utan om man tar hänsyn till inläraren, hans språkanvändning, de funktioner han använder det nya språket i och hans motivation att lära sig språket, är det snarare fråga om ett kontinuum. Hon exemplifierar detta med tre olika inlärningskontexter och tar upp engelskan i Japan, som enligt henne ligger närmast polen främmandespråksinläring, engelskan i Indien, som primärt är andraspråksinläring, och engelskan i Tyskland, som ligger mittemellan dessa två. Avgörande är till vilken L2-talande grupp referens sker vid språkinläringen och -användningen. I Japan är inlärarens kontakt med de målspråkstalande mycket liten jämfört med Tyskland. Målsättningen för en del av japanerna är att klara av olika examina, inte att utveckla kommunikativa färdigheter i engelska (Berns 1990:4).

Finland är ett officiellt tvåspråkigt land, och svenskan benämns det andra inhemska språket. När en finskspråkig elev lär sig svenska i Finland, är det då fråga om andraspråksinläring eller främmandespråksinläring? Utgår man ifrån dess officiella ställning, kan svenskan sägas vara ett andraspråk (Håkansson 1989). Ringbom (1980:37-38) menar att svenskan kan vara antingen ett andra- eller främmandespråk för en finskspråkig, eftersom det i Finland finns både orter som är helt finsk- eller svenskspråkiga och sådana som är tvåspråkiga. På helt finskspråkiga orter har inläraren knappast några möjligheter att höra eller tala svenska utanför klassrummet; därför är det befogat att tala om inläring av svenska som främmande språk, alternativt inläring i skolmiljö (Sundman 1992). På tvåspråkiga eller enbart svensk-språkiga orter i Finland kan termen svenska som andraspråk komma i fråga (Latomaa 1993:42-43). För den stora majoriteten av finska skolelever är svenskan ett främmande språk, då inläringen sker utanför målspråksmiljön. Trots försök att ändra på dess ställning är svenskan ett obligatoriskt ämne i skolan sedan 1970-talet.

Ellis (1994:12), som föredrar en övergripande term för både andra- och främmandespråksinläring, anser att det inte är fastställt vilken roll situationen spelar i språkinläringen. Det är dock ett allmänt antagande att språkinläring utanför målspråksmiljön inte leder till infödd behärskning (Ellis 1994:215, Hyltenstam 1988:153, Lightbown 1988:11). Gass (1990:37) ifrågasätter t.o.m. möjligheten att överhuvudtaget uppnå en infödd kompetens i ett andraspråk, vare sig i naturlig omgivning eller i skolmiljö. I Hyltenstams undersökning (1988) gjorde de tvåspråkiga gymnasieeleverna ett större antal fel i svenska

språket än de enspråkiga, bl.a. genusfel, trots att de förstnämnda talade en nästan infödd svenska, hade kommit till Sverige före puberteten och bott i landet i minst fem år. Enligt Bley-Vroman (1989) kännetecknas främmande-språksinlärning av att i synnerhet vuxna inlärare mycket sällan lyckas uppnå en fullt infödd behärskning.

Enligt Berns (1990:10-11) kan det föreligga skillnader mellan olika individer i en och samma inlärningssituation, beroende på graden av motivation och den grupp med vilken inläraren vill identifiera sig. Det är inte självklart att den som befinner sig i målspråksmiljön vill anpassa sig till den språkliga omgivningen. Bristen på integrativ motivation kan då hämma en fullständig inlärning. Det torde dock vara sällsynt att eleven i en skolsituation har som målsättning att uppnå infödd behärskning av det främmande språket. Man kan också anta att motivationen att lära sig ett nytt språk är annorlunda, när man inte behöver använda det för att klara sig utanför klassrummet. Tillfällen att producera språket och få återkoppling av infödda talare är oftast ytterst begränsade i skolmiljö jämfört med naturlig andraspråksinlärning.

Språkinlärning i en formell inlärningssituation är enligt Kramsch (1990:30) inte bara en mental process utan "a social construct constrained by the conventions of schooling". Gass (1990:37) ansluter sig till de forskare som menar att de psykologiska processerna och restriktionerna i språkinlärningen är desamma oavsett inlärningssituation. Enligt Gass (1990:43) förekommer det dock många olikheter. I främmande-språksinlärningen, till exempel, sätts formen i fokus, och i andraspråksinlärningen är de interaktiva språkfärdigheterna viktiga. I naturliga miljöer är det mindre vanligt att inläraren får negativ evidens, dvs. att han blir rättad om han gör fel; i skolmiljön däremot förväntas felkorrigering av lärarna (Gass 1990:41, Lightbown 1988:15). Mängden och typen av inflöde skiljer sig också i dessa två kontexter (Gass 1990:41-42). I främmande-språksklassrummet i Finland är det oftast en icke-infödd lärare som svarar för det talade inflödet på målspråket. Texterna i läroböckerna är konstruerade för undervisningssyftet. Gass menar (1990:43) att vissa grammatiska strukturer inte förekommer i textböckerna, trots att så är fallet i naturligt inflöde, och att de därför inte kan inläras i skolmiljö. Trots dessa skillnader sker språkinlärning såväl i den formella som i den informella situationen, och i båda fallen förekommer det individuella skillnader mellan inlärare. Ellis (1994:216) hävdar att de som erhåller formell undervisning uppnår en högre språklig korrekthet än de som inte får någon undervisning alls.

VanPatten (1990:19), som diskuterar hur forskning kring främmande-språksinlärning är relaterad till utforskning av L2-inlärning, anser att den senare inte gett något slutgiltigt svar på frågan hur och varför man lär sig ett nytt språk; dock har forskarna kommit fram till några faktorer som spelar in. En av dessa är inflödet, som är nödvändigt för inlärningen, medan t.ex. frågan huruvida begripligt inflöde i sig är tillräckligt är obesvarad (VanPatten 1990:24, Lightbown 1988:12). Studier av språkbadsbarns produktion har dock visat att genusfel är vanliga trots massiv exponering för målspråket (se också s. 43). Enligt VanPatten (1990:24) är det viktigt att bedriva forskning i främmande-språksinlärning, eftersom man då lättare kan kontrollera mängden av inflöde,

vilket i en naturlig miljö är en omöjlighet. VanPatten och Lee (1990:241) anser att främmandespråksinlärning och andraspråksinlärning skiljer sig vad inlärningskontexten och de psykosociala processerna beträffar och att det förekommer olikheter i produkten, dvs. den färdighetsnivå inläraren uppnår, något som också gäller effekten av L1 på inlärningen. De menar vidare att de psykologingvistiska processerna däremot är desamma i båda inlärningssituationerna.

I det följande kommer jag att använda termerna svenska som främmande språk och främmandespråksinlärare, när jag syftar på de finska skolelevernas inlärning av svenska i Finland. Eleverna i mitt material kommer huvudsakligen från enspråkigt finska orter, med undantag av de 16 inlärare i gymnasiets årskurs 1 som kommer från Helsingfors; dessa är dock inte tvåspråkiga. Inlärarna i Anderssons (1992) undersökning, som jag har som jämförelsematerial, lärde sig svenska som andraspråk i målspråksmiljön, dvs. i Sverige. Eftersom inflöde är en viktig faktor i inlärningen, undersöks i min studie de genusböjda formernas fördelning i textböckerna för tre olika läroboksserier för gymnasiet (*Heja, Gymnasiesvenska, Målet*). Här har endast de genusböjda former beaktats som förekommer inom en nominalfras med substantiv som huvudord; de adjektiviska predikativen och NP som består av ett pronomen eller substantiviskt adjektiv har inte medtagits. Naturligtvis utgör läroböckerna endast en del av inflödet, men i detta fall är de den del jag objektivt kunnat kontrollera. Inom ramen för föreliggande undersökning har det inte varit möjligt att studera klassrumsspråket. Vad testet beträffar valdes en del av substantiven enligt frekvens i läroboksserien *Medvind*. Alla genusmarkerade substantiv (dvs. de belägg på substantiv som uppvisade en genusmarkering, se närmare s. 72) i textböckerna i serien *Medvind* excerperades och såväl högfrekventa som lågfrekventa substantiv valdes som testitem. Tyvärr kunde inte de olika substantivens frekvens i läroboksinflödet för varje enskild elev exakt fastställas, eftersom testet utfördes i 10 olika skolor och textavsnitten som hade valts till behandling i undervisningen varierade från lärare till lärare.

Vilken roll spelar den formella undervisningen i språkinlärning? På denna fråga presenterar Ellis (1994:652-657) fem skilda, möjliga svar som olika forskare föreslagit. Anhängare av noll-alternativet (bl.a. Krashen 1982) menar att formell grammatikundervisning inte har någon effekt på språkinlärning och att den därför kan överges. Vissa forskare anser att man lär sig grammatik bättre när man fokuserar på innehållet och när interimspråket får utvecklas naturligt. Enligt Krashen (1982) däremot kan grammatik inte läras ut. Han lägger fram en 'ej-övergång'-hypotes (non interface) och hävdar att det explicit inlärdas aldrig blir implicit kunskap, inte ens genom övning. Formell undervisning kan emellertid resultera i inlärning av explicit kunskap, men detta är mindre viktigt, eftersom den enligt Krashen endast kan användas av monitorn och bara under speciella omständigheter. Han avvisar också felkorrigering såsom varande ett allvarligt misstag. Enligt interface-hypotesen däremot kan explicit kontrollerad kunskap genom övning förvandlas till implicit, automatiserad kunskap (Sharwood Smith 1981). Variabilitetshypotesen skiljer sig från interface-hypotesen i det avseendet att undervisningen av dess anhängare påstås ha en effekt på inlärares vårdade stil (careful style) men inte

på det lediga språkbruket (vernacular style) (Tarone 1985). Man talar dock om möjligheten att nya element i den formella varianten så småningom blir tillgängliga även i oplanerad produktion. Med planering menas här och i det följande medveten planering. Den fjärde hypotesen kallas utlärbarhet-hypotes (teachability) (Pieneman 1984). Undervisning underlättar språkinläring enbart om eleven befinner sig på det stadium där strukturen i fråga inlärs i naturlig miljö. Enligt hypotesen om selektiv uppmärksamhet hjälper inläring av regler eleven att känna igen dessa strukturer i inflödet och att förstå dem (N.C. Ellis 1995). Att jämföra interimsspråket med inflödet och konstatera skillnaderna blir lättare om inläraren har explicit kunskap om L2 (Ellis 1994:644).

Eftersom det finns evidens för att formell undervisning påskyndar inläring och ökar korrektheten i interimsspråket, kan man förkasta noll-alternativet (Ellis 1994:659). I många undersökningar har man dock kommit fram till att undervisning närmast har en effekt på planerad men inte på oplanerad produktion och att vissa element lärs in i en bestämd ordningsföljd, som inte verkar rubbas av undervisningen. Interface-hypotesen kan inte förklara inläringsgångarna som man har funnit. Undervisningen har inte någon inverkan på dessa och de är desamma för både formella och informella inlärare (Ellis 1989). Enligt variabilitetshypotesen manifesteras den naturliga inläringens ordningen i vardagsspråket. Hypotesen gör begripligt varför inläringsgångarna förblir opåverkade av undervisningen, eftersom den oftast inte har någon effekt på oplanerad produktion. Detta är dock inte alltid fallet, utan under vissa omständigheter kan även det lediga språkbruket påverkas. Utlärbarhet-hypotesen baserar sig på antagandet att det bästa sättet att underlätta naturlig språkinläring är att presentera och öva in enskilda strukturer, dvs. fokusera på former. Ellis menar (1994:655) att vårt vetande om inläringsgångar fortfarande är alltför begränsat för att man skall kunna dra några slutsatser om förhållandet mellan dem och undervisningens progression.

Enligt Ellis (1994:659) underlättar undervisning naturlig inläring men är inte något alternativt inläringssätt. Han anser att den effektivaste metoden är en kombination av formell undervisning och exponering. De som lyckas bäst är de som fäster uppmärksamhet på formen men också söker tillfällen att kommunicera på L2 (Ellis 1994:615-617). Genom undervisning kan inlärare uppnå bättre behärskning av de grammatiska drag som är formellt lätta att lära sig och som manifesteras som genomskinliga form-funktion-relationer (Ellis 1994:620). Det har visat sig att de formella inlärarna gör snabbare framsteg men också att för tidig undervisning kan leda till undvikande (Ellis 1994:635). Det verkar klart att den formella undervisningen har en effekt på inläring, men en begränsad sådan. Medvetandeförhöjning (Sharwood Smith 1981) kan hjälpa inlärare att uppmärksamma grammatiska strukturer i inflödet och underlätta jämförelse mellan interimsspråket och målspråket (Ellis 1994:644, N.C. Ellis 1995:141-142). De som erhåller formell undervisning blir också föremål för felkorrigering och har möjlighet att ta del av regler som de kan dra nytta av i inläringen. Jag kommer att försöka visa att undervisningen har en effekt genom att jämföra korrektheten för de finska främmandespråksinlärarna i föreliggande undersökning och andraspråksinlärare i Anderssons studie samt jämföra abiturienters prestationer med gymnasisters i årskurs 1.

Viberg (1990:21) definierar inläring som "olika rent mentala skeenden som leder till att inlärares mentala representation av målspråket byggs ut och successivt omstruktureras". Viberg (1990:21) säger sig använda mental representation som en neutral beteckning på vad andra kallar mental grammatik, kommunikativ kompetens eller deklarativ och processuell kunskap. Interimspråket sägs vara ett eget system med egna regler (se s. 63). Man har kommit fram till att det finns fasta inlärningsgångar, dvs. att exempelvis tyskans ordföljdsregler lärs in i en viss bestämd ordning (Clashen, Meisel och Pieneman 1983), och att denna ordningsföljd i många fall är densamma också för dem som erhåller undervisning (Ellis 1989). Vad genus beträffar, antar Corbett (1991) att det för infödda talares del förekommer s.k. genustilldelningsregler. Fraurud (1998) menar att alla genussystem uppvisar regelbundenheter, men att man inte kan utesluta möjligheten att det även förekommer godtycklighet. Hon anser att en större eller mindre subklass av substantiv kan inläras utantill och lagras i lexikonet. Enligt Fraurud utesluter utantillinläring inte regelbildning och vice versa. Eftersom det ännu inte är bevisat att det existerar genustilldelningsregler för svenskan (se närmare s. 34-38) och då man inte heller vet hur stor del av lexikonet de omfattar, kan man förmodligen inte upptäcka sådana inlärningsgångar som i ordföljden vad gäller inläring av grammatiskt genus i svenskan. Den är nära förknippad med lexikoninläring, eftersom det finns få generella regler som man kan rätta sig efter. Ett substantivs genustillhörighet måste i många fall läras in ord för ord; vid genuskongruensen, däremot, har man nytta av regler. Därför kommer jag att använda mig av korrekthetsprocent och talar enbart om svårighetssekvenser, varmed jag avser den relativa svårighetsgraden av genusmarkering. Att korrektheten för en viss företeelse är högre än för en annan behöver inte innebära att inlärares tillägnat sig den förra i ett tidigare skede än den senare.

Ellis (1994:347-348) indelar språkinläringsteorierna i kognitiva och mentalistiska. Den väsentliga skillnaden dem emellan är sättet på vilket kompetensen definieras. Enligt de mentalistiska teorierna kan kompetensen inte vara variabel: antingen känner inlärares till en regel eller också gör han det inte. Anhängarna till dessa teorier är primärt intresserade av kompetensen, det abstrakta systemet som ligger bakom performansen. Variationen i inlärarespråket återspeglar performansen och är därför inte av något intresse för dem (Ellis 1994:155). Enligt de kognitiva teorierna kan man inte separera kunskapen och själva språkbruket inom denna referensram. Forskarna är intresserade av att utröna i vilken utsträckning inlärares behärskar målspråkets formella och funktionella drag och de mentala processerna som styr inläring och språkbruk. Det förekommer olika grader av behärskning och det är möjligt att inlärares endast delvis tillägnat sig en regel. Enligt de mentalistiska teorierna är kompetensen däremot kategorisk.

Ellis (1994:156) menar att kompetensen kan definieras på två olika sätt: för det första som i mentalistiska teorier, då den inte kan vara variabel; för det andra som förmågan att använda kunskap i specifika kontexter, då den är åtskild från performansen. Enligt Ellis (1994:156) är inlärares mentala representation av målspråket, hans kompetens, inte av primärt intresse för språkundervisningen; viktigare är hans färdighet. I det följande kommer finska

elevers bruk av genusmarkörer i deras L2-svenska att undersökas. I många fall är det så gott som omöjligt att uttala sig om den bakomliggande kompetensen, eftersom det föreligger så få data på individnivå. Av denna anledning kommer huvudvikten att ligga på beskrivning av de finska främmandespråksinlärarnas färdighet i genusmarkering.

2 KORPUSSTUDIEN

2.1 Material och metod

2.1.1 Undersökta korpusar

Inom språkinlärningsforskningen idag har de longitudinella fallstudierna, i vilka en enskild individ, eller högst några få, observeras under en längre tid, blivit frekventa. I dessa undersökningar erhåller man en detaljerad utvecklingsprofil för varje individ. Det är dock diskutabelt om resultaten kan generaliseras och vilka förutsägelser man kan göra på grundval av dem, eftersom statistiska test sällan tillämpas på dessa data. Ett annat sätt att komma åt språkinlärningsprocessen är att samla in data från flera individer i olika åldersskikt eller grupper som befinner sig på olika stadier i inläringen. Fördelen med det senare sättet, pseudolongitudinella tvärsnittstudier, är att man får stora urval och att det går att fastställa med vilken sannolikhet ett visst fenomen kan generaliseras till hela populationen. Nackdelen är att man delvis går miste om den verkliga individuella utvecklingen. I denna undersökning har den senare metoden applicerats.

Materialet för korpusstudien benämns FINGYM och består av tre subkorpusar, vilka presenteras i tabell 3. Testmaterialet (kapitel 3) redovisas på s. 176 - 181. Undersökningen ingår i projektet Finterlingva vid Institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet. Inom projektet används beteckningen FinSveStud_79-80 för korpusen ABI80, FinSveStud_86_B_upps för ABI86 och FinSveGym_1.89_upps för GYM90 (Rahkonen 1992:7). I samtliga fall utgör min subkorpus endast en del av Finterlingvaprojektets motsvarande korpus. Tre olika inlärargrupper finns representerade: gymnasister i årskurs 1 (som erhållit formell undervisning i svenska i 3,5 år), abiturienter i årskurs 3 från år 1986 (formell undervisning i 6 år) och abiturienter i årskurs 3 från åren 1979/80 (formell undervisning i 6-8 år). Alla inlärare i GYM90- och ABI86-materialen har studerat svenska som B-språk. Vad beträffar det äldsta materialet kan det

förekomma elever som har haft den långa A-svenskan, vilket innebär formell undervisning i 10 år. Deras andel uppskattas dock som mycket liten (Rahkonen 1992:16), på samma sätt som de elevers som påbörjat sina svenskstudier i årskurs 7 i grundskolan och haft 652 timmar under 6 skolår. För den stora majoriteten i ABI80 har det maximala antalet undervisningstimmar varit 671 eller 777. Eleverna i ABI86-materialet har erhållit undervisning i 652 timmar. Gymnasisterna i årskurs 1 (GYM90) har producerat sina uppsatser under kurs två i gymnasiet. De har på högstadiet fått 3 veckotimmar undervisning (sammanlagt ca 330 timmar) och i gymnasiet ca 60 timmar (Juurakko 1996:60).

TABELL 3 Den undersökta korpusen (FINGYM)

	GYM90	ABI86	ABI80	tot
nivå	åk 1, gymn.	abiturienter	abiturienter	
antal år studier i sv.	3,5	6	6-8	
år	1990	1986	1979/1980	
individer	114	110	118	342
uppsatser	228	110	118	456
uppsatser per individ	2	1	1	
antalet ord per uppsats	314	184	190	
skrivsituation	prov	studentexamen	studentexamen	
löpard	36 207	20 328	22 398	78 933
NP	6645	3 472	4 367	14 484
genusmarkeringar	2 941	1 729	1 984	6 654

Eftersom det är fråga om främmandespråksinläring, kan man anta att de olika inlärarygrupperna, årskurs 1 och abiturienterna, i viss mån representerar olika färdighetsnivåer. Naturligtvis föreligger individuell variation, och vissa inlärare i ABI80-materialet befinner sig trots lång exponeringstid för formell undervisning på låg nivå beträffande språkutvecklingen. Strikt sett kan man inte tala om inläring i en pseudolongitudinell studie som denna, trots att så ofta är fallet med forskare som använt sig av tvärsnittstudier. Korrekthet eller inlärningsgång baserad på korrekthet behöver naturligtvis inte säga något om själva inlärningsprocessen, dvs. hur exempelvis de finska skoleverna lär sig svenskans genus. På grundval av korrektheten kan man dock konstatera vad som har inlärts, och genom att jämföra resultaten med longitudinella undersökningar kan man möjligen ställa upp hypoteser om själva processen. Att veta vad som är svårt för inlärarna är viktigt också i undervisnings-sammanhang.

Abiturienterna (ABI80 och ABI86) har skrivit sina uppsatser i samband med den finländska studentexamen, dvs. ingående i ett riksomfattande prov. Svenskprovet består av fyra delar: hörförståelse, läsförståelse, strukturtest och uppsats. De tre sistnämnda genomförs på samma dag, och eleverna har sammanlagt 6 timmar till sitt förfogande. I uppsatsdelen förekommer 4 alternativa rubriker, som kort presenteras för dem. De uppmanas att producera en uppsats omfattande mellan 150 och 200 ord. Eleverna vet att de genom denna måste visa sina kunskaper i svenska och de är säkert mer måna om den språkliga korrektheten än när de skriver till en brevvän (Rahkonen 1992:12). De

är medvetna om att de viktigaste faktorerna i bedömningen är korrektheten och begripligheten. Stilen spelar en underordnad roll. Även eleverna i årskurs 1 har skrivit sina texter i en provsituation.

Uppsatserna i materialet har genomlästs av 3-4 sverigesvenska infödda talare, som bedömt strukturernas acceptabilitet och givit korrigeringsförslag. Eftersom deras uppgift var att ange den korrekta svenska motsvarigheten till den felaktiga strukturen, har jag inte i alla enstaka fall kunnat utgå ifrån deras rättelser. I denna undersökning åsyftas med termerna korrekt, inkorrekt, fel etc. bruket av morfologiska genusmarkörer utan att ställning tas till om formerna för övrigt använts i enlighet med målspråkets norm (se närmare s. 66-68). Att genus är ett inherent drag hos substantivet i svenskan och att varje svenskt substantiv med ytterst få undantag har ett, och endast ett genus möjliggör för en icke-infödd talare att avgöra substantivets genustillhörighet med hjälp av ordböcker. Dessutom finns det inte någon variation i bruket av *-n-* och *-t-* former inom en nominalfras med ett substantiv som huvudord. De två fallen där informanterna har varit oense om genus är *Jag är en av de alla barn som* och substantivet *skrock*. Enligt SAOB är *skrock* neutrum, men även utrum förekommer. I båda fallen har de neutrala formerna betraktats som korrekta.

Uppsatserna i de tre delkorpuserna är inte alla slumpmässigt valda, utan exempelvis gymnasisterna i årskurs 1 (GYM90) kommer från två orter i Finland, Jyväskylä (98 inlärare) och Helsingfors (16 inlärare). Naturligtvis kan man därför inte påstå att urvalet är representativt för populationen, nämligen för alla inlärare i årskurs 1 i Finland. Det skulle dock krävs ett mycket stort material för att garantera representativiteten, och sådana är ytterst sällsynta i L2-undersökningar. Detta utgör ett allmänt problem i L2-studier. Eftersom korpuserna har samlats inom projektet, har det inte varit möjligt att påverka materialurvalet. Varje inlärare i GYM90-korpusen har skrivit två uppsatser, men då dessa är relativt korta och skrivna endast två veckor efter varandra, behandlas de som en enhetlig text. Texternas längd varierar mellan 120 och 711 ord; i medeltal omfattar de 314 ord (Juurakko 1994:7).

Texterna i den äldsta korpusen, FinSveStud_79-80_upps, är slumpmässigt valda i första omgången, varefter bl a tvåspråkiga kommuner uteslutits (se närmare Rahkonen 1992:12-13). ABI80-materialet i denna undersökning utgör som redan nämnts endast en del av den ursprungliga korpusen, som består av 799 uppsatser. De 118 texterna i ABI80 är valda så att det i mån av möjlighet förekommer en uppsats per ämne, kön och vitsord. I idealfallet hade det funnits 12*2*6, dvs. 144, uppsatser. På grund av "luckor" består ABI80 av 118 uppsatser, varav 19 har erhållit det lägsta vitsordet, improbatum, 22 approbatum, 22 cum laude approbatum, 17 magna cum laude approbatum och 16 laudatur (det högsta betyget). Texterna med det bästa vitsordet, laudatur, är längst i ABI80-korpusen; antalet ord uppgår här i medeltal till 204. Approbatum-uppsatserna är kortast, omfattande i genomsnitt 172 ord. De övriga grupperna får följande medeltal i antal ord: improbatum (ej godkända) 188, lubenter 194, cum laude 185 och magna 199. I instruktionerna ombads abiturienterna skriva en uppsats av omfattningen 150-200 ord.

De 258 texterna i projektet Finterlingvas ursprungliga korpus FinSveStud_86_B_upps är slumpmässigt valda bland alla studentuppsatser

våren 1986, men endast en del av dem, 110 texter, har analyserats i denna undersökning (ABI86-materialet). I det ursprungliga materialet finns representerade 21 skolor fördelade på 17 kommuner/städer (Juurakko 1994:7). I följande tabell återfinns uppsatsrubrikerna för de tre subkorporna uppräknade.

TABELL 4 Uppsatsrubrikerna i de undersökta materialen

GYM90-materialet	ABI86-materialet
Ett brev hem	Skrock - jag tror (inte) på det
Så här kopplar jag av	Hunden i människans tjänst
Min budget	Måste en flicka vara söt ?
Att resa är att leva	Ingen förstår mig hemma
Doktor X svarar	ABI80-materialet
En mysig hemmakväll	Rattfylleristen åker fast (våren 1979)
Varför jag valde gymnasiet	Du stjal väl inte? (våren 1979)
En bok som jag verkligen gillar/ En bok som jag aldrig glömmer	Frimärkssamlandet - en hobby eller en investering? (våren 1979)
Hem, ljuva hem/ I hemmet och dess betydelse	Vad dagens svåra situation på arbetsmarknaden har betytt (kommer att betyda) för mig (våren 1979)
Sådan är jag	Naturen din vän (hösten 1979)
En rolig resa till Sverige	Våra grannar i öst och väst (hösten 1979)
Semester i Finland	"Allmän egendom - det är sådant ingen äger" (hösten 1979)
Ett gammalt klassfoto	Frihet, jämlikhet och broderskap (hösten 1979)
Min hobby	Om att vara rädd (våren 1980)
Att skolka - ett problem i dagens skola	En idealisk TV-dag (våren 1980)
Idrott - det bästa som finns	Mera fritid (våren 1980)
En film som jag gillar	Någonting är ruttet här (våren 1980)
På språkkurs i England	
Min katt	
Min skola	

Fördelningen av genusmarkerade former i textböckerna för tre olika läroboksserier för gymnasiet har också studerats, nämligen *Målet*, *Gymnasie-svenska* och *Heja*. Varje serie innehåller 3 textböcker. Inlärarna i GYM90- och ABI86-materialen har haft dessa böcker som läromedel, medan abiturienterna i ABI80-materialet har brukat andra, äldre serier. Tyvärr föreligger ingen information om vilken av dem de enskilda gymnasisterna har använt.

Som jämförelsematerial har jag inlärarna i Anderssons (1992) studie rörande L2-inläring av grammatiskt genus i svenskan (se närmare s. 46-49). Min korpus består av fria uppsatser, Anderssons däremot huvudsakligen av bandinspelningar av samtal mellan en inlärare och en målspråkstalare (se närmare s. 46). Tal och skrift som två olika medier skiljer sig från varandra bl.a. i direkthet. I det förra fallet är avsändaren och mottagaren båda samtidigt närvarande. Detta medför att det finns goda möjligheter till ömsesidig anpassning och återkoppling. Talaren får normalt såväl språklig som icke-språklig feedback av lyssnaren. En skriven text, däremot, är inte på detta sätt direkt relaterad till själva kommunikationssituationen. Samtal ansikte mot

ansikte är enligt Strömquist multidimensionell kommunikation med fokus på tal (Strömquist utan år). Där kan alla sinnen utnyttjas för att ta emot information. I skrift har man färre uttrycksmedel. I muntlig kommunikation kan inläraren i olika grad utnyttja den input han får av samtalspartnern, målspråkstalaren. Andersson framhåller emellertid att alla NP som bedöms som upprepningar eller imitationer har utelämnats i analysen (Andersson 1992:73).

Vad gäller produktion ligger den väsentliga olikheten mellan de två medierna i mängden av tid som språkbrukaren har till sitt förfogande. Tidsbristen i den muntliga produktionen leder till att talaren, i detta fall inläraren, är mer hänvisad till automatiserade processer, och slutprodukten kan inte finputsas. Planeringstiden är mycket kort jämfört med skriven produktion. I skrift kan inläraren se sin text som helhet, vid behov se över den helt eller delvis, editera och använda sig av den kunskap av L2 som inte nödvändigtvis är automatiserad. Man kan anta att det som i genusmarkering är svårt för inläraren är svårare i tal än i skrift och att en del av skillnaderna i Anderssons och mina resultat direkt kan hänföras till skillnaden mellan dessa modaliteter. Trots detta anser jag att man genom jämförelse av dessa korpusar kan komma fram till allmänna slutsatser om genusmarkering i inlärarsvenskan, i synnerhet om det förekommer några fenomen som är gemensamma för båda materialen. Skillnaderna i resultaten kan däremot hänföras antingen till skillnaden mellan formell och informell inlärning eller mellan tal och skrift.

2.1.2 Om kvantifiering i korpusstudier

En viktig metodologisk fråga är hur man med utgångspunkt i en korpus skall mäta en individs språkbehärskning. I morfemstudier (t.ex. Dulay och Burt 1973, 1974a 1974b) utnyttjades en teknik som baserade sig på användning av ett morfem på obligatoriska kontexter. Begreppet har sitt ursprung i L1-forskningen. Brown (1973) studerade inlärning av 14 grammatiska morfem hos tre barn. I den longitudinella undersökningen inspelades deras tal med en månads mellanrum. Han observerade att barn hellre utelämnade grammatiska än lexikala morfem i de tidiga stadierna av sin L1-inlärning och producerade yttranden som *that book* i stället för *that's a book*. Brown fann det svårt att mäta barnens språkbehärskning, eftersom exempelvis samtalsämnet hade en effekt på det undersökta morfemets frekvens (Brown 1976:296). För att undgå problemet började han använda obligatorisk kontext som den grundläggande analysenheten. Brown beräknade hur ofta varje morfem förekom i en obligatorisk kontext, dvs. i en kontext där en infödd talare måste använda strukturen i fråga. Han talar egentligen om fyra olika slag av obligatoriska kontexter, nämligen språklig, icke-språklig, språklig vänsterkontext och språklig högerkontext (Brown 1973:296). Språklig kontext består av barnets egna yttranden. I och med att barnet använder en viss intonation när det uttalar *that book*, blir *that* ett demonstrativt pronomen som kräver kopula och artikel (*that is a book*). Om barnet pekar på flera böcker framgår det av den icke-språkliga kontexten att kopulan skall stå i plural (*are*) i stället för singular. Angående

språklig vänsterkontext säger Brown att då boken nämns för första gången skall artikeln vara indefinit och om substantivet börjar med en vokal skall den indefinita artikeln vara *an*. Med språklig högerkontext menar Brown t.ex. moderns respons på barnets yttrande (*Yes, that's a book*).

Idén om obligatorisk kontext som den grundläggande analysenheten lånades över till L2-forskningen av Dulay och Burt (1973, 1974a 1974b). Cook kritiserar (1993:48, 107-108) metodens användning i L2-forskningen och anser att forskare har inskränkt Browns ursprungliga fyrdimensionella definition av obligatorisk kontext till språklig kontext, där hänsyn inte tas till diskursen. T.ex. nominalfrasen *en röd bil* i satsen *En röd bil står på gatan*, som till sin yttre form är helt målspråksenlig, kan visa sig vara felaktig om det av diskursen framgår att inläraren i stället menar *Den röda bilen står på gatan*. Här kan man tala om dold felaktighet (jfr Corder 1981:43, covertly erroneous). Cook anser vidare att identifieringen av en obligatorisk kontext är subjektiv: för att veta vilket morfem som fattas måste forskaren i många fall gissa sig fram till den betydelse som inläraren har haft i tankarna när han producerat yttrandet. För att kunna säga att det i ett yttrande som *that book* finns en obligatorisk kontext för både kopulan *is* och den obestämda artikeln *a* måste forskaren veta att inläraren menar *that is a book* och inte exempelvis *I want that book* eller *those are books* (Cook 1993:48, se också Larsen-Freeman och Long 1991:40-41). En språklig analys av ett IL-yttrande förutsätter att man kan ge det en någorlunda säker tolkning. Vad gäller skrivna inlärarkorpusar har man i efterhand vanligen inte tillgång till den skrivandes tolkning och man måste nöja sig med sannolika interpretationer som grundar sig på yttrandets form och kontext. Att forskaren är en infödd talare av inlärarnas första språk kan vara en fördel i tolkningsprocessen. Corder (1981:37 f.) föreslår att inlärarens yttranden rekonstrueras så att de överförs till målspråket. På detta sätt får man en välformad sats, som är en översättning av IL-satsen, vilken jämförs med den.

Man upptäckte tidigt att kvantifiering med hjälp av obligatoriska kontexter gav en ensidig bild av inlärarens behärskning av morfemet i fråga. Trots att han kanske behärskade alla obligatoriska kontexter, kunde en närmare analys av hans produktion avslöja att han överanvände morfemet i kontexter där det inte kunde förekomma i L2-normen. Därför ansågs det nödvändigt att betrakta inlärarens hela produktion, såväl obligatoriska som icke-obligatoriska kontexter (Pica 1988, Long och Sato 1984:259). Om en inlärare behärskar alla obligatoriska kontexter för prepositionen *på*, när målspråket kräver *på*, (*Jag lyssnade på musik*), kan det hända att han trots detta överanvänder den (överflödigt bruk: *Jag bodde på hemma*) eller använder den när målspråksnormen exempelvis kräver *i* (felaktigt bruk: *Brödet är på skåpet*) (Juurakko 1994:47, 52-53).

De teoretiska grunderna för obligatoriska kontexter-metoden har skarpt kritiserats av Bley-Vroman i artikeln *The Comparative Fallacy in Interlanguage Studies: the Case of Systematicity* (1983). Eftersom han tar just genusmarkering som exempel på den normativa analysens nackdelar, skall jag här något närmare betrakta hans resonemang. Undersökningen som han hänvisar till är Tarones, Frauenfelders och Selinkers *Systematicity / Variability and Stability / Instability in Interlanguage Systems* (1976) (franskt språkbad i Toronto), vilken bl.a. innehåller en analys av genusmarkering hos pronomen i tredje person.

Bley-Vromans kritik går ut på följande: när man använder sig av korrekthetsprocenten för obligatoriska kontexter är utgångspunkten för analysen målspråket, nämligen målspråksnormen, och man kan då gå miste om den systematik som finns i inlärarespråket. Han framhäver inlärarespråkets autonomi som ett eget system "in its own right". Det konkreta exempel som han ger gäller genusmarkering hos tredje persons pronomen *elle/la* och *il/le* i franskan.

Låt oss anta att inlärarespråket i ett system A syftar på alla substantiv, såväl maskulina som feminina, med de maskulina formerna *il/le*. Hans beteende betraktas då som systematiskt av Tarone, Frauenfelder och Selinker, korrekthetsprocenten för de obligatoriska kontexterna i maskulinum blir 100 %, dvs. det rör sig om kategorisk behärskning. Vad gäller feminina kontexter blir värdet naturligtvis 0 %. Man kan säga att inlärarespråket i fråga överanvänder de maskulina formerna. Låt oss vidare anta att inlärarespråket i ett system B går efter följande princip: han markerar alla de inanimata substantiven med *il/le* och de animata enligt naturligt genus. Behärsningen av maskulinformerna blir således systematisk, till 100 % rätt. I några obligatoriska kontexter för femininum använder inlärarespråket *il/le* i stället för *elle/la*, dvs. övergeneraliserar denna form. Otillräckligheten i detta analysätt framträder, när de obligatoriska kontexterna för *elle/la* betraktas: när substantivet är inanimat blir det alltid ett fel, men hos animata substantiv väljer inlärarespråket rätt genus av pronomenet. Värdet för behärsningen av obligatoriska kontexter för *elle/la* kan ligga någonstans mellan 10 % och 90 %, vilket av Tarone, Frauenfelder och Selinker klassificeras som osystematisk språkanvändning. Trots att inlärarespråket har en viss systematik i sitt inlärarespråk, kategoriseras sålunda hans användning av *elle/la* som osystematisk. Detta kallas av Bley-Vroman för komparativ fallgrup. Korrekthetsprocenten är således känslig för vilka ord inlärarespråket råkat producera i IL-texten, dvs. för textens slumpmässiga statistiska struktur. Jämförelsen av den aktuella IL-texten med dess L2-rekonstruktion påverkas inte, men generaliserbarheten blir lidande (Bley-Vroman 1983:8-10, 12).

I sin kritik av obligatoriska kontexter-metoden följer Cook Bley-Vromans tankegång. Han gör gällande att detta analysätt strider mot antagandet om inlärarespråk som självständiga grammatiksystem (Cook 1993:106). Han anser också att metoden gör det omöjligt att t.ex. upptäcka undvikande (1993:48). Problemet med undvikande stöter man på i alla naturalistiska data. Det är möjligt att inlärarespråket undviker de strukturer som han inte känner sig säker på. Bley-Vromans kritik har anknytning till form-funktion-diskussionen i språkinlärningsforskningen. Bruket av de olika formerna i inlärarespråket kan ha en motivering på så sätt att en viss form används för en eller flera funktioner, men fördelningen mellan de två nivåerna behöver inte vara densamma som i målspråket. Bl.a. Huebner (1983) har tillämpat form-funktion-analysen i sin studie av en hmong-talande persons inläring av engelskan. I en rent formell behandling, som analysen i obligatoriska kontexter utgör, påverkas således korrekthetsprocenten av hur funktionerna bakom formerna är fördelade i IL-texten, och detta är primärt betingat av innehållsliga faktorer, dvs. vad språkbrukaren vill uttrycka. Resultatet av denna metod kan generaliseras, om det inte finns evidens för att det bakom fördelningen av de

undersökta formerna ligger funktionella eller kontextuella faktorer som behärskas olika (Rahkonen 1995b:158-159).

Rahkonen (1995b:157) anser att även om Bley-Vromans kritik av obligatoriska kontexter verkar berättigad, gäller samma reservation för såväl Bley-Vromans analys som den rent formella metoden. Resultatet av en funktionell, IL-baserad beskrivning äger giltighet om inga ytterligare bakgrundsfaktorer finns med i bilden. Om vi antar att det finns en kontextuell faktor som gör att formen *x* favoriseras i kontext A och formen *y* i kontext B, varierar proportionen mellan *x* och *y* i texter med skiftande antal kontexter A och B. För det andra utgår Bley-Vroman ifrån antagandet att inläraren de facto har ett system, där han behandlar de animata och inanimata substantiven på ovan beskrivna sätt. Det är mycket svårt att komma åt det som ligger bakom språkproduktionen, eftersom man då rör sig på en omedveten nivå i människans psyke. Vi har inte någon direkt tillgång till inlärarspråkets regler utan är hänvisade till individens observerbara språkliga beteende. Det han vet om sitt språk är sekundärt i förhållande till det aktuella beteendet. Om inläraren i ett test bedömer en konstruktion som ogrammatisk, kan det hända att han trots det använder den i sitt språkbruk (se s. 66). Anderson (1976, 1980, 1983) talar om skillnaden mellan procedural och deklarativ kunskap. Dessutom förhåller det sig oflast så att forskaren på individnivå har för få data till sitt förfogande. I verkligheten kan vi alltid med endast större eller mindre sannolikhet säga att inläraren följer en viss princip (Rahkonen 1995b:158).

Bley-Vromans approach kan också kritiseras på den grund att målspråkets roll ignoreras helt i inlärningsmekanismen (Selinker 1992:231). Bley-Vroman (1983:14) hävdar att man måste mäta variationen "against internally constructed systematic rules, not against the rules of the target language - rules which may indeed be unknown to the learner and in principle irrelevant to any description of the learner's interlanguage". Trots att målspråkets traditionella grammatiska kategorier och inlärarspråkets kategorier kanske inte har någon direkt 1:1-motsvarighet, är man tvungen att använda sig av några slags kategorier i sin beskrivning. Om det finns funktionella sådana är de naturligtvis att föredra. I annat fall tvingas man utgå från de rent formella. Eftersom genussystemet i svenskan till sin natur är tämligen arbiträrt, såsom konstaterats på s. 35, måste jag i denna undersökning utgå från formella kriterier.

Ett starkt argument för att man skall ta hänsyn till målspråksnormen är att inläring inte kan studeras utan ett inlärningsobjekt (Selinker 1992:57, Rahkonen 1995b:159). L2 som målet för inläring styr processen. Detta gäller speciellt formell inläring i klassrummet, där eleverna hela tiden påminns om målspråksnormen. De som fått formell undervisning kommer följaktligen ständigt att jämföra sin produktion med L2, och det har visat sig att de L2-enliga varianterna är de dominerande i sådana personers produktion.

När Rahkonen (1995b:159) bemöter Bley-Vromans kritik av den normativa L2-analysen, säger han att man inte skall sätta likhetstecken mellan systematiskt beteende och L2-inläring, eftersom den inlärare som t.ex. helt utelämnar alla artiklar handlar systematiskt. Man kan dock inte påstå att han har kommit särskilt långt i inläringen. Rahkonen anser vidare att man är tvungen att tillägna sig målspråksstrukturer som i högsta grad kan betraktas som

osystematiska (t.ex. *hemma, utomlands*). Enligt min mening är Bley-Vromans främsta syfte att värna om inlärarspråkets autonomi. Hur rudimentärt systemet än är i början av inläringen - det kan exempelvis sakna viktiga formord som artiklar etc. - är det trots allt ett eget system. Ur målspråkets synpunkt kan t.ex. förekomsten av strukturer som *en bilen* i inlärarspråket "vittna om fullständig okunnighet om svenskans formsystem" (Pitkänen 1982:285), men vid närmare betraktande visar det sig att just dessa former är ett tecken på det systematiska i inlärarspråket. Naturligtvis är avståndet mellan IL och målspråket här stort och det är helt legitimt att mäta det. Vad som emellertid är mer intressant än att strukturerna är normvidriga är det faktum att de avslöjar något om inlärarspråkets eget system och även själva inlärningsprocessen. Det är slutligen den underliggande förmågan bakom inlärarens produktion samt inlärningsprocessen som man i L2-forskningen vill komma åt, trots att detta är mycket svårt, i många fall omöjligt. Färdigheten är kanske viktigare än kompetensen för dem som sysslar med språkundervisning (Ellis 1994:156).

Till sist kan man anta att Bley-Vromans komparativa fallgrop inte är lika allvarlig på grupp- som på individnivå, då man kan tänka sig att faktorer som animata och inanimata substantiv är jämnare fördelade på den försträmda. Eftersom jag till största delen kommer att studera genusinläring på gruppnivå, och då genusindelningen hos substantiv i svenskan är ganska arbiträr till sin natur, kommer jag att använda mig av korrekthetsprocent. På grund av att utrum-neutrum är en binär kategori i svenskan är kalkylering av procenten för en av kategorierna samtidigt lika med korrekthetsprocenten, om man i täljaren har L2-varianten. Detta är inte fallet när man har kategorier med 3, 4 etc. led. Vid sidan om den normativa analysen skall jag även betrakta genuskongruensen ur en icke-normativ synpunkt. Jag kommer i den fortsatta diskussionen om metoden att visa varför det i vissa fall är nödvändigt att ta hänsyn till den inlärarspråkliga formens funktion även i en formell analys.

Vad gäller val av datatyp är det uppenbart att uppsatser och talat språk ligger närmast normal språkanvändning och därför erbjuder de bästa data. Inom ramen för det valda uppsatsämnet har skribenten fullständig frihet att göra bruk av sina uttrycksmedel. Möjligheten att utifrån detta material generalisera till andra former av språkbruk kan anses vara bättre än om man som utgångspunkt hade haft eliciterade yttranden eller testdata. Även textuella data har dock sina begränsningar. Enligt Selinker (1992:160) "our sample is what the learner chooses to show us, not what we choose to discover from the learner if we are bound to the methodological requirement of textual data only". Inläraren kan t.ex. undvika den undersökta strukturen i fråga eller också kan en viss företeelse vara mycket lågfrekvent i somliga texttyper men inte i andra. Beträffande genus kan vissa aktiviteter eller ämnen kräva ett speciellt ordförråd som innehåller exempelvis flera neutrala än utrala substantiv. Om tal- eller skrivsituationen är fri, kan inläraren undvika de ord eller strukturer som han är osäker på (Andersson 1992:128). Corder (1981:59) menar att en beskrivning som baseras på enbart textuella data endast kan uppnå observationell adekvathet. Larsen-Freeman och Long (1991:33) anser att forskarna utöver andraspråksinlärarnas performans också måste kunna beskriva deras kompetens. Men hur skall då textuella data kompletteras? Det

kan förekomma att informanter får högre värden för en regel i samband med ett bedömningstest, där det gäller att avgöra om en struktur är korrekt eller ej, än i autentisk produktion. Detta kan betyda att sådana regler har hög analyseringsgrad men låg automatiseringsgrad. Om man arbetar med olika typer av data stöter man således på problemet med uppgiftsbetingad variation (Larsen-Freeman och Long 1991:31, Tarone 1988:117).

Hur skall då en viss inlärares språkliga prestation tolkas med hänsyn till den underliggande förmågan? Man kan t.ex. anta att prestationen utan undantag återspeglar kompetensen. Inlärares alla yttranden skall då betraktas som korrekta manifestationer av hans eget interlingvala system (Corder 1971:32), med undantag av eventuella lapsusar. Det andra tänkesättet representeras av Cook (1993:5,49, 91) som anser att inlärares tal är ett urval av talprocesser, ingalunda en direkt reflektion av hans kompetens. Han hävdar att L2-performans borde jämföras med L1-performans och inte med L1-kompetens (se också s. 55-56). Som exempel på performansfel i L1 nämner han att brittiska studenter utelämnar bundna grammatiska morfem i sina examensuppsatser. Undersökningsobjektet i L2-studier är enligt honom inte de aktuella yttranden som inlärares producerar utan den underliggande kompetensen, till vilken de har en komplex relation. I L2-forskningen utgör begreppet *den idealiserade talaren* dock ett problem, av den anledningen att den slutliga graden av L2-kunskap varierar från inlärare till inlärare (Cook 1993:91). White (1989:30ff) anser att det inte är meningen att man med hjälp av universell grammatik (UG), som Cook är anhängare av, skall kunna förklara allt i språkinläringen, eftersom alla de språkspecifika dragen, till skillnad från de universella, inte är medfödda utan måste inläras. Genus är en språkspecifik företeelse och enligt t.ex. Andersson (1992:24) kan dess inläring inte förklaras inom ramen för UG-teorin (jfr dock Carroll 1989, s. 28).

2.1.3 Obligatoriska kontexter och utforskning av genusinläring

I det följande kommer jag att betrakta den traditionella L2-baserade analysens tillämpbarhet på studiet av genusmarkering i inläraresvenskan. Utgångspunkten för den normativa analysen är målspråksnormen. De obligatoriska kontexterna för exempelvis en viss preposition utgörs av de kontexter där prepositionen ifråga förekommer i en L2-översättning av den aktuella IL-texten (Juurakko 1994:52-53, 71). Denna princip kan inte direkt tillämpas på utforskning av genusinläring. Antag att exempelsatsen nedan förekommer i materialet:

- (2) *En röda bil står på gatan.*

Låt oss vidare förutsätta att vi undersöker genusmarkering hos adjektivattributet. Om L2-översättningen (se s. 62) av denna sats är *En röd bil står på gatan*, har vi en obligatorisk kontext för adjektivets utrumform, och *röda* är följaktligen fel. Om L2-översättningen däremot är *Den röda bilen står på gatan* är adjektivet rätt i sin obligatoriska kontext. Detta analysätt ignorerar helt det faktum att adjektivets form är felaktig, oavsett funktionen som nominalfrasen

används i, eftersom den obestämda artikeln kräver en genusböjd form av adjektivattributet i L2-normen. Ett ytterligare exempel på företeelsen är generiskt species som i målsvenskan i många fall har flera alternativa uttrycksätt. I korpusen förekommer följande belägg:

- (3) Efter långa skoldagen ... (GYM90 049)

Infödda talare har gett strukturen följande korrigeringsförslag: *en lång skoldag, den långa skoldagen, långa skoldagar*. Nominalfrasen *långa skoldagen* är oacceptabel som helhet, men om enbart adjektivets form beaktas är den rätt, såvida man anser att den obligatoriska kontexten är *den långa skoldagen* eller *långa skoldagar*, och felaktig, om nominalfrasen ges en översättning som *en lång skoldag*.

Om man accepterar L2-översättningen som en grund för analysen, utgör följande strukturer obligatoriska kontexter för de utrala formerna av obestämd artikel och adjektivattribut och för neutrumformen av suffixartikel:

- (4) Han är *goda vän*. (en god vän)
 (5) Han är dum i *huvud*. (huvudet)

Det är dock en otillfredsställande analys att säga att det förekommer två genusfel i *goda vän*, att den utrala formen av obestämd artikel har utelämnats (*en*) och morfemet *-a* använts i stället för den utralt böjda adjektivformen (*god*) eller att i (5) suffixartikelns neutrumform utelämnats i en obligatorisk kontext (*huvudet*). Eftersom genus i svenskan framträder i artiklars, attributs och övriga determinerades genusböjning, innebär artiklars utelämnning även att genusmarkeringen uteblir. Jag anser dock att det snarare rör sig om ett speciesfel i fall som (5). Överanvändning av adjektivets *-a*-form, som det är fråga om i (4), behandlas separat i avsnitt 2.4.1. När den formella genusmarkören uteblir, kan substantivets genus inte entydigt bestämmas, och man kan naturligtvis inte avgöra om inläraren behärskar det eller ej.

I exemplet *En röda bil står på gatan* är det helt klart att den språkliga kontexten i inlärarsvenskan kräver en genusmarkerad form av adjektivattributet, men det faktum att inläraren i stället använder *-a*-formen kan bero på hans bristande kunskap om vilka kontexter som kräver en genusböjd form. *En röda bil* kan vara en analogibildning efter *den röda bilen*, på samma sätt som *någon röd bil* kan fungera som mönster för *min röd bil*. Beträffande genus betraktar jag *min röd bil, den röd bil* eller *Lasses röd bil* som korrekta, då attributet böjs korrekt enligt substantivets genus, trots att fraserna inte är målspråksenliga. Fall som *röda* i *en röda bil* hamnar utanför den egentliga genusanalysen, eftersom jag anser det omöjligt att bevisa att inläraren verkligen använder adjektivets *a*-form för att uttrycka genus. Dessa fall kommer dock att behandlas närmare i samband med adjektivets *-a*-form (jfr avsnitt 2.4.1).

Exemplen ovan ger vid handen att man vid studiet av genus inte helt mekaniskt kan utgå ifrån L2-normen, som i princip är en översättning av IL-texten. Vad gäller genus måste man tillämpa den begränsningen att L2-kategorin som studeras skall vara formellt manifesterad i inlärarspråket. Samma krav gäller dock inte i motsatt riktning: eftersom genus i svenskan kan betraktas som ett inherent drag hos substantivet, kan man avgöra om en genusmarkerad form i IL är korrekt, trots att denna form inte finns i

L2-översättningen (jämför exempelvis suffixartikeln i nominalfrasen *en saken*). Analysen som tillämpas i det följande är sålunda speciesneutral, och fall som *en bilen*, *min bilen* eller *den stora bilen*, i stället för det målspråkliga *en stor bil*, betraktas alla som normenliga beträffande genus (se även s. 19). När man studerar genusmarkering kan varken obligatoriska eller icke-obligatoriska kontexter användas i samma bemärkelse som exempelvis vid studiet av prepositioner. Där är obligatoriska kontexter för *på* helt enkelt de fall där *på* krävs av målspråksformen, dvs. förekommer i L2-översättningen av IL-texten. I sådana fall kan man genom studiet av icke-obligatoriska kontexter få veta vilka L2-prepositioner som t.ex. IL-*på* oftast används för och uttröna huruvida IL-*på* eventuellt är överflödigt (Juurakko 1994:50-52).

Andersson (1992) utgår på samma sätt som jag ifrån de i inlärnarnas produktion förekommande genusmarkörerna, som sedan klassificeras som korrekta eller felaktiga enligt målspråksnormen. Eftersom genus är en inherent egenskap hos substantivet i svenskan, kan denna egenskap anses som en sorts obligatorisk kontext för utrum eller neutrum, dock ej i traditionell bemärkelse, vilket ovan konstaterats. Andersson (1992:71) påpekar att termerna korrekt och inkorrekt, fel etc. syftar enbart på morfologiska genusmarkörer utan att ställning tas till om formen för övrigt använts i enlighet med målspråkets norm. Eftersom genusmarkeringen i svenskan framträder i artiklars etc. böjning är det svårt att hålla isär genus och morfemets andra funktioner, exempelvis bestämdhet (Andersson 1992: 80), såsom framgått ovan. Suffixet *-et*, exempelvis, signalerar såväl bestämdhet som genus neutrum, och om det felaktigt utelämnas, som i frasen *dum i huvud*, utelämnas naturligtvis även den neutrala genusmarkeringen.

2.1.4 Exempel på kvantitativ analys

När behärskning av genus i nominalfrasen studeras räknar man med två kontextuella variabler: för det första, den grammatiska kategori som böjs i genus: obestämd artikel (OFRA), bestämd fristående artikel (BFRA), genusböjt pronomineellt attribut (GBPR), bestämd suffixartikel (BSLA) och adjektivattribut (ADJ). Därjämte finns det en andra variabel, nämligen substantivet självt. När man har att göra med inlärspråk är det möjligt att vissa substantiv är svårare för inlärare än andra, t.ex. på grund av substantivets och dess genusböjliga formers lägre frekvens i inflödet. Samtidigt kan det vara besvärligare för inläraren att genusböja ett adjektivattribut än en suffixartikel, dvs. kontexten har en inverkan. Att hålla båda variablerna konstanta är dock en omöjlighet, när data består av uppsatser. Låt oss anta att förekomsterna *min mamma*, *min jobb*, *mitt hus*, *min bil*, som alla representerar klassen GBPR, påträffas i en uppsats. Det är möjligt att just substantivet *jobb* av någon anledning uppfattas som uttralt av inläraren, och om han använder detta lexem ytterligare med adjektivattribut (*svår jobb*) och obestämd artikel (*en jobb*), uppvisar han under 100-procentig behärskning av genus hos alla de genusböjliga led som *jobb* förekommer tillsammans med. Om han exempelvis använder *min jobb* två eller flera gånger i uppsatsen, "straffas" han för varje förekomst, och korrekthets-

procenten blir desto lägre ju fler belägg det rör sig om. Problematiken är här i princip densamma som diskuterats ovan i samband med Bley-Vromans (1983) artikel (se s. 62-65). De korrekthetsvärden som erhålles kan mycket bristfälligt återspegla den underliggande förmågan, såvida man inte lyckas utröna de principer som styr inlärarens produktion (Rahkonen 1995b:157). Om vi drar slutsatser om systematiken bakom inlärarens yttrandeproduktion, är dessa sanna under förutsättning att produktionen inte styrs av ett okänt konkurrerande system (Rahkonen 1995b:158). Å andra sidan är det ett faktum att "ett sådant potentiellt system inte kan tas på allvar om det inte finns konkret evidens för det" och det föreligger sällan det finns så mycket data på individnivå att signifikanstestning är möjligt (Rahkonen 1995b:158, 159).

Vidare är det tänkbart att inläraren i fråga kan använda slutartikelformen *jobbet* helt korrekt, trots att han skriver *min jobb*. Här uppstår den intressanta frågan huruvida genus är ett inherent drag hos substantivet i inlärarspråket såsom fallet är i målspråket svenskan. Kan man tala om generell behärskning av genus vad beträffar inlärarspråket, eller har kontexten någon inverkan? Denna problematik kommer att diskuteras mer ingående i avsnitt 2.3.1.

För att illustrera den tillämpade metoden och de problem som uppstått i analysen har jag konstruerat följande korta uppsats. L2-motsvarigheterna till de inlärarspråkliga nominalfraserna ges på raden nedanför.

- (6) *Min kompisar Göran tyckte inte om min nytt, intressand hobby utan ansåg*
Min kompis Göran *min nya intressanta hobby*

att jag är dum *i huvud*. Däremot blev *min systrar* Lisa och Eva
i huvudet *mina systrar*

intresserade av *mitt hobby* i slutet av sommaren. Göran kunde inte förstå
min hobby i slutet av sommaren.

min feeling utan jag fick *goda råden* av honom att sluta med *hobbyn*.
min känsla *ett gott råd* *hobbyn*

Det här problemen förstörde nästan *vår vänskap*. Egentligen var
Det här problemet *vår vänskap*

det en *goda sak*. Om jag bodde i *stadiet* kunde jag strunta i
en god sak *i staden*

hans löjlig tankegång. Jag har *min egna sätten* att tänka.
hans löjligen tankegång *mitt eget sätt*

En saken är klar ingen kan säga vad som är *den passande sättet*.
En sak *det passande sättet*

Vad som är *det bästa sättet* för en kan vara *ett dåligt sätt* för den andra.
det bästa sättet *ett dåligt sätt*

I denna undersökning studeras genuskongruensen huvudsakligen inom nominalfrasen, som är betydligt mer mekanisk än övriga kongruensdomäner (Källström 1992:78). Endast de fall där substantivet finns med som kongruenskontrollör har accepterats som data (exempel som *det viktiga* har uteslutits ur analysen). Genusmarkörer vid egennamn har inte medtagits, men dessa är mycket lågfrekventa.

Det första steget i analysen av genusmarkering vid t.ex. genusböjda pronominella attribut (GBPR) består i att excerpera de substantiv som försetts med ett sådant i IL-texten. I exempeluppsatsen ovan förekommer följande belägg på denna kategori:

- (7) min kompisar Göran
 min nytt intressant hobby
 min systrar Lisa och Eva
 mitt hobby
 min feeling
 det här problemen
 vår vänskap
 min egna sätten

Det andra steget utgörs av kontroll av dessa beläggs genus i målspråket utan att hänsyn tas till den ytform som nominalfraserna råkar ha i L2-texten. De substantiv som är direkta lån från andra språk, t.ex. engelskan, faller utanför analysen (i den egentliga korpusen exempelvis *tent* 'tält', *result* 'resultat', *palace* 'palats', *fact* 'faktum', i exempeluppsatsen *min feeling*). Eftersom dessa substantiv inte existerar i svenskan, kan deras genus inte bestämmas. Om det däremot är fråga om enbart ett ortografiskt fel, har substantivet medtagits, t.ex. *jobb* i stället för *jobb*, *vänn* för *vän* och *födelse* för *födelsedag*. Vissa fel kan härledas till engelskans eller tyskans ortografi (*job*, *wintern*, *tag*), andra kan ha orsakats av finskan (*toget* (tåget), *boten* (båten)). Alla de ord som i sin kontext kan igenkännas har inkluderats i analysen.

Det tredje steget innebär kalkylering av korrekthetsprocenten för utrala och neutrala GBPR. Den tillämpade formeln är $100 * (\text{rätt}/(\text{fel} + \text{rätt}))$, man räknar m.a.o. hur många L2-enheter som förekommer och kontrollerar sedan deras motsvarigheter i IL. Om vi återvänder till exempeluppsatsen, finner vi följande IL-förekomster av pronominella attribut som böjs i utrum i L2:

- (8) min kompisar Göran
 min nytt, intressand hobby
 min systrar Lisa och Eva
 *mitt hobby
 vår vänskap

Eftersom inlärares i ett fall böjer det pronominella attributet felaktigt i neutrum, blir korrekthetsprocenten enligt den angivna formeln 80 %, $100 * (4 / (1 + 4))$. Här har hänsyn endast tagits till formen hos GBPR. Beträffande nominalfraserna *min kompisar Göran* och *min systrar* föreligger dock skäl att utöver formen klarlägga även funktionen. Frasen *min kompisar Göran* används entydigt i singular betydelse, *min systrar* däremot med plural innebörd. IL-substantivet *kompisar* är här egendomligt, såtillvida att singular får en ändelse som i L2 uttrycker plural. Oftast kan man i dessa fall utifrån kontexten avgöra vilket numerus som åsyftas, och de plurala fallen kan och kommer att betraktas för sig. Om kontexten är oklar, har belägget utelämnats ur analysen. Ett argument för att hänsyn måste tas även till funktionen hos NP är följande: eftersom suffixet *-en* i svenskan är ambiguöst till sin ytform och förekommer både hos utrala substantiv i singular och neutrala i plural, är man tvungen att tolka vilken numerusvariant inlärares avsett i fall som *sluten* (*sluten av sommaren*),

problemen (det här problemen) eller *sätten* (min egna sätten). *Min egna sätten* kan vara en analogibildning efter *min gröna bilen*, om inläraren åsyftat singular betydelse. I dessa fall föreligger naturligtvis risk för feltolkning. Jag kommer sålunda i min analys att utöver ytformen betrakta även den avsedda betydelsen hos NP. Beträffande analysexemplet ovan bör formen *min systrar* uteslutas, eftersom den tydligt har en plural betydelse, och då blir värdet för utrala GBPR i vårt exempel 75 %.

Vad angår substantivet *stadiet*, som inläraren använder i stället för målspråkets *staden*, betraktar jag suffixartikelns genus som korrekt, eftersom det i svenskan finns ett neutralt substantiv, *stadium*, med formen *stadiet*. Jag klassificerar felet som semantiskt, som förväxling av två målspråkliga substantiv med varandra. I korpusen är dylika exempel få till antalet och deras behandling har inte någon större effekt på korrekthetsprocenten. I vissa fall har inlärarna producerat nya substantiv. Dessa inkluderas i analysen, såvida de innehåller en avledningsändelse som entydigt förknippas med det ena genuset, exempelvis *en väljning* i betydelsen 'ett val' och *en räddare* i betydelsen 'en fegis'.

Villkoret att den undersökta företeelsen skall vara morfologiskt manifesterad i IL samt det faktum att jag i analysen bortser ifrån L2-ytformen gäller också när genusmarkeringen hos adjektivattributet betraktas. I exempeluppsatsen ovan förekommer fyra genusböjliga adjektivattribut, nämligen *min nytt*, *intressand hobby*, *hans löjlig tankegång* och *ett dåligt sätt*, av vilka *nytt* är felaktigt böjt och de övriga korrekta. Detta trots att målspråket inte uppvisar någon genuskongruens efter de pronomina attributen *min* och *han*. Även formen *intressand* klassificeras som rätt, då den kan anses vara en analogibildning efter *hård*, *hårt* (*intressand*, *intressant*). I frasen *det här problemen* förekommer både utrala och neutrala genusmarkörer. Eftersom NP:t analyseras som singular, uppvisar det ett korrekt genusböjligt attribut (GBPR) men en felaktigt genusmarkerad slutartikel (BSLA).

I samtal kan inläraren i olika grad utnyttja den input han erhåller av samtalspartnern, målspråkstalaren. Latomaa (1990) säger till exempel att sidosekvenserna i narrativen om *Modern Times* (EALA-projektets material, vuxna inlärare) är många och gäller såväl språklig formulering av innehållet som tvekan om själva händelseförloppet. Enligt Latomaa innehåller dessa sidosekvenser "förutom metaspråk även imitationer av målspråkstalarnas yttranden" (1990:26). Hon har gjort åtskillnad mellan narrativer och sidosekvenser, eftersom hon anser att en helt mekanisk beräkning av alla förekomsterna skulle ge en felaktig bild av inlärarnas kunskaper (1990:26). Latomaa tar upp några fall, där inläraren imiterar ett ord i den form som använts av målspråkstalaren. Efter någon tid återgår inläraren dock oftast till den inlärarspråkliga form som han haft före rättelsen från målspråkstalarens sida (1990:41-42). Korrigeringarna verkar inte ha någon långvarig inverkan. Andersson har också ur sin analys utelämnat alla de substantiv som bedömts som repetitioner eller imitationer (1992:73). Vad gäller elicitering av skrivet material kan inläraren inte använda sig av några hjälpsökande strategier och ej få direkt återkoppling av målspråkstalaren. Uppsatsrubrikerna för en del av mitt material har dock kort presenterats i skrivsituationen. Presentationerna

innehåller ofta ord och uttryck som kan vara till hjälp för den uppmärksamma skribenten; jfr:

1. *En idealisk TV-dag*

Alla har vi våra tankar om hur ett trevligt TV-program skall se ut. Någon av oss vill se en TV-pjäs, en annan kanske höra en rock-konsert. Men hur ser en hel dags program i TV ut, ifall du själv får välja det som skall visas? Gör upp ett dagsprogram som du har sett i TV. Viktigt är att du berättar varför du väljer de olika programmen och varför du kombinerar dem så som du gör.

Trots denna hjälp har många av skribenterna i FINGYM misslyckats med genusmarkering hos substantivet *program*. Av totalt 51 genusmarkeringar vid detta substantiv i ABI80-materialet uppvisade 44 stycken (86,3 %) rätt genus. Några av inlärarna markerade i vissa fall substantivet *program* som uttralt, i andra fall som neutralt. Detsamma gäller även substantiv och hela NP som förekommer i angivna rubriker, exempelvis *En mysig hemmakväll*, *Ett gammalt klassfoto*. En elev har t.ex. skrivit *en mysigt hemmakväll*, trots den utsatta rubriken. Även om en del av inlärarnas produktion kan vara imitationer eller reproduktioner av ord och uttryck i de givna instruktionerna, verkar det troligt att dessa som helhet spelar en underordnad roll. Av denna anledning har jag medräknat alla förekommande genusmarkeringar, även de fall där substantiven ifråga återfinns i rubriken eller i dess presentation.

2.2 Forskningsfrågor för korpusstudien

Det problem som står i centrum i föreliggande avhandling gäller finska gymnasisters bruk av olika genusmarkörer (jfr 2.3.6). Följande genusböjliga element kommer att studeras: obestämd fristående artikel (OFRA: *en, ett*), bestämd fristående artikel (BFRA: *den, det*), genusböjliga pronomina (GBPR: t.ex. *min, mitt, den här, det här*), bestämd suffixartikel (BSLA: *bilen, huset*) samt adjektiv- och participattribut (ADJ: t.ex. *röd, rött, målad, målat*). Korrektetsgraderna vid uttrala och neutrala substantiv jämförs med varandra. Basenheten för beräkning av korrektetsprocent är en genusmarkering eller en genusmarkör, de två termerna används synonymt. En nominalfras med substantiv som huvudord kan innehålla en eller flera genusmarkörer: *huset* uppvisar en korrekt markering (*-et*), *ett stort hus* två sådana (*ett, -t*) på samma sätt som den inlärarspråkliga nominalfrasen *mitt huset* (*mitt, -et*). En hypotes är att genusmarkering hos någon av de ovannämnda kategorierna är klart lättare eller svårare att lära sig i förhållande till de övriga, eftersom så var fallet i Anderssons (1992, se s. 48) undersökning. Man kan också anta att det föreligger skillnader mellan de elevgrupper texterna är skrivna av, dvs. gymnasisterna i årskurs 1 och de två abiturientgrupperna, då de förstnämnda har erhållit mindre undervisning än de övriga två grupperna. Den språkliga kontexten kan även förmodas ha en inverkan på deras behandling av genus. Undersökningar av genusinläring i L2 tyder på att de genusmarkerade formernas frekvens, deras grad av association med substantivet och hur framträdande de är i

inflödet spelar en viktig roll. Därför kommer jag att undersöka de genusböjda formernas fördelning i textböckerna för tre olika läroboksserier för gymnasiet (*Heja, Gymnasiesvenska* och *Målet*).

Jag kommer också att jämföra de finska gymnasisternas prestation med andraspråksinlärare i Anderssons avhandling (1992). De föreliggande skillnaderna och likheterna mellan mina finska främmandespråksinlärare, som fått formell undervisning, och de olika inlärargrupperna i Anderssons undersökning, som representerar informell inläring i målspråksmiljön, kommer att diskuteras. Framstår bruket av genusmarkörer hos något av de undersökta genusböjliga elementen (bestämd suffixartikel, indefinit artikel, determinerare eller adjektiv) som lätt eller svårt, oberoende av inlärningskontexten eller modaliteten (talad vs skriven produktion)? Kan man komma fram till några allmänna slutsatser genom att jämföra dessa olika inlärargrupper?

Ett intressant problem är huruvida genus är ett inherent drag i inlärarsvenskan, såsom fallet är i målspråket svenskan (jfr 2.3.1). Man kan antingen utgå ifrån att inläraren har någon sorts enhetlig behärskning av genus, dvs. att han alltid markerar ett visst substantiv och dess bestämmingar med ett och endast ett genus när han producerar det, oavsett vilket genusböjligt led det är fråga om, eller också kan man anta att det föreligger skillnader i svårigheten mellan de olika kontexterna, dvs. de olika genusböjliga elementen i nominalfrasen.

Vad beträffar genusmarkering i svenskan ställs en inlärare i princip inför två olika slags problem. För det första måste han avgöra ett substantivs genustillhörighet. För det andra krävs att han lär sig vilka element som böjs i genus och under vilka omständigheter: adjektivattributet t.ex. böjs i substantivets genus efter den obestämda artikeln (*en röd bil*) men inte efter den bestämda fristående artikeln (*den röda bilen*). Dessa motsvarar den skillnad Carroll (1989) gör mellan genustilldelning (gender attribution) och genuskongruens (gender agreement). Jag kommer också att behandla de fall där adjektivattributet i inlärarsvenskan uppvisar en icke-genusböjd form (*en röda bil*) i stället för den målspråksenliga, genusböjda formen. Det är inte heller ovanligt att kongruensen mellan de olika genusböjliga elementen i nominalfrasen uteblir (*en rött bil*). Detta kommer att betraktas närmare i samband med nominalfrasens interna genuskongruens (jfr 2.3.9). Härmed avses de förekommande genusmarkörernas inbördes kongruens, något som det är fråga om när alla markörerna i ett NP är av ett och samma genus. Jag kommer ytterligare att diskutera de olika teoretiska möjligheterna för kombinerad framförställda artiklar + substantiv samt adjektivattribut + substantiv och hur de realiserar i finska elevers inlärarsvenska (se avsnitt 2.4.2). Den komplexa kongruensen kan antas vålla svårigheter för inlärarna.

När det adjektiviska predikativets genus- och numeruskongruens analyseras är det viktigt att utröna om kontrollörens typ har någon inverkan (avsnitt 2.3.10). Jag kommer att undersöka effekten av följande kontrollörer: substantiv med genusmarkör, substantiv utan genusmarkör, singulara pronomen, plurala substantiv och plurala pronomen. Andelen korrekta predikativformer kan antas vara större när det kontrollerande substantivet har en målspråksenlig genusmarkör än när sådan saknas. Genuskongruensen kan

förmodas vara svårare för eleverna än pluralis, som är en tydligare betydelseskategori.

2.3 Genuskongruens

2.3.1 Är genus ett inherent drag i inläraarsvenskan?

Källströms (1992: 77) definition av genus som "de två klasser (utrum och neutrum) som svenska substantiv på grundval av artiklar samt vissa attributs, predikativs och pronomens kongruensböjning kan indelas i" kan tolkas som en operationell definition. I stället för att som i transformationella beskrivningar behandla företeelsen som ett särdrag [+/- utrum], vilket sedan kopieras över till övriga genusböjliga element i nominalfrasen, kan man definiera den med hjälp av kombinerbarheten. Att en infödd talare känner till ett substantivs genus betyder att han kan förse dess artiklar mm med rätt genusform. Genus tar sig uttryck i kongruens. När L1-barn lär sig genus sker det med hjälp av kongruensböjda former, som förekommer tillsammans med substantivet (jfr Mills (1986)). Ju mer frekventa formerna är och ju klarare tilldelningsprincipen är, desto lättare tillägnas genus. Som tidigare nämnts, kan en infödd talare avgöra genus hos nonsensord och tilldela nya ord genus enligt vissa principer (Corbett 1991:7). Infödda talare agerar automatiskt och det är svårt att veta om substantivet för dem har något genus på det processuella planet.

Trots att den infödda talaren troligen använder sig av automatiska processer när han producerar en nominalfras med genuskongruens, är det ett oomtvistligt faktum att L2-inlärare i vissa situationer medvetet överväger vilket genus det substantiv har som han tänker producera. Det har exempelvis framkommit att inlärarna i franska språkbadsdata från Toronto inte entydigt använde vare sig formen *le* eller *la* i sitt franska inläraarspråk utan för att undvika ställningstagandet producerade något som fonetiskt är ett mellanting mellan *le* och *la* (Selinker 1992:224). Selinker anser att detta är en nyttig strategi för en engelsktalande, eftersom den minskar på den kognitiva belastningen i produktionen (Selinker 1992:22). Det är sannolikt att speciellt främmandespråksinlärarna, som får undervisning i genus och deklination och som görs medvetna om målspråksnormen, i många fall kan göra och gör medvetna val i fråga om genus i svenskan. Det man inte kan uttala sig om är när detta sker, i vilka situationer och under vilka omständigheter. En skiljelinje kan tänkas gå mellan talat och skrivet språk (om skillnaden mellan tal och skrift, se s. 61). I skriftspråklig kommunikation har avsändaren mer planeringstid och slutprodukten kan finputas.

Kan man då tala om enhetligt genusbruk i inläraarsvenskan? Blir genus ett inherent drag hos substantivet *bil* så fort inläraren lärt sig ordet och dess genustillhörighet? Såsom redan konstaterats på sidan 68, har man att göra med två olika variabler i analysen. Inläraren använder för det första olika lexem, och genuskongruensen framträder vid olika genusböjliga led i nominalfrasen,

framförställda artiklar, genusböjliga attribut, adjektiviska attribut och suffixartikel. Om genus är ett inherent drag i inläraresvenskan, såsom fallet är i målspråket, är korrekthetsprocenten känslig för vilka substantiv inläraresen råkat producera, dvs. textens slumpmässiga statistiska struktur (jfr s. 62-65, diskussionen om Bley-Vromans (1983) artikel). Problematiken kan illustreras med ett konkret exempel. Följande genusmarkeringar förekom hos en individ i GYM90-materialet (GYM90 025):

TABELL 5 Förekommande genusmarkeringar hos en individ i GYM90-materialet

OFRA:	BFRA:	GBPR:	BSLA:	ADJ:
<i>en mammas skola</i>	<i>det första fotot</i>	<i>min mamma</i>	<i>den här flickan</i>	<i>en grön tröja</i>
<i>en skylt</i>		<i>min mamma</i>	<i>andra våningen</i>	<i>en jäktig skoldag</i>
<i>en lördagkväll</i>		<i>min mamma</i>	<i>första klassen</i>	<i>*ett fint idé</i>
<i>en bok</i>		<i>den här flickan</i>	<i>boken</i>	<i>*ett blått jeans</i>
<i>en grön tröja</i>		<i>någon bra skiva</i>	<i>på sängen</i>	
<i>en huvudsak</i>		<i>något annat sätt</i>	<i>på natten</i>	
<i>en jäktig skoldag</i>			<i>dagens samhälle</i>	
<i>ett bord</i>			<i>dagens samhälle</i>	
<i>ett leende</i>			<i>i skogen</i>	
<i>ett bra exempel</i>			<i>det första fotot</i>	
<i>ett bra avkopplingsätt</i>			<i>*första radet</i>	
<i>*ett fint idé</i>				
<i>*ett bra idé</i>				
<i>*ett blått jeans</i>				

TABELL 6 Korrekthetsprocent för de undersökta klasserna

	OFRA	BFRA	GBPR	BSLA	ADJ	tot
utrum	70,0%	-	100,0%	90,0%	50,0%	79,3%
neutrum	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	-	100,0%
utr.+neutr.	79,0%	100,0%	100,0%	91,0%	50,0%	83,8%

TABELL 7 De förekommande substantiven med genusmarkering (GM) (ant. korr. GM vid subst. / tot. ant. GM vid subst., korrekthetsprocent för subst.)

bok (2/2, 100%)	*jeans (0/2, 0%)	skog (1/1, 100%)
bord (1/1, 100%)	klass (1/1, 100%)	skola (1/1, 100%)
dag (inkl. skoldag) (4/4, 100%)	leende (1/1, 100%)	skylt (1/1, 100%)
exempel (1/1, 100%)	lördagkväll (1/1, 100%)	säng (1/1, 100%)
flicka (2/2, 100%)	mamma (3/3, 100%)	sätt (inkl. avkopplings-) (2/2, 100%)
foto (2/2, 100%)	natt (1/1, 100%)	tröja (2/2, 100%)
huvudsak (1/1, 100%)	*rad (0/1, 0%)	våning (1/1, 100%)
*idé (0/3, 0%)	skiva (1/1, 100%)	

Inläraresen i fråga använde 23 olika substantiv med genusmarkör och markerade rätt 20 av dessa (87 %). 17 av substantiven är utrala i L2 och av dem markerades 82,4 % korrekt (3 felaktigt); 6 är neutrala i målspråket och alla kombinerades

med rätt genusmarkör. Inlärarens språkliga beteende var systematiskt, alla förekommande nominalfraser iakttar fullständig kongruens, dvs. en nominalfras uppvisade enbart utrala eller neutrala genusmarkörer, och de lexem som förekom mer än en gång markerades konsekvent med samma genus. Om korrektheten vid de olika genusböjliga leden betraktas, framgår att ADJ erhåller det lägsta värdet (50 %), varpå följer OFRA (79 %) och BSLA (91 %); vid BFRA samt GBPR behärskar inläraren genusmarkeringen fullständigt, till 100 %. Innebär detta resultat att adjektivattributet är den svåraste kontexten för denna individ? Är det inte snarare fråga om att den relativa korrekthetsprocenten är känslig för vilka substantiv inläraren råkat producera?

Om genusmarkering vid adjektivattribut betraktas närmare, påträffas bland förekomsterna de substantiv som inläraren konsekvent behandlar som neutrala (*idé* och *jeans*). Korrektheten vid obestämd artikel påverkas också av att substantivet *idé* förekom två gånger och i båda fallen med artikeln *ett*. I stället för att dra slutsatsen att genusmarkering vid adjektivattribut och obestämd artikel är svårare för inläraren än vid de övriga genusböjliga leden, kan man konstatera att substantiven *idé* och *jeans* betraktades som neutrala av inläraren, vilket påverkar korrektheten vid OFRA och ADJ. Vi kan dock inte veta om hon skulle använt utral form av genusböjda pronominella attribut eller bestämd, fristående artikel vid lexemen *idé* och *jeans*.

Man kan uppställa två olika hypoteser: (1) att inläraren har någon sorts enhetlig behärskning av genus, dvs. han markerar alltid ett visst substantiv med *ett*, och endast ett, genus när han producerar det, oavsett vilket genusböjligt led det är fråga om, eller (2) att det föreligger skillnader i svårighet mellan de olika kontexterna, dvs. de olika genusböjliga elementen i nominalfrasen. Om den första hypotesen stämmer, innebär det att om inläraren en gång producerar *en bil* kan man räkna med att han också kommer att producera *den fina bilen*, *min bil*, *en fin bil* etc. Vad beträffar felaktig genusmarkering använder inläraren i så fall genomgående t. ex. utrum vid substantivet *barn*: *min barn*, *en liten barn* etc., och således borde man i analysen ta hänsyn till type/token-förhållandena i inlärarens produktion, då han annars bestraffas på grund av det systematiska i sitt beteende. Om hypotes (1) gäller, är också den relativa korrekthetsprocenten känslig för vilka substantiv inläraren råkar producera, dvs. textens slumpmässiga statistiska struktur gör sig gällande (jfr ovan). Om det däremot inte finns något enhetligt bruk av genus utan även den språkliga kontexten har en inverkan (alternativ (2)), kan och måste man beräkna varje förekomst av genusmarkering. I det följande försöker jag utifrån empiriska data testa de ovan presenterade hypoteserna.

I exemplet ovan var inläraren konsekvent i sitt bruk av genusmarkörer vid ett och samma substantiv: hon markerade det genomgående med samma genus i alla kontexter. Hur förhåller det sig i FINGYM i övrigt? Förekom hos individerna användning av både utrala och neutrala markörer vid ett visst lexem, dvs. osystematiskt bruk? I inlärarsvenskan kan konsekvent bruk av genusmarkörer vara antingen korrekt (*min bil*, *den fina bilen* etc.) eller felaktigt (*mitt bil*, *det fina bilet* etc). Med termen korrekt/rätt åsyftas ett bruk av genusmarkörer som följer det kontrollerande substantivets genus i målsvenskan. Med termen felaktig/fel avses ett bruk som inte står i överens-

stämme med substantivets egentliga genus i L2. Med kongruens menas här genusmarkörernas inbördes kongruens; det är fråga om kongruens, då alla förekommande markörer i ett NP är av samma genus. Inkongruens råder, då såväl utrala som neutrala markörer används i en och samma nominalfras, såsom fallet är t.ex. i frasen *sin ensidigt politik*.

Man kan konstatera att det bland genusfelen förekom fler belägg med osystematisk genusmarkering (dvs. substantivet markeras än uttralt än neutralt) än felaktigt men systematiskt bruk. Det inkonsekventa bruket kan indelas i tre olika typer. För det första existerar det fall där inläraren i en och samma uppsats använder både korrekta och felaktiga genusmarkörer vid samma substantiv i samma kontext. Så förekommer t. ex. *vår barn* såväl som *vårt barn* i samma text. För det andra kan inläraren markera substantivet felaktigt i en kontext men rätt i en annan, exempelvis *långt tid* och *hela tiden*. Bland de felaktiga genusmarkeringarna återfanns endast tio fall där substantivet ifråga använts mer än en gång i uppsatsen och konsekvent felaktigt i alla de kontexter där det förekommer. Fall där ett och samma substantiv av en individ försetts än med utrala och än med neutrala genusmarkörer var mer frekventa, 53 stycken. För det tredje förekommer det nominalfraser med intern genusinkongruens, som i *det bästa tiden*, *roligt tiden*. Utan att här gå in på detaljerna hos genuskongruensen inom NP (se närmare avsnitt 2.3.9) kan man konstatera att det bland genusfelen fanns 49 nominalfraser som innehöll både utrala och neutrala markörer (*det bästa tiden*) och endast 33 med felaktigt men kongruent genusmarkering (*ett fint ide*) av de 82 NP som uppvisade fler än en genusmarkör och minst en felaktig sådan.

Låt oss närmare betrakta en nominalfras med genusinkongruens som påträffats i FINGYM: *sin ensidigt politik*. Om vi anser att genus i inlärarspråket är ett inherent drag hos substantivet som kopieras över till dess bestämmningar och attribut, får vi följande beskrivning:

(9) Dgu Agn Ng?

där D står för determinerare, A för attribut, N för substantiv, g för genus, u för utrum och n för neutrum. Frågetecknet sist i formeln anger att det i detta fall är omöjligt att avgöra värdet för g hos N i inlärarspråket. Vad för slags inlärarspråkligt system producerar yttranden av denna typ, hur ser den bakomliggande förmågan ut? Finns det ett system som av någon anledning tilldelar just attributet neutrumformen? Ett annat alternativ är att hänföra denna typ av inkongruens till variation i inlärarspråket.

Variation är ett karakteristiskt drag i inlärarspråket. Inläraren har på varje stadium ett visst språkssystem och i de flesta fall pågår en ständig omstrukturering och utbyggnad av detta system, som således är instabilt. Variation kan förekomma, eftersom inläraren befinner sig på ett övergångsstadium där en ny regel håller på att läras in, och därav följer att både korrekta och inkorrekta varianter uppträder samtidigt i fri variation. Förutom fri variation förekommer kontextbunden sådan. Med kontext avses här den språkliga kontexten. Variation är naturligtvis ibland betingad av det språkliga mediet och uppgiften (task variation). I vissa situationer riktar inläraren mer uppmärksamhet på den språkliga formen, vilket kan, men inte nödvändigtvis

behöver, minska de felaktiga konstruktionernas förekomst (Larsen-Freeman & Long 1991:31). Däremot är det svårt att veta när en inlärare fokuserar på formen. Den variation som förekommer i samma uppgift kan också bero på en felskrivning eller felsägning, varvid det är fråga om performansfel. En möjlighet är att inläraren känner till genuskongruensreglerna, men att hans kunskap inte har automatiserats; det är m.a.o. fråga om bristande automatisering (Viberg 1990:23). Å andra sidan kan det också vara möjligt att det saknas kunskap bakom hans produktion, i detta fall skulle man emellertid vänta sig en fördelning på ca 50 % - 50 %.

Det verkar troligt att genus inte är ett inherent drag i inlärarsvenskan, eftersom det hos inlärarna förekommer fall med inkonsekvent bruk av genusmarkörer och nominalfrasens interna genusinkongruens. Genus kan inte heller vara en inherent egenskap i initiala skeden av inläringen, eftersom ett drag inte kan vara inherent innan det är inlärt. Ett alternativ att föredra är att definiera genus operationellt som kombinerbarhet (se också s. 116), vilket lämpar sig bättre i L2-forskningen. Samtidigt måste man dock medge, att det inte föreligger tillräckligt med data för att kunna hålla de båda variablerna, dvs. det genusböjliga ledet och substantivet självt, konstanta på individnivån. Trots att genus inte tycks vara en inherent egenskap i inlärarsvenskan, kan det förhålla sig så att det vid skilda substantiv behärskas i olika grad. Detta framgår av tabell 8, som innehåller följande information: (1) det totala antalet genusmarkeringar (gm) vid substantivet i FINGYM, (2) antalet felaktiga genusmarkeringar, (3) korrekthetsprocent för genusmarkering, (4) antalet individer med minst en genusmarkering vid substantivet, (5) antalet individer med minst en felaktig genusmarkering, (6) andelen individer med minst en felaktig genusmarkering, (7) antalet individer med mer än en genusmarkering vid substantivet, (8) antalet individer med konsekvent genusbruk (individer som uppvisar mer än en gm och konsekvent använder utrum/neutrum), (9) andelen med konsekvent genusbruk av dem som har mer än en genusmarkering samt (10) antalet individer med variabelt genusbruk vid substantivet. Jag har räknat antalet individer med minst en felaktig genusmarkering och deras andel av dem som har minst en genusmarkering (kolumn 6). Däremot har jag inte räknat andelen individer med korrekt genusmarkering, eftersom man i en nominalfras kan ha både korrekta och felaktiga genusmarkörer vid ett och samma substantiv (*långt tiden*). Substantiven har valts på grundval av att de är frekventa och att det finns inlärare som uppvisar mer än en genusmarkering (gm > 1) vid substantivet i fråga.

TABELL 8 Genusmarkering vid några frekventa substantiv i FINGYM

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
	tot. antalet gm	tot. antalet felakt. gm	% rätt	ant. ind. med en gm	ant. ind. med felakt. gm	and. ind. med felakt. gm	ant. ind. med gm > 1	ant. ind. med kons. gb	and. ind. med kons. gb	ant. ind. med variab. gb
lexem	f	f	%	f	f	%	f	f	%	f
barn	44	8	82	16	3	19	12	11	92	1
dag	149	7	95	86	5	6	35	31	89	4
gymnasium	87	1	99	24	1	4	13	12	92	1
klocka	57	0	100	30	0	0	13	13	100	0
land	60	13	82	41	9	22	13	10	77	3
liv	139	6	96	87	5	6	36	33	92	3
mamma	49	2	96	38	2	5	10	9	90	1
program	64	10	84	20	7	35	13	10	77	3
skola	154	1	99	82	1	1	44	43	98	1
sätt	90	13	86	49	10	20	24	20	83	4
tid	187	10	95	103	8	8	42	36	86	6

<i>dag</i>	inkl. arbetsdag, födelsedag, eftermiddag, lördag, onsdag, lycksdag, sommardag
<i>gymnasium</i>	inkl. kvällsgymnasium
<i>land</i>	inkl. hemland, turistland, grannland, fosterland.
<i>liv</i>	inkl. kärleksliv, gatuliv, kulturliv, känsloliv
<i>program</i>	inkl. dagsprogram, musikprogram, barnprogram, sportprogram, TV-program, övningsprogram, kvällsprogram, nöjesprogram, boxningsprogram
<i>skola</i>	inkl. handelshögskola, hundskola, teaterhögskola, gymnasieskola, yrkesskola, grundskola, förskola, pojkeskola, skidskola
<i>sätt</i>	inkl. levnadssätt, resesätt, levssätt
<i>tid</i>	inkl. framtid, arbetstid, fritid, mattid, sommartid, flexetid

Som framgår av tabell 8 är profilerna för de skilda lexemen olika. *Land*, *program* och *sätt* visade sig vara de svåraste och *klocka*, *gymnasium*, *skola* och *mamma* de lättaste. Det var endast hos substantiven *land*, *liv*, *dag* och *barn* som det förekom individer med konsekvent, felaktigt genusbruk. *Land* försågs av två inlärare konsekvent med felaktiga utrala markörer, och beträffande *liv*, *dag* och *barn* använde en inlärare enbart felaktigt genus. För övrigt uppvisade inlärnarna såväl korrekta som felaktiga genusmarkörer vid substantiven ifråga. Att *land* hör till de svåraste substantiven har kanske sin förklaring i att pluralformen *länder* med *-er* är typisk för utrala substantiv. *Barn* å sin sida är animat men är detta oaktat av genus neutrum.

Vissa substantiv tycks således vara svårare för inlärnarna än andra. Här kan man emellertid inte heller utesluta möjligheten att genus vid de substantiv som erhöll ett högt korrekthetsvärde manifesterades i kontexter som var lätta. Av tabell 9 framgår bl.a. att substantivet *klocka*, vars genus behärskades fullständigt, användes nästan enbart i suffixartikelform (93 % av markörerna utgörs av BSLA). Bakom korrektheten kan följaktligen ligga helfrasinläring, och om substantivet hade förekommit i andra kontexter skulle korrekthetsprocenten kanske ha sjunkit. Här gäller dock samma reservation som redan

tidigare framkommit i diskussionen om Bley-Vromans (1983) artikel (avsnitt 2.1.2), dvs. att "ett sådant potentiellt system inte kan tas på allvar som det inte finns konkret evidens för" (Rahkonen 1995b:158).

TABELL 9 Andelen korrekta genusmarkeringar för substantiv i olika kontexter

lexem	OFRA		BFRA		GBPR		BSLA		ADJ		TOT	
	f	% rätt	f	% rätt	f	% rätt	f	% rätt	f	% rätt	f	% rätt
barn	11	82	2	50	6	83	16	100	8	63	42	83
gymnasium	4	75	-	-	3	100	79	100	1	100	87	98
klocka	-	-	1	100	3	100	53	100	-	-	57	100
mamma	1	100	-	-	48	98	-	-	-	-	87	96
tid	12	91	10	70	39	100	100	100	26	77	42	95

Ett intressant fall var substantivet *gymnasium* som användes mest i GYM90-materialet, 83 förekomster av totalt 87 i hela FINGYM. Formen *gymnasiet* utgjorde 18,5 % av korrekta neutrala genusmarkeringar vid BSLA i GYM90, och på individnivån brukade flera inlärare denna form 5-10 gånger per uppsats. Korrektheten vid BSLA i genus neutrum råkade vara högst i GYM90-materialet jämfört med ABI86- och ABI80-materialen, men skillnaderna blev inte signifikanta. Förhåller det sig då så att den höga korrekthetsprocenten kan förklaras med att inlärarna av innehållsskäl ofta använder vissa substantiv och att det skulle ha blivit ett större antal fel om flera olika lexem använts? På individnivån är detta möjligen ett problem, eftersom förekomsterna av neutrala BSLA hos en inlärare i samtliga fall (t.ex. 10 st.) kan utgöras av formen *gymnasiet*. Inläraren uppnår ett värde på 100 % vid BSLA i neutrum, men egentligen behärskar han endast formen *gymnasiet*. Subkorpusens representativitet kan då ifrågasättas; man kan endast generalisera vad beträffar den bestämda formen *gymnasiet*. Detta är dock ett specialfall, normalt påträffades olika lexem vid varje undersökt genusböjligt element, och dessutom blir dessa svårigheter mindre på gruppnivå.

Man måste primärt utgå ifrån att inlärarna använder substantiv för att uttrycka ett innehåll. Om de råkar välja ett substantiv, vars genus de inte känner till eller som de felaktigt antar vara av uttralt/neutralt genus, blir korrektheten lidande. I en provsituation, som t.ex. studentexamen, kan förhållandet vara det att eleverna koncentrerar sig på att inte begå några fel, eftersom de vet att korrektheten är viktig för ett bra betyg; av denna anledning använder de sig då av ord och uttryck som de känner sig säkra på (se även s. 98). Egentligen gäller resultaten bara de lexem som använts.

Till sist skall jag närmare betrakta tre uppsatser, i vilka inlärarens bruk av genusmarkörer varierade vid lexemet *program*. Detta substantiv uppvisade ett lågt korrekthetsvärde i FINGYM (84 % av de förekommande genusmarkörerna var korrekta) och andelen individer med felaktig genusmarkering var här störst (35 %) bland de undersökta substantiven i tabell 8, sidan 79.

För substantivet *program* fanns följande genusböjda former angivna i uppsatsrubriken (*En idealisk TV-dag*) presentation: *ett trevligt TV-program, ett dagsprogram* (samt pluralformerna *en hel dags program, egna program, de olika programmen*) (se s. 72). Trots detta använde tre individer i ABI80-materialet

inkonsekvent såväl utrala som neutrala genusmarkeringar vid substantivet i fråga. Nedan återges de genusmarkerade former av *program* som belagts i deras uppsatser. De NP som innehåller felaktiga genusmarkeringar har markerats med fet stil.

- (10) ett dagsprogram, ett gott dagsprogram, ett boxingprogram, detta program, ett roligt nöjeprogram, **min dagsprogram**, ett dåligt program (ABI80 598)
- (11) vårt omtyckta TV-program, ett något program, i detta program, ett sportprogram, i detta sport-program, detta program, **min egna omtyckta program**, ett musik-program (ABI80 129)
- (12) **mitt självvaljad TV-program**, mitt program, denna program, den här program, programet, **den sista program** (ABI80 149)

I den första uppsatsen påträffades tio olika genusmarkeringar vid substantivet *program* (sammansättningarna *dags-*, *boxing-* och *nöjesprogram* inkluderade), av vilka en var felaktig, samt två korrekta bruk av pluralformen *programmen*. Fem av markeringarna utgjordes av obestämd fristående artikel, tre av adjektivattribut och två av genusböjliga pronominella attribut. Inläraren använde först på rätt sätt den angivna formen *ett dagsprogram* men misslyckades senare med att korrekt kongruensböja pronomenet *min* och producerade *min dagsprogram*. En möjlig orsak kan vara att det här är fråga om en sammansättning, där det första ledet är ett uttralt substantiv, *dag*, och att determineraren genusmarkeras efter detta. I den andra uppsatsen förekom nio genusmarkeringar, av vilka en var felaktig. Först böjde inläraren helt korrekt *vårt omtyckta TV-program* men misslyckades senare genom produktion av frasen *min omtyckta TV-program*. I de båda första uppsatserna tilldelades det genusböjliga pronominella attributet *min* en felaktig, utral böjning. Obestämda fristående artiklar och övriga pronominella attribut böjdes korrekt. Det intressanta är att genusmarkering hos *mitt* behärskades till endast 67,7 % i FINGYM (se s. 114). Värdet var något lägre än det som gäller för de andra i exempeluppsatserna korrekt böjda pronomenen, *vårt* (82,7 %), *detta* (92,3 %) och *något* (73 %). I den första uppsatsen använde inläraren korrekt pluralform av substantivet (*TV-programmen*), i den andra däremot producerade skribenten den felaktiga formen *programmer* två gånger samt *sina trevliga program* en gång.

I den sista uppsatsen återfanns sju genusmarkeringar, av vilka fyra var felaktiga. Suffixartikeln uppvisade rätt genus (*programet*), enligt förväntningen, då den var den mest felritt använda markören såväl i FINGYM (se s. 132) som i Anderssons material (se s. 48). Den bestämda fristående artikeln och de genusböjliga adjektivattributen utgjorde de svåraste fallen för de finska inlärarna (se s. 132-133), och även här misslyckades skribenten med båda kategorierna vid substantivet *program* (*den sista program*, *mitt självvaljad TV-program*). Det genusböjliga pronominella attributet *min* markerades två gånger rätt (*mitt självvaljad program*, *mitt program*), medan däremot pronomenen *den här* och *denna* böjdes felaktigt, uttralt. Pluralformen var korrekt (*båda programen*). I de två första uppsatserna kan den felaktiga utrala genusformen hos *min* bero på ett slags felskrivning, eftersom de övriga genusböjliga formerna var korrekta vid substantivet *program*. I den tredje uppsatsen förelåg större variation, vilket tyder på att inläraren inte behärskar genusmarkeringen.

Inlärare kan förse ett och samma substantiv med än neutrala än utrala markörer och detta även i samma nominalfras. Därför har följande förfarande tillämpats i den kvantitativa analysen: När distributionen av en kategori, t.ex. ADJ, studeras, beaktas först enbart denna, medan de övriga fenomenen (t.ex. artiklarna och bestämningarna i nominalfrasen samt attributens inbördes genuskongruens) ignoreras. I FINGYM förekommer fall som *en mysigt hemmakväll, en riktigt pojkvän, sin ensidigt politik, ett bekväm arbete* etc. Sedan korrekthetsprocenten för ADJ beräknats, har en kontextuell analys företagits, vilken tar hänsyn till genuskongruensen i nominalfrasen, exempelvis hur vänsterkontexten inverkar på bruket av genusmarkörer vid adjektivattributet (se s. 142). På analogt sätt behandlas de övriga genusmarkörerna, bl.a. den bestämda fristående artikeln, såsom i *den passande sättet*. Substantivet uppvisar här korrekt genusändelse, medan den bestämda fristående artikeln företer inkorrekt genusböjning. Som nästa steg i analysen har beroenderelationerna mellan determinerare och suffixartikel studerats (avsnitt 2.3.7).

Såsom framkommit varierar inlärares bruk av genusmarkörer vid ett och samma substantiv i olika kontexter (exempelvis suffixartikel vs adjektiviskt attribut), t.o.m. i samma nominalfras (inkongruens). Denna variation kan, såsom påpekats ovan, åtminstone delvis tillskrivas inlärarespråket som en karakteristisk egenskap. Det är självklart att inläring av genus tar tid och att genus inte kan vara ett inherent drag i tidiga stadier av inläringen. Det finns dock skäl att betrakta både de olika substantiven och de skilda kontexterna i analysen eftersom båda dessa faktorer verkar styra inlärares genusbruk: vissa substantiv verkar vara lättare resp. svårare än andra (se också s. 42, 214-215) och detsamma tycks gälla även kontexter (s. 212). En intressant fråga som det är omöjligt att få svar på inom ramen för föreliggande undersökning är huruvida genus överhuvudtaget kan bli ett inherent drag hos substantivet i ett inläraresystem (jfr Carrolls (1989) argument, s. 43). Det är möjligt att det i inlärarespråket i konnektionistiska termer handlar om att styrkan i förbindelser är olika, t.ex. på grund av olika frekvens och att det uppstår olika aktivitetsmönster.

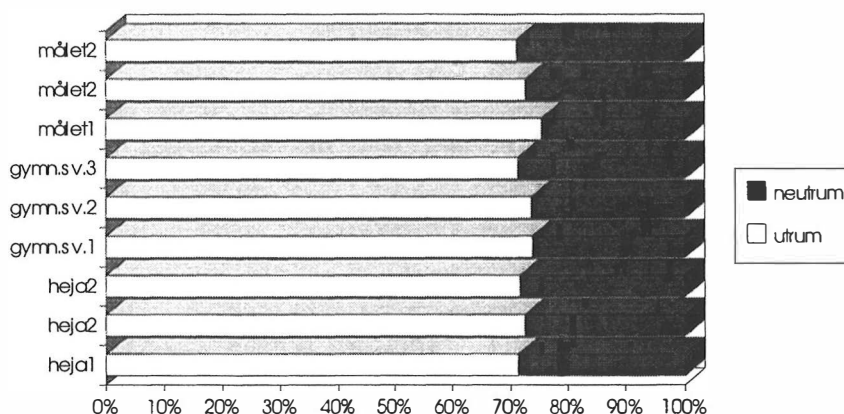
2.3.2 Genusmarkerade former i läroböcker

I det följande kommer jag att redovisa fördelningen av genusmarkerade former i textböckerna för tre olika läroboksserier för gymnasiet, nämligen *Målet*, *Gymnasiesvenska* och *Heja*. Serierna innehåller 3 textböcker. Det är endast textavsnitten som har analyserats, inga övningar eller liknande har medtagits. Inlärares i GYM90- och ABI86-materialet har haft *Målet*, *Gymnasiesvenska* och *Heja* som läromedel, medan abiturienterna i ABI80-materialet har brukat andra, äldre serier. Tyvärr föreligger ingen information om vilken av dem de enskilda gymnasisterna har läst. De genusmarkerade formerna i de nämnda textböckerna har kodats på institutionen enligt mina instruktioner. Jag har sedan excerperat och beräknat de olika formerna med hjälp av OCP-programmet.

Det står klart att textböckerna inte utgör inlärares hela inflöde men säkert en väsentlig del av det och dessutom den del som objektivt kunnat

kontrolleras. Orden i varje avsnitt i textboken ligger vanligtvis till grund för klassdiskussionen. Dessutom är det troligt att fördelningen av genus i klassrumsspråket i stort sett följer den i svenskan. Andersson (1992:44) som beräknade andelen utrala och neutrala substantiv i sitt eget språk utifrån fem bandinspelningar med andraspråksinlärare kom fram till att 75 % av substantiven var utrala och 25 % neutrala. I Alléns undersökning av tidningstext från 1965 (1971:1079) är andelen utrala substantiv 74,1 %, medan de neutrala utgör 25,5 % och 0,4 % inte kan tillskrivas genus.

I den följande analysen har endast de genusmarkerade formerna beräknats. Substantiv utan modifierare eller suffixartikel (*som barn*) samt plurala former är således inte inkluderade. En nominalfras kan innehålla en genusmarkör (*ett hus*) eller flera (*en sådan fin bil*). Jag har tillämpat samma klassindelning som i analysen av inläraryppsatserna i FINGYM: OFRA, BFRA, GBPR, BSLA och ADJ (se s. 72). Det bör påpekas att genusmarkerade former som de adjektiviska predikativen (*det är roligt*), nominalfraser som består av pronomen (*inget kan göras*) och nominalfraser med adjektiv som huvudord (*det viktiga*) faller utanför analysen, eftersom jag huvudsakligen är intresserad av NP med ett substantiv som kongruenskontrollör. Hade de ovannämnda formerna medräknats är det troligt att andelen neutrumformer skulle ha stigit något, då neutrum i många av dessa fall är ett slags default-värde.

FIGUR 4 Andelen utrala och neutrala former i undersökta textböcker

TABELL 10 Den procentuella andelen utrala genusmarkerade former i textböcker

läroboksserie	ÅK1		ÅK2		ÅK3		tot	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Heja	1 166	71,3	2 539	72,4	2 335	71,6	6 040	71,9
Gymnasiesvenska	1 575	73,8	2 720	73,6	2 394	71,3	6 689	72,8
Målet	914	75,4	1 970	72,6	1 241	71,1	4 125	72,7
TOT	3 655	73,4	7 229	72,9	5 970	71,4	16 854	72,5

I de undersökta 9 textböckerna förekommer sammanlagt 23263 genusmarkerade former, av vilka 72,5 % är utrala och 27,5 % neutrala. Som framgår av figur 4 och tabell 10 föreligger knappt några skillnader i fördelningen av de två varianterna de olika textböckerna emellan. Den lägsta andelen utrala former återfinns i *Målet 3*, 71,1%, och den högsta i *Målet 1*, 75,4 %. Om man undersöker de olika serierna, uppvisar *Gymnasiesvenska* och *Målet* 73-procentigt utrala former, *Heja* 72-procentigt. När årskurs väljs som beskrivningsenhet kan konstateras att andelen utrala former är något högre i böckerna för årskurs 1 (73,4 %) än för årskurs 3 (71,4 %) (tabell 10). Med andra ord stiger andelen neutrala former. Denna tendens framträder tydligast i *Målet*, där andelen neutrala former är 24,6 % i textboken för årskurs 1, medan den uppgår till 28,9 % i årskurs 3.

Fördelningen av utrala och neutrala former i de undersökta textböckerna tycks följa den tendens som gäller substantivens distribution i svenskan. Som vi kommer att se är bruket av genusmarkörer vid neutrala substantiv genomgående signifikant svårare för de finska gymnasisterna än vid utrala substantiv. Andersson har i sin undersökning erhållit samma resultat hos andraspråksinlärare och säger att eftersom genus utrum är mer frekvent än neutrum i svenskan, övergeneraliseras utrum (Andersson 1992:173). Då de utrala formerna utgör 70 % - 80 % i textböcker verkar detta vara en möjlig orsak till svårigheterna i neutrum även för främmandespråksinlärarnas del. Naturligtvis är även andra faktorer för handen. Ett frågetecken är varför de finska inlärarna är så mycket mer framgångsrika i bruket av genusmarkörer hos neutrala substantiv än andraspråksinlärarna i Anderssons undersökning (se närmare s. 92-93), om dessa båda grupper exponeras för samma slags inflöde, dominerat av utrum.

TABELL 11 Andelen utrala GM av alla GM och andelen korrekta utrala GM av alla korrekta GM i FINGYM

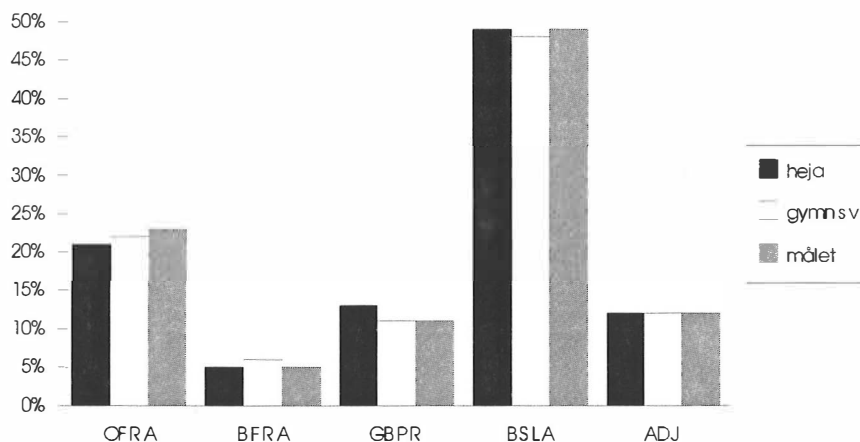
	Andelen utrala GM av alla GM		Andelen korrekta utrala GM av alla korrekta GM	
	f	%	f	%
GYM90	2 151	73,1	2 022	73,9
ABI86	1 376	79,6	1 329	80,6
ABI80	1 458	73,5	1 410	74,2
TOT	4 985	74,9	4 761	75,7

Den undersökta delen av inflödet, textböckerna, domineras således av utrum. Hur är då frekvenserna i utflödet, i själva inlärarkorpusen? Den procentuella andelen utrala genusmarkörer i FINGYM utgör 74,9 % av förekommande 6654 markeringar. I denna siffra innefattas såväl korrekta som felaktiga utrala fall. Utrala former är mest frekventa i ABI86-materialet, 79,6 % (tabell 11). Värdet för de två övriga grupperna, gymnasisterna i årskurs 1 och abiturienterna från 79/80, ligger kring 73 %. Om enbart de korrekta genusmarkörerna betraktas, stiger andelen utrala former något. I FINGYM är den procentuella andelen 75,7 %. I ABI86-korpusen är värdet så högt som 80 %. Lägst är andelen hos gymnasisterna i årskurs 1, 73,9 %, och hos inlärare i det äldsta materialet

uppgår den till 74,2 %. Orsaken till att andelen utrala genusmarkörer är något högre hos abiturienterna från -86 kan vara att dessa uppvisar ett större antal animata substantiv än de två andra inlärarygrupperna (se s. 94). Den procentuella andelen genusmarkörer (korrekta + felaktiga) vid animata substantiv är 40,8 % i ABI86-materialet, medan värdet i ABI80-materialet är 11,8 % och i GYM90-materialet 11 %.

TABELL 12 De olika genusmarkerade formerna i läroboksserier

	Heja		Gymn.sv.		Målet		tot	
	f	%	f	%	f	%	f	%
OFRA	1 775	21	1 986	22	1 307	23	5 068	22
BFRA	433	5	570	6	282	5	1 285	6
GBPR	1 080	13	1 052	11	627	11	2 759	12
BSLA	4 104	49	4 433	48	2 762	49	11 299	49
ADJ	1 013	12	1 146	12	693	12	2 852	12

FIGUR 5 Andelen olika genusmarkerade former i läroboksserier

Den mest frekventa genusmarkerade formen i de undersökta textböckerna är bestämda suffixartikeln. Antalet belägg av densamma utgör nästan hälften av alla förekommande genusmarkörer. Dess andel varierar i de olika böckerna, från 46,6 % (*Målet 2*) till 52,2 % (*Målet 1*). Om man betraktar de olika serierna (figur 5, tabell 12), är den procentuella andelen suffixartiklar 48 % i *Gymnasiesvenska* och 49 % i *Heja* och *Målet*. Obestämd artikel är den näst mest frekventa genusmarkören: dess andel är 21,8 % av alla genusmarkerade former i textböckerna. I *Gymnasiesvenska 3* utgör OFRA 20,0 % och i *Målet 2* 23,7 %. Det förekommer nästan ingen variation de olika textboksserierna emellan: i *Gymnasiesvenska* är andelen 22 %, i *Heja* 21 % och i *Målet* 23 %. Den bestämda framförställda artikeln är den mest sällsynta av genusmarkörer i textböckerna. Den procentuella andelen ligger mellan 3,1 % (*Målet 1*) och 7 % (*Gymnasiesvenska 3*). 5,5 % av alla förekommande genusmarkerade former utgörs av BFRA.

I *Målet* och *Heja* är 5 % av genusmarkörerna bestämda, fristående artiklar, och i *Gymnasiesvenska* uppgår dessa till 6 %.

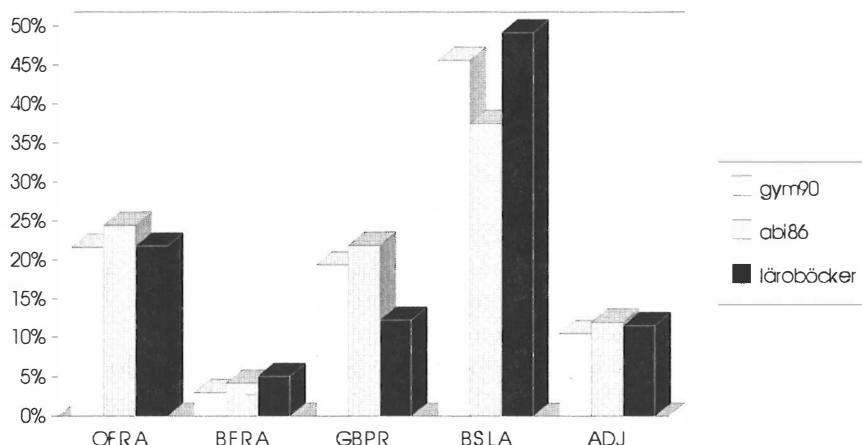
Den procentuella andelen genusböjliga pronomina attribut och adjektivattribut varierar från 10,4 % (*Målet 2*) till 14,2 % (*Heja 1*) respektive från 9,2 % (*Målet 1*) till 13,8 % (*Målet 3*). GBPR utgör 11,9 % av alla förekommande genusmarkerade former och ADJ 12,3 %. I samtliga undersökta serier utgör andelen adjektivattribut 12 %. Andelen genusböjliga pronomina attribut är 11 % i *Gymnasiesvenska* och *Målet* och 13 % i *Heja*.

Om distributionen av genusmarkörer betraktas årskursvis, stiger andelen bestämda fristående artiklar från 4,0 % i åk 1 till 6,0 % i åk 3 (tabell 13). Detsamma gäller adjektivattribut, som ökar från 11,3 % till 12,7 %. Andelen obestämda artiklar, däremot, minskar något: från 22,2 % till 20,5 %. Genusböjliga pronomina attribut uppvisar samma tendens: i åk 1 är andelen 13,1 % och i åk 3 något mindre, 11,6 %. De longitudinella förskjutningarna är dock mycket blygsamma.

TABELL 13 Den procentuella andelen olika genusmarkerade former i textböcker för olika årskurser

	ÅK1		ÅK2		ÅK3		TOT	
	f	%	f	%	f	%	f	%
OFRA	1 107	22,2	2 243	22,6	1 718	20,5	5 068	21,8
BFRA	201	4,0	579	5,8	505	6,0	1 285	5,5
GBPR	652	13,1	1 137	11,5	970	11,6	2 759	11,9
BSLA	2 461	49,4	4 727	47,7	4 111	49,2	11 299	48,6
ADJ	652	11,3	1 229	12,4	1 061	12,7	2 852	12,3
TOT	4 983	100,0	9 915	100,0	8 365	100,0	23 263	100,0

Jämförs dessa siffror med motsvarande i de undersökta uppsatserna (figur 6), framgår det att andelen genusböjliga pronomina attribut i såväl GYM90-materialet som ABI86-materialet är större än i textböckerna, 19 % respektive 22 % mot 12 %. Den procentuella andelen suffixartiklar är större i läroboksmaterialet (49 %) och i GYM90 (46 %) än i abiturientuppsatserna från 86 (37 %).

FIGUR 6 Den procentuella andelen olika genusböjda former i ABI86, GYM90 och läromaterialet

Av uppställningen nedan (13) framgår hur genus och/eller deklination är angivna i ordlistorna för de olika läroboksserierna. I *Heja* och *Målet* presenteras alla böjningsformerna för substantivet, medan detta i *Gymnasiesvenska* är försett endast med information om deklination.

(13)	Heja	en docka, -n, -or, -na
	Gymnasiesvenska	en docka 1
	Målet	en docka, -n, -or, -na

Det är svårt att bedöma vilken roll det spelar för IL att BSLA inte är utsatt i ordlistorna i *Gymnasiesvenska*, i synnerhet som det inte är känt vilken läroboksserie de enskilda individerna brukat. Inputfrekvensen i texten är troligen viktigare än uppgifterna i ordlistorna, eftersom genusmarkering i FINGYM uppvisar högre korrekthet vid BSLA än vid OFRA (se s. 132).

2.3.3 Jämförelse av korpusarna

I FINGYM förekommer sammanlagt 6654 genusmarkeringar, av vilka 74,9 % (4985) är utrala och 25,1 % (1669) neutrala. I de olika delmaterialen utgör andelen utrala genusmarkörer 73,1 % - 79,6 % och andelen neutrala 20,4 % - 26,9 % (tabell 14). Fördelningen ligger inom ramen för Anderssons (1992:44) uppskattning för svenskan, där värdet för utrala substantiv varierar mellan 70 % och 80 %, medan neutrum uppvisar en variation mellan 20 % och 30 %. Här måste man dock ta i beaktande att jag har räknat genusmarkeringar, medan det för målspråkets del gäller andelen utrala och neutrala substantiv. Nominalfraser som *en sådan röd bil* innehåller tre korrekta utrala genusmarkeringar men endast ett utralt substantiv. I FINGYM är emellertid andelen nominalfraser med flera bestämmningar relativt låg: sammanlagt påträffas 5734

nominalfraser med genusmarkering, av vilka 14,7 % (845) uppvisar två genusmarkörer och endast 0,6 % (35) tre sådana (se närmare s. 145). Här har ingen hänsyn tagits till målspråkets norm, varför även felaktiga fall ingår i andelen utrala genusmarkörer (t ex *en hus*). Om proportionen utrum-neutrum beräknas med utgångspunkt från målspråket, vilken metod Andersson tillämpat, varierar värdet för utrum mellan 71,3 % och 78,8 % i FINGYM (se tabell 14). Här betraktas som utrala alla de markörer som i målspråket uppvisar genus utrum. I Anderssons (1992:196) material förekom 87 % utrala och 13 % neutrala markörer hos de yngre barnen och omkring 75 % respektive 25 % hos de två övriga grupperna, äldre barn och vuxna inlärare. Genus utrum verkade vara något överrepresenterat hos de yngsta inlärarna i Anderssons material. I FINGYM återfinns den största andelen utrala markörer hos abiturienterna från -86. De uppvisar också fler animata substantiv än de andra grupperna (se s. 95).

TABELL 14 Andelen utrala genusmarkörer hos främmandespråksinlärare och andraspråksinlärare

korpus	L2		IL		korpus	L2		IL	
	f	%	f	%		f	%	f	%
GYM90	2 097	71,3	2 151	73,1	yngre L2-barn	2 102	86,5	2 157	88,8
ABI86	1 363	78,8	1 376	79,6	äldre L2-barn	1 840	73,7	2 118	84,8
ABI80	1 445	72,8	1 458	73,5	L2-vuxna	767	72,9	892	84,8
främmandespråksinlärare tot	4 905	73,7	4 985	74,9	andraspråksinlärare tot	4 709	78,7	5 167	86,4

Samtliga inlärare i FINGYM har minst tre genusmarkörer och endast 4 individer av 342 uppvisar fem eller färre sådana i sina uppsatser. I GYM90-materialet förekommer i genomsnitt fler genusmarkeringar per skribent än i de övriga delkorpusarna i FINGYM, eftersom inlärarna har skrivit två kortare uppsatser vilka behandlas som en enhetlig text, medan abiturientmaterialen består av endast en studentuppsats per inlärare. Textomfånget i GYM90 är avsevärt större än i de övriga inlärarmaterialen. Den relativa korrekthetsprocenten som används i analysen är dock inte känslig för antalet belägg.

I FINGYM utgör andelen korrekta genusmarkeringar (utrum + neutrum) 94,5 % (6286). I Anderssons korpus, som jag har som jämförelsematerial, är den något lägre, 88,6 % av totalt 5980 (tabell 15). Denna skillnad på 5,9 procentenheter är statistiskt signifikant ($p = 0,000001$). Korrekthetsprocenten för Anderssons inlärare har beräknats utifrån tabell 34 i Andersson (1992:195) för att möjliggöra jämförelsen med FINGYM. Han själv talar enbart om felprocent.

TABELL 15 Korrekta genusmarkeringar hos främmandespråksinlärare (FINGYM) och andraspråksinlärare (Andersson 1992)

	Främmandespråksinlärare			Andraspråksinlärare		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
utrum	4761	4905	97,1	4597	4709	97,6
neutrum	1525	1749	87,2	701	1271	55,2
utr.+ neutr.	6286	6654	94,5	5298	5980	88,6

Av tabell 16a framgår att hela 43,6 % (149) av individerna i FINGYM markerar genus (utrum+neutrum) rätt till 100 %. Om de olika delkorpusarna betraktas var för sig är andelen individer med fullständig behärskning av genusmarkering störst i ABI86-materialet (55,5 %) och ABI80-materialet (53,4 %). Antalet elever som inte uppvisar några genusfel är överraskande stort. Lägst är värdet hos gymnasisterna i årskurs 1 (21,9 %). Den procentuella differensen är stor och här framträder skillnaden i färdighetsnivå mellan individerna i GYM90-korpusen och dem i abiturientkorpusarna. I årskurs 1 tycks dock genusbruket vara lättare än prepositionsbruket. Enligt Juurakko (1996:99,106) var andelen individer med fullständig behärskning av det senare så låg som 0,9 % (1/114) i icke-obligatoriska kontexter och 0 % i obligatoriska kontexter. Motsvarande värden för GYM3-materialet i Juurakkos undersökning (200 abiturientuppsatser från 1986) var 23,5 % (47/200) för icke-obligatoriska kontexter och 16,0 % (32/200) för obligatoriska kontexter, vilket är lägre än värdena för genusbruket i ABI86 och ABI80. I båda materialen uppvisar, såsom konstaterats, över hälften (55,5 % och 53,4 %) av individerna en korrekthetsgrad på 100 %. Endast 20,8 % (71) av eleverna i FINGYM erhåller ett lägre värde än 90 %. Andelen individer med en korrekthet understigande 90 % är lägst i det äldsta materialet (14,4 %), i ABI86 utgör den 20,9 %, medan den är högst hos gymnasisterna i årskurs 1 (27,2 %). Även om 90 %-kriteriet inte längre ses som ett kriterium för tillägnande av en företeelse (jfr Burt och Dulay 1980), kan man konstatera att genus inte vållar några större problem för de finska gymnasisterna i FINGYM.

TABELL 16a Andelen individer med olika korrekthetsprocent, utr. och neutr.

intervall	GYM90		ABI86		ABI80		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
60 % - 69 %	1	0,9	1	0,9	1	0,8	3	0,9
70 % - 79 %	5	4,4	0	0	4	3,4	9	2,6
80 % - 89 %	25	21,9	22	20,0	12	10,2	59	17,3
90 % - 99 %	58	50,9	22	23,6	38	32,2	122	35,7
100 %	25	21,9	61	55,5	63	53,4	149	43,6
tot	114	100,0	110	100,0	118	100,0	342	100,0

TABELL 16b Andelen individer med olika korrekthetsprocent, genus utrum

intervall	GYM90		ABI86		ABI80		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
60 % - 69 %	1	0,9	0	0	0	0	1	0,3
70 % - 79 %	2	1,8	4	3,6	3	2,5	9	2,6
80 % - 89 %	11	9,6	8	7,3	7	5,9	26	7,6
90 % - 99 %	33	28,9	9	8,2	18	15,3	60	17,5
100 %	67	58,8	89	80,9	90	76,3	246	71,9
tot	114	100,0	110	100,0	118	100,0	342	100,0

När enbart utrala substantiv betraktas, finner man att nästan två tredjedelar (71,9 %) av individerna i FINGYM markerar genus korrekt till 100 % (tabell 16b ovan) och endast en individ uppvisar en korrekthetscifra under 70 %. Andelen individer med fullständig behärskning är störst i ABI86-materialet (80,9 %). I det äldsta materialet är andelen något mindre (76,3 %) och lägst hos gymnasisterna i årskurs 1, 58,8 %, vilket man kan vänta sig, eftersom de sistnämnda erhållit minst undervisning och under kortast tid utsatts för exponering för målspråket. Alla inlärare använder minst en genusmarkör vid utralt substantiv och de har samtliga beaktats i analysen; tre individer har endast två genusmarkeringar och de övriga 339 tre eller fler. Trots att andelen individer som inte begår några fel är störst i ABI86-korpusen, är andelen inlärare med ett korrekthetsvärde på minst 90 % något högre i det äldsta materialet (91,5 %) än i ABI86 (89,1 %). Endast 10,5 % av individerna i FINGYM uppvisar en korrekthetsgrad på mindre än 90 % vid utrala substantiv.

Vid neutrala substantiv (tabell 16c) har 16 elever i FINGYM inte någon genusmarkör alls, och hos 71 individer finner man färre än tre sådana. Om alla som har minst en markering räknas, uppnår endast 57,4 % av inlärarna 100-procentig korrekthet, vilket är betydligt mindre än vid utrala substantiv (71,9 %). Hos gymnasister i årskurs 1 uppvisar blott 36,3 % av inlärarna fullständig behärskning, medan andelen hos abiturientgrupperna är hela 69,7 % (ABI86) respektive 67,5 % (ABI80). Skillnaden mellan abiturienterna och årskurs 1 är klart större här än vid utrala substantiv. Mellan ABI86 och GYM90 är differensen 22 procentenheter vid utrum och hela 33 procentenheter vid neutrum. Tendensen är dock densamma i båda fallen; andelen individer med 100-procentig korrekthet är lägst i den grupp som haft den kortaste exponeringstiden för formell undervisning.

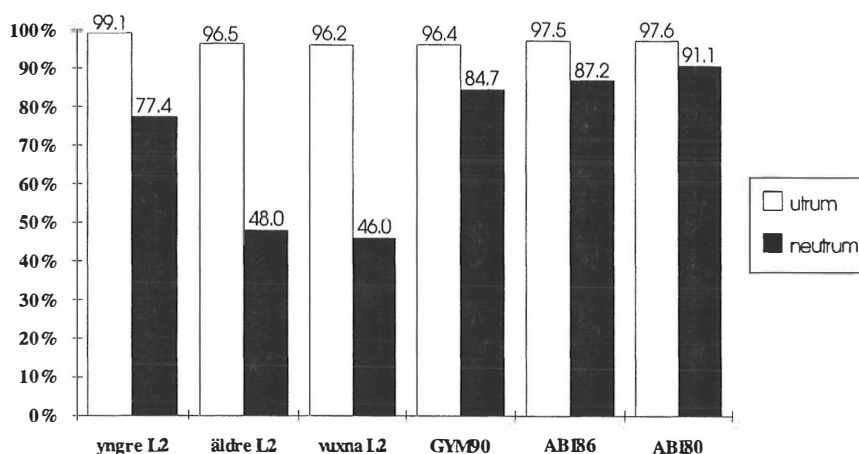
TABELL 16c Andelen individer med olika korrekthetsprocent, genus neutrum

intervall	GYM90		ABI86		ABI80		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
0 %	1	0,9	5	5,1	5	4,4	11	3,4
1 % - 9 %	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
10 % - 19 %	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
20 % - 29 %	0	0,0	1	1,0	0	0,0	1	0,3
30 % - 39 %	2	1,8	1	1,0	2	1,8	5	1,5
40 % - 49 %	2	1,8	1	1,0	0	0,0	3	0,9
50 % - 59 %	6	5,3	7	7,1	9	7,9	22	6,8
60 % - 69 %	18	15,9	8	8,1	6	5,3	32	9,8
70 % - 79 %	17	15,0	4	4,0	6	5,3	27	8,3
80 % - 89 %	19	16,8	3	3,0	3	2,6	25	7,7
90 % - 99 %	7	6,2	0	0,0	6	5,3	13	4,0
100 %	41	36,3	69	69,7	77	67,5	187	57,4
tot	113	100,0	99	100,0	114	100,0	326	100,0

Elva inlärare (3,4 %, tabell 16c) visar inga korrekta markörer vid neutrala substantiv, dvs. korrekthetsprocenten var 0. Av dessa är det endast bara två som använde minst tre genusmarkeringar, varför bilden förändras något om gränsen dras vid tre markörer i stället för en. Något över hälften, 61,3 % av eleverna i FINGYM, har en korrekthetsgrad över 90 % i genus neutrum. Störst är andelen i det äldsta materialet, ABI80 (72,8 %). Skillnaden är dock inte stor mellan detta och ABI86-korpusen, där värdet uppgår till 69,7 %. Bland gymnasisterna i årskurs 1, GYM90, är det blott 42,5 % av inlärarna som markerar över 90 % av beläggen rätt vid neutralt substantiv. Man kan konstatera att bruket av genusmarkörer är lättare i genus utrum, eftersom ingen av inlärarna uppvisade en korrekthet på mindre än 60 % och andelen individer med 100-procentig behärskning är större än i neutrum.

Genusmarkörerna vid de utrala substantiven är korrekta till 97,1 % hos finska främmandespråksinlärare och till 97,6 % hos andraspråksinlärare (tabell 15, s. 89, skillnaden ej signifikant, $p = 0,09$). Om de olika delgrupperna jämförs med varandra (figur 7, tabell 17) framstår skillnaderna i genus utrum som procentuellt små. Äldre L2-barn, L2-vuxna och de finska gymnasisterna i årskurs 1 ligger alla kring 96 %, de båda abiturientgrupperna runt 97,5 %. De yngsta barnen i Anderssons material uppnår nästan fullständig behärskning av genusmarkering vid de utrala substantiven (99,1 %); om de två genusen sammanslås, markerar dessa inlärare 96,2 % av fallen korrekt, vilket är något bättre än noteringen för någon av de finska grupperna, som erhåller 93 % - 95 % rätt av alla beläggen. Andersson gör dock gällande att den yngsta gruppen ännu inte har uppnått målspråksnivån, eftersom proportionen mellan genus utrum och genus neutrum uppvisar olikhet gentemot förhållandet i målspråket. Endast 13 % av genusmarkörerna är neutrala i L2 hos de yngsta barnen i Anderssons material. Fördelningen utrum/neutrum hos de finska gymnasisterna är lik målspråkets, utrum 73,7 % och neutrum 26,3 %, såsom konstaterats ovan (tabell 14, s. 88). Genusmarkering vid de utrala substantiven tycks inte vålla problem vare sig för dem som fått formell undervisning eller för de

informella inlärarna, eftersom behärsksningen hos båda inlärargrupperna är näst intill total, dvs. 100 %.

FIGUR 7 Korrekthetsprocent hos de olika inlärargrupperna

TABELL 17 Korrekthet i genusmarkering hos de olika inlärargrupperna

inlärargrupp	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
yngre L2-barn	2083	2102	99,1	254	328	77,4	2337	2430	96,2
äldre L2-barn	1776	1840	96,5	316	658	48,0	2092	2498	83,8
L2-vuxna	738	767	96,2	131	285	46,0	869	1052	82,6
GYM90	2022	2097	96,4	715	844	84,7	2737	2941	93,1
ABI86	1329	1363	97,5	319	366	87,2	1648	1729	95,3
ABI80	1410	1445	97,6	491	539	91,1	1901	1984	95,8

Korrektheten för genus neutrums del är däremot betydligt lägre, speciellt hos andraspråksinlärare, som inte fått formell undervisning. I Anderssons material var endast 55,2 % av genusmarkörerna vid de neutrala substantiven korrekta (tabell 15, s. 89). Inlärarna i FINGYM uppvisar 87,2-procentig behärsksning av genus neutrum. Hos båda inlärargrupperna är skillnaden mellan utrala och neutrala substantiv signifikant och procentuellt stor, 9,9 procentenheter för de finska gymnasisternas del ($p = 0,00000$)¹ och 42,4 procentenheter hos andraspråksinlärare ($p = 0,00000$)². Vad beträffar skillnaderna mellan de olika delgrupperna (figur 7 och tabell 17) är de finska inlärarna klart överlägsna. Alla de tre finska grupperna ligger på över 80-procentig behärsksning, medan de vuxna andraspråksinlärarna och de äldre barnen båda erhåller ett värde under 50 %. Även de yngre barnen i Anderssons material hade svårigheter med genus neutrum, endast 77,4 % av genusmarkörerna vid de neutrala substantiven var korrekta. Det är endast de finska abiturienterna från 1979/1980 som uppvisar en korrekthetsgrad på över 90 %. Här drar de finska inlärarna tydligen nytta av undervisningen och läromedlen samt den längre planeringstiden i skriftlig produktion.

Om korrektheten hos utrala och neutrala substantiv jämförs på individnivå i FINGYM, finner man att 75,4 % (258/342) av inlärarna har 3 eller fler genusmarkörer för båda genusen. Av dessa behärskar 103, dvs. 39,9 %, genusmarkeringen hos såväl utrala som neutrala substantiv till 100 % (tabell 18). En individ uppnår värdet 92 % i båda genusen och en annan 89 %, vilket sammantaget innebär att 40,7 % har exakt samma andel rätt för utrum som för neutrum. 44,6 % av inlärarna uppnår en högre korrekthetsprocent för genus utrum än för genus neutrum och för blott 14,7 % av individerna visar sig neutrum vara svårare än utrum. Värdet för reproduktionskoefficienten R är 0,93, vilket betyder att relationen är implikativ, dock endast med det svaga kriteriet, eftersom andelen individer med lika god behärskning både i utrum och neutrum är så stor som 40,7 % (105). Bilden förändras något om man i stället för \geq (större eller lika stor) väljer $>$ (större än) som jämförelsekriterium och utesluter inlärare som har exakt samma korrekthetsprocent för båda genusen. Majoriteten (75,2 %) följer den allmänna tendensen, men värdet för R (0,88) når inte upp till 0,90, vilket krävs för att det skall vara fråga om en valid implikationell skala (Hatch och Farhady 1982:179). Bruket av genus neutrum är således svårare också på individnivån i FINGYM, även om man kan tala om endast en svag implikationell relation. Andelen inlärare med 100-procentig korrekthet vid såväl utrala som neutrala substantiv är störst i abiturientmaterialen (53,2 %, 42/79 i ABI80, 52,7 %, 39/74 i ABI86) och minst i GYM90-materialet (21 %, 22/105). Här tas hänsyn enbart till de 258 individer som har minst tre genusmarkörer.

TABELL 18 Korrekthet i utrum och neutrum på individnivå i FINGYM

	f	% andel
100%:ig korrekthet både i utr. och neutr.	103	39,9
% rätt, utrum = neutrum	105	40,7
% rätt, utrum > neutrum	115	44,6
% rätt, utrum < neutrum	38	14,7

Varför är då genusmarkering vid de neutrala substantiven svårare och det speciellt för andraspråksinlärarna? En orsak är enligt Andersson (1992:173) att dessa drar slutsatser av inflödet: genus utrum är mer frekvent i svenskan än dess neutrala variant och därför övergeneraliseras utrum. Andelen utrala substantiv ligger i genomsnitt mellan 70 % och 80 % i målspråket, medan värdet för de neutrala uppgår till mellan 20 % och 30 % (Andersson 1992:44). Övergeneralisering av utrum gäller i högre grad informell inläring: som vi har sett uppvisar de finska främmandespråksinlärarna signifikant högre korrekthet i genusmarkering vid de neutrala substantiven (87,2 %) jämfört med L2-inlärarna i Anderssons korpus (55,2 %) ($p=0,00000$)³. Naturligtvis får även de formella inlärarna ta del av inflödet i form av klassrumskommunikation och läromedel, där fördelningen av förekommande genusmarkörer ligger inom ramen för Anderssons uppskattning (se s. 83). Till skillnad från andraspråksinlärarna får dessa redan från början explicit undervisning om de två genusen i svenskan, vilket säkerligen förhöjer deras medvetenhet om detta L2-drag (jfr Sharwood Smith 1981, Ellis 1994). De informella inlärarna däremot är nästan

enbart hänvisade till det naturliga inflödet, ur vilket de extraherar språkliga former och mönster för att bygga upp en mental representation av målspråket. Eftersom utrala former dominerar inflödet är det sannolikt att den första strategin är att övergeneralisera utrum. Då dessutom genusfel vanligtvis inte påverkar förståelsen, blir L2-inlärarna troligen sällan korrigerade av infödda talare och kan därför inte utnyttja återkoppling för att omformulera sina hypoteser. De finska inlärarna hade även möjlighet att använda monitorn (Krashen 1981) i större utsträckning, eftersom det var fråga om skriven produktion, medan detta är svårare i samtal på grund av tidsbristen. Någorlunda flytande samtal kräver högre grad av automatisering än skriven produktion.

2.3.4 Animata och inanimata substantiv

Ett annat tänkbart skäl till avsaknad av fel i genusmarkering vid utrala substantiv är en semantisk regel, som tilldelar en stor del av de animata substantiven genus utrum i svenskan. Det existerar dock animater som är av genus neutrum, exempelvis *barn*, och det ovannämnda sambandet mellan genus och animation i svenskan är endast en tendens (Andersson 1992:36). Är korrektheten i genusmarkering högre vid animata substantiv än vid övriga substantiv i FINGYM? Kan det faktum att utrum var signifikant lättare för inlärarna förklaras med att animata substantiv är överrepresenterade bland de utrala fallen? I det följande har jag beräknat korrekthetsgraden vid animata substantiv och undersökt om eliminering av de animata fallen har inverkan på förhållandet mellan utrum/neutrum. Som animata betraktas här de substantiv som betecknar människor (*människa, flicka, pojke, man, kvinna, person, individ, granne, vän* etc) eller djur (*hund, katt, bi* etc). Vad beträffar djur är det inte helt klart var gränsen i språket går mellan animata och inanimata (Källström 1995:5). Ett kännetecken är att de personliga pronomenen *hon* och *han* kan användas om animata substantiv, men pronomenbruket kan variera i olika varianter av svenska. *Hund* och *katt*, exempelvis, som är husdjur, kan refereras till med pronomenen *hon/han* i svenskan, medan *den/det* används om andra djur, såsom *bi*. En möjlighet är att som animata betrakta enbart de substantiv som betecknar människor, men då antalet djurbetecknande substantiv, med undantag av *hund* och *katt*, i FINGYM är mycket lågt, har de alla inkluderats i gruppen animata. Kollektiva substantiv som *folk* har inte räknats som animata, inte heller substantiv som *nervvrak* eller *fårskalle*, vilka används om människor i överförd betydelse. Trots att *granne, fiende* och *vän* i vissa kontexter kan syfta på inanimata referenter, t.ex. ett land (*Sovjet, vår andra granne*), har dessa betraktats som animata, eftersom grundbetydelsen har särdraget [+ mänsklig]. Jag har inte heller i varje enskilt fall närmare studerat exempelvis substantivet *polis* referens, då dess genus inte påverkas av syftning. *Polis* har genus utrum både när det refererar till en individ och till en institution (*Han ringde till polisen*).

Genusmarkörer vid animata substantiv utgör cirka 11 % av alla förekommande genusmarkeringar i ABI80- och GYM90-materialen, medan andelen uppgår till hela 40,8 % i ABI86-materialet. Detta hänger samman med

att uppsatserna i sistnämnda material behandlar ämnen som favoriserar bruket av animater som *vän, pojke, flicka, hund*. Användningen av genusmarkörer vid animata substantiv är mer felfri än vid de inanimata fallen i samtliga delkorpusar och skillnaderna är signifikanta, om än inte särskilt stora: 6,8 procentenheter i GYM90 ($p = 0,00001$)⁴, 4,1 i ABI86 ($p = 0,00008$)⁵ och 2,8 i det äldsta abiturientmaterialet ($p = 0,044$)⁶ (se tabell 19).

TABELL 19 Korrekthet i genusmarkering vid animata och inanimata substantiv i de olika delmaterialen i FINGYM

	GYM90			ABI86			ABI80		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
animata	320	323	99,1	690	706	97,7	230	234	98,3
inanimata	2417	2618	92,3	958	1023	93,6	1671	1750	95,5
tot	2737	2941	93,1	1648	1729	95,3	1901	1984	95,8

Korrekthetsgraden i genusmarkering vid utrala animata substantiv är nästan 100-procentig i FINGYM, 98,9 % (tabell 20). För bestämd slutartikel och bestämd fristående artikel är värdet 100 %. Det senare är något överraskande, eftersom korrekthetsvärdet för denna grupp (BFRA) är lägst när inanimata substantiv betraktas (87,7 % i utrum och 83,8 % i utrum+neutrum). Svårast är bruket av genusmarkörer vid adjektiviska attribut: andelen rätt för de utrala animata fallen är 95,5 %, och värdet är lägst även när de två genusen sammanslås, 94,1 %.

TABELL 20 Korrekthet i genusmarkering vid animata substantiv i FINGYM

	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
OFRA	372	373	99,7	14	18	77,8	386	391	98,7
BFRA	29	29	100,0	1	2	50,0	30	31	96,8
GBPR	278	283	98,2	4	6	66,7	282	289	97,6
BSLA	368	368	100,0	15	15	100,0	383	383	100,0
ADJ	150	157	95,5	9	12	75,0	159	169	94,1
TOT	1197	1210	98,9	43	53	81,1	1240	1261	98,2

Inlärarna som helhet tycks sålunda ha förstått att animata substantiv är utrala och undantagen få. I FINGYM försågs följande animater med felaktiga neutrala genusmarkeringar: *filatelist* (2/3, 66,7 % rätt), *fiende* (2/3, 66,7 %), *hund* (174/175, 99,4 %), *mamma* (47/49, 96 %), *människa* (142/146, 97,3 %), *pojkvän* och *vän* (*vän*, inkl. *pojke*-, *flicka*- etc., 163/167, 97,6 %). Att andelen rätt i neutrum (81,1 %) här är något lägre än vid de inanimata fallen (87,3 %, tabell 17) tyder på att regeln om de animata substantivens genus övergeneraliseras: även vissa av de neutrala animata substantiven (*barn*, *djur*) markeras som utrala. Substantivet *barn*, exempelvis, förses av de finska inlärarna med en felaktig utral markör i åtta fall av totalt 44 (81,8 %).

TABELL 21 Korrekthet i genusmarkering vid inanimata substantiv i FINGYM

	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
OFRA	680	704	96,7	274	336	81,5	954	1040	91,7
BFRA	135	154	87,7	41	56	73,2	176	210	83,8
GBPR	586	617	95,0	297	367	80,9	883	984	89,7
BSLA	1820	1836	99,1	713	746	95,6	2533	2582	98,1
ADJ	341	382	89,3	145	179	81,0	486	561	86,6
TOT	3562	3693	96,5	1470	1684	87,3	5032	5377	93,6

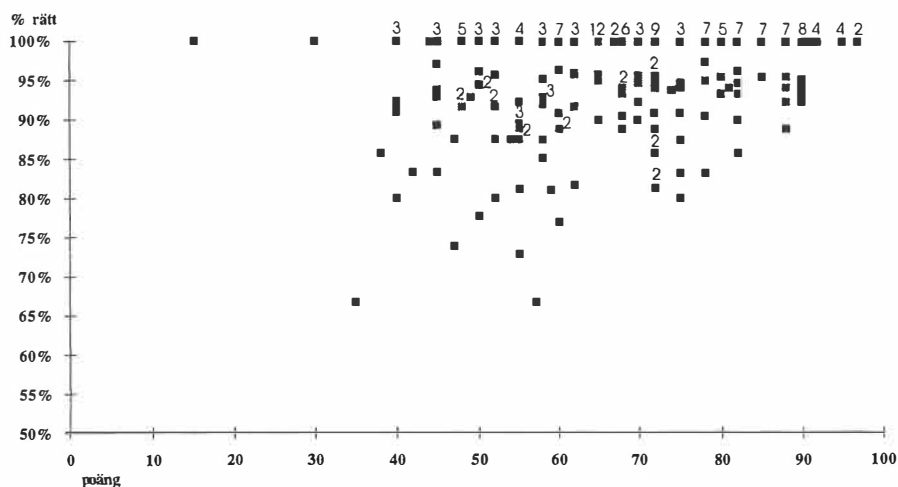
Betraktas de inanimata fallen, finner man att korrektheten i genus utrum är endast 2,4 procentenheter lägre än vid animater ($p = 0,00001$)⁷ (se tabellerna 20 och 21). Det är i animata utrala fall eleverna har en regel att tillämpa, dvs. regeln "beteckningar för animater är vanligen utrala", men det tycks inte vara så mycket svårare att korrekt genusmarkera de utrala inanimata substantiven. Värdena för de olika subkategorierna är dock genomgående något högre vid animata substantiv, med undantag av neutrum. Den största skillnaden framträder vid bestämd fristående artikel, såsom konstaterats. Vid adjektiviska attribut är korrekthetsgraden 6 procentenheter lägre när substantivet är inanimat; i övrigt är skillnaderna procentuellt små. Om utrum och neutrum sammanslås, är andelen rätt vid de animata fallen signifikant högre, 98,2 % gentemot 93,6 % ($p = 0,00000$)⁸, men skillnaden är blygsam, endast 4,6 procentenheter. Eliminering av de animata fallen har ingen effekt på skillnaden i korrekthet mellan utrum och neutrum. De finska inlärarna markerar genus 96,5-procentigt rätt vid inanimata utrala substantiv (tabell 21), medan värdet för neutrum är signifikant lägre, 87,3 %, ($p = 0,00000$)⁹. Att genus utrum är lättare kan därför inte ha sin förklaring i överrepresentation av animata substantiv bland de utrala fallen. Andersson (1992:200) säger att trots att majoriteten av inlärare har upptäckt sambandet mellan animata och utrum förekommer felaktiga neutrala markörer vid t. ex. *björn, doktor och fågel*, och ingen inlärargrupp presterar felfritt vid animata substantiv. Mitt resultat tyder dock på att de finska inlärarna som helhet lyckas bättre med att avgöra de animata substantivens genus, dvs. graden av felfrihet är här högre än vid de övriga fallen. Tyvärr har Andersson inte kvantifierat korrektheten mellan animata och inanimata fall.

2.3.5 Generell färdighetsnivå och korrekthet i abiturientmaterialen

Uppsatserna i ABI80- och ABI86-materialet är en del av studentexamen och har betygsatts såväl av den undervisande läraren som av en medlem i studentexamensnämnden, en censor. Vid sidan av den officiella poängskalan, som sträcker sig från 0 till 99 och omfattar 8 klasser, används ofta en inofficiell betygsskala innehållande 6 klasser (imp, app, lub, cum, mcl och lau). I följande analys har jag använt det ursprungliga råpoängtalet som åsatts uppsatsen av censorn. Råpoängen har i vissa fall kodats om till det inofficiella betyget med nämnda 6 klasser. Vid sidan av dessa har använts en skala omfattande 3

klasser, där de två lägsta betygen, imp och app, utgör klass 1, de två mellanliggande, lub och cum, klass 2 samt de två högsta betygen, mcl och lau, klass 3. Eftersom uppsatserna i subkorpuserna GYM90 inte är betygsatta, är dessa inte inkluderade i följande analys.

Poängen/betyget kan betraktas som en någorlunda pålitlig uppskattning av de enskilda individernas allmänna färdighetsnivå, med den begränsningen som anlåtande av endast en bedömare medför. Föreligger det ett samband mellan detta nivåindex och korrektheten i bruket av genusmarkörer? Jag börjar med att undersöka korrelationen mellan poäng och korrekthetsprocent. I det följande har jag uppställt tre olika spridningsdiagram, ett för utrum och neutrum sammanslagna samt för utrum och neutrum separat. Enbart de individer som använder minst tre genusmarkörer har medtagits, och de två abiturientmaterialen behandlas som en korpus.

FIGUR 8 Spridningsdiagram för utrum+neutrum

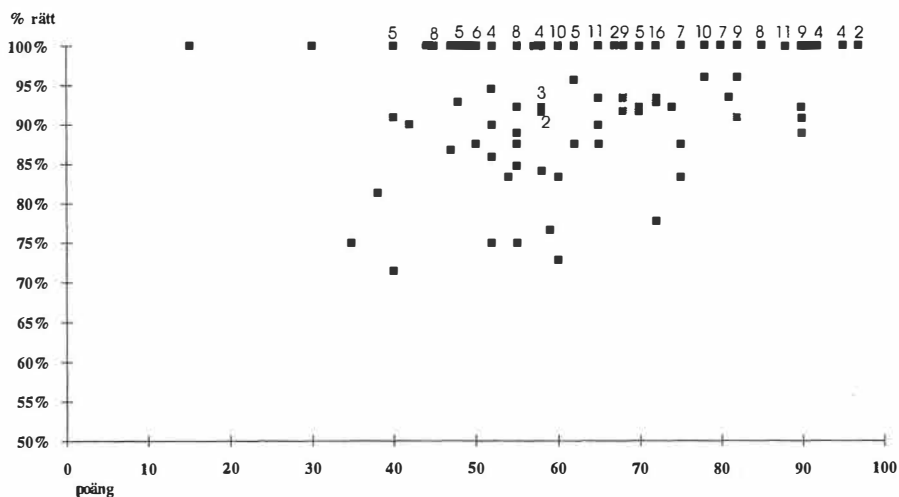
Såsom framgår av figur 8 är korrelationen mellan poäng och korrekthetsprocent (utrum + neutrum) förhållandevis svag. Värdet för Pearsons korrelationskoefficient är 0,30 ($p = 0,00001$). Det är anmärkningsvärt att de två abiturienter som tilldelats de lägsta poängtalerna (15 respektive 30 poäng) uppvisade enbart korrekta genusmarkörer, dvs. andelen rätt uppgick till 100%. Det är värt att närmare betrakta den uppsats som erhållit endast 15 poäng (ABI86 108). Den är kort, består av blott 78 ord (abiturenterna ombeds skriva 150-200 ord).

*Hunden i människans tjänst*¹⁰

Jag har *en hund*, Zeri, och den är inte *min bästa vän*, men den är goda vän för mig. Zeri är fyra år gammal nu. Jag kända den redan ganska bra. Kan *hunden* vara bästa vän för människa. Jag tycker att den kan. Människorna vem har inte ganska många vännerna har *hunden* eller *katten* vilken är hennes bästa vän. *Hunden* är goda vän, den förstår mycket och den frågar ingenting. Kanske just därför *hunden* är "*människans bästa vän*"

De genusmarkörer som förekommer i uppsatsen är korrekta med hänsyn till målspråkets morfologiska genus; skribenten använder emellertid en icke-genusböjd form i två kontexter, där attributet skall böjas i genus (*goda vän*). Inga genusböjda adjektiviska attribut återfinns i uppsatsen. Eleven brukar enbart utrala, animata substantiv, nämligen *hund*, *katt*, *vän* och *människa*, vilket kan ha bidragit till felfriheten, eftersom genus utrum är signifikant lättare för inlärarna än neutrum. Det är således möjligt att erhålla ett mycket lågt poängtal trots korrekt markering av substantivens genus. I fria uppsatser kan skribenten inom ramen för uppsatsämnet välja de substantiv han vill använda. Korrekthetsprocenten säger ingenting om antalet av de olika substantiv som förekommer med genusmarkörer; ej heller avslöjar den huruvida substantiven hör till de frekventa eller mindre frekventa. Föreligger det då fall där den generella färdighetsnivån är hög men andelen korrekthet låg? Som framgår av figur 8 har de som uppnått mer än 88 poäng även hög korrekthet i genusmarkering, och alla som har tilldelats minst 91 poäng uppvisar 100 % rätt. Fyra av de tolv som har 90 poäng och fyra av de elva som erhållit 88 poäng har begått genusfel, men ingen av dessa har ett lägre värde än 88 %. Korrelationen ökar när man går från vänster till höger på x-axeln. Variationen i procent rätt är större där den generella nivåindexen är låg.

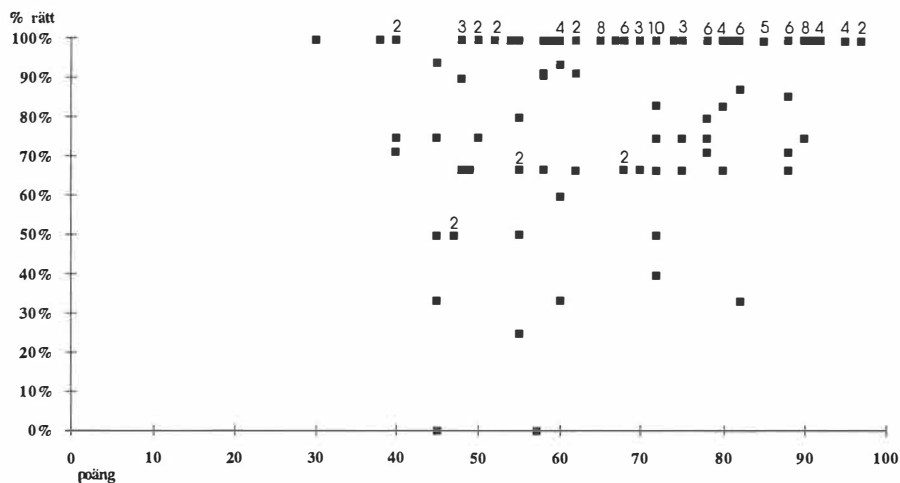
Spridningsdiagrammet för genus utrum (figur 9) är mycket likt figur 8, där båda genusen sammanslagits. Värdet för Pearsons korrelationskoefficient är endast 0,25 ($p = 0,0001$). Av diagrammet framgår att korrelationen ökar med antalet poäng. De individer som befinner sig på en hög generell färdighetsnivå uppnår en korrekthetsprocent på över 80. Elever som tilldelats ett lågt poängtal kan däremot uppvisa varierande korrekthet i bruket av genusmarkörer vid utrala substantiv. Spridningen är mycket stor bland inlärare som erhållit mellan 40 och 79 poäng.

FIGUR 9 Spridningsdiagram för utrum

Den största variationen framträder i spridningsdiagrammet för neutrum (figur 10). Värdet för Pearsons korrelationskoefficient är 0,30 ($p = 0,0002$). Det

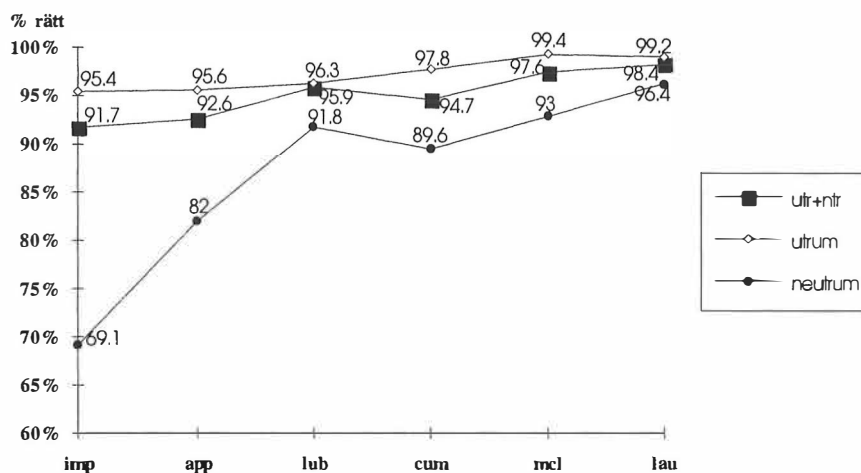
förekommer två inlärare med noll-procentig korrekthet, dvs. samtliga använda genusmarkörer vid neutralt substantiv är utrala. Dessa båda har erhållit ett lågt poängtal, 45 respektive 58. Emellertid återfinns individer med låga siffror (exempelvis 30 poäng), som har uppnått en korrekthet på 100 %, samt andra med en hög generell färdighetsnivå, 80-90 poäng, men uppvisande en låg korrekthetsgrad, under 80 %.

FIGUR 10 Spridningsdiagram för neutrum

Av spridningsdiagrammen framgår att sambandet mellan poäng och korrekthet är tämligen svagt. Om den informella sex-gradiga betygsskalan beaktas, är det därför inte överraskande att finna att skillnaderna mellan de olika betygsklasserna är små. I de enkelriktade variansanalyserna för utrum + neutrum samt utrum och neutrum var för sig understiger värdet för Bartlett-Box F 0,05 i samtliga fall, vilket innebär att testet inte är helt pålitligt. När båda genusen sammanslås¹¹ (figur 11) är medelvärdet för den lägsta betygsgruppen, imp, 91,7 och för den bästa, lau, 98,4, enligt förväntningarna. Endast grupperna lub och cum byter plats, då medelvärdet är en aning högre för lub än för cum (94,7 vs 95,9). I utrum¹² stiger medelvärdena något när man går från imp till mcl, men värdet för den bästa betygsgruppen är något sämre än för den näst bästa, mcl. Skillnaden är dock obetydlig, 99,2 vs 99,4.

Betraktas genusmarkering vid neutrala substantiv¹³, erhåller lub ett medelvärde på 91,8, medan det för cum uppgår till 89,6. Annars uppför sig grupperna som förväntat. Medelvärdet för den sämsta betygsklassen är mycket lågt, 69,1, jämfört med de övriga grupperna som alla uppvisar ett värde över 82, och skillnaderna mellan de tre lägsta klasserna är påfallande stora.

FIGUR 11 Medelvärden i korrekthet för de olika betygsklasserna

Slutligen vill jag närmare undersöka andelen individer med olika korrekthetsprocent i abiturientmaterialen. Alla de inlärare som använder minst tre genusmarkörer har medräknats. Betygsgrupperna imp och app har sammanslagits till grupp 1, lub och cum till grupp 2 samt mcl och lau till grupp 3. Av tabell 22a framgår att de två individer som erhållit den lägsta korrekthetsprocenten (66,6 %), när hänsyn tas till såväl utrum som neutrum, tillhör den sämsta betygsgruppen. Andelen inlärare med 100 %:ig korrekthet är också lägst i grupp 1, 39,3 %, medan den uppgår till 51,1 % i grupp 2 och till hela 71,2 % i den bästa betygsgruppen, 3. Skillnaderna mellan den sämsta gruppen och de övriga två är mindre, när endast genusmarkering vid utrala substantiv tas i beaktande (tabell 22b). 70 % respektive 74,2 % av individerna i grupp 1 och 2 uppnår en korrekthet på 100 %. Värdet för den bästa gruppen är så högt som 90,3 %.

TABELL 22a Andelen individer med olika korrekthetsprocent i ABI80 och ABI86, utrum och neutrum

intervall	grupp 1		grupp 2		grupp 3		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
60 % - 69 %	2	3,3	0	0	0	0	2	0,9
70 % - 79 %	3	4,9	1	1,1	0	0	4	1,8
80 % - 89 %	16	26,2	15	16,0	3	4,1	34	14,9
90 % - 99 %	16	26,2	30	31,9	18	24,7	64	28,1
100 %	24	39,3	48	51,1	52	71,2	124	54,4
tot	61	100,0	94	100,0	73	100,0	228	100,0

TABELL 22b Andelen individer med olika korrekthetsprocent i ABI80 och ABI86, genus utrum

intervall	grupp 1		grupp 2		grupp 3		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
70 % - 79 %	4	6,7	3	3,2	0	0	7	3,1
80 % - 89 %	8	13,3	6	6,5	1	1,4	15	6,7
90 % - 99 %	6	10,0	15	16,1	6	8,3	27	12,0
100 %	42	70,0	69	74,2	65	90,3	176	78,2
tot	60	100,0	93	100,0	72	100,0	228	100,0

Bruket av genusmarkörer vid neutrala substantiv är svårare, vilket framgår av det faktum att det förekommer inlärare med 0-procentig korrekthet (tabell 22c). Dessa två hör till den sämsta betygsklassen. Om alla som har minst en genusmarkör vid neutralt substantiv beaktas, påträffas i alla tre grupperna individer som har 0 % rätt. Dock uppvisar en mycket större andel individer i den sämsta gruppen (12,8 %) fel i samtliga markörer än vad fallet är i den mellanliggande (3,4 %) eller den bästa gruppen (1,4 %). Skillnaderna i färdighet mellan grupperna framträder tydligast i andelen individer med 100 %:ig korrekthet. Värdet för den sämsta gruppen uppgår till endast 47,2 %, vilket är 22 procentenheter lägre än vid utrala substantiv och mycket svagare än för de övriga två grupperna (tabell 22c). Mellan imp/app och mcl/lau är det fråga om en statistiskt signifikant skillnad ($p = 0,0008$)¹⁴, som även är procentuellt stor (33,5 procentenheter). Differensen mellan grupperna 2 och 3 uppgår till omkring 10 procentenheter, 69 % gentemot 80,7 %.

TABELL 22c Andelen individer med olika korrekthetsprocent i ABI80 och ABI86, genus neutrum

intervall	grupp 1		grupp 2		grupp 3		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
0 %	2	5,6	0	0	0	0	1	1,3
1 % - 9 %	0	0	0	0	0	0	0	0
10 % - 19 %	0	0	0	0	0	0	0	0
20 % - 29 %	1	2,8	0	0	0	0	1	0,7
30 % - 39 %	1	2,8	1	1,7	1	1,8	3	2,0
40 % - 49 %	0	0	1	1,7	0	0	1	0,7
50 % - 59 %	4	11,1	1	1,7	0	0	5	3,3
60 % - 69 %	4	11,1	8	13,8	2	3,5	14	9,3
70 % - 79 %	4	11,1	2	3,4	4	7,0	10	6,6
80 % - 89 %	1	2,8	1	1,7	4	7,0	6	4,0
90 % - 99 %	2	5,6	4	6,9	0	0	6	4,0
100 %	17	47,2	40	69,0	46	80,7	103	68,2
tot	36	100,0	58	100,0	57	100,0	151	100,0

Det är ett något överraskande resultat att sambandet mellan den allmänna färdighetsnivån och korrektheten i genusmarkering framstår som tämligen svagt. Korrelationen ökar med poängen. Ett lågt poängtal behöver inte innebära

att andelen rätt i genusmarkering är låg, men de som har uppnått höga poäng uppvisar vanligtvis även en hög grad av korrekthet i bruket av genusmarkörer. Det bör dock påpekas att genusfel inte är väsentliga, när abiturientuppsatserna bedöms, utan begripligheten är den avgörande faktorn. Vad är då anledningen till att variationen är så stor, speciellt bland de sämre eleverna? När korrekthetsprocent beräknas, tar man inte hänsyn till vid vilka lexem genusmarkörerna förekommer. En inlärare vars generella färdighetsnivå har uppskattats som låg använder kanske enkelt språk utan attribut, med vanliga, frekventa substantiv, möjligtvis sådana som uppträder med genusmarkerade former i rubrikens presentation; vederbörande lyckas på grund härav med genusmarkeringen. Att det föreligger skillnader mellan de olika betygsklasserna framkommer när andelen individer med fullständig behärskning i de olika grupperna jämförs. Andelen elever som inte begår några genusfel är lägst i den sämsta gruppen och högst i den bästa, såsom förväntat. Skillnaderna är större i neutrum än i utrum. Bruket av genusmarkörer visar sig vara svårare vid neutrala substantiv, där man återfinner individer med ett korrekthetsvärde på 0 %. Vid utrala substantiv uppvisar ingen elev i abiturientmaterialen en korrekthetsgrad understigande 70 %.

2.3.6 Genusmarkering vid de olika genusböjliga leden i ett NP

2.3.6.1 Obestämd artikel

Av alla i FINGYM förekommande genusmarkeringar utgörs 21,7 % av obestämda artiklar (*en, ett*). I denna siffra har artikeln i strukturer som *ett av de viktigaste problemen* också medräknats. Något över hälften av de finska gymnasisterna, 54,1 % (185/342) har minst tre kontexter där substantivet kräver bruket av en utral form av den obestämda artikeln. Andelen individer med tre eller fler kontexter för den neutrala varianten är endast 12 % (42/342). Andelen inlärare som inte brukar någon obestämd artikel är så stor som 42,1 % (144/342) vid neutrala substantiv men endast 12,6 % (43/342) vid utrala. Om de två genusen sammanslås, uppvisar 69,3 % (237/342) av inläarna i FINGYM minst tre genusmarkörer som tillhör gruppen OJ:RA.

På gruppnivå markeras obestämd artikel vid utralt substantiv av de finska gymnasisterna korrekt till 97,7 % och vid neutralt till 82 % (tabell 23). Det senare är signifikant svårare ($p = 0,00000$)¹⁵ och den procentuella skillnaden uppgår till hela 15,7 procentenheter. Andraspråksinläarna i Anderssons undersökning presterar något bättre i fråga om utrala substantiv än de finska inläarna (98,7 %) ($p = 0,049$)¹⁶ men behärskar endast 28,4 % av fallen vid de neutrala. Vid sammanslagning av de två genusen, blir skillnaden mellan främmandespråksinläarna (93,7 %) och andraspråksinläarna (86,6 %) 7,1 procentenheter och statistiskt signifikant ($p = 0,00000$)¹⁷.

TABELL 23 Korrekthet i genusmarkering vid OFRA

	Främmandespråksinlärare			Andraspråksinlärare		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
utrum	1052	1077	97,7	1450	1469	98,7
neutrum	300	366	82,0	87	306	28,4
utr.+ neutr.	1352	1443	93,7	1537	1775	86,6

Om de olika delmaterialen i FINGYM hålls isär (tabell 24), föreligger inga signifikanta skillnader i genusmarkeringen med *en*, då värdena för denna kategori är nästan identiska (97,6 %-97,8 %). *Ett* behärskas däremot signifikant bättre av abiturienterna från åren 79/80 (92 %) än av gymnasisterna i GYM90 (75,4 %) ($p = 0,0004$)¹⁸, och dessutom är den procentuella skillnaden stor, 16,6 procentenheter. Abiturienterna från -86 intar ett mellanläge med behärskning av neutrum till 83,1 %. De finska inlärarna tycks ha lärt sig vilka substantiv som markeras med *en*, däremot vållar *ett* svårigheter, speciellt för dem som erhållit mindre undervisning, dvs. gymnasisterna i årskurs 1.

TABELL 24 Korrekthet i genusmarkering vid OFRA i de olika delmaterialen i FINGYM

korpus	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	441	452	97,6	138	182	75,4
ABI86	343	351	97,7	59	71	83,1
ABI80	268	274	97,8	103	112	92,0
FINGYM	1052	1077	97,7	300	366	82,0

På individnivån begår 71,3 % (169/237) av dem som har minst tre OFRA (utrum+neutrum) inte ett enda fel i genusmarkeringen. Andelen individer med 100-procentig korrekthet är störst i ABI80-materialet (82,1 %, 55/67) och minst i GYM90-materialet, 56,7 % (55/97). Om *en* och *ett* betraktas var för sig, uppvisar 89,7 % (166/185) av inlärarna fullständig behärskning av *en*, dvs. *en* används enbart vid utrala substantiv, medan andelen för den neutrala variantens del är så låg som 66,7 % (28/42). Skillnaden är statistiskt signifikant, $p = ,0001$ ¹⁹. Genusbruket är sålunda svårare för de finska gymnasisterna vid neutrala substantiv, både på grupp- och individnivå.

Av tabell 25 framgår att den procentuella andelen av individer med 100-procentig korrekthet oftast blir något större om alla inlärare som har minst en kontext medräknas i analysen i stället för dem som har minst tre. Tre kontexter vore en något lämpligare utgångspunkt, men jag har valt att redovisa båda fallen, eftersom det ofta är ont om data på individnivå, speciellt vad neutrala substantiv beträffar. I tabell 25 står *f* för antalet gymnasister med 100-procentig korrekthet, medan *n* anger antalet individer med en kontext / tre kontexter.

TABELL 25 Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid OFRA i FINGYM

	ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
		f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
utrum	minst 3	67	75	89,3	57	63	90,5	42	47	89,4	166	185	89,7
	minst 1	99	108	91,7	91	98	92,9	87	93	93,5	277	299	92,6
neutrum	minst 3	13	26	50,0	6	6	100,0	9	10	90,0	28	42	66,7
	minst 1	51	85	60,0	33	49	67,3	54	63	85,7	138	197	70,1

Om man vill jämföra korrektheten för utrum och neutrum på individnivån, finner man att endast 7,9 % (27/342) av individerna i FINGYM har minst tre kontexter för både utrum och neutrum. Av dessa uppvisar 40,7 % (11/27) en korrekthetsgrad på 100 % för båda genusen (tabell 26). Om alla de elever som har minst en kontext medräknas, stiger den procentuella andelen till 63,6 % (112/176). 50 (28,4 %) inlärare uppnår en högre korrekthetsprocent för utrum än för neutrum; hos blott 15 (8,5 %) individer förhåller det sig tvärtom, om alla som har minst en kontext beaktas. Här uppstår en valid implikation ($R=0,96$) när 'större än eller lika stor som' används som jämförelsekriterium; andelen gymnasister med lika god behärskning av *en* och *ett* är dock så stor som 63,6 % (112). Om den senare gruppen utesluts ur analysen, är värdet för R 0,88. Relationen mellan utrum och neutrum blir således inte implikationell enligt det strängare kriteriet 'större än'. Av dem som har minst en kontext för båda genusen är andelen inlärare med fullständig behärskning vid såväl utrala som neutrala substantiv störst i abiturientmaterialen (79,6 % i ABI80, 71,1 % i ABI86) och minst i GYM90-materialet (50 %) (tabell 26). Resultatet är föga överraskande, eftersom exponeringstiden för formell undervisning är minst för eleverna i årskurs 1.

TABELL 26 Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid OFRA i FINGYM

ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
minst 3	5	19	26,3	3	3	100,0	3	5	60,0	11	27	40,7
minst 1	41	82	50,0	32	45	71,1	39	49	79,6	112	176	63,6

Om man närmare betraktar de felaktiga förekomsterna av *en*, visar det sig att några substantiv har en högre frekvens än 1. Dessa är *jobb* (8 ggr, inkl. *sommarjobb*), *land* (6), *hus* (5), *problem* (4), *barn* (3), *sätt* (3), *nummer* (2), *program* (2), *par* (2), *ställe* (2). Orsaken till att *land* förknippas med utrum kan vara pluralformen *länder*, som har en typisk utral pluraländelse. *Barn* betecknar person, och liknande substantiv tenderar att vara utrum. Bland de felaktiga förekomsterna av *ett* återfinns följande substantiv två gånger: *hjälp*, *idé*, *roll*. Endast ett animat substantiv förekommer här, nämligen *ett filatelist*. Strukturen *en/ett av ...* tycks vålla svårigheter för inlärnarna. I 18 fall krävs bruket av *en* och i 4 fall *ett*. Samtliga neutrala fall är felaktiga. De förekommande felexemplen i FINGYM återges i tabell 27.

TABELL 27 De felaktiga beläggen på OFRA i FINGYM

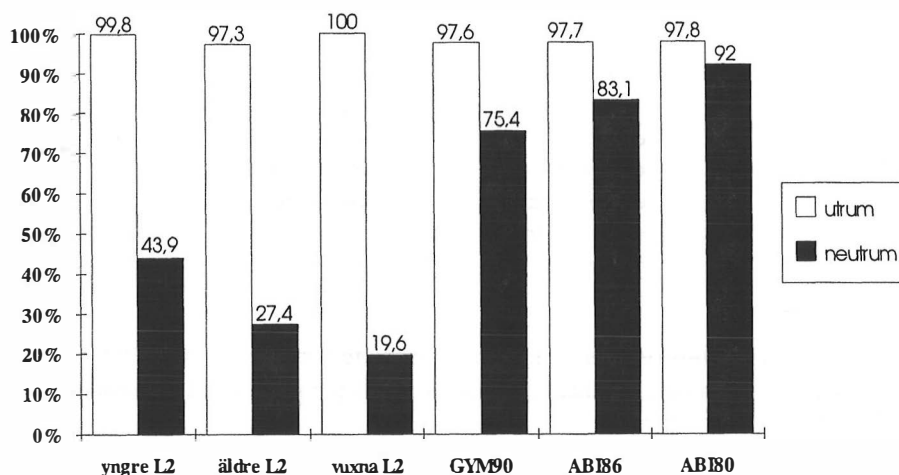
en horoskop	en lycksnummer	en bra exempel
en mansperspektiv	en olycksnummer	en fin luktsinne
en veckoslut	en hundra mark	en snabbare och bekvämare medel
en bygge	en hundra	en bra test resultat
en gäng	en märke	en riktig ställe
en kort	en annat brev	en jäktig ställe
en körkort	en par timmar	en riktigt bra betyg
en interrailkort	en par flask	en obligatoriskt ämne
en ungdomsläger	en krieg	en kolossal slott
en hotell	en samhälle	en liten glas bord
en kontor	en djur	en liten barn (2)
en kvällsgymnasium	en någon södra land	en bra jobb
en år	en annan turistland	en jobb
en stort och gammalt hus	en turistland	en sommarjobb (6)
en alla slak hus	en stor land	en svår problem
en egnahemshus	en land	en problem
en stor egnahemshus	en av de rikaste länder	en av de moderna problemen
en sjukhus	en mycket bekvämt sätt	en av de viktigaste problemet
en av de barnen	en bra sätt	
en program (2)	en levsätt	
ett blix	ett rädsan	ett mycket nödvändigt hjälp
ett gång	ett viktig roll	ett stort hjälp
ett amulet	ett stort roll	ett stort betydelse
ett stuga	ett fint idé	ett mycket stort betydelse
ett kör	ett bra idé	ett djupt vänskap
ett orsak	ett gott budjet	ett längre tid
ett rikedom	ett blått jeans	
ett konsert	ett litet bit	
ett filatelist	ett dagens nyhet	

Man kan skilja mellan två slags nominalfraser, de som består av OFRA + N (*en bil, ett jobb*) och de som har strukturen OFRA + X + N (*en gul bil, ett bra jobb, en annan bil, ett av de yngsta barnen*). Det spelar ingen roll för analysen om X böjs rätt eller fel eller om det överhuvudtaget är ett genusböjligt element. Är det lättare för eleven att välja rätt genus för den framförställda artikeln, om det inte förekommer bestämmningar mellan denna och huvudordet? Som framgår av tabell 28 nedan, har det mellanliggande elementet ingen inverkan på genusvalet vid OFRA. I genus utrum markerar de finska inlärarna rätt 96,8 % av de strukturer där ett element återfinns mellan OFRA och substantivet, och 98,3 % rätt av de enkla OFRA + N. Denna skillnad är inte signifikant ($p = 0,114$). Även genusmarkeringen vid neutrala substantiv behärskas hos båda typerna nästan lika väl, 81,4 % gentemot 82,4 % (ej signifikant $p = 0,79$). Som helhet är OFRA + X + N en aning svårare (92,7 % rätt) än OFRA + N (94,4 %), men differensen är inte signifikant ($p = 0,171$).

TABELL 28 Behärskning av genusmarkering vid typerna OFRA+X+N och OFRA+N i FINGYM

	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
OFRA+X+N	424	438	96,8	131	161	81,4	555	599	92,7
OFRA+N	628	639	98,3	169	205	82,4	797	844	94,4
totalt	1052	1077	97,7	300	366	82,0	1352	1443	93,7

I Anderssons material uppvisar de vuxna inlärarna fullständig behärskning av obestämd fristående artikel i genus utrum (100 %) (se figur 12). Även de yngre barnen ligger mycket nära total behärskning (99,8 %). De olika inlärarygrupperna skiljer sig procentuellt inte mycket från varandra, då alla ligger över 97,3 %. Det är endast skillnaden mellan de yngsta barnen (99,8 %) och gymnasisterna i årskurs 1 (97,6 %) som är signifikant ($p=0,0005$)²⁰, men den är procentuellt obetydlig. Vid neutrala substantiv är de finska inlärarna klart överlägsna. Differenserna mellan Anderssons vuxna inlärare (19,6 %) och alla delkorpusarna i FINGYM är procentuellt stora och signifikanta. Detsamma gäller de äldre barnen (27,4 %) och de finska inlärarygrupperna. Även för de yngre barnen noteras ett mycket lägre korrekthetsvärde (43,9 %) än för de finska gymnasisterna.

FIGUR 12 Korrekthet i genusmarkering vid OFRA i Anderssons material och i FINGYM

Att de finska eleverna behärskar bruket av den neutrala formen så mycket bättre än inlärarna i Anderssons undersökning har med största sannolikhet sin förklaring i den formella undervisning som inlärarna i FINGYM erhållit. Det naturliga inflödet, liksom även läromedlen, domineras, som konstaterats, av genus utrum (70 % - 80 %), medan andelen neutrala ord ligger kring intervallet 20 % - 30 %. I undervisningen fästs uppmärksamhet vid substantivens genus. De finska inlärarna tycks ha kunnat dra nytta av denna medvetandehöjning (jfr Sharwood Smith 1981, Ellis 1994), speciellt vad gäller neutrum. Substantivens deklination tas upp i grammatikundervisningen, och genus anges i ordlistorna

på ett sätt där den obestämda artikeln alltid ingår i böjningsmönstret (*en docka 1* eller *en docka, -n, -or, -orna 1*, se närmare s. 87). Förhöjning av medvetenhet upphäver delvis den obalans mellan utrum och neutrum som föreligger i svenskan, varför de finska främmandespråksinlärarna framstår som överlägsna i fråga om neutrum.

Det är möjligt att de finska eleverna lär sig obestämd artikel + substantiv som helfras till följd av denna konstgjorda input (deklination och böjningsmönstret). I detta fall kan man tala om paradigminläring. Mot denna hypotes talar det faktum att avsaknaden eller förekomsten av ett mellanliggande element inte har någon effekt på korrektheten vid OFRA i FINGYM (se s. 105), såsom framgick ovan. Är då genusmarkering vid de två former som ingår i substantivets böjningsparadigm lättare för inlärarna i FINGYM? Av tabell 29 framgår att korrektheten vid OFRA+N och N+BSLA tillsammans är signifikant högre än vid övriga genusböjda klasser. Fall som *en docka, ett hus, dockan, huset* erhåller korrekt genusmarkering i 97,5 % av förekomsterna, medan andelen rätt i övriga fall är signifikant lägre, 90,4 % ($p = 0,00000$)²¹. Vid utrala substantiv är skillnaden också signifikant ($p = 0,00000$)²², men procentuellt blott 4,9 procentenheter. I neutrum är den betydligt större, hela 12,7 procentenheter och även här signifikant ($p = 0,00000$)²³. Det verkar troligt att helfras- och paradigminläringen delvis kan förklara den höga korrekthetsgraden i genusmarkering vid obestämd artikel + substantiv samt vid substantiv med bestämd slutartikel (se s. 121).

TABELL 29 Korrekthet i genusmarkering vid OFRA+N och N+BSLA jämfört med övriga genusböjda element i FINGYM

struktur	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
OFRA+N, N+BSLA	2870	2897	99,1	897	966	92,9	3713	3809	97,5
övriga	1891	2008	94,2	628	783	80,2	2573	2845	90,4
totalt	4761	4905	97,1	1525	1749	87,2	6286	6654	94,5

2.3.6.2 Bestämd framförställd artikel

I analysen av bestämda framförställda artiklar (BFRA: *den, det*) har följande strukturer uteslutits: egennamn (*det väldiga Sovjet*), datum (*den femtonde juli*) och de fall där adjektivattribut utgör nominalfrasens huvud (*det viktigaste*). Gruppen BFRA består av två subkategorier. I klass 1 ingår den vanliga typen av bestämd fristående artikel med dubbel bestämdhet, *den gula bilen* (i inlärarspråket ofta även utan suffixartikel *den gula bil*), absolut superlativ (*den vackraste kvinna*) och de inlärarspråkliga former där man i målspråket har substantiv med suffixartikel (exempel (14)) i stället för *den, det* + substantiv.

- (14) Nu började polisen diskutera med Ullas grannar. En av de grannarna sade att en främmande man hade pratat med henne i går. Den mannen hade haft en påse i handen. *Den grannen* gav teckar, som kanske hjälper att finna *den mannen*. Polisen hittade *den mannen* och ställde frågor åt honom.

I dessa konstruktioner används *den/det* i stil med engelskans *the*, och i några fall kan man tänka sig att *den/det* motsvaras av finskans *se* (i exempel (1): *Se naapuri antoi merkkejä, jotka ehkä auttaisivat löytämään sen miehen*).

I den andra subkategorin (klass 2) ingår de strukturer där en relativsats eller en attributiv *att*-sats följer på substantivet (*den gula bil/bilen som, den bil/bilen som, jag är av den åsikten att*) och där *den/det* är demonstrativt (*Jag har inte läst den boken, Den mannen hade haft en påse i handen* i exempel (1) ovan). Om de två subkategorierna hålls isär, ser fördelningen ut på följande sätt (tabell 30):

TABELL 30 Korrekthet i genusmarkering vid de två subkategorierna i BFRA i FINGYM

	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
klass 1	125	140	89,3	33	48	68,8
klass 2	41	45	91,1	9	10	90,0
totalt	166	185	89,7	42	58	72,4

Skillnaden i korrektheten mellan den utrala och neutrala varianten i klass 1 är procentuellt stor (20,5 procentenheter) och signifikant²⁴ ($p = 0,0008$). I det följande slås grupperna 1 och 2 ihop, och BFRA behandlas som en grupp som har ett formellt kriterium, förekomsten av *den/det*. Differensen mellan genus utrum och genus neutrum blir statistiskt signifikant²⁵ ($p = 0,001$) i FINGYM (tabell 31) och den procentuella skillnaden är förhållandevis stor, 17,3 procentenheter. Tendensen är densamma som vid OFRA: genus utrum (89,7 %) behärskas bättre än genus neutrum (72,4 %). Mellan de olika delmaterialen föreligger inte några signifikanta differenser, då de två genusen betraktas för sig; beräknas däremot korrektheten för utrum och neutrum tillsammans, blir värdet för ABI86-korpusen (91,8 %) signifikant högre än för eleverna i årskurs 1 (79,5 %), $p = 0,03$ ²⁶.

TABELL 31 Korrekthet i genusmarkering vid BFRA i FINGYM

korpus	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	52	60	86,7	18	28	64,3
ABI86	57	61	93,4	10	12	83,3
ABI80	57	64	89,1	14	18	77,8
FINGYM	166	185	89,7	42	58	72,4

Den bestämda fristående artikeln är minst frekvent av de undersökta genusmarkörerna i FINGYM: klassen utgör endast 3,7 % (243/6654) av dessa, och över hälften av individerna (55 %, 188/342) uppvisar inte ett enda belägg på BFRA. På individnivån förekommer blott 17 inlärare som har tre eller fler fristående utrala och/eller neutrala artiklar, och 13 (76,5 %) av dessa uppnår 100-procentig korrekthet i genusmarkering. Om alla individer som har minst en förekomst av BFRA tas i beaktande, uppvisar 79,7 % (123/154) fullständig behärskning. Störst är andelen i ABI86-materialet (89,4 %, 42/47), något mindre

hos abiturienterna från 79/80 (82 %, 41/50) och minst hos gymnasisterna i årskurs 1 (69,6 %, 39/56), som har den kortaste exponeringstiden för formell undervisning. Trenden är densamma som i de övriga undersökta kategorierna: man återfinner färre individer som inte begår några genusfel i GYM90-materialet än i abiturientmaterialen. Vad den bestämda fristående artikeln beträffar är resultatet av analysen på individnivån något mindre betydelsefull, eftersom det i många fall rör sig om ett eller två belägg per inlärare.

Om de två genusen betraktas vart för sig, påträffas ytterst få elever som har tre eller fler kontexter vare sig för den utrala formen (8/342, 2,3 %) eller den neutrala (2/342, 0,6 %). Minst en kontext uppvisar 37,7 % (129/342) av inlärnarna för utrum men blott 13,5 % (46/342) för den neutrala varianten. Andelen individer med fullständig korrekthet av dem som har minst en kontext är högst i ABI86-materialet, både vid utrala och neutrala substantiv, och lägst i GYM90-materialet (tabell 32), som förväntat. Endast 21 inlärare av 342 använder bestämd fristående artikel såväl vid minst ett uttralt som ett neutralt substantiv. 66,7 % av dessa behärskar bådaddera till 100 % (tabell 33).

TABELL 32 Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid BFRA i FINGYM

	ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
		f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
utrum	minst 3	1	2	50,0	2	2	100,0	4	4	100,0	7	8	87,5
	minst 1	37	44	84,1	38	41	92,7	38	44	86,4	113	129	87,6
neutrum	minst 3	1	2	50,0	-	-	-	-	-	-	1	2	50,0
	minst 1	12	22	54,5	9	11	81,8	9	13	69,2	30	46	65,2

TABELL 33 Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid BFRA i FINGYM

ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
minst 3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
minst 1	5	10	50,0	4	5	80,0	5	6	83,3	14	21	66,7

I det följande listas de felaktiga förekomsterna av genusmarkering vid *den* och *det*.

TABELL 34 De felaktiga beläggen på BFRA i FINGYM

den mesta populärt landet	det dagliga arbetsrutinen
den första världskriget	det bästa tiden (2)
den gatolivet	det bäst tid
den bästa resesättet	det livliga stadsmiljön
den passande sättet	det natten
den säkraste sätt	det hyggligast dag
den billigaste sätt	det viktigaste orsak
	(fortsätter)

TABELL 34 (fortsätter)

den bästa sätt	det viktigaste sak
den andra sätt	det bäst erfarenhet
den sista program	det mest viktigt plats
den värde av naturen	det bästa plats
den äldst barn	det bästa nytta
<i>den ena träden</i>	det största del (2)
<i>den första intrycken</i>	det viktigaste roll
<i>den innersta hjärtan</i>	det minsta skada
<i>den namnen är Lotti</i>	det samma gamla sjung
	det ålder

I 14 belägg är den suffigerade artikeln utsatt och i 10 av dem uppvisar den rätt genus, medan den i endast 4 fall av 14 markeras felaktigt (de kursiverade exemplen); i dessa fall har suffixartikeln försetts med samma genus som den bestämda fristående artikeln (*den innersta hjärtan*), genus utrum. Suffixartikeln hos utrala substantiv har här alltid markerats rätt. Vad gäller såväl den bestämda fristående artikeln som suffixartikeln stöder mina data Anderssons resultat, som visar att genusmarkering hos suffixartikeln lärs in först och möjligen som helfras. För detta talar även resultatet av en lexikal sökning på ett större material (250000 löpord, se s. 174), där jag excerperade alla förekomster av genusinkongruens mellan den fristående bestämda artikeln och suffixartikeln, av typen *den bästa resesättet*. Det förekom endast ett fall där suffixartikeln uppvisade felaktigt genus samtidigt som den fristående artikeln var rätt markerad (*den sista satset*). I övriga fall av genusinkongruens hade den fristående artikeln försetts med felaktig genusmarkering.

Den bestämda fristående artikeln är lågfrekvent i finska elevers inläraarsvenska och svårast beträffande genusmarkering. Den är också minst frekvent av undersökta genusböjliga element i läromedlen. Andelen bestämda artiklar utgör mellan 3 % och 7 % av förekommande genusmarkerade former i textböcker för gymnasiet (se s. 85). En förklaring till de finska elevernas svårigheter är säkert att söka i den låga frekvensen i inflödet. Eftersom Andersson behandlar den bestämda fristående artikeln såsom tillhörande klassen determinerare, kan här inte göras några jämförelser med hans material.

2.3.6.3 Genusböjliga pronominella attribut

Gruppen genusböjliga pronominella attribut (GBPR) (*min, din, sin, vår, er, någon, ingen, den här, den där, denna, sådan, annan, vilken, all, olik, var och en, hurdan, densamma*) utgör 19,1 % (1273/6654) av alla i FINGYM förekommande genusmarkörer. 66,1 % (226/342) av individerna använder minst tre genusböjliga pronominella attribut (utrum och neutrum sammantagna). Om de två genus betraktas vart för sig, uppvisar 45,3 % (155) minst tre kontexter för genus utrum vid GBPR, medan värdet för den neutrala formen är så lågt som 9,9 % (34). Minst en kontext förekommer hos 88,3 % (302) respektive 44,4 % (217) av inläraarna.

På gruppnivån föreligger en statistiskt signifikant skillnad i korrekthet i bruket av utrala respektive neutrala former ($p = 0,00000$)²⁷, en differens som

dessutom procentuellt är tämligen stor, 15,3 procentenheter (tabell 35). Även här framstår neutrum som svårare (80,7 %) än utrum (96 %) för de finska inlärnarna. Om man synar de olika delmaterialen ett och ett, finner man att tendensen är densamma som vid klassen OFRA (tabell 24, s. 103). Genus utrum behärskas nästan lika väl i de olika delkorpusarna (93,9 % - 96,9 %), men vid neutrala substantiv förekommer signifikanta skillnader. Inlärnarna på lägre nivå, gymnasisterna i årskurs 1, uppvisar blott 70,5-procentig behärskning medan båda abiturientgrupperna uppnår korrekthet till 88,4 % ($p=0,0004$)²⁸ respektive 85 % ($p=0,007$)²⁹. De procentuella differenserna är så stora som 17,9 vs 14,5 procentenheter.

TABELL 35 Korrekthet i genusmarkering vid GBPR i FINGYM

korpus	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	415	430	96,5	98	139	70,5
ABI86	249	257	96,9	107	121	88,4
ABI80	200	213	93,9	96	113	85,0
FINGYM	864	900	96,0	301	373	80,7

På individnivån uppnår 70,8 % (160/226) av dem som använder minst tre genusböjliga pronomina attribut (utrum+neutrum) 100-procentig korrekthet i genusmarkering. Inlärnarna i de olika delmaterialen uppför sig enligt förväntningarna: den största andelen individer med kategorisk behärskning står att finna i abiturientmaterialen, 77,6 % (49/63) i ABI80 respektive 80,6 % (54/67) i ABI86. Bland gymnasisterna i årskurs 1 behärskar endast 59,4 % (57/96) genusmarkeringen fullständigt, då hänsyn tas till dem som har tre eller fler kontexter.

Av tabell 36 framgår andelen individer med 100-procentig korrekthet vid utrum och neutrum, betraktade vart för sig. Värdena stiger något om även de fall där det rör sig om ett eller två belägg medräknas i analysen. Det enda undantaget utgörs av genus neutrum i ABI86-materialet, där de individer som producerat tre eller fler kontexter nästan alla uppnår en korrekthetsgrad på 100 %. Vid utrala substantiv föreligger inte några signifikanta skillnader de olika delmaterialen emellan, utan även gymnasisterna i årskurs 1 uppvisar lika höga värden som abiturienterna. Differensen i färdighetsnivå framträder vid den neutrala varianten: endast 57,8 % av inlärnarna i GYM90-materialet når 100 % rätt, medan andelen för de båda abiturientmaterialen, med avseende på dem som har minst en kontext, är mycket högre, 80,3 % i ABI86 och 74,6 % i ABI80.

TABELL 36 Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid GBPR i FINGYM

	ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
		f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
utrum	minst 3	66	77	85,7	38	42	90,5	30	36	83,3	134	155	86,5
	minst 1	101	113	89,4	88	95	92,6	83	94	88,3	272	302	90,1
neutrum	minst 3	4	13	30,8	9	10	90,0	8	11	72,7	21	34	61,8
	minst 1	48	83	57,8	57	71	80,3	47	63	74,6	152	217	70,0

Om korrektheten i utrum och neutrum jämförs på individnivå i FINGYM, visar det sig att blott 5,6 % (19) av inlärarna har tre eller fler kontexter för såväl utrala som neutrala former av genusböjligt pronominent attribut. Av dessa nitton behärskar nio (47,4 %) fullständigt genusmarkeringen både vid utrala och neutrala substantiv (tabell 37). Minst en kontext uppvisas av något över hälften av individerna i FINGYM, nämligen 57,3 % (196). Av dessa uppnår 63,8 % (125/196) en korrekthet på 100 % för båda genusen. 27 % (53) av inlärarna noterar en högre korrekthetsprocent i utrum än i neutrum; för 8,7 % (17) förhåller det sig tvärtom. Värdet för reproduktionskoefficienten R är 0,96, vilket betyder att relationen är implikativ. Även här är dock andelen inlärare som har exakt samma korrekthetsprocent (100 % - 100 %) så stor att man kan tala om endast en svag implikationell relation. Om dessa individer utelämnas ur analysen och '>' (större än) väljs som jämförelsekriterium når värdet för R (0,88) inte upp till 0,90. Trots detta kan konstateras att analysen bekräftar det resultat som redan framkommit på grupp-nivån: bruket av genus neutrum är svårare än utrum. Andelen inlärare med 100-procentig korrekthet såväl vid utrala som neutrala substantiv, bland dem som har minst en kontext för båda, är störst i abiturientmaterialen (65,4 % i ABI80, 77 % i ABI86) och minst i GYM90-materialet (53 %, tabell 37).

TABELL 37 Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid GBPR i FINGYM

ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
minst 3	3	10	30,0	3	6	50,0	3	3	100,0	9	19	47,4
minst 1	44	83	53,0	47	61	77,0	34	52	65,4	125	196	63,8

I tabell 38 återges de fel som förekommer i FINGYM.

TABELL 38 De felaktiga beläggen på GBPR i FINGYM

någon fall	min sommarlov	någon viktig problem
ingen smink	vår barn	ingen problem
ingen stöd	min kaffe	ingen problem
denna positiva svar	din utseende	din hjärta
någon bättre alternativ	min liv (3)	min skor nummer
annan djur	min hela liv	din hus
min jobb (2)	sin dagliga livet	din brev
		(fortsätter)

TABELL 38 (fortsätter)

ingen jobb (3)	vår dagliga liv	min körkort
sin jobb	ingen under	min huvud
min komplex	någon träd	min huvudet
min klassfoto	min lägret	min favoritämne
en annan turistland	vår idrottssällskap	min hem
någon land	någon folk	min favorit TV-program
ingen land	min sätt	min dagsprogram
en någon södra land	min vanligaste sätt	den här program
vår broderskap land	min bäst sätt	denna program
någon språket	på någon sett	min egna omtyckta program
min språk	min konto	min pass
vår samhälle (2)	vår egna välstånd	min första intryck
min läseintresset (2)	vår välstånd	någon egen sportslag
sin sommarlovet	ingen straff	vår lag
min lägret	min datamachinesystem	min piano
allt skönhet	vårt värld	vårt grannstat
annat skönlitteratur	vårt världen	vårt självständighet
något annat plats	mitt tro (2)	sitt jämlikhet
något plats	mitt egenart	vårt politik
något mäning	dit riktiga vännen	det här arbetslöshet
det här resan	sitt eget glädje	på detta vägen
något sport	mitt hobby	detta förbättringun
mitt mamma	mitt hand	sitt helhett
bitt (ditt) mamma	sitt gamla skola	vårt kära fiende
sådant människa	ditt långt och dumt skoldag	något nytta
något roll	mitt fredags-TV	
allt nyttjan	på nogot restaurant	

Om BFRA, grupp 2 (typerna *den (gula) bil/bilen som, den åsikten, den namnen* ('dess namn')), sammanförs med GBPR, uppstår ingen väsentlig skillnad analyssätten emellan. Andelen rätt uppgår då till 95,8 % för genus utrum (utan *den/det*: 96 %) och till 81,1 % (vs 80,9 %) för neutrum.

Av tabell 39 kan utläsas att genusmarkering vid GBPR behärskas bättre i genus neutrum när det inte förekommer något element mellan GBPR och N. Procentuellt är skillnaden mellan typerna GBPR+X+N (*min stora bil, mitt eget hus*) och GBPR+N (*min bil, mitt hus*) 11,8 %, och den är statistiskt signifikant, $p = 0,036^{30}$. I utrum ligger korrekthetsgraden vid båda typerna kring 96 %. Totalt är GBPR+X+N något svårare, men skillnaden är inte signifikant. Man kan konstatera att i de fall där bruket av rätt genusmarkör är mest problematiskt, dvs. vid neutrala substantiv, försvåras uppgiften ytterligare om det förekommer ett element mellan det genusmarkerade ledet och själva substantivet. Resultatet blir här annorlunda än då korrektheten vid OFRA+X+N och OFRA+N jämförs. Tidigare framkom att inga signifikanta skillnader föreligger dessa två typer emellan (se tabell 28 s. 106).

TABELL 39 Korrekthet i genusmarkering vid typerna GBPR+X+ N och GBPR+N

struktur	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GBPR X N	130	135	96,3	41	58	70,7	171	193	88,6
GBPR N	734	765	95,9	260	315	82,5	994	1080	92,0
totalt	864	900	96,0	301	373	80,7	1165	1273	91,5

Betraktas korrektheten i genusmarkering vid de olika pronominella attributen (tabell 40), erhåller *ingen* det högsta värdet i utrum, 100 %, då hänsyn tas enbart till de pronomen som har en frekvens på minst 5. De finska gymnasisterna uppvisar över 90-procentig korrekthet även vid övriga pronomen, med undantag av *all* (60 %). *Min* erhåller ett värde på 98,3 %, *den här/där* 96,8 % och *sådan* 95,7 %. Här föreligger inga statistiskt signifikanta skillnader. Överraskande nog är *mitt* bland de sämst behärskade pronominella attributen vid neutrala substantiv. När *mitt* (67,4 %) jämförs å ena sidan med *sitt* (93,8 %)³¹, å andra sidan med *det här/där* (95 %)³², *detta* (92,3 %)³³, *ditt* (90,9 %)³⁴ eller *vårt* (82,7 %)³⁵, är skillnaderna procentuellt stora och statistiskt signifikanta. Andelen rätt vid *inget* (41,2 %) är däremot signifikant lägre³⁶ än vid *mitt* (67,4 %). Korrekthetsvärdena för *ditt*, *sitt*, *detta* och *vårt* ligger mycket högre än för *inget*, men χ^2 -testet fungerar inte i dessa fall, eftersom andelen celler med förväntad frekvens < 5 överstiger den tillåtna 20-procentströskeln. Differenserna mellan *annat* (88,9 %) och *inget* (41,2 %) samt mellan *något* (73 %) och *inget* (41,2 %) är signifikanta³⁷. De finska inlärarna verkar i viss mån använda de utrala formerna *ingen* och *min* även vid neutralt substantiv.

TABELL 40 Korrekthet i genusmarkering vid de olika genusböjliga pronominella attributen i FINGYM

	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
min	397	404	98,3	64	95	67,7	461	499	92,4
din	58	61	95,1	40	44	91,1	98	105	93,3
sin	75	79	94,9	45	48	93,9	120	127	94,5
vår	60	66	90,9	43	52	82,7	103	118	87,3
er	1	1	100,0	0	0	0	1	1	100,0
denna	39	41	95,1	24	26	92,3	63	67	94,0
den här/där	60	62	96,8	19	20	95,0	79	82	96,3
densamma	1	1	100,0	1	1	100,0	2	2	100,0
sådan	22	23	95,7	9	9	100,0	31	32	96,9
annan	24	26	92,3	16	18	88,9	40	44	90,9
hurdan	1	1	100,0	1	1	100,0	2	2	100,0
vilken	4	4	100,0	4	4	100,0	8	8	100,0
någon	79	86	91,9	27	37	73,0	106	123	86,2
ingen	38	38	100,0	7	17	41,2	45	55	81,8
olik	0	0	0	1	1	100,0	1	1	100,0
all	3	5	60,0	0	0	0	3	5	60,0
var och en	2	2	100,0	0	0	0	2	2	100,0
den	41	45	91,1	9	10	90,0	50	55	90,9

När utrum och neutrum sammanslås (tabell 40), är korrekthetsvärdena lägre än 90 % för *vår/vårt* (87,3 %), *någon/något* (86,2 %), *ingen/inget* (81,8 %) och *all/allt* (60 %) (tabell 40). Skillnaderna i korrektheten mellan *vår/vårt* (87,3 %) och *den/det här/där* (96,3 %) ³⁸ samt mellan *vår/vårt* och *sin/sitt* (94,5 %) ³⁹ är statistiskt signifikanta. När *någon/något* (86,2 %) jämförs å ena sidan med *den/det här/där* (96,3 %) ⁴⁰, å andra sidan med *sin/sitt* (94,5 %) ⁴¹ eller *min/mitt* (92,4 %) ⁴² är differenserna signifikanta. Vad *ingen/inget* (81,8 %) beträffar, föreligger signifikanta skillnader mellan detta pronomen och *den/det här/där* (96,3 %) ⁴³, *sin/sitt* (94,5 %) ⁴⁴, *denna/detta* (94 %) ⁴⁵ och *din/ditt* (93,3 %) ⁴⁶.

TABELL 41 Korrekthet i FINGYM och frekvens i läroboksmaterialet för GBPR

	rätt	alla	% rätt		f	% andel
1. ingen	38	38	100,0	1. sin	464	17,0
2. min	397	404	98,3	2. min	266	9,8
3. den här/där	60	62	96,8	3. någon	206	7,6
4. sådan	22	23	95,7	4. sitt	204	7,5
5. din	58	61	95,1	5. den	176	6,5
6. denna	39	41	95,1	6. vår	150	5,5
7. det här/där	60	62	95,0	7. vårt	118	4,3
8. sin	75	79	94,9	8. den här/där	109	4,0
9. sitt	45	48	93,8	9. något	101	3,7
10. annan	24	26	92,3	10. ingen	100	3,7
11. detta	24	26	92,3	11. din	99	3,6
12. någon	79	86	91,9	12. denna	96	3,5
13. den	41	45	91,1	13. annan	91	3,3
14. ditt	40	44	90,9	14. mitt	64	2,4
15. vår	60	66	90,9	15. detta	62	2,3
16. det	9	10	90,0	16. det	59	2,2
17. annat	16	18	88,9	17. sådan	51	1,9
18. vårt	43	52	82,7	18. annat	48	1,8
19. något	27	37	73,0	19. inget	41	1,5
20. mitt	64	95	67,4	20. den här/där	40	1,5
21. inget	7	17	41,2	21. ditt	38	1,4
				övriga	145	5,0
				totalt	2728	100,0

I tabell 41 återfinns uppräknade de former av genusböjliga pronominella attribut som uppvisar minst 10 belägg i FINGYM. I tabellen anges korrekthetsprocenten för elevernas genusmarkering vid det pronominella attributet samt dess frekvens i de undersökta textböckerna för gymnasiet (se närmare s. 82). Det bör påpekas att antalet belägg på t. ex. *något* innefattar enbart de attributiva fall där ett NP har ett substantiv som huvudord. De förekomster där *något* utgör ett självständigt NP (*Det finns inte något man kan göra här*) eller används vid ett substantiviskt adjektiv (*något gott*) är inte medräknade. Om man i frekvensen inkluderar alla de i läroböckerna förekommande formerna av *något* och *någon*, visar sig *något* vara mer frekvent (353) än *någon* (297). Om det förelåg ett direkt samband mellan inputfrekvensen och korrektheten, borde inlärarna vara mer benägna att använda formen *något*, även vid uttrala

substantiv. Så är dock inte fallet, utan korrekthetsgraden för *något* är så låg som 73 %, medan den för den utrala formen uppgår till 91,9 %.

Vad beträffar *ingen* och *inget* är den utrala formen mer frekvent i läroböckerna (190 vs 75), om hänsyn tas till alla belägg. I detta fall övergeneraliserar inlärarna den utrala formen och feilen består i att *ingen* används i stället för *inget* (*ingen jobb*), medan andelen rätt för genus utrum är 100 %. Detta kan dock vara en ren tillfällighet, då det är omöjligt att avgöra vilken av de två faktorerna som är viktigast i varje enskilt fall: det genusböjliga pronomina attributet eller själva substantivet. När en inlärare producerar frasen *ingen jobb* kan det förhålla sig på följande sätt: (1) han överanvänder den utrala formen av *ingen*, dvs. han kan producera *ett jobb* eller *mitt jobb*, men han brukar hellre *ingen* än *inget* och skriver därför *ingen jobb* (t.o.m. *ingen jobbet*); (2) eller också betraktar han substantivet *jobb* som uttralt och använder utrala former av alla genusböjda element i nominalfrasen. *Jobb* hör till de substantiv i FINGYM som har ett korrekthetsvärde under 90 %, då 83 % av genusmarkeringarna vid detta lexem är korrekta. 7 av de 13 GBPR (56 %) som används vid *jobb* är felaktigt markerade som utrala. Båda alternativen är dock endast spekulation om det inte förekommer belägg som bekräftar något av dem. Analysen måste primärt baseras på observerbara data. Eftersom genus inte kan betraktas som substantivets inherenta drag i inlärarsvenskan (se s. 74-82, 210-215) är det bättre att utgå ifrån kombinerbarheten: påträffas den felaktiga strukturen *ingen jobbet* kan man endast säga att *ingen* felaktigt kombinerats med *jobb*. Man kan inte på basis av belägget förutsäga hur *jobb* skulle kombineras med andra genusböjliga element eller vilken form *ingen* skulle erhålla vid andra neutrala substantiv.

Min är en av de få former som både har ett högt korrekthetsvärde (98,3 %) och är mycket frekventa i den undersökta delen av inflödet (näst frekvent efter *sin*). Skillnaden i korrekthet mellan det utrala *min* och det neutrala *mitt* är också markant, 98,3 % vs 67,4 %. Inlärarna i FINGYM överanvänder *min* i kontexter där substantivet kräver bruket av den neutrala varianten, *mitt*. Den relativa frekvensen för *mitt* i textböckerna är 2,4 %, medan den för *min* uppgår till 9,8 %. *Sin* och *sitt*, som båda är mycket frekventa i läroböckerna (17,0 % vs 7,5 %), uppvisar också relativt höga korrekthetsvärden, och det föreligger knappt någon skillnad den utrala och den neutrala varianten emellan (94,9 % resp. 93,8 %).

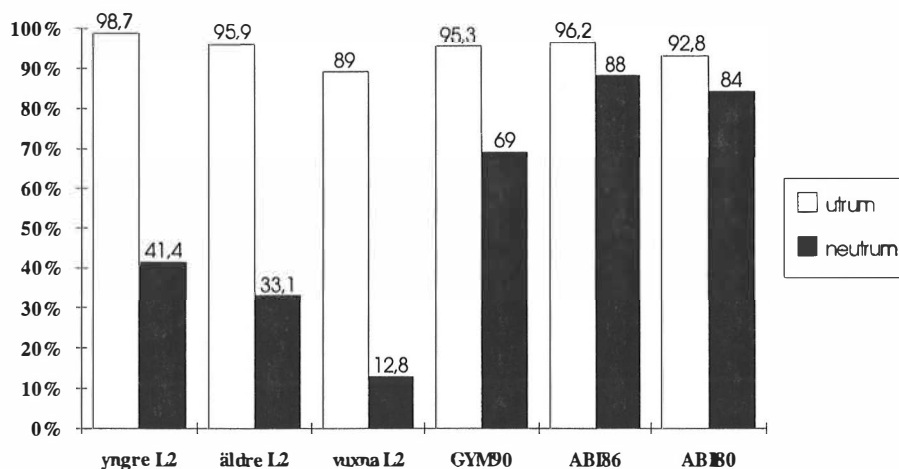
Betraktas närmare de substantiv vid vilka det korrekta *min* förekommer, finner man att cirka 50 % utgörs av de vanliga, frekventa substantiven som *mamma*, *pappa*, *far*, *bror*, *syster*, *mormor*, *farmor*, *farfar*, *vän*, *kompis*, *familj*, *lärare*, *skola*. Vid de felaktiga beläggen av *min* återfinns substantiv som *liv* (4), *jobb* (2), *program* (3), vilka verkar vara svåra för eleverna, vad genusbruket beträffar (se s. 79), och det är kanske därför andelen rätt för *mitt* är låg. Det är möjligt att det höga korrekthetsvärdet för *min* delvis kan förklaras med att pronomenet används i enkla fraser som *min mamma* eller *min vän*.

För att kunna göra en jämförelse med Anderssons resultat har jag i det följande sammanslagit klasserna BFRA och GBPR och benämner dem gemensamt determinerare (determiner i Andersson 1992). Gruppen determinerare är den näst största, efter suffixartikeln, och utgör 22,8 % av alla genusmarkeringar i FINGYM. 74,9 % av individerna har minst tre genusböjliga determinerare (utrum

+ neutrum), och 62,9 % av dessa uppnår 100-procentig korrekthet. Gymnasisterna i årskurs 1 uppvisar även här den största andelen individer med variabel behärskning.

På gruppnivån i FINGYM blir korrektheten för genus utrum 94,9 % och för neutrum 79,4 %. Här föreligger en signifikant ($p=0,00000^{47}$) skillnad som dessutom är procentuellt stor, 15,5 procentenheter. Inlärarna i Anderssons material uppvisar korrekthet till 95,6 % vid utrala substantiv, jämfört med 94,9 % för FINGYM (skillnaden ej signifikant, $p=0,47$). I genus neutrum är de finska främmandespråksinlärarna återigen klart överlägsna med 90,5 % vs 27,3 %.

Om man granskar de olika inlärargrupperna var för sig framgår att de äldre barnen i Anderssons undersökning uppnår nästan samma korrekthetsprocent vid determinerare i genus utrum som gymnasisterna i årskurs 1 och abiturienterna från år -86 (95,9 % - 95,3 %, 96,2 %) (figur 13). Överraskande nog uppvisar inlärarna i det äldsta abiturientmaterialet ett något lägre värde, nämligen 92,8 %. Den yngsta inlärargruppen i Anderssons material ligger närmast fullständig behärskning (98,7 %). Sämst behärskas genusmarkering vid utrala substantiv av de vuxna andraspråksinlärarna (89 %).

FIGUR 13 Korrekthet vid determinerare i Anderssons material och i FINGYM

I genus neutrum är de två finska abiturientgrupperna klart överlägsna. Dessa är de enda som uppvisar en korrekthetsgrad överstigande 80 %: 88 % för eleverna i ABI86-materialet och 84 % i ABI80-materialet. Gymnasisterna i årskurs 1 erhåller ett signifikant lägre värde på endast 69 %⁴⁸, vilket dock är hela 27,6 procentenheter mer än hos de yngre barnen (41,4 %), som är den bästa andraspråksinlärargruppen. Sämst presterar de vuxna inlärarna, som behärskar så litet som 12,8 % av fallen. De äldre L2-barnen uppvisar ett värde på 33,1 %. De finska inlärargrupperna tycks även här dra nytta av den formella undervisningen och läromedlen samt den längre planeringstiden i skriftlig produktion. Abiturienterna, som blivit föremål för mer undervisning och längre exponering, klarar sig betydligt bättre än eleverna i GYM90-materialet.

2.3.6.4 Bestämd slutartikel

Den bestämda suffixartikeln är den mest frekventa av de undersökta genusmarkörerna i FINGYM. Av alla förekommande genusmarkörer utgör bestämda suffixartiklar något mindre än hälften, 44,6 % (2965/6654) (i Anderssons material 46 %). Endast en inlärare av 342 har varken en utral eller neutral suffixartikel, och hos 91,2 % (312/342) av individerna återfinns minst tre singulara substantiv med bestämd slutartikel. 87,2 % av dessa (272/312) uppvisar 100-procentig korrekthet. Om de två genusen hålls isär, har 81,6 % (279/342) av de finska inlärnarna minst tre kontexter där bruket av den utrala formen krävs; motsvarande siffra i fall där den neutrala varianten är nödvändig är så låg som 35,1 % (120/342). Det definitiva suffixet är också den mest felfritt använda genusmarkören hos de finska gymnasisterna. Suffixartikeln vid de utrala substantiven markeras korrekt nästan totalt, till 99,3 %, och även neutrum uppvisar ett högt värde, 95,7 % (tabell 42). Den procentuella skillnaden mellan utrum och neutrum är liten, blott 3,6 procentenheter, men pga. den stora mängden av data dock statistiskt signifikant, ($p=0,00000$)⁴⁹. Korrekthetsvärdena i de olika delmaterialen är nästan identiska, vid utrala substantiv 98,9 % / 99,5 % / 99,6 % och vid neutrala 96 % / 95,3 % / 95,3 %. På individnivån uppnår 95,7 % (267/279) av de individer som har tre eller fler kontexter en korrekthet på 100 % i genus utrum och 84,2 % (101/120) i neutrum (tabell 43). Om de två genusen sammanslås, föreligger inte heller några signifikanta skillnader på gruppnivån; på individnivån däremot är andelen gymnasister med minst tre kontexter och fullständig behärskning signifikant lägre i GYM90-materialet (80,7 %, 92/114) än i ABI80-materialet (90,3 %, 102/113) ($p = 0,038$)⁵⁰ eller ABI86-materialet (92,9 %, 78/84) ($p = 0,031$)⁵¹.

TABELL 42 Korrekthet i genusmarkering vid BSLA i FINGYM

korpus	utrum			neutr um		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	907	917	98,9	405	422	96,0
ABI86	538	541	99,5	102	107	95,3
ABI80	743	746	99,6	221	232	95,3
FINGYM	2188	2204	99,3	728	761	95,7

TABELL 43 Andelen indi vidermed 100-procentig korrekthet vid BSLA i FINGYM

	ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
		f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
utrum	minst 3	100	108	92,6	71	72	98,6	96	99	97,0	267	279	95,7
	minst 1	105	113	92,9	103	105	98,1	114	117	97,4	322	335	96,1
neutrum	minst 3	56	69	84,2	9	10	90,0	36	41	87,8	101	120	84,2
	minst 1	91	106	70,1	59	65	90,8	83	92	90,2	138	197	70,1

Om man vill jämföra korrektheten för utrum och neutrum på individnivån kan först konstateras att en tredjedel av inviderna i FINGYM, 31 % (106/342), har minst tre kontexter för såväl utrum som neutrum. Av dessa uppvisar hela

80,2 % (85/106) en korrekthetsgrad på 100 % för båda genusen (tabell 44). Om alla de individer som har minst en kontext inkluderas i analysen, stiger den procentuella andelen till 84,8 % (218/257). 30 (11,7 %) av dessa inlärare uppnår en högre korrekthetsprocent för utrum än för neutrum, och för blott 9 (3,5 %) individer förhåller det sig tvärtom. Här uppstår en valid implikation ($R=0,98$), när 'större än eller lika stor som' används som jämförelsekriterium, men då andelen individer med lika god behärskning är så stor som 84,8 % (218/257) kan man tala om endast en svag implikationell relation. Om de inlärare som uppvisar exakt samma värde för både utrum och neutrum, här 100 % för båda, utesluts ur analysen är värdet för R 0,88. Relationen mellan utrum och neutrum blir således inte implikationell. Av dem som har minst en kontext för båda genusen är andelen inlärare med 100-procentig korrekthet, såväl vid utrala som vid neutrala substantiv, störst i abiturientmaterialen (89 % i ABI80, 88,5 % i ABI86) och minst i GYM90-materialet (79 %).

TABELL 44 Andelen individer med 100-procentig korrekthet både vid utrum och neutrum vid BSLA i FINGYM

	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
minst 3	51	67	76,1	5	6	83,3	29	33	87,9	85	106	80,2
minst 1	83	105	79,0	54	61	88,5	91	81	89,0	218	257	84,8

Som framgår av felexemplen nedan måste man betrakta kontexten för att kunna avgöra om t.ex. *spelen* är en felaktig singularform eller om den är plural och därmed korrekt. Ibland är detta svårt att avgöra: i osäkra fall har inte belägget tagits i beaktande. Några exempel som belyser problemet:

- (15) *Problemen* av butikstölder är inte lätt att lösa. (ABI80 358)
- (16) När det återkoms från fester på natten idas det inte promenera hem eller köra med taxi för *prisens* skull körs det hem med egen bil. (ABI80 387)
- (17) Om man har bara druckit så liten att man förstår allt som händer, tycker jag att böter räcker, men om man är mycket berusad och åker fast så måste straffningen också vara sträng: *körkort* bort minst för år och böter. (ABI80 260)
- (18) Den ena straffmetod är att *körkort* tas bort från rattfylleristen för några år. (ABI80 566)

Det första belägget utgör sista satsen i en uppsats med rubriken "Du stjäla väl inte". Det verkar troligt att det är fråga om ett problem, nämligen problemet med butikstölderna; så har också de infödda talarna som gett korrigeringsförslag tolkat strukturen. Därför klassificeras *problemen* som felaktig utral singularform. På samma sätt förefaller en singular tolkning av *körkort* i (17) och (18) sannolik, eftersom man har ett enda körkort. I de finska motsvarigheterna kan pluralformen knappast användas. I (16) rör det sig om ett liknande fall.

I tabell 45 återges de felaktiga beläggen. Några substantiv har frekvensen 2, nämligen *frid*, *grund*, *effektivitet*, *lön* (genus utrum), medan *körkort*, *namn*, *hjärta* samt *knark* har frekvens 3 (genus neutrum).

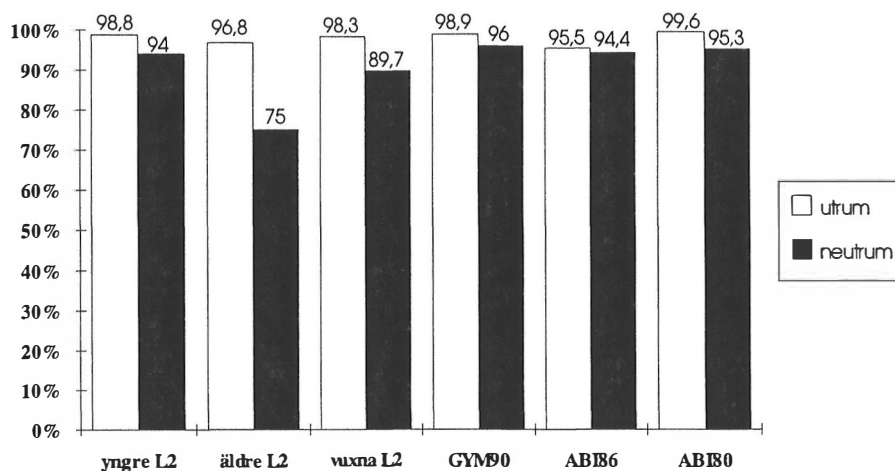
TABELL 45 De felaktiga beläggen på BSLA i FINGYM

daget	effektivitetet
nattet	vänskapet
duset	grundet (2)
bostadet	hela saket
fridet	lönnet (2)
erfarenhetet	radet
arbets effektivitetet	hamnet
nummern	knarken (?)
centrumen	snarken (=knarken)
luktsinnen	hjärtan (2)
prisen	i slutet av juli
bloden	decken
spelen	flygplanen
jordbruken	den första intrycken
hotan	lägern
körkortet (2)	legern
namnen (2)	i åren 1991
den ena träden	programen
svenska språken	sjukhusen
matborden	vädern
simmanden	i foton
rattfyllerin	problemen av butikstölderna

Den bestämda suffixartikeln uppvisar högst frekvens och är mest felfritt använd även hos Anderssons L2-inlärare. De finska gymnasisterna presterar dock bättre än andraspråksinlärarna vad beträffar såväl utrala som neutrala suffixartiklar. De förra uppnår 99,3-procentig korrekthet vid utrala substantiv, medan inlärarna i Anderssons material markerar 98 % av fallen rätt. Skillnaden är signifikant ($p = 0,0004^{52}$) men procentuellt blygsam. I genus neutrum föreligger en signifikant differens på 10,6 procentenheter mellan främmande-språksinlärarna (95,5 % rätt) och L2-inlärarna (84,9 % rätt) ($p = 0,00000^{53}$).

Det förekommer knappt några skillnader i korrekthet mellan Anderssons inlärargrupper och de finska i bruket av den utrala suffixartikeln (figur 14). Abiturienterna ligger närmast fullständig behärskning med 99,5 % resp. 99,6 %. Gymnasisterna i årskurs 1 och de yngre barnen uppnår värdena 98,9 % och 98,8 %. De vuxna inlärarna behärskar 98,3 % av fallen, medan de äldre barnen placerar sig sist med 96,8 %. I genus neutrum är inlärarna i GYM90-materialet överraskande nog bäst med 96-procentig behärskning. Abiturienterna i det äldsta materialet uppnår ett värde på 95,3 %, medan siffran i ABI86-materialet är något lägre, nämligen 94,4 %. Av Anderssons inlärare behärskar de yngsta barnen 94 % av fallen. Sämst presterar de äldre barnen (75 %). De vuxna inlärarna intar ett mellanläge med 89,7 %. Skillnaderna mellan de äldre barnen och de finska inlärargrupperna är procentuellt stora. Att de äldre barnen uppvisar något lägre korrekthetsvärden kan enligt Andersson (1992:194) ha sin förklaring i att de använder sig av många olika och mer komplexa strukturer, vilket medför flera potentiella felkällor och bidrar till att en felfri första period

ofta efterföljs av ökat antal fel. Det senare fenomenet har jag uppmärksammat hos mina egna barn (L2-inlärare i Sverige): efter att i början ha producerat korrekta former som *dörren* samt blandformer, där suffixartikeln är rätt (*mitt klockan*), genomgick de en period då även de vanliga, frekventa substantiven försågs med en felaktig form av suffixartikel, t.ex. *bilet*.

FIGUR 14 Korrekthet i genusmarkering vid BSLA i Anderssons material och i FINGYM

Den bästa strukturella signalen beträffande genus i svenskan tycks vara den bestämda suffixartikeln. Den används relativt felfritt såväl av de finska främmandespråksinlärarna som av L2-inlärare i Anderssons material. Enligt Andersson (1992:195) är det definitiva suffixet den första genusmarkerade form som uppträder hos de yngre barnen. Det är mycket troligt att bestämda suffixartikeln kan läras in som en enhet, vilken senare analyseras i olika morfem. Som bevis på detta ser Andersson former som *en bilen*, vilka förekommer nästan enbart hos de yngre barnen. Dessa former återfinns även hos de finska gymnasisterna (se s. 172). Ett ytterligare indicium på helfrasinläring för deras del utgörs av fall som *mitt bilen* / *min jobbet*. Om utrala substantiv med suffixartikel föregås av genusböjlig determinerare, har suffixartikeln alltid rätt genus, oavsett vilket genus determineraren har. Alltså är formerna *min bilen* och *mitt bilen* (12 belägg) båda möjliga för inläraren, men *min bilet* eller *mitt bilet* förekommer inte i FINGYM. Vad beträffar neutrala substantiv behandlas även determineraren som utral, om suffixartikeln utformas med felaktig, utral böjning (*min jobben* (4 belägg), sg bet.); typen *mitt jobben* förekommer däremot inte (*min jobbet* (13 belägg)).

De finska inlärarna tycks inte kunna dra nytta av den helfrasinlärda bestämda formen av substantiv utan gör fel även på andra kongruensböjda led (se närmare s. 140-141). Detta kan förklaras med det faktum att det är fråga om en helfrasinlärda form som inte analyserats i olika morfem. Formerna med suffixartikel, exempelvis *skolan*, *klockan*, är även lexikalt högfrekventa och kan därför läras in som oanalyzerade enheter. En annan möjlig förklaring till de

finska inlärarnas nästan fullständiga behärskning av genus hos det definita suffixet är deras benägenhet att fästa uppmärksamheten på ordslutet, eftersom finskan är rik på ändelser och har ett enklitiskt system. Denna hypotes stöds av Axelssons (1994:148-149) resultat, som visar att de finska inlärarna bättre behärskar typerna *hela boken* och *boken*, i fråga om bestämdhet, än de spanska inlärarna. Dessa, å sin sida, uppnår högre korrekthet än de finska vad beträffar typerna *en bok* och *en röd bok*.

Det definita suffixet är den mest frekventa av de undersökta genusmarkörerna, både i FINGYM och i Anderssons material. Dess bruk är relativt felfritt och uppträder först, såväl i andraspråksinläring som i L1-inläring (I Svartholms undersökning (1978) lärde Tor sig först den suffigerade artikeln och sedan den obestämda). Som Andersson säger, tycks den bästa strukturella "signalen" beträffande genus i svenskan vara det definita suffixet (1992:201). I ljuset av dessa kvantitativa data verkar det mycket sannolikt att det bestämda suffixet kan läras in holistiskt. Till skillnad från de övriga undersökta genusböjliga leden är det den enda genusmarkören som är en del av ett substantiv. Det tycks som om substantiven lagras i minnet tillsammans med suffixet, dvs. som en enhet. Det är svårt att på annat sätt förklara varför genusmarkeringen hos det bestämda suffixet är så felfri, såväl hos andraspråksinlärare som hos främmandespråksinlärare. För holistisk inläring av det definita suffixet talar även mina resultat beträffande typen *en (gul) bilen*. Alla belagda exempel på artikelkongruens i en korpus på 250000 löpord visar en intressant gemensam faktor: substantivet uppvisar korrekt slutartikelform (se närmare s. 174).

2.3.6.5 Adjektiviska attribut

I FINGYM förekommer sammanlagt 704 NP som innehåller minst en genusböjd form av adjektiv- eller participattribut. I 26 av dessa påträffas två genusböjda adjektivattribut (tabell 46). Förutom attribut kan nominalfrasen innehålla adverb, som inte är med i genusanalysen. *Väldig, riktig* och *litet* i fraserna *en väldig tråkig film*, *ett litet svårt problem*, *någon riktig söt flicka* har analyserats som adverb, medan *typisk* i frasen *en typisk kvinnlig person* har räknats som adjektivattribut. De inlärarspråkliga formerna *intelligen* och *intressand* betraktas som utrumformer, trots att deras motsvarigheter i målspråket saknar genusdistinktion. I exemplen *good tillfället* och *dark bröd* har de två adjektivattributen, som lånats direkt ur engelskan, uteslutits ur analysen. I två fall uppvisar substantivet pluralform, men då det av kontexten framgår att betydelsen är singular, har dessa tagits med, nämligen

(19) Jag har köpat *en ny motorcyklar*... (GYM90 039)

(20) Det är *en verklig god saker* att ha pengar om man är bara femton år gammal. (GYM90 030)

TABELL 46 Antalet NP med genusböjligt adjektiv- eller participattribut i FINGYM

ant adj	utralt NP			neutralt NP			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
2 adj	15	17	88,2	9	9	100,0	24	26	92,3
1 adj	461	505	91,3	136	173	78,6	597	678	88,1
totalt	476	522	91,2	145	182	79,7	621	704	88,2

Som redan tidigare nämnts, medräknas även de fall där målspråket kräver en icke-genusböjd form, exempelvis *hans ny bostad*, *mitt självvaljad tv-program*, *det mest viktigt plats*. Dessa betraktas antingen som korrekta eller felaktiga med hänsyn till det kontrollerande substantivets morfologiska genus i målsvenskan. Det rör sig dock endast om sammanlagt 29 fall. Jag har inte heller tagit hänsyn till om nominalfrasen i fråga har samma eller olika species i målspråket, dvs. attributet *fin* i den inlärarespråkliga frasen *fin bil* betraktas som korrekt, oavsett om det heter *en fin bil* eller *den fina bilen* i målspråket. Den följande genusanalysen är såtillvida speciesneutral.

Av alla i FINGYM förekommande genusmarkörer utgör adjektivets eller participets genusböjda former 11 % (730/6654). Det är med undantag av bestämd fristående artikel den minsta gruppen. Störst är suffixartikeln med 44,6 %. 5,2 % (52) av individerna i FINGYM uppvisar inte ett enda genusmarkerat adjektivattribut, och endast 33 % (113) har minst tre belägg. Korrektheten hos denna grupp är 88,4 %, när utrum och neutrum sammanslås (se närmare s. 132). Värdet är signifikant lägre än vid suffixartikeln (98,3 %) ($p = 0,0000^{54}$), den fristående obestämda artikeln (93,7) ($p = 0,00002^{55}$) eller genusböjda pronominella attribut (91,5 %) ($p = 0,021^{56}$). Det är endast hos gruppen bestämd fristående artikel (85,2 %) som de finska gymnasisterna presterar något sämre, men skillnaden är inte signifikant ($p = 0,202$).

När de två genusen betraktas vart för sig, finner man att adjektivet markeras rätt till 91,1 % vid utralt substantiv, medan värdet för den neutrala varianten är signifikant lägre, 80,6 % ($p = 0,0001^{57}$) (tabell 47). Om korrekthet i genusmarkering vid ADJ i de olika delmaterialen i FINGYM jämförs med varandra, framgår det att de elever som fått mest undervisning, beräknat i timmar (ABI80), klarar sig bäst beträffande såväl genus utrum som neutrum (tabell 47). Vid utrala substantiv presterar gymnasisterna i årskurs 1 sämst, enligt förväntningarna. När det kontrollerande substantivet är neutralt, placerar sig abiturienterna från -86 på lägst nivå med 74,5-procentig korrekthet; inlärnarna i GYM90-materialet presterar dock inte nämnvärt bättre med sina 77,8 %. Signifikanta skillnader föreligger mellan grupperna ABI80 och GYM90 i genus utrum ($p = 0,005^{58}$) samt mellan ABI80 och ABI86 vid neutrala substantiv ($p = 0,038^{59}$). Vid de tidigare presenterade variablerna obestämd artikel, genusböjliga pronominella attribut och bestämd slutartikel uppvisar alla de tre inläraresgrupperna i FINGYM en korrekthetsgrad på över 93 % i genus utrum (vid OFRA över 97 % och vid BSLA över 98 %), och skillnader de olika delmaterialen emellan är nästan obefintliga. Det är endast i genus neutrum som grupperna skiljer sig åt. Vid adjektiviska attribut, däremot, föreligger differenser både i genus utrum och genus neutrum.

TABELL 47 Korrekthet i genusmarkering vid ADJ i de olika delmaterialen i FINGYM

korpus	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	207	238	87,0	56	72	77,8
ABI86	142	153	92,8	41	55	74,5
ABI80	142	148	96,0	57	64	89,1
totalt	491	539	91,1	148	187	80,6

På individnivån uppvisar endast 72 gymnasister (21,1 % av alla) tre eller fler kontexter för den utrala formen av adjektiviska attribut, och för neutrum är antalet så litet som 12. Tio inlärare av dessa tolv (83,3 %) uppnår en korrekthet på 100 %. Vid utrala substantiv i minst tre kontexter är andelen individer som rätt böjer alla förekomsterna något mindre, 72,2 % (tabell 48). 74,6 % (255) av individerna i FINGYM har minst en kontext där substantivet kräver en utral form av adjektivet, medan endast 40,6 % (139) har en kontext för den neutrala varianten. Vad genus utrum beträffar, uppvisar 87,7 % (215/255) av dem som har minst en kontext 100-procentig korrekthet, medan andelen elever med fullständig behärskning i neutrum är mycket mindre, 76,3 % (106/139) (tabell 48). Gymnasisterna i årskurs 1 har i båda fallen en lägre andel individer med fullständig korrekthet än abiturienterna som erhållit mer undervisning. Om de två genusen sammanslås, uppvisar 60,2 % (68/113) av dem som har minst tre kontexter 100-procentig korrekthet. Andelen är betydligt lägre än vid suffixartikel (85,9 %) eller obestämd fristående artikel (71,3 %). Att korrektheten är högre vid obestämd fristående artikel och suffixartikel än vid adjektivet, på såväl grupp- som individnivån, kan delvis förklaras med att t.ex. formerna *en bil*, *bilen* ges i ordlistorna och tas upp i undervisningen, bland annat i samband med substantivets deklination. Här kan man till viss del tala om paradigminläring. De bestämda formerna med suffixartikel är också mer frekventa i inflödet än adjektiven. I de undersökta textböckerna för gymnasiet (se närmare s. 85-86) utgör genusböjda adjektiv- och participformer mellan 9 % och 14 % av förekommande genusmarkörer, medan värdena för suffixartikelns del ligger mellan 47 % och 52 %.

TABELL 48 Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid ADJ i FINGYM

	ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
		f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
utrum	minst 3	26	41	63,4	14	18	77,8	12	13	92,3	52	72	72,2
	minst 1	68	93	73,1	70	79	88,6	77	83	92,8	215	255	87,7
neutrum	minst 3	4	5	80,0	1	2	50,0	5	5	100,0	10	12	83,3
	minst 1	36	52	69,2	32	42	76,2	38	45	84,4	106	139	76,3

Att jämföra korrektheten för utrum och neutrum på individnivån är knappast betydelsefullt, eftersom blott 1,5 % (5/342) av gymnasisterna i FINGYM har minst tre kontexter för båda genusen. Minst en kontext återfinns hos 104 (30,4 %) av individerna. Av dessa uppvisar något över hälften, 58,7 % (61/104), en korrekthetsgrad på 100 % för båda genusen (tabell 49). 24 individer noteras

för en högre korrekthet i utrum än i neutrum, medan det för 19 inlärare förhåller sig tvärtom. Andelen inlärare med 100-procentig korrekthet, såväl vid utrala som neutrala substantiv, är störst i ABI80-materialet (77,4 %) och minst i GYM90-materialet, där de utgör endast 46,5 % av dem som har minst en kontext för båda genusen. Förvånande är att denna andel är så låg som 56,7 % i ABI86-korpusen.

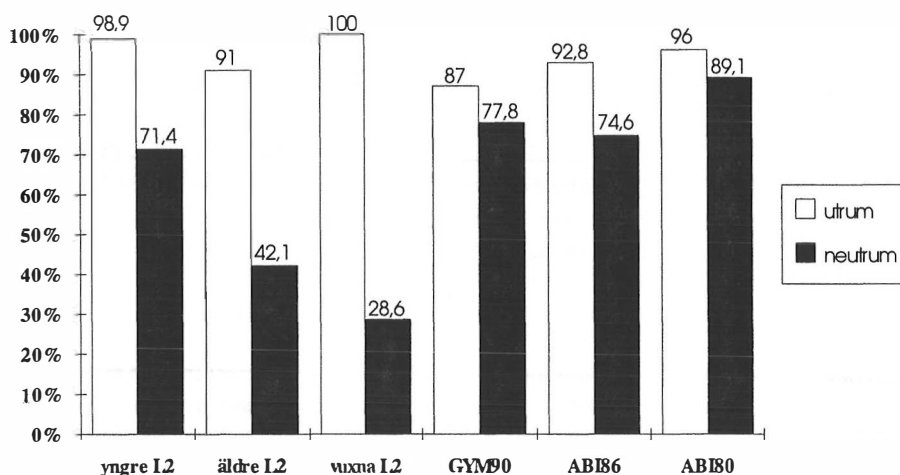
TABELL 49 Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid ADJ i FINGYM

ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
minst 3	1	5	20,0	-	-	-	-	-	-	1	5	20,0
minst 1	20	43	46,5	17	30	56,7	24	31	77,4	61	104	58,7

TABELL 50 De felaktiga beläggen på ADJ i FINGYM

god jobb	ren vatten (2)	en kolossal slott
god väder	bra och lång förhållande	en stor land
brun hår (2)	ond nummer 13	en liten glas bord
ursprunglig tillstånd	skadad hus	ett stor steg
stark smink	brun håret	ett halv år
tjock smink	under halv året	ett bekväm arbete
verklig problembarn	en svår problem	någon egen sportslag
god utseende	en liten barn (2)	någon viktig problem
skarp luktsinne	en fin luktsinne	mitt självvald TV-program
ny arbete	en stor egnahemshus	hundens fin luktsinne
god avstånd	en riktigt ställe	
låg ljud	en jäktig ställe	
fantastict mat	friskt luft	roligt tiden
livligt eld	praktiskt träning	svårt människa
vackert dag	varmt mat	mycket trevligt människa
trevligt natur	svårt tid	en skönt människa
långt tid	mycket snabbt heavy musik	en hett sommardag
klassiskt musik (2)	ganska trevligt resa	en mysigt hemmakväll
vackert musik	dåligt tiden	en infört flexitid
ett blått jeans	sin ensidigt politik	en använt utrustning
ganska högt levnadstandart	roligt tiden	en fint ide
ett gott budjet	sitt eget glädje	ett stort roll
ett stort betydelse	mycket fint sak	ett djupt vänskap
ett mycket stort betydelse	effektivt personal	ett mycket nödvändigt hjälp
ett litet bit	specialtrenat hund	min specielt favorit
ett stort hjälp	en riktigt pojkvän	ditt långt och dumt skoldag
en annan trevligt dag	underbart, "riktigt" pojkevän	

De vuxna inlärarna i Anderssons material uppvisar 100-procentig behärskning av genusmarkering vid adjektivattributet i genus utrum (figur 15). De yngre barnen ligger också nära fullständig behärskning med sina 98,9 %. De äldre barnen (91 %) och de finska grupperna (96 %, 92,8 %, 87 %) skiljer sig något från dessa två. De yngre barnen presterar bättre än de finska eleverna, men de procentuella skillnaderna är små utom mellan de förra och GYM90-materialet. I genus utrum behärskar de finska gymnasisterna från åren 79/80 genusmarkeringen bäst (89,1 %), de utgör den enda grupp som uppnår en korrekthetsgrad på nära 90 %. De övriga finska inlärargrupperna uppvisar 77,8-procentig respektive 74,6-procentig korrekthet. De yngre barnen i Anderssons material ligger ganska nära (71,4 %) dessa, medan de två övriga grupperna i hans material är klart underlägsna de finska gymnasisterna. De vuxna inlärarna, som i genus utrum uppvisar fullständig behärskning, markerar vid neutrala substantiv endast 28,6 % av beläggen korrekt. Skillnaderna mellan dessa och de finska är procentuellt stora. Detsamma gäller de äldre barnen, som behärskar något under hälften av fallen, 42,1 %. I genus neutrum bemästrar de finska inlärarna genusmarkeringen, vid alla de undersökta variablerna (indefinit artikel, determinerare, definit suffixartikel och adjektiv), klart bättre än inlärarna i Anderssons material. Den formella undervisningen, fokuseringen på felfriheten och skillnaden i planeringstid tycks här spela en viktig roll.

FIGUR 15 Korrekthet i genusmarkering vid ADJ i Anderssons material och i FINGYM

Av de följande tabellerna kan man utläsa de genusböjda adjektivformernas distribution i olika nominalfrastyper. Y står för ett icke-genusböjligt element och X för ett genusböjligt. Således innefattar typen (Y)+ADJ+N fall som *god mat*, *mycket god mat*, *mammas god mat*, *deras god mat* och typen X+ADJ+N fall som *en röd bil*, *någon röd bil*, *min egen bil*, *vår röd bil*, *den röd bil*. Vad beträffar typen X+ADJ+N kan både X och ADJ vara korrekta med hänsyn till substantivets morfologiska genus i målspråket såsom i *en röd bil*. Dessutom kan X och ADJ båda vara felaktiga som i *ett rött bil*, *något rött bil*. Det förekommer även fall i vilka X är felaktigt, medan ADJ är rätt, som i *ett viktig roll*, eller fall där X är

korrekt och ADJ är felaktigt, exempelvis *ett stor steg*. Med termen korrekt/rätt åsyftas sålunda bruket av en eller flera genusmarkörer som överensstämmer med det kontrollerande substantivets inherent genus i svenskan. Med termen felaktig/fel avses genusmarkörer som inte står i överensstämmelse med substantivets inherent genus. Med kongruens menas här genusmarkörernas inbördes kongruens; sådan föreligger då alla i ett NP förekommande markörer är av ett och samma genus (*en röd bil, en svår problem, ett litet barn, ett stort roll*). Inkongruens råder då både utrala och neutrala markörer används i en och samma nominalfras, vilket är fallet exempelvis i frasen *sin ensidigt politik*.

TABELL 51 Korrekthet i genusmarkering vid adjektiviska attribut när NP:t saknar andra genusmarkörer

		adj rätt	adj fel	% rätt
röd bil, deras röd bil	(y) + ADJ + N(utr)	132	20	86,8
rött hus, deras rött hus	(y) + ADJ + N(ntr)	30	19	61,2
röd och fin bil	ADJ + ADJ + N(utr)	12	2	85,7
rött och fint hus	ADJ + ADJ + N(ntr)	6	0	100,0
		180	41	81,4

TABELL 52a Korrekthet vid adjektiviska attribut när NP:t innehåller andra genusböjliga element, N utrum

		adj rätt	adj fel	adj rätt	adj fel	fel GM	% rätt
		x rätt	x fel	x fel	x rätt	vid adj	% rätt
		kongr	kongr	inkongr	inkongr	summa	GM
en röd bil, någon röd bil	x + ADJ + N	300	12	1	8	20	93,8
röd bilen	ADJ + N + x	14	0	0	3	3	82,4
den röd bilen, min röd bilen	x + ADJ + N + x	11	0	0	0	0	100,0
en sådan röd bil	x + x + ADJ + N	3	0	0	1	1	75,0
röd och fin bilen	ADJ + ADJ + N + x	2	0	0	0	0	100,0
en/min röd och fin bil	x + ADJ + ADJ + N	16	2	0	0	2	88,9
		346	14	1	12	26	93,0

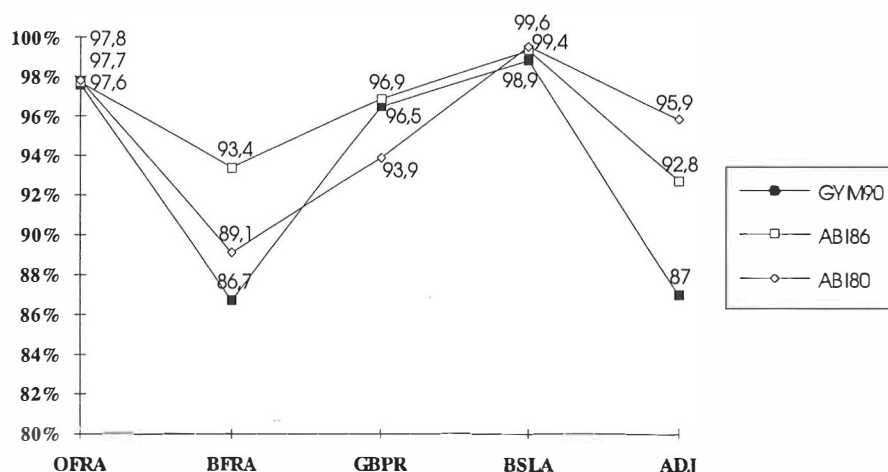
TABELL 52b Korrekthet vid adjektiviska attribut när NP:t innehåller andra genusböjliga element, N neutrum

		adj rätt	adj fel	adj rätt	adj fel	fel GM	
		x rätt	x fel	x fel	x rätt	hos adj	% rätt
		kongr	kongr	inkongr	inkongr	summa	GM
ett rött hus, något rött hus	x + ADJ + N	98	12	3	4	16	86,3
rött huset	ADJ + N + x	3	0	0	2	2	60,0
det rött huset	x + ADJ + N + x	1	0	0	0	0	100,0
ett sådant rött hus	x + x + ADJ + N	1	0	0	0	0	100,0
ett rött och fint hus	x + ADJ + ADJ + N	10	0	2	0	0	100,0
		113	12	5	6	18	86,8

Hur påverkar avsaknaden eller förekomsten av andra genusböjliga led i nominalfrasen bruket av genusmarkörer vid ADJ? Utgående ifrån tabellerna 51-52a,b kan man preliminärt konstatera att korrekthetsprocenten är lägst för de nominalfrastyper där det adjektiviska attributet inte föregås av något genusböjligt element (exempelvis *rött hus*, *rött huset*); siffrorna ligger kring 60 % vid neutrala substantiv och mellan 82 % och 87 % vid utrala, utom i de fall där det finns två adjektiv (*en liten vacker tavla*). När det adjektiviska attributet både föregås och efterföljs av ett genusböjligt element, uppgår dess korrekthet till 100 % (*den röd bilen*), men här rör det sig om endast 12 belägg. Om det förekommer en genusböjlig determinerare i NP:t men substantivet självt inte har någon genusmarkör, når korrekthetsgraden för det adjektiviska attributet 93,8 % vid utrala N och 86,3 % vid neutrala. Sambandet mellan determinerare, adjektiv och substantiv studeras närmare i avsnitt 2.3.8.

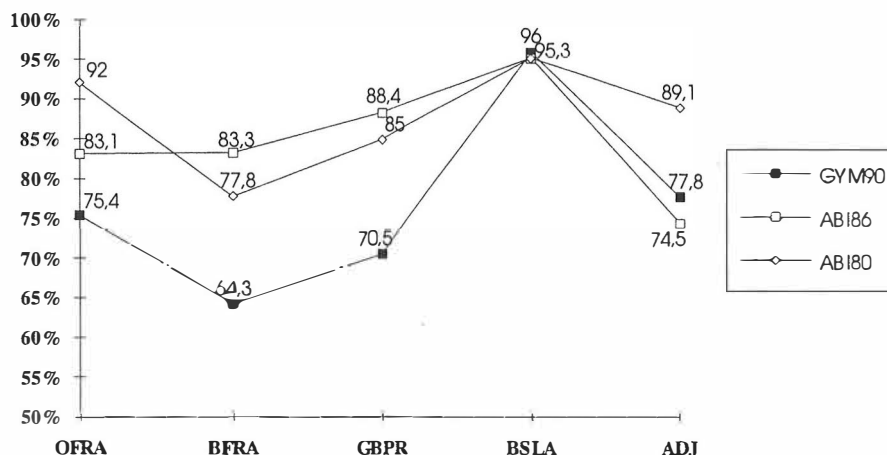
2.3.6.6 Jämförelse av genusmarkering vid de olika genusböjliga elementen

Jämförs korrekthetsprocenten för de olika delkorpusarna i FINGYM vid utrala substantiv (figur 16), visar det sig att signifikant skillnad föreligger endast mellan ABI80 (95,9 %) och GYM90 (87 %) ($p = 0,0036^{60}$), i fråga om bruket av adjektiviska attribut. Vid de övriga undersökta variablerna är differenserna obetydliga, vid OFRA och BSLA nära nog obefintliga. Genusbruket vid de utrala substantiven tycks inte utgöra någon större svårighet för inlärarygrupperna i FINGYM.

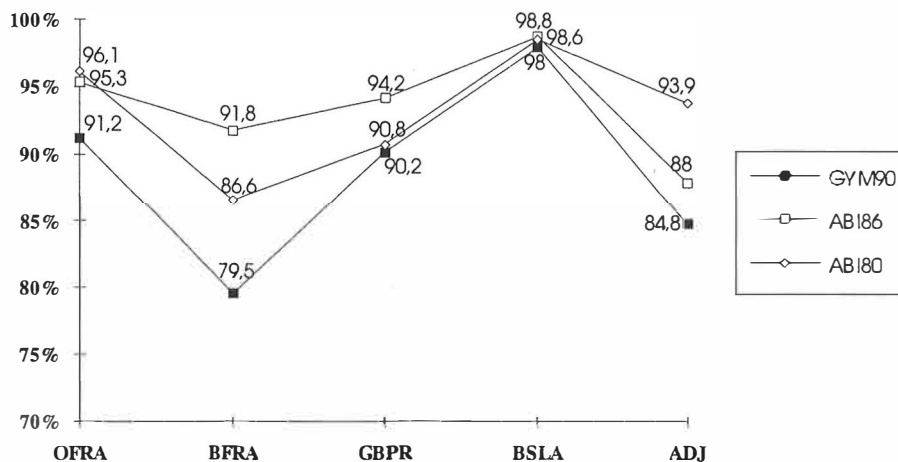
FIGUR 16 Korrekthet i de olika delkorpusarna i FINGYM vid utrala substantiv

Vid neutrala substantiv presterar de som fått minst exponering för formell undervisning, gymnasisterna i årskurs 1, sämst vad OFRA, BFRA och GBPR beträffar (figur 17). Vid genusböjliga pronomina är värdet (70,5 %) signifikant lägre än de två abiturientgruppernas (85,0 %, $p = 0,004^{61}$ och 88,4 %, $p = 0,007^{62}$); vid obestämd artikel behärskar eleverna i ABI80 (92 %) genusmarkeringen signifikant bättre än årskurs 1 (75,4 %) ($p = 0,00036^{63}$). I fråga om bestämd slutartikel är korrektheten även vid neutrala substantiv mycket hög och värdena för de olika delkorpusarna nästan identiska. Vid adjektiviska attribut är andelen rätt signifikant högre för eleverna i det äldsta abiturientmaterialet (89,1 %) än i ABI86 (74,5 % $p = 0,04^{64}$). Gymnasisterna i årskurs 1 erhåller också ett lågt värde (77,8 %), men skillnaden är inte signifikant ($p = 0,08$). Differenserna mellan GYM90 och de två abiturientmaterialen framträder således när genusbruket vid neutrala substantiv betraktas. I de fall där genusmarkering överhuvudtaget är svårt för de finska gymnasisterna blir korrektheten för eleverna i årskurs 1 betydligt lägre än för dem som erhållit mer undervisning och exponering.

FIGUR 17 Korrekthet i de olika delkorpusarna i FINGYM vid neutrala substantiv

Beräknas andelen rätt för de olika variablerna när de två genusen sammanslås (figur 18) är värdet för den bestämda slutartikeln omkring 98 % i alla delkorpusar. Korrektheten för OFRA, GBPR och ADJ är lägre i GYM90-materialet än i abiturientkorpusarna. Eleverna i årskurs 1 behärskar genusmarkeringen vid bestämd fristående artikel sämst (79,5 %); skillnaden mellan dem och ABI86-materialet (91,8 %) är procentuellt stor och statistiskt signifikant ($p = 0,03^{65}$). Abiturienterna i det äldsta materialet uppvisar ett värde på 86,6 %, vilket är något, men inte signifikant, högre än i GYM90. Vid obestämd artikel blir skillnaderna mellan gymnasisterna i årskurs 1 (91,2 %) och båda abiturientmaterialen signifikanta (96,1 %, $p = 0,0027^{66}$ och 95,3 %, $p = 0,012^{67}$), trots att de procentuellt är mycket små, mellan fyra och fem procentenheter. Vid genusböjliga pronominella attribut är endast differensen mellan GYM90 (90,2 %) och ABI86 (94,2 %) signifikant ($p = 0,027^{68}$). Gymnasisterna i årskurs 1 uppvisar det lägsta värdet i korrektheten även vid adjektiviska attribut (84,8 %). Det är drygt nio procentenheter lägre än i ABI80-materialet (93,9 %), en skillnad som är statistiskt signifikant ($p = 0,0015^{69}$). Inlärarna i ABI86-materialet uppvisar också en signifikant lägre korrekthetsgrad än abiturienterna från 79/80, nämligen 88 % ($p = 0,04^{70}$).

FIGUR 18 Korrekthet hos delkorpusarna, utrum + neutrum

I tabell 53 nedan visas andelen individer med 100-procentig korrekthet av dem som har minst tre kontexter. Det framgår tydligt att gymnasisterna i årskurs 1 har den lägsta andelen vid alla undersökta genusböjliga element. Skillnaderna mellan dem och abiturienterna är procentuellt stora, förutom vid bestämd suffixartikel, där differensen är 12,2 resp. 9,6 procentenheter. Vid OFRA och GBPR ligger andelen individer som inte begår några fel kring 50 % i GYM90 och runt 80 % i ABI86 och ABI80. Vid adjektiviska attribut uppvisar abiturienterna från -86 ett överraskande lågt värde, 56,8 %, vilket är blott 5,8 procentenheter högre än hos årskurs 1. Antalet individer med minst tre bestämda fristående artiklar är så litet att analysen för deras del inte är betydelsefull.

TABELL 53 Andelen individer med 100-procentig korrekthet av dem som har minst 3 kontexter

	GYM90			ABI86			ABI80		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%
BSLA	92	114	80,7	78	84	92,9	102	113	90,3
OFRA	55	97	56,7	59	73	80,8	55	67	82,1
GBPR	57	96	59,4	54	67	80,6	49	63	77,8
ADJ	25	49	51,0	21	37	56,8	22	27	81,5
BFRA	2	5	40,0	5	5	100,0	6	7	85,7

I ABI86-korpusen är svårighetsordning som baserar sig på korrektheten för de genusböjliga elementen identisk med den i GYM90 (tabellerna 54 och 55 nedan), med det undantaget att de adjektiviska attributen i den förra gruppen uppvisar det lägsta korrekthetsvärdet. Hos gymnasisterna i årskurs 1 behärskas den bestämda fristående artikeln sämst. Detamma gäller för abiturienterna från -79/-80 (tabell 56), men adjektiviska attribut uppvisar här högre värden än genusböjliga pronomina. Svårighetssekvenserna för de olika del-

korpusarna samt för hela FINGYM presenteras nedan. Pilen '>' innebär enbart att korrektheten för genusmarkering vid en kontrollörtyper är procentuellt högre än vid en annan. Signifikansen har testats mellan alla par. Testet som tillämpas är χ^2 , $df=1$ genomgående. Stjärnorna anger p -värden: $p<0,05$ (*), $p<0,01$ (**) och $p<0,001$ (***). Ett streck betyder att skillnaden inte är signifikant. Märkas bör att svårighetssekvenserna gäller endast gruppnivån.

TABELL 54 Svårighetssekvens för GYM90-materialet

BSLA 98,0 >	OFRA 91,2 >	GBPR 90,2 >	ADJ 84,8 >	BFRA 79,5
BSLA	***	***	***	-
OFRA		-	**	***
GBPR			*	**
ADJ				-

TABELL 55 Svårighetssekvens för ABI86-materialet

BSLA 98,8 >	OFRA 95,3 >	GBPR 94,2 >	BFRA 91,8 >	ADJ 88,0
BSLA	***	***	-	***
OFRA		-	-	***
ADJ			-	**
GBPR				-

TABELL 56 Svårighetssekvens för ABI80-materialet

BSLA 98,6 >	OFRA 96,1 >	ADJ 93,9 >	GBPR 90,8 >	BFRA 86,6
BSLA	**	-	***	-
OFRA		-	**	-
ADJ			*	*
GBPR				-

TABELL 57 Svårighetssekvens för FINGYM

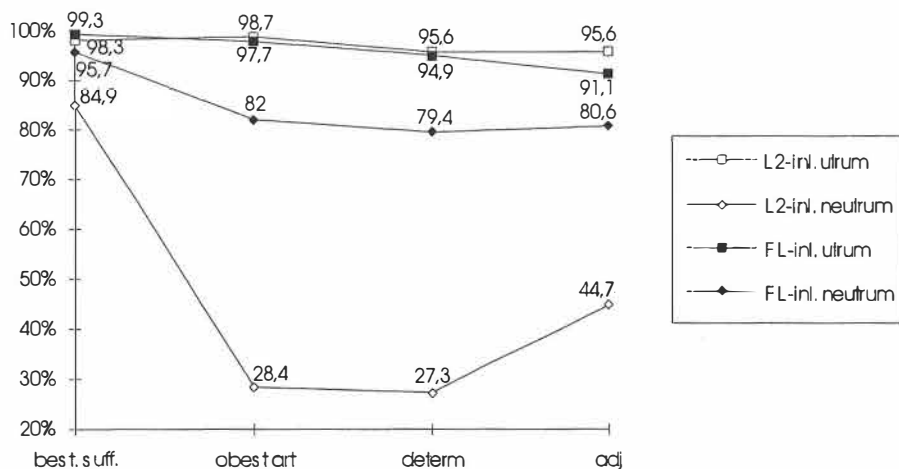
BSLA 98,3 >	OFRA 93,7 >	GBPR 91,5 >	ADJ 88,4 >	BFRA 85,6
BSLA	***	***	***	***
OFRA		*	***	***
GBPR			*	**
ADJ				-

Genusmarkering vid suffixartikel och obestämd artikel är de två lättaste företeelserna för de finska gymnasisterna i FINGYM (tabell 57). Dessa två former ingår också i substantivets böjningsmönster som anges i ordlistorna (*en bil, bilen, bilar, bilarna*). För den obestämda artikelns del kan man kanske tala om paradigminläring. Vid de övriga genusböjliga leden, bestämd fristående artikel, genusböjligt pronominent attribut, och speciellt vid adjektivattribut, har inlärnarna inte så mycket nytta av utantillinläring eller helfrasinläring utan

bör känna till det kontrollerande substantivets genus och behärska kongruensreglerna.

Genusmarkering vid bestämd fristående artikel (BFRA) är svårast för de finska inlärarna. Dessa former är de mest lågfrekventa såväl i uppsatserna som i de undersökta textböckerna. Korrekthetsvärdet (utrum+neutrum) för klassen är så lågt som 85,6 %. Bruket av genusmarkörer vid det adjektiviska attributet är signifikant svårare för de finska gymnasisterna än vid obestämd fristående artikel (93,7 %), suffixartikel (98,3 %) eller genusböjliga pronominella attribut (91,5 %). Korrekthetsvärdet för gruppen ADJ uppgår till 88,4 % i FINGYM.

I figur 19 illustreras korrekthet i genusmarkering vid bestämd suffixartikel, obestämd artikel, determinerare (dvs. pronominellt attribut och bestämd fristående artikel) samt adjektivattribut hos de finska främmandespråksinlärarna och andraspråksinlärarna i Anderssons undersökning. I genus utrum är differenserna procentuellt små; i fråga om neutrum är eleverna i FINGYM klart överlägsna. Dessa har erhållit medvetandeförhöjning i form av formell undervisning, som de tydligen har dragit nytta av. Det normala inflödet domineras ju av utrala substantiv, vilket kan vara av betydelse i fråga om informell andraspråksinläring. Dessutom kan den i talsituationen begränsade planeringstiden och den möjligen bristande fokuseringen på formen ha en inverkan på resultaten för L2-inlärare.

FIGUR 19 Korrekthet i genusmarkering i Anderssons undersökning (1992) och i FINGYM

2.3.7 Sambandet mellan substantiv, suffix och determinerare

Variation är ett typiskt drag för inlärarespråket. Betraktas nominalfraser med flera än en genusmarkör, finner man att det förekommer bruk av såväl utrala som neutrala markeringar inom ett och samma NP (t.ex. *den passande sättet*). Hur förhåller sig de förekommande genusmarkörernas form till varandra och till substantivets genus i målspråket? I det följande studeras genuskongruensen mellan substantivet (N), den bestämda suffixartikeln (SUF) och determineraren (DET). Klassen determinerare innefattar utöver bestämd fristående artikel (*den, det*) även samtliga genusböjliga pronomina (*min, den här, någon* etc), eftersom nominalfraser som *min bilen* förekommer i inläraresvenskan jämte de målspråksenliga strukturerna (*den här bilen*). Variablerna sönderfaller alla i två subklasser, utrum och neutrum. De tre faktorerna kan kombineras på åtta olika sätt (jfr tabell 58). I materialet förekommer sådana strukturer såväl med som utan adjektivattribut och alla dessa är inkluderade i analysen. Adjektivattributet i exemplen nedan återges således för fullständighetens skull, även om det inte spelar någon roll för kvantifieringen. Frekvensen anger antalet belägg i hela FINGYM.

TABELL 58 Kombinationerna för N, DET och SUF

Strukturtyp	f	n	det	suf
(1) Den/denna [stora] bilen	228	utr	utr	utr
(2) Den/denna [stora] bilet	0	utr	utr	ntr
(3) Det/detta [stora] bilen	11	utr	ntr	utr
(4) Det/detta [stora] bilet	0	utr	ntr	ntr
(5) Den/denna [stora] husen	4	ntr	utr	utr
(6) Den/denna [stora] huset	13	ntr	utr	ntr
(7) Det/detta [stora] husen	0	ntr	ntr	utr
(8) Det/detta [stora] huset	61	ntr	ntr	ntr

I det följande tillämpas en normneutral analys, vilket innebär att variablerna DET och SUF erhåller de värden de uppvisar i inlärarespråket. Om en determinerare uppvisar utral form i inläraresvenskan är värdet för variabeln DET 'utrum', oavsett vilket genus det kontrollerande substantivet har i svenskan. Därav följer att när sambandet mellan DET och SUF studeras, utan hänsynstagande till N, är inte endast de målspråksenliga varianterna (1) och (8) utan även (4) och (5) exempel på kongruens dem emellan. Fyrfältstabellen nedan (tabell 59) illustrerar detta förhållande. Med kongruens menas här att de förekommande genusmarkörerna (DET och SUF) är av samma genus; hänsyn tas inte till substantivets inherent genus i målspråket.

TABELL 59 Sambandet mellan DET och SUF utan beaktande av substantivets (N) genus

DET	SUF	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen denna husen	denna bilet denna huset
(2) neutrum	detta bilen detta husen	detta bilet detta huset

Målspråksnormen har en betydelse i det avseendet att substantivet (N) i analysen tilldelas det genus som det uppvisar i svenskan. Någon annan klassifikation skulle i detta fall varit absurd. Därför kan man i tabellerna 60a och 60b, där variabeln N är med, indirekt se vilka strukturer som är korrekta med hänsyn till genus. De rätta varianterna återfinns i de rutor där determinerare och suffix båda uppvisar samma genus som substantivet, dvs. kongruerar med substantivets genus. Kategorin SUF:neutr saknar data i 60a. Detta beror på att utrala substantiv inte försetts med neutral slutartikel av inlärarna. Vid neutrala substantiv (60b) är suffixet uttralt endast i de fall då determineraren också tilldelats detta genus.

TABELL 60a Sambandet mellan DET och SUF vid uttralt N

DET	N = utrum	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen [228] 95,4 %	denna bilet [0] 0 %
(2) neutrum	detta bilen [11] 4,6 %	detta bilet [0] 0 %

TABELL 60b Sambandet mellan DET och SUF vid neutralt N

DET	N = neutrum	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna husen [4] 100 %	denna huset [13] 17,6 %
(2) neutrum	detta husen [0] 0 %	detta huset [61] 82,4 %

För att studera förhållandena mellan dessa tre variabler i FINGYM har statistisk loglineär modellering använts (se närmare t.ex. Rahkonen 1995a, Rahkonen och Juurakko 1998, Rietveld och van Hout 1993). Denna teknik tillåter analys av interaktion mellan tre eller fler variabler samtidigt, i motsats till det tidigare använda χ^2 -testet, som opererar på två-dimensionella data. Den loglineära metoden innebär statistisk-modelltänkande. Modellerna är hypoteser om dependenser i data, förenklade representationer av samband mellan undersökta variabler. Man studerar hur bra en given modell motsvarar de verkliga förhållandena i numeriska data. Om motsvarigheten är fullständig, blir p -värdet 1 och de observerade frekvenserna är identiska med de förväntade. Ju lägre p -värdet är, desto sämre är överensstämmelsen mellan modell och verklighet. I modelleringen kan antingen ett konfirmativt eller explorativt tillvägagångssätt brukas. I det förra fallet har forskaren en eller flera hypoteser om hur saken förhåller sig. I det senare fallet däremot testas alla de existerande modellerna. En modell är statistiskt tillräcklig när värdet för p överstiger 0,05. Om flera tillräckliga modeller förekommer, väljs den som innehar det lägsta

antalet termer, dvs. den modell som är enklast. Om det existerar två tillräckliga, lika enkla modeller, väljs den som lättare kan tolkas (Rietveld och van Hout 1993:301 f.). Den loglineära analysen är orsaksneutral och lämpar sig därför bättre i det aktuella fallet än s.k. logit-modeller, där man alltid måste välja en beroende variabel som också definieras som sådan i själva programmet (Rahkonen 1995a:25). Den enda av de tre faktorerna som i detta fall entydigt är en oberoende variabel är substantivets genus i svenskan (N), varför man inte kan tillämpa en analysteknik där kausaliteten är med från början. Fördelningen utrum/ncutrum vid N i L2 kan självfallet inte påverkas av inlärarespråkliga determinerare eller suffix, men den kan påverka dessa. Den kausala relationen mellan DET och SUF är däremot inte entydig (jfr nedan). I loglineär modellering kan man nöja sig med att endast tala om ett statistiskt samband mellan de studerade fenomenen, men med hjälp av procentuella fördelningar kan man också analysera eventuella kausalitetsrelationer.

När man får en loglineär modell, där interaktion eller association förekommer mellan ett antal variabler, innebär det endast att dessa är relaterade med varandra. Det är möjligt att erhålla en modell där det föreligger ett statistiskt samband mellan variablerna DET och SUF i tre lingvistiskt helt olika situationer, nämligen när de uppvisar fullständig målspråksenlig kongruens (tabell 61a) eller totalt inlärarespråklig kongruens (tabell 61b), men också när de uppvisar fullständig inkongruens (tabell 61c). Siffrorna före exemplet syftar på cellen i fyrfältstabellen: 1-2 betyder rad 1, kolumn 2. I alla dessa tre fall blir nämligen fyrfältstabellerna signifikanta. Att ett interaktionspar DET*SUF förekommer i modellen visar endast att det föreligger association dem emellan; dependensens art framkommer i den procentuella fördelningen. När kongruens råder framgår det inte av fyrfältstabellen DET*SUF om det är fråga om målspråksenlig kongruens eller ej, eftersom variabeln N saknas. På grund härav är tabellerna 61a och 61b identiska, trots att de ursprungliga data som dessa baserar sig på är olika.

TABELL 61a Sambandet mellan DET och SUF när målspråksenlig kongruens råder, fiktiva data

			SUF	
			(1) utrum	(2) neutrum
1-1: denna bilen	(70)	1-1: denna husen	(0)	
1-2: denna bilet	(0)	1-2: denna huset	(0)	
2-1: detta bilen	(0)	2-1: detta husen	(0)	
2-2: detta bilet	(0)	2-2: detta huset	(30)	
DET				
(1) utrum			(70)	(0)
(2) neutrum			(0)	(30)

TABELL 61b Sambandet mellan DET och SUF när inlärarespråklig kongruens råder, fiktiva data

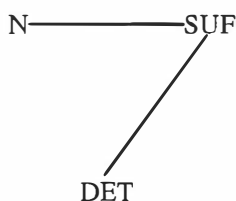
			SUF	
			(1) utrum	(2) neutrum
1-1: denna bilen	(0)	1-1: denna husen	(70)	
1-2: denna bilet	(0)	1-2: denna huset	(0)	
2-1: detta bilen	(0)	2-1: detta husen	(0)	
2-2: detta bilet	(30)	2-2: detta huset	(0)	
DET				
(1) utrum			(70)	(0)
(2) neutrum			(0)	(30)

TABELL 61c Sambandet mellan DET och SUF när inlärarespråklig inkongruens råder, fiktiva data

			SUF	
			(1) utrum	(2) neutrum
1-1: denna bilen	(0)	1-1: denna husen	(0)	
1-2: denna bilet	(35)	1-2: denna huset	(15)	
2-1: detta bilen	(35)	2-1: detta husen	(15)	
2-2: detta bilet	(0)	2-2: detta huset	(0)	
DET				
(1) utrum			(0)	(50)
(2) neutrum			(50)	(0)

I FINGYM förekommer sammanlagt 317 nominalfraser som innehåller både en genusböjd determinerare och suffixartikel. I 91,2 % av fallen iakttar genusmarkörerna målspråkssnig kongruens, dvs. uppvisar samma genus som substantivet i svenskan. Korrekthetsgraden vid de utrala substantiven är mycket högre, 95,4 %, än vid de neutrala, där den uppgår till endast 78,2 %. Det är naturligt att tänka sig att substantivets genus (N) här är orsaken bakom denna skillnad. Genus och genuskongruens lärs ut i anknytning till substantivet och det vore mycket egendomligt om detta inte hade någon effekt på inläringen och elevernas språkbruk. För detta talar också det faktum att kongruensen är starkare mellan SUF och N än mellan DET och SUF när de tre faktorerna jämförs på parnivå (jfr nedan) samt att värdena även här är högst vid utrala substantiv.

Av tabellerna 60a och 60b framgår att vissa kombinationer inte förekommer i korpusen. Eftersom alltför många nollor ifrågasätter tillförlitligheten av SPSS-subprogrammet LOGLINEAR, adderades 0,5 till varje siffra i datamatrixen före körningen, som gav två tillräckliga modeller som resultat: SUF*N, SUF*DET, DET*N ($G^2 = 0,083$, $df = 1$, $p = 0,773$) och SUF*N, SUF*DET ($G^2 = 0,741$, $df = 2$, $p = 0,690$). Den senare föredras, eftersom den är enklast, dvs. uppvisar minsta antal termer (se s.136). Den kan åskådliggöras med följande dependensstruktur, där linjerna anger att det föreligger ett statistiskt samband mellan de variabler de förbinder.

FIGUR 20 Dependensstruktur för sambandet mellan N, DET och SUF

Att termen DET*N saknas i den valda modellen innebär följande: tas subclasserna för SUF som utgångspunkt erhålles två fyrfältstabeller med N och DET, där fördelningen inte blir signifikant (tabellerna 62a och 62b). SUF har med andra ord inte någon statistisk effekt på förhållandet mellan N och DET. I dependensstrukturen (figur 20) symboliseras detta av att N och DET inte förbinds av en linje.

TABELL 62a Sambandet mellan DET och N när SUF är uttralt

DET	SUF = utrum	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen [228] 95,4 %	denna husen [4] 100 %
(2) neutrum	detta bilen [11] 4,6 %	detta husen [0] 0 %

$\chi^2 = 0,193$, $df = 1$, $p = 0,660$

TABELL 62b Sambandet mellan DET och N när SUF är neutralt

DET	SUF = neutrum	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilet [0]	denna huset [13] 17,6 %
(2) neutrum	detta bilet [0]	detta huset [61] 82,4 %

χ^2 kan ej beräknas

Att det föreligger association mellan N och SUF innebär att när man går från den ena subklassen till den andra i N förändras den kvantitativa relationen mellan SUF och N (tabell 63). Detsamma gäller för relationen mellan DET och SUF i tabell 64.

TABELL 63 Sambandet mellan SUF och N

SUF	N	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen detta bilen [239] 100 %	denna husen detta husen [4] 5,1 %
(2) neutrum	denna bilet detta bilet [0] 0 %	denna huset detta huset [74] 94,9 %

TABELL 64 Sambandet mellan DET och SUF

DET	SUF	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen denna husen [232] 95,5 %	denna bilet denna huset [13] 17,6 %
(2) neutrum	detta bilen detta husen [11] 4,5 %	detta bilet detta huset [61] 82,4 %

Hur kan sambandet mellan de olika variablerna, dvs. modellen SUF*N, SUF*DET, tolkas på en mindre teknisk nivå? En central svårighet vid innehållslig tolkning är att endast N entydigt kan definieras som oberoende variabel, såsom redan konstaterats. Däremot är det omöjligt att entydigt bestämma statusen av DET och SUF som beroende respektive oberoende variabel. Av denna anledning måste man primärt nöja sig med att tala om samband i detta fall och vara medveten om att rent kausala påståenden kan vara riskabla. Det finns evidens för att när- eller frånvaron av DET inte har någon betydelse för förhållandet

mellan N och SUF, som åtminstone delvis tycks läras in som en helfras (jfr nedan). Därför har SUF valts som oberoende variabel i tabell 64.

Till följd av att det inte förekommer någon interaktion mellan de tre variablerna (dvs. termen SUF*DET*N ingår inte i modellen) kan deras parvisa dependenser beskrivas med hjälp av de procentuella frekvenserna i tabellerna SUF*N och SUF*DET. Detta har gjorts i tabellerna 63 och 64, som baserar sig på data där 0,5 inte lagts till. Det framgår att kongruensen mellan SUF och N är fullständig i samband med utrala substantiv (100 %) och något sämre vid de neutrala substantiven, som också uppvisar ett högt värde, 94,9 % (tabell 63). Endast i 4 fall av 317 står suffixartikeln i strid mot substantivets genus. Den har markerats felaktigt enbart när detta också är fallet med determineraren, dvs. inlärnarna behandlar det neutrala substantivet konsekvent som uttralt (*den innersta hjärtan*).

Betraktas sambandet mellan SUF och DET när den utrala kongruensen även här upp till en hög nivå (95,5 %), medan den neutrala uppvisar klart lägre värde (82,4 %) (tabell 64). Antalet inkongruenta belägg är 24 av 317. De procentuella andelarna i kongruensrutorna (utrum-utrum; neutrum-neutrum) är dock markant mindre i tabell 64 än i 63, vilket tyder på att kongruensen iaktas bättre mellan N och SUF än mellan DET och SUF. I tabell 64 har DET valts som den beroende variabeln. Detta kunde i viss mån motiveras med att suffixartikeln är intimt associerad med N, som endast kan vara en oberoende variabel. Behandlas DET som den oberoende variabeln, blir förändringarna i tabellen minimala, ca 1 %. Kongruensens styrka i de två tabellerna kan mätas exakt med hjälp av regressionskoefficienterna som LOGLINEAR-körningen ger. Det är värt att påpeka att denna metod inte är känslig för valet av beroende och oberoende variabel. Koefficientvärdena blev följande, sedan 0,5 adderats till varje dataenhet: SUF*N = 2,047 och SUF*DET = 1,114. Skillnaden mellan dem är signifikant; $Z = 3,16$, vilket klart överstiger tröskelvärdet 1,96 (se närmare Rahkonen 1995a:31-32). Att kongruensen mellan N och SUF är starkare än den mellan DET och SUF kan delvis bero på att förhållandet mellan suffixartikeln och substantivet är morfologiskt, medan relationen mellan determineraren och suffixartikeln är syntaktisk. Determinerare är fria morfem, inte bundna, och de förekommer inte i böjningsparadigmen. Suffixartikeln och substantivet utgör en helhet som lärs in som sådan. Enligt Bybee (1985:7) är det möjligt att lära in, lagra och söka stora bitar utan att segmentera dem i olika morfem. Hon menar att holistisk processning (rote processing) förekommer vid sidan om analytisk processning (analytic processing) och att strukturens frekvens spelar en viktig roll för vilken typ av representation den har. Eftersom substantiv med suffixartikel är mycket frekventa, bl.a. i textböcker (se s. 85), är det troligt att de lagras in och behandlas som enheter.

Om en term (t ex DET*N) inte finns med i den erhållna modellen, kan de två variablerna i princip vara relaterade med varandra eller ej, när hänsyn inte tas till den tredje. Det är dock värt att påpeka att relationen mellan DET och N är indirekt och beror på att båda är relaterade till SUF. Jämförs enbart DET och N visar det sig att fördelningen är signifikant ($p = 0,000007^1$). Dependensens art framgår av de procentuella andelarna i tabell 65. Även här visar sig den utrala kongruensen vara klart starkare (95,4 %) än den neutrala (78,2 %). Det finns

ingen anledning att utelämna SUF ur den statistiska analysen, och distributionen här kan därför inte tillmätas samma vikt som fördelningarna i tabellerna 63 och 64, som går tillbaka på en analys där alla de tre faktorerna DET, N och SUF beaktas.

TABELL 65 Sambandet mellan N och DET

DET	N	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen	denna huset
	denna bilet [228] 95,4 %	denna husen [17] 21,8 %
(2) neutrum	detta bilen	detta huset
	detta bilet [11] 4,6 %	detta husen [61] 78,2 %

Vad som ovan sagts om kongruensen i tabellerna 63 och 65 gäller också den normativa analysen, eftersom korrektheten är lika med kongruens när en av de två variablerna utgörs av N. Så är inte fallet när DET och SUF jämförs (jfr tabell 64). I en normneutral analys kan dessa kongruera utan att ha den mål-språksenliga genusmarkören. När DET, SUF och N delas upp i subklasserna 'rätt' och 'fel' ger LOGLINEAR N*SUF, SUF*DET, N*DET som den enklaste tillräckliga modellen ($G^2 = 0,083$, $df = 1$, $p = 0,773$). Den normativa relationen mellan SUF och DET framgår av tabell 66. I de fyra fall där suffixet tilldelats fel genus har även determineraren markerats felaktigt. Suffixet uppvisar oftare rätt genus (313/317, 98,7 %) än determineraren (289/317, 91,8 %).

TABELL 66 Sambandet mellan SUF och DET, normativ analys

DET	SUF	
	(1) rätt	(2) fel
(1) rätt	denna bilen	denna bilet
	detta huset [289] 92,3 %	detta husen [0] 0,0 %
(2) fel	detta bilen	detta bilet
	detta huset [24] 7,7 %	denna husen [4] 100,0 %

Är det lättare att markera genusböjliga determinerare rätt om den nästan 100-procentigt korrekt markerade suffixartikeln är med än när den saknas? Vid utrala substantiv är den sistnämnda aldrig fel i samband med en determinerare (t. ex. *den bilen*, *den här bilen*, *min bilen*) (tabell 67a). Om det utrala substantivet är försett med suffixartikel, tilldelas determineraren något oftare rätt genus (95,4 %) än när substantivet saknar suffixartikel (94,9 %) (tabell 67a nedan); skillnaden är dock obetydlig. Då det neutrala substantivet är utrustat med suffixartikel av rätt genus, lyckas inlärarna något, men inte signifikant, bättre med genusmarkeringen hos determinerare (82,4 %) än om substantivet står utan suffixartikel (79,7 %) (tabell 67b). Dessa värden är klart lägre än vad fallet är för utrala substantiv. Om resultaten för utrala och neutrala substantiv sammanslås (tabell 68), visar det sig att genusvalet behärskas till 91,2 % vid

determinerare, då dessa efterföljs av substantiv med suffixartikel. Om substantivet saknar suffixartikel uppgår korrekthetsgraden till 90,4 %. Denna skillnad är inte signifikant.

TABELL 67a Sambandet mellan DET och SUF vid uttralt N, normativ analys

DET	N = utrum		
	SUF (1) ja&rätt	(2) ja&fel	(2) nej
(1) rätt	denna bilen [228] 95,4 %	denna bilet [0] 0 %	denna bil [802] 94,9 %
(2) fel	detta bilen [11] 4,6 %	detta bilet [0] 0 %	detta bil [43] 5,1 %

TABELL 67b Sambandet mellan DET och SUF vid neutralt N, normativ analys

DET	N = neutrum		
	SUF (1) ja&rätt	(2) ja&fel	(2) nej
(1) rätt	detta huset [61] 82,4 %	detta husen [0] 0 %	detta hus [282] 79,7 %
(2) fel	denna huset [13] 17,6 %	denna husen [4] 100 %	denna hus [72] 20,3 %

TABELL 68 Sambandet mellan DET och SUF, normativ analys

DET	SUF	
	(1) ja	(2) nej
(1) rätt	denna bilen/bilet detta huset/husen [289] 91,2 %	denna bil detta hus [1084] 90,4 %
(2) fel	detta bilen/bilet detta huset/husen [24] 8,8 %	detta bil denna hus [115] 9,6 %

Närvaron av suffixartikeln tycks inte underlätta genusvalet vid determinerare. Detta kan kanske delvis förklaras med att inläraren i skrivprocessen har en vänster-höger-orientering, där vänsterkontexten hela tiden kan kontrolleras på en mycket konkret nivå, medan högerkontexten på sin höjd existerar på det mentala planet. Å andra sidan kan man fråga sig om determineraren produceras utan tanke på substantivet. Detta är knappast fallet med infödda talare. Främmandespråksinlärare kan däremot tänkas handla på detta sätt, speciellt de finska, eftersom de i sitt modersmål inte behöver ta hänsyn till substantivets genus när de producerar determineraren. I finskan binder det gjorda valet inte på samma sätt som i svenskan. En sats som börjar: *Silloin näin sen ... (Då såg jag den/det...)* kan ha vilket som helst semantiskt lämpligt singular N som fortsättning. I svenskan måste man veta om N är uttralt eller neutralt. Inte ens det förhållandet att en finsk inlärare av svenska redan valt substantivet behöver nödvändigtvis betyda att han känner till dess genus när han avgör determinerarens form. Förekomsten av felaktiga fraser som *min sommarlov*, *vårt världen* kan också bero på att substantivet med suffixartikel lärts in som en helhet. Eftersom helfrasen inte analyserats i sina beståndsdelar, kan eleven inte dra nytta av den korrekta slutartikeln i genusval vid determinerare.

2.3.8 Sambandet mellan determinerare, adjektiv och substantiv

I det följande betraktas genuskongruensen mellan substantivet (N), det adjektiviska attributet (ADJ) och determineraren (DET). Den sistnämnda klassen innefattar här till skillnad från analysen på s. 134, obestämd artikel (*en,ett*), bestämd fristående artikel (*den, det*) och samtliga genusböjliga pronomina attribut (*min, den här, någon* etc); detta pga. att nominalfraser som *min / den röd bil* förekommer i inläraarsvenskan jämte de målspråksenliga strukturerna (*en röd bilen*). De fall som uppvisar två adjektiviska attribut (*en liten vacker tavla*) samt de belägg där ADJ föregås av två genusböjliga element, som i *en sådan fin bil*, har uteslutits. Detsamma gäller de få förekomster där ADJ efterföljs av ett genusböjligt element, dvs. suffixartikeln (*fin bilen*). I tabell 69 återfinns de olika kombinationerna uppräknade.

TABELL 69 Kombinationerna för N, DET och ADJ

	f	n	det	adj
(1) En/min/den stor bil	300	utr	utr	utr
(2) En/min/den stort bil	8	utr	utr	ntr
(3) Ett/mitt/det stor bil	1	utr	ntr	utr
(4) Ett/mitt/det stort bil	12	utr	ntr	ntr
(5) En/min/den stor hus	12	ntr	utr	utr
(6) En/min/den stort hus	3	ntr	utr	ntr
(7) Ett/mitt/det stor hus	4	ntr	ntr	utr
(8) Ett/mitt/det stort hus	98	ntr	ntr	ntr

En normfri analys visar att ADJ i 96,3 % (398/438) av fallen kongruerar med den genusböjliga vänsterkontexten. I 16 fall (3,7 %) uppvisar ADJ annat genus än det föregående leDET. Kongruensvärdet är något högre för de utrala substantivens del, 97,2 %, jämfört med 94 % för de neutrala. Däremot kongruerar ADJ med substantivets inherent genus mera sällan, i 91,8 % (402/438) av fallen. I tabell 70a och 70b, där N är med, kan man indirekt se de normenliga strukturerna, nämligen de fall där DET, ADJ och N alla uppvisar samma genus.

TABELL 70a Sambandet mellan DET och ADJ vid uttralt N

ADJ	N = utrum	
	DET (1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin bil [300] 97,4 %	ett fin bil [1] 7,7 %
(2) neutrum	en fint bil [8] 2,6 %	ett fint bil [12] 92,3 %

TABELL 70b Sambandet mellan DET och ADJ vid neutralt N

ADJ	N = neutrum	
	DET (1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin hus [12] 80,0 %	ett fin hus [4] 3,9 %
(2) neutrum	en fint hus [3] 20,0 %	ett fint hus [98] 96,1 %

För att studera förhållandena mellan substantiv, adjektiv och determinerare i FINGYM har den loglineära analysen använts (se s. 135). Såsom redan nämnts (s.

136), är den orsaksneutral. Av de tre faktorerna är det endast substantivets genus i svenskan (N) som entydigt är en oberoende variabel, medan man för de två övrigas del måste nöja sig med att tala om samband. Programmet loglinear ger som resultat följande modell: $N*DET, N*ADJ, DET*ADJ$ ($G^2 = 0,653, df = 1, p = 0,419$). Eftersom interaktionseffekten, dvs. $DET*ADJ*N$, saknas, kan man studera relationerna med hjälp av de procentuella värdena i fyrfältstabellerna 71-72.

TABELL 71 Sambandet mellan determinerare (DET) och substantiv (N)

DET	N	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin bil en fint bil [308] 96,0 %	en fint hus en fin hus [15] 12,8 %
(2) neutrum	ett fin bil ett fint bil [13] 4,0 %	ett fint hus ett fin hus [102] 87,2 %

TABELL 72 Sambandet mellan adjektiviskt attribut (ADJ) och substantiv (N)

ADJ	N	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin bil ett fin bil [301] 93,8 %	en fin hus ett fin hus [16] 13,7 %
(2) neutrum	en fint bil ett fint bil [20] 6,2 %	en fint hus ett fint hus [101] 86,3 %

Av tabellerna 71 och 72 framgår att determinerare kongruerar med substantivets målspråkliga genus i något högre grad än vad adjektivet gör. Skillnaden är dock inte stor: vid utrala substantiv 2,2 procentenheter och vid neutrala blott 0,9. Kongruensen mellan determineraren och adjektivet är över 90-procentig, såväl vad utrala som neutrala genusmarkörer beträffar (tabellerna 73a och 73b nedan). Regressionskoefficienterna för termerna $DET*N, ADJ*N$ och $ADJ*DET$ skiljer sig inte signifikant från varandra.

TABELL 73a Sambandet mellan ADJ och DET

ADJ	DET	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin bil en fin hus [312] 96,6 %	ett fin bil ett fin hus [5] 4,3 %
(2) neutrum	en fint bil en fint hus [11] 3,4 %	ett fint bil ett fint hus [110] 95,7 %

TABELL 73b Sambandet mellan DET och ADJ

DET	ADJ	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin bil en fin hus [312] 98,4 %	en fint bil en fint hus [11] 9,1 %
(2) neutrum	ett fin bil ett fin hus [5] 1,6 %	ett fint bil ett fint hus [110] 90,9 %

Ett genusböjligt element som vänsterkontext underlättar uppgiften att rätt genusmarkera adjektivattributet (tabellerna 74a-74b). Korrekta former av adjektiv har alltid högre procentuell frekvens i de fall där en determinerare förekommer och är korrekt (ja/rätt) än när ingen determinerare föregår (nej) (97,4 % vs 86,8 % vid utrala substantiv och 96,1 % vs 61,2 % vid den neutrala varianten). Båda skillnaderna är signifikanta, $p = 0,00001^{72}$ och $p = 0,00000^{73}$. Adjektivet rättar sig med få undantag efter determineraren, oberoende av huruvida denna uppvisar rätt genus eller ej.

TABELL 74a Sambandet mellan DET och ADJ vid uttralt N, normativ analys

		N = utrum		
		DET		
ADJ		(1) ja/rätt	(2) ja/fel	(3) nej
(1) rätt	en fin bil	ett fin bil	fin bil	
	[300]	[1]	[132]	
	97,4 %	7,7 %	86,8 %	
(2) fel	en fint bil	ett fint bil	fint bil	
	[8]	[12]	[20]	
	2,6 %	92,3 %	13,2 %	

TABELL 74b Sambandet mellan DET och ADJ vid neutralt N, normativ analys

		N = neutrum		
		DET		
ADJ		(1) ja/rätt	(2) ja/fel	(3) nej
(1) rätt	ett fint hus	en fint hus	fint hus	
	[98]	[3]	[30]	
	96,1 %	20,0 %	61,2 %	
(2) fel	ett fin hus	en fin hus	fin hus	
	[4]	[12]	[19]	
	3,9 %	80,0 %	38,8 %	

När determineraren tilldelats fel genus kongruerar adjektivet med den i 92,3 % av fallen, om substantivet är uttralt i L2 (exempelvis *ett stort roll, det mest viktigt plats*) och i 80 % av fallen när det är neutralt (*en svår problem, en liten barn*). Det föreligger dock relativt få data i dessa fall. Kongruensvärdena för de utrala substantiven är överlag högre än för de neutrala. Skillnaden mellan de två genusen är signifikant när vänsterkontexten uteblir ($p = 0,00008^{74}$) och procentuellt så stor som 25,6 procentenheter (86,8 vs 61,2 %).

I några fall tycks inlärares val av genusmarkör vid determineraren ha en större inverkan på adjektivets genus än det kontrollerande substantivets egentliga, målspråkliga genus har. Så kan naturligtvis inte vara fallet när en infödd talare producerar en nominalfras. Detta gäller dock endast i urvalet, eftersom skillnaderna koefficientvärdena emellan inte blir signifikanta. Eleverna har lärt sig att vissa formella markörer (här determineraren och attributet) hör ihop och att dessa kongruerar i genus, såsom de höga kongruensvärdena hos DET och SUF också visar (avsnitt 2.3.7). En möjlig förklaring till detta är inlärares vänster-höger-orientering i skrivprocessen. Vänsterkontexten kan hela tiden kontrolleras, medan högerkontexten, som tidigare konstaterats, på sin höjd existerar på en mental nivå. Då dessutom högerkontexten, substantivet självt, inte uppvisar någon formell genusmarkör markeras såväl DET som ADJ uttralt resp. neutralt, oavsett substantivets genus (*ett stort roll, en svår problem*). De finska inläraarna rättar sig således i hög grad efter konkreta formella markörer, som de kan percipiera auditivt och visuellt.

2.3.9 Nominalfrasens interna genuskongruens

I FINGYM förekommer sammanlagt 5734 nominalfraser med genusmarkering, av vilka 14,7 % (845) uppvisar två genusmarkörer (GM) och endast 0,6 % (35) tre sådana, i enlighet med vad sagts på s. 72. De oböjliga adjektiven som *kul, fel, bra*, adjektiv och particip som har en gemensam form för både utrum och neutrum (*svart, spännande*) samt substantiv som har samma form, med eller utan suffixartikel (*början*), faller naturligtvis utanför genusanalysen. Eftersom inläraresvenskan uppvisar variation i bruket av genusmarkörer inom ett NP, skall jag här studera hur stor del av de i FINGYM förekommande nominalfraserna som iakttar genuskongruens. I avsnitten 2.3.7 och 2.3.8, där sambandet mellan vissa markörer undersöks, baserar sig analysen på antalet genusmarkörer. Här är basenheten ett NP (se nedan).

De nominalfraser som har ett uttralt substantiv som kongruenskontrollör markeras korrekt till 96,9 % (se tabell 75). Nominalfraser med neutralt substantiv visar sig vara svårare, då korrekthetsgraden här är avsevärt lägre, 86,3 %. Dessa siffror avviker något från dem som angivits på sidan 88, eftersom här räknas antalet korrekta nominalfraser med hänsyn till genus och inte antalet korrekta genusmarkeringar, såsom på sidan 88. En korrekt nominalfras kan innehålla flera målspråksenliga genusmarkörer, som exempelvis *en annan gul bil*, där det förekommer tre korrekta utrala genusmarkörer. Ett NP som uppvisar såväl korrekta som inkorrekta genusmarkörer, t.ex. *en riktigt pojkvän*, klassificeras här som felaktigt.

I följande jämförelse kommer de nominalfraser som innehåller två genusmarkörer (t.ex. *en gul bil*) och de i vilka ingår tre sådana (t.ex. *någon annan gul bil*) att betraktas som en grupp, eftersom de senare fallen i FINGYM är mycket sällsynta, sammanlagt endast 35 stycken (tabell 75). Andelen korrekt genusmarkerade nominalfraser är signifikant större då ett NP innehåller en enda genusmarkerad form (t.ex. *en bil*), 94,7 %, än då NP har minst två genusmarkörer, 90,8 % ($p = 0,00001^{58}$). Skillnaden är dock procentuellt ganska liten. Om de utrala fallen betraktas för sig är skillnaden mellan NP med endast en genusmarkerad form och NP med minst två sådana också signifikant ($p = 0,00000^{59}$). 97,4 % av de förra markeras korrekt jämfört med 94,0 % i det senare fallet. I genus neutrum uppnår de NP som innehåller minst två genusmarkörer ett korrekthetsvärde på 81,9 %, medan de NP som uppvisar en enda genusmarkerad form behålls till 87,1 %, en skillnad som också är signifikant ($p = 0,04^{60}$). Det ökande antalet genusmarkörer tycks något försvåra uppgiften att korrekt genusmarkera nominalfrasen, såväl i utrum som i neutrum, om NP som innehåller två eller fler GM betraktas som en grupp.

TABELL 75 Andelen korrekt genusmarkerade NP i FINGYM

P/Ipron sg	utrum			neutr um			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
1 GM	3479	3571	97,4	1117	1283	87,1	4596	4854	94,7
minst 2 GM	609	648	94,0	190	232	81,9	799	880	90,8
TOT	4088	4219	96,9	1307	1515	86,3	5395	5734	94,1

I inlärarsvenskan kan man skilja mellan två olika typer av intern genuskongruens hos explicita genusmarkörer: 1) målspråksenlig intern genuskongruens, t.ex. *en röd bil, den röda bilen, någon annan bil, röd bilen* (förkortas som RK i tabellerna 76-82) och 2) inlärarspråklig intern genuskongruens, t.ex. *ett rött bil, det röda bilet, något annat bil, rött bilet* (förkortas som FK). I materialet förekommer också fall med genusinkongruens, då en och samma nominalfras uppvisar både utrala och neutrala genusmarkörer (exempelvis *ett rädsan, en skönt människa, en annat brev*, förkortning IK i tabellerna 76-82).

TABELL 76 Kongruens mellan genusmarkörer: NP med rätt kongruens (RK), inlärarspråklig kongruens (FK) och inkongruens (IK)

	utralt N i L2						neutralt N i L2						totalt					
	RK		FK		IK		RK		FK		IK		RK		FK		IK	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
2 GM	584	94,0	13	2,1	24	3,9	183	81,7	18	8,0	23	10,3	767	90,8	31	3,7	47	5,5
3 GM	25	92,6	1	3,7	1	3,7	7	87,5	0	0,0	1	12,5	32	91,4	1	2,9	2	5,7
TOT	609	94,0	14	2,2	25	3,8	190	81,9	18	7,8	24	10,3	799	90,8	32	3,7	49	5,6

Av tabell 76 framgår att rätt kongruens är det vanligaste i FINGYM. Andelen nominalfraser som uppvisar målspråksenlig genuskongruens är så stor som 90,8 %. I 32 (3,7 %) fall är alla markeringar i ett NP av samma genus, dock inte av det genus som substantivet har i svenskan. I materialet förekommer 49 (5,6 %) nominalfraser i vilka både utrala och neutrala genusmarkörer har använts i ett och samma NP. Av dessa är över hälften, 32 (65,3 %), belagda i uppsatser skrivna av gymnastier i årskurs 1 (GYM90). I abiturientmaterialen återfinns 6 (12,2 %, ABI86) respektive 11 (22,4 %, ABI80) sådana nominalfraser. I Anderssons material (1992:125) hade de yngre barnen sammanlagt 86 nominalfraser med två genusmarkeringar, varav 11 (12,8 %) var inkonsekventa med hänsyn till genus. Hos de äldre barnen förekom 265 NP med två eller tre genusmarkörer, och i 6,4 % av fallen rörde det sig om genusinkongruens (Andersson 1992:150). Gruppen L2-vuxna uppvisar en inlärare som har 19 nominalfraser med blandat genus av de totalt 20 felaktiga fallen som förekom hos L2-vuxna. För hela gruppen utgör andelen NP med såväl utralt som neutralt genus 17,9 % (20/112) (Andersson 1992: 170-171). Marcus, som lärde sig svenska som L1, använde också en struktur som *den trucket* (2 ggr), där både utrala och neutrala markörer förekommer i ett och samma NP (Andersson 1992:185). Genuskongruens inom nominalfrasen tycks inte vålla någon större svårighet för de finska främmandespråksinlärarna, eftersom inkongruensbeläggen utgör endast 5,6 % av fallen, vilket är något lägre än hos någon av L2-grupperna i Anderssons undersökning. Å andra sidan uppgår andelen NP med både utrala och neutrala markörer vid ett neutralt substantiv i L2 till 10,3 % (tabell 76), vilket innebär att vart tionde NP uppvisar inkongruens.

I det följande har nominalfraserna indelats i olika typer på basis av genusmarkörerna. De genusböjda elementen utgör indelningskriterierna; nominalfraserna kan optionellt ha även andra icke-genusböjliga led, exempelvis adverbial eller attributets *-a*-former, men dessa har inte beaktats och är inte

heller uppräknade i typbeskrivningen. Föreligger det skillnader beträffande korrekthet mellan dessa nominalfrastyper på grund av förekommande antal genusmarkörer eller de markerade ledens art?

Typ 1 består av nominalfraser som innehåller en genusmarkerad determinerare av något slag, genusböjd form av det adjektiviska attributet samt substantiv utan genusmarkör (*en gul bil, någon gul bil, den gul bil*). 90,9 % av dessa fall är korrekta. Andelen NP med felaktig genuskongruens (*en svår problem*) är något större, 5,5 %, än vad fallet är i fråga om inkongruens (*ett bekväm arbete*), 3,6 % (tabell 77).

TABELL 77 Typ 1: Genusböjd determinerare, genusböjt attribut och ändelselöst substantiv

typ 1	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
GBPR+ADJ+N	42	85,7	3	6,1	4	8,2	49
OFRA+ADJ+N	352	91,7	20	5,2	12	3,1	384
BFRA+ADJ+N	4	80,0	1	20,0	0	0,0	5
totalt	398	90,9	24	5,5	16	3,6	438

I typ 2 innehåller nominalfrasen en genusböjd determinerare samtidigt som substantivet är försett med suffixartikel (*denna bilen, den gula bilen, en bilen*). Korrekthetsvärdet för denna grupp uppgår till 91,1 % (tabell 78). Andelen NP med felaktig genuskongruens (*den ena träden*) utgör endast 1,2 %, medan andelen NP som uppvisar såväl utrala som neutrala genusmarkörer (*den passande sättet*) uppgår till 7,7 %.

TABELL 78 Typ 2: Genusböjd determinerare och substantiv med suffixartikel

typ 2	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
OFRA+N+BSLA	11	91,7	0	0,0	1	8,3	12
BFRA+N+BSLA	156	91,8	4	2,4	10	5,9	170
GBPR+N+BSLA	131	90,3	0	0,0	14	9,7	145
totalt	298	91,1	4	1,2	25	7,7	327

I korpusen förekommer endast 10 nominalfraser som innehåller genusböjd determinerare, adjektiviskt attribut med genusmarkör och substantiv med suffixartikel (typ 3: *en gul bilen, den gul bilen, någon gul bilen*). Samtliga är korrekta med hänsyn till genus (tabell 79).

TABELL 79 Typ 3: Genusböjd determinerare, genusböjt adjektiviskt attribut, substantiv med suffixartikel

typ 3	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
OFRA+ADJ+N+BSLA	5	100,0	0	0,0	0	0,0	5
BFRA+ADJ+N+BSLA	2	100,0	0	0,0	0	0,0	2
GBPR+ADJ+N+BSLA	3	100,0	0	0,0	0	0,0	3
totalt	10	100,0	0	0,0	0	0,0	10

Av de sex typerna uppvisar nominalfraser innehållande genusböjt adjektiviskt attribut och substantiv med suffixartikel den lägsta andelen rätt, 75 % (tabell 80, typ 4: *gul bilen*). Resterande 25 % utgörs av inkongruensfall (*dåligt tiden*). I fråga om denna typ rör det sig dock om endast 20 stycken nominalfraser.

TABELL 80 Typ 4: Genusböjt adjektiviskt attribut och substantiv med suffixartikel

typ 4	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
ADJ+N+BSLA	15	75,0	0	0,0	5	25,0	20

21 (87,5 %) av de sammanlagt 24 NP som innehåller två genusböjda adjektiviska attribut är korrekta med avseende på genus (tabell 81, typ 5: (*en stor gul bil, någon stor gul bil*). I två fall är förekommande genusmarkörer av samma genus, dock inte av det genus som substantivet uppvisar i målspråket (*ditt långt och dumt skoldag, underbart riktigt pojkevän*) och i ett fall råder inkongruens (*en stort och gammalt hus*). De båda adjektivattributen har tilldelats rätt genus men determineraren felaktigt sådant.

TABELL 81 Typ 5: NP med två genusböjda adjektiviska attribut

typ 5	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
ADJ+ADJ+BSLA	1	100,0	0	0,0	0	0,0	1
OFRA+ADJ+ADJ+N	14	93,3	0	0,0	1	6,7	15
GBPR+ADJ+ADJ+N	0	0,0	1	100,0	0	0,0	1
ADJ+ADJ+N	6	85,7	1	14,3	0	0,0	7
totalt	21	87,5	2	8,3	1	4,2	24

NP med två genusböjda determinerare (*en sådan (gul) bil*) uppvisar den högsta andelen korrekta nominalfraser (93,1 %, tabell 82) med hänsyn till genus (typ 6). I 4,2 % av fallen tilldelas de kongruerande genusmarkörerna annat genus än det för substantivet korrekta (*en annan turistland*). NP med intern inkongruens utgör 2,8 % (*en annan trevligt dag*).

TABELL 82 NP med två genusböjda determinerare.

typ 6	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
BFRA+GBPR+N	1	100,0	0	0,0	0	0,0	1
GBPR+GBPR+ADJ+N	5	100,0	0	0,0	0	0,0	5
GBPR+GBPR+N	8	88,9	1	11,1	0	0,0	9
OFRA+GBPR+ADJ+N	2	66,7	0	0,0	1	33,3	3
OFRA+GBPR+GBPR+N	2	100,0	0	0,0	0	0,0	2
OFRA+GBPR+N	49	94,2	2	3,9	1	1,9	52
totalt	67	93,1	3	4,2	2	2,8	72

Sammanfattningsvis kan konstateras att skillnaderna mellan de olika typerna är relativt små. Eleverna tycks ha genuskongruensreglerna automatiserade i tämligen hög grad. De i ett NP förekommande markörerna uppvisar samma genus (felaktigt eller korrekt med hänsyn till substantivets genus) i över 94 % av fallen.

2.3.10 Adjektiviskt predikativ

Syftet i den föregående delen av arbetet har varit att undersöka bruket av genusmarkerade former i nominalfraser som har ett substantiv som kongruenskontrollör. Eftersom substantivet i svenskan med få undantag har ett och endast ett genus, är det uppenbart att ett uttralt substantiv kräver bruket av uttrala former och ett neutralt substantiv neutrala. Enbart de förekommande genusböjda formerna har betraktats ovan och detta endast med hänsyn till det kontrollerande substantivets morfologiska genus i målspåket. Den företagna analysen har varit speciesneutral, dock har numerus i vissa fall beaktats. Eftersom inläraarsvenskan uppvisar variation, har jag undersökt huruvida de genusmarkerade formerna inom en nominalfras är av samma genus. Det visar sig att genusmarkörerna i de flesta fall kongruerar, dvs. alla är antingen uttrala eller neutrala; undantag har dock också konstaterats.

Vad beträffar det adjektiviska predikativets kongruens förekommer fall då denna kan variera i målspåket. Källström (1993:189) nämner två huvudfall: (1) adjektivet kongruerar antingen med sin kontrollörs grammatiska eller semantiska egenskaper (exempel (21)) samt (2) adjektivet kan antingen kongruera eller vara inkongruent, dvs. uppvisa en neutral form (exempel (22)).

- (21) Hovrättsrådet är *elak/elakt*.
 (22) Nypressad olja är *dyr/dyrt*.

Inkongruenta neutrumpredikativ anses dock inte vara speciellt frekventa i löpande text och endast något under tjugo belägg med kopulan *är* påträffades av Malmgren (1990:95) i *NFO* (Nusvensk frekvensordbok) och *Press76* (Tidningsmaterial från 1976). Enligt Widmark (1992:19) har deras användningsområde utvidgats och t.ex. konstruktionen *sill är gott* är numera väl etablerad. Detsamma gäller lexikaliserade fall som *Jag har inte klart för mig*

förhållandena eller *Karaktäristiskt för huset är de höga taken*. Widmark (1992:19) menar dock att inkongruent predikativ inte kan användas med substantiv i bestämd form. Hon har testat godtagbarheten av några meningar som innehåller sådana och funnit att majoriteten av försökspersonerna inte accepterar dem (Widmark 1992:11-12). Testsatserna *Den sista punkten är viktigt eftersom annars...* / *Tysklands neutralisering är inte förenligt med ...* hör till de exempel på inkongruent neutrum med definit kontrollör som Källström (1993) ger i sin avhandling. Han för sin del anser att ett inkongruent neutrum-predikativ kan ha en definit kontrollör och att det är grammatiskt korrekt att säga *Taxin blev dyrt* eller *Rosorna är vackert* (Källström 1993:196). Satserna 23a och 23b är korrekta, medan 23c är omöjlig i svenskan:

- (23) a. Gröt är *gott*.
 b. Gröten är *god*.
 c. *Gröt är *god*.

Widmark (1992:25) anser att vi, vad svenskans predikativ beträffar, befinner oss mitt i en utveckling mot en helt förändrad grammatik. En del av dessa kongruensförändringar är ännu inte fullbordade, utan det är snarare fråga om tendenser. Förekomsten av inkongruenta neutrumpredikativ i svenskan visar att genuskongruensen inom nominalfrasen, som studerats tidigare, är mer mekanisk än predikativkongruensen. Inkongruenta neutrum-predikativ förekommer också i FINGYM.

- (24) Men ibland märker jag att klassiskt musik är *härligt* att lyssna på. (GYM90 063)
 (25) Nuförtiden är vandalism mycket *vanligt*. (ABI80 674)
 (26) Fotboll är mycket *populärt* med pojkar. (ABI86 106)
 (27) Slalom är så *vackert* att du kan skildra inte det med ordet. (GYM90 114)
 (28) Pengar är *viktigt* och därför vill jag studera. (GYM90 010)

I de undersökta läroböckerna påträffas fall som:

- (29) Samhället tycker att konst är *viktigt*. (Heja)
 (30) Fisk är *dyrt*. (Gymnasiesvenska)

Satserna (31) - (34) är autentiska exempel ur FINGYM. I dessa är det så gott som nödvändigt att ändra till antingen neutrumpredikativ eller bestämd form hos kontrollörerna.

- (31) Jag har en motorcykel och bensin är *dyr*. (GYM90 013)
 (32) Resan kostar inte mycket men bensin är kanske *dyr*. (GYM90 045)
 (33) Musik är *viktig* för mig. (GYM90 058)
 (34) Av koppling är hemsk *viktig* i nutiden konkurens samhället. (GYM90 011)

I (31) och (32) har samtliga bedömare ändrat kontrollörens form (*bensinen* är ..). I (33) har två av de tillfrågade inte gjort några korrigeringsförslag, medan en har ändrat på predikativet (*musik är viktigt*..). I (34) har två av bedömarna använt neutrumpredikativ och en har omstrukturerat satsen till *Det är hemskt viktigt med avkoppling....* I den följande analysdelen har uteslutits alla de fall där flera alternativ är möjliga.

Normalt iakttar det adjektiviska predikativet det kontrollerande substantivets genus och numerus. Inlärarsvenskan kan emellertid också uppvisa genuskongruens som strider mot målspråkets normer:

- (35) *Min första intryck* från Sverige är *god*. (GYM90 062)
- (36) *Lönet* är inte så bra men *det* är inte så *dåligt* heller. (GYM90 112)
- (37) Jag bor i *en egnahemshus* som är ganska *stor*. (GYM90 036)
- (38) *Ingen* är *obligatorisk*. (GYM90 051)

I beläggen (35-38) har kongruenskontrollören och predikativet samma genus, som dock är felaktigt enligt L2-normen. I inlärarspråket kan kongruenskontrollören dessutom ha fel genusmarkering, medan predikativet förses med målspråksenligt genus.

- (39) *Vädern* var *vackert*. (GYM90 056)
- (40) I mitt tält bor två svenska flickor och jag. *Det* är så *trevliga* att vi bara pratar på hela natten. (GYM90 031)
- (41) ... *hur livlig* är *den gatolivet*. (GYM90 107)
- (42) Och sedan vi sattade i *en park* som var mycket *vackert*. *Den* var så *ren* att ... (GYM90 106)

Betraktar man enbart predikativets form i exempel (39) är den korrekt; däremot råder inkongruens mellan kontrollören och predikativet. Detsamma gäller exempel (40). (41) och (42) är exempel på variation i inlärarspråket. I (41) uppvisar det kontrollerande substantivet två olika genusmarkörer. I (42) har det första predikativet försetts med en felaktig neutrumform, medan samtliga former i den efterföljande meningen är korrekta med hänsyn till genus.

Jag är närmast intresserad av det adjektiviska predikativets genuskongruens och börjar med fall där kontrollören är ett substantiv som står i samma sats som predikativet (se (43) och (44)).

- (43) *Ishallen* är *öppen* också på sommaren. (GYM90 108)
- (44) *Vädret* var *vackert*. (GYM90 047)
- (45) *Min budget* är inte så *stora*. (GYM90 017)
- (46) *Min resa* var *fint*... (GYM90 017)
- (47) *Båtresan* var *jätte trevligt*. (GYM90 031)
- (48) *Hunden* är lika *viktigt* i hemma. (ABI86 067)
- (49) Därför kan *en missolycka* vara *svårt* att erkänna. (ABI80 589)

Oböjliga adjektiv som *bra*, *kul* och *fel* har inte medtagits i analysen. De adjektiv däremot som har samma form såväl för utrum som för neutrum, men därtill en *a*-form (*lätt*, *lätt*, *lätta*) är inräknade, eftersom en del av felen utgörs av bruket av *a*-form i stället för genusböjd form (se (45)).

När substantivet har en målspråksenlig genusmarkör ((43)-(49)) uppvisar det adjektiviska predikativet korrekt form i 82,4 % av fallen (tabell 83). Inlärarna i ABI86-materialet uppnår en korrekthetsgrad på 94,4 %, vilket är signifikant högre än värdet för GYM90 (78 %, $p = 0,003^{61}$) eller för ABI80-materialet (73,5 %, $p = 0,001^{62}$). Fem av de förekommande 39 felen består i att inläraren använder en *-a*-form av adjektivet (se (45)). Bland de felaktiga neutrumpredikativen återfinns adjektiv som *fint*, *trevligt*, *roligt*, *hemskt* och *viktigt*, vilka i L2 ofta förekommer i konstruktioner med formellt subjekt (*det* är

adj+t). Det är sannolikt att eleverna på grund därav är mer benägna att använda neutrumformen i predikativställning (se (46)-(48)). I exempel (49) kan den efterföljande infinitiven påverka valet av neutrumpredikativ. Det förekommer sex fall där det kontrollerande substantivet uppvisar en felaktig genusmarkör (se (35)), och i fem av dessa kongruerar predikativet med substantivets genus; i ett fall har predikativet rätt form, trots att substantivet har tilldelats fel genus (jfr (39)).

TABELL 83 Korrekta predikativ när kontrollören är ett substantiv med / utan genusmarkering i samma sats som pred.

korpus	N med genusmarkering			N utan genusmarkering		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	78	100	78,0	15	25	60,0
ABI86	68	72	94,4	15	18	83,3
ABI80	36	49	73,5	10	10	100,0
FINGYM	182	221	82,4	40	53	75,5

Om substantivet inte försetts med någon genusmarkör, är i FINGYM andelen rätt något, men inte signifikant, lägre (75,5 %) än när en korrekt genusmarkör förekommer vid substantivet (tabell 83).

(50) *Dom hemma är så vackra.* (GYM90 092)

I två av de totalt 13 felexemplen har eleven använt *-a*-form av adjektivet, jfr (50) (målspråksenligt: *Deras hem är så vackert.*). Betraktas som en enda grupp alla de fall där kontrollören är ett substantiv, uppgår korrektheten till 81 %; predikativet behärskas signifikant bättre vid utrala substantiv, 84,2 % (165/196, $p = 0,034^{63}$) än vid neutrala (73,1 %, 57/78).

Om predikativet uppträder i en *som*-sats (jfr (51), (52)), tilldelas det en korrekt genusform i endast 62,1 % (17/29) av fallen.

(51) Där bor *min mormor* som är alltid *ivrig* att se oss. (GYM90 051)

(52) Och sedan vi sittade i *en park* som var mycket *vackert*. (GYM90 106)

Denna siffra är signifikant lägre ($p = 0,017^{64}$) än korrektheten vid de fall där det kontrollerande substantivet står i samma sats som predikativet (81 %). Det förekommer ett belägg där även det kontrollerande substantivet försetts med felaktig genusmarkering (se (37)). Det är möjligt att *som* uppfattas som kongruenskontrollör i stället för substantivet. Avståndet mellan det kontrollerande singulara substantivet och det genusböjda adjektiviska attributet / predikativet verkar spela en roll, eftersom korrekthetsgraden vid attribut är 88,4 % (se sidan 133), vid predikativ i samma sats 81 % och vid predikativ i *som*-sats 62,1 %.

När kontrollören är ett singular personligt eller indefinit pronomen (*jag*, *du*, *hon*, *han* eller *man*) (tabell 84) är det lättare för eleverna att använda målspråksenlig form av det adjektiviska predikativet. Korrekthetsvärdet överstiger 90 % för båda abiturientgrupperna, och årskurs 1 visar sig behärska inte mindre än 88,2 % av fallen.

TABELL 84 Predikativ vid sing. pers. eller indef. pronomen

korpus	rätt	alla	% rätt
GYM90	172	195	88,2
ABI86	181	200	90,9
ABI80	115	123	93,5
FINGYM	468	518	90,3

Skillnaderna de olika delmaterialen emellan är inte signifikanta. När kontrollören är ett singulart personligt eller indefinit pronomen är andelen rätt i FINGYM (90,3 %) signifikant högre än när subjektet är ett substantiv med genusmarkör (82,4 %, $p = 0,002^{65}$) eller utan sådan (75,5 %, $p = 0,001^{66}$).

(53) ... du vill vara *slanka* och *stiliga*. (GYM90 010)

(54) Jag är ganska *säkert*... (GYM90 001)

I GYM90 består 10 av de sammanlagt 23 (43,5 %) felen i användning av adjektivets *a*-form i stället för utrumformen (ex (53)). I båda abiturientmaterialen är motsvarande siffror 3 av 19 (15,8 %, ABI86) och 5 av 8 (62,5 %, ABI80). Adjektivformen *säkert* förekommer fem gånger bland de fel som gymnasisterna i årskurs 1 har begått (ex (54)). Man kan tänka sig att konstruktionen *det är säkert* ligger bakom dessa felaktigheter.

Vid formellt subjekt är korrektheten något, men inte signifikant, lägre än när subjektet utgörs av ett singulart personligt eller indefinit pronomen. Andelen rätt är 87,1 % i hela FINGYM. Betraktas de olika delmaterialen vart och ett för sig, finner man att gymnasisterna i årskurs 1 behärskar endast 80,6 % av fallen, medan korrekthetsvärdet för de båda abiturientgrupperna överstiger 90 % (tabell 85).

TABELL 85 Predikativ vid det formella subjektet (*det*)

korpus	rätt	alla	% rätt
GYM90	108	134	80,6
ABI86	71	78	91,0
ABI80	98	106	92,5
FINGYM	277	318	87,1

Här föreligger signifikanta skillnader mellan ABI86 och GYM90 ($p = 0,04^{67}$) samt mellan ABI80 och GYM90 ($p = 0,009^{68}$). Användningen av *gott* i stället för det målspråksenliga *bra* i *det är gott ...* har betraktats som korrekt, eftersom intresset här fokuseras på formen. Påpekas skall även att enbart fall med utsatt formellt subjekt är medräknade.

(55) ... så jag måste tala svenska men det är *god*. (GYM90 039)

I (55) kan *god* ha sitt ursprung i engelskans *it's good*.

Om kontrollören är ett pluralt substantiv är andelen korrekta predikativformer på *-a* en aning lägre än vid formellt subjekt, nämligen 86,6 %.

- (56) *Pojkar är så tjock och stiliga.* (GYM90 062)
 (57) *De tycker flickor som är mindre kvinnlig.* (ABI86 018)

Skillnaderna de olika delmaterialen emellan är obetydliga. Gymnasisterna i årskurs 1 uppnår den högsta korrektheten med 88,2 %, medan abiturienterna erhåller värdena 87,1 % (ABI86) respektive 85,5 % (ABI80). I (56) kan man se variationen i inlärarespråket: den ena predikativformen är felaktig, samtidigt som den andra är korrekt. Om predikativet förekommer i en *som*-sats behärskar eleverna endast 76,9 % av fallen (ex (57)). Värdet är något, men inte signifikant, lägre än när predikativet uppträder i samma sats.

TABELL 86 Andelen korrekta predikativformer när kontrollören är pluralt substantiv

korpus	pluralt substantiv			pluralt substantiv + som-sats		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	30	34	88,2	1	2	50,5
ABI86	61	70	87,1	18	21	85,7
ABI80	71	83	85,5	11	16	68,8
FINGYM	162	187	86,6	30	39	76,9

Det mest överraskande resultatet är den låga andelen målspråksenliga predikativformer vid pluralt pronomensubjekt (ex (58)-(59)).

- (58) *Vi är inte så säkert av det ännu.* (GYM90 106)
 (59) *Vi måste vara ensam hemma* (ABI80 536)

Korrekthetsgraden här är så låg som 74,4 % i hela FINGYM (tabell 87). Denna siffra är signifikant lägre än motsvarande vid singulart personligt eller indefinit pronomen (90,3 %, $p = 0,00000^{69}$), vid formellt subjekt (87,1 %, $p = 0,001^{70}$) eller vid plurala substantiv (86,6 %, $p = 0,006^{71}$). Gymnasisterna i årskurs 1 lyckas endast i 67,4 % av fallen, medan eleverna i ABI86- och ABI80-materialen uppnår en korrekthet på 83,3 % resp. 74,1 %. Dessa skillnader är dock inte signifikanta. Att korrekthetsvärdet vid plurala substantiv är signifikant högre än vid plurala pronomen tyder på att den senare kategorin är otydligare än substantiv, som har en formell markör. Det verkar naturligt att kongruensböjning av predikativ vid plural, som är en tydligare betydelsekategori, är lättare än genus. Att så inte är fallet visar att kongruensen uppfattas som en rent formell företeelse av inläraarna. Den plurala betydelsen framgår av kontrollören, och *-a* är därför redundant. Formen tycks dock även här spela en roll: när plural är formellt markerad iakttas kongruensen bättre än vid pronomen. I finskan böjs predikativet i numerus, också vid pronomensubjekt. I (58) kan konstruktionen *det är säkert* ha varit en felkälla.

TABELL 87 Andelen korrekta predikativformer när kontrollören är pluralt pronomen

korpus	rätt	alla	% rätt
GYM90	29	43	67,4
ABI86	30	36	83,3
ABI80	40	54	74,1
FINGYM	99	133	74,4

Sammanfattningsvis presenteras resultaten nedan i form av en svårighetssekvens (tabell 88). Pilen '>' innebär enbart att korrektheten för genusmarkering vid en kontrollörtyp är procentuellt högre än vid en annan. Signifikansen har testats mellan alla par. Testet som tillämpats är χ^2 , df=1 genomgående. Stjärnorna anger *p*-värden: *p*<0,05 (*), *p*<0,01 (**) och *p*<0,001 (***). Ett streck betyder att skillnaden inte är signifikant. Differenserna mellan de kontrollörtyper som ligger närmast varandra i sekvensen är inte signifikanta. Märkas bör att svårighetssekvensen gäller endast gruppnivån.

TABELL 88 Svårighetssekvens för bruket av markörer vid det adjektiviska predikativet FINGYM

P/lpron sg 90,3 >	form subj 87,1 >	Npl 86,6 >	Nsg+gm 82,4 >	Nsg0gm 75,4 >	Ppronpl 74,4
P/lpron sg	-	-	**	**	***
form subj		-	-	*	***
Npl			-	*	**
Nsg+gm				-	-
Nsg0gm					-

2.3.11 Användning av pronomenen *hon* och *han* i FINGYM

I tidigare undersökningar av genusinläring har man funnit att den genusmarkering som är betingad av naturligt kön (*sexus*) tillägnas först och utan större svårigheter. Enligt Källström (1995:33-34) utgör däremot användning av *-n-* och *-t-*former det stora problemet för alla inlärare, oavsett modersmålsbakgrund. Vederbörandes svårigheter består för det första i att han pga. det svenska systemets arbiträra natur har ganska få ledtrådar för att avgöra ett substantivs genustillhörighet; för det andra måste han lära sig vilka element som böjs i genus och under vilka omständigheter. En viss regelkunskap, exempelvis kännedom om existerande semantiska och fonologiska genustilldelningsregler, kan vara till hjälp, men dessutom krävs utantillinläring och automatisering av bl.a. genuskongruensreglerna. Pronomen-genus, däremot, följer i stort sett enkla regler: *hon* används om kvinnliga varelser, *han* om manliga. Även här kan man tänka sig att i synnerhet finska inlärare stöter på svårigheter, eftersom finskan inte skiljer mellan *han* och *hon*.

När alla förekomster av *hon*, *hennes*, *henne*, *han*, *hans* och *honom* excerperades i FINGYM (tabell 89), framkom det att de maskulina formerna används enbart om manliga referenter i de fall där pronomenet har specifik referens och referentens kön kan avgöras med hjälp av kontexten. Däremot

förekommer 5 fall där de feminina formerna *hon* och *henne* syftar på manliga personer. En inlärare i GYM90-materialet refererar med *hon* till en man (jfr (60)), och en annan gymnast i samma delkorpus använder *henne* vid syftning på manliga referenter (jfr (61)).

- (60) Jag mötte där också en pojke vem heter Ali. *Hon* jobbade varje dag när jag var där så jag kunde inte se honom så mycket men *hon* skriver mig och jag skriver sig. (GYM90 081)
- (61) Först mina ögonen kan hitta Aki, han ser lite trött ut. Ofta jag var hos *henne* och vi pratade och spelade mycket. Han var min bäst kompis, men han måste flytta till Sumiainen. jag har inte sett *henne* efter det. Då märker jag min kompis Tero, han ser glad ut i sin skirt har han en märke. Han är lång pojke och han har en tröja. Nuförtiden ser jag *henne* ofta. (GYM90 016)

I båda fallen kan man lägga märke till att de två inlärarna använder även korrekta maskulina former, *honom* i det första exemplet och *han* i det andra. Det är inte uteslutet att eleven i (60) förknippar *hon* med *honom* på grund av den formella likheten mellan dessa pronomen. Man kan konstatera att det tycks vara lätt för de finska gymnasterna att göra skillnad mellan *hon*, *hennes*, *henne* och *han*, *hans*, *honom* i skrift, där planeringstiden är lång. Vad pronomenbruket i talat språk beträffar, har jag däremot funnit att främmandespråksinlärarna med finska som modersmål kan göra sig skyldiga till fel bestående exempelvis i att de med *han* syftar på en kvinnlig referent. Mina barn, i åldrarna 7 och 9, som är informella andraspråksinlärare, har båda genomgått en period då de trots korrigeringsförsök använt *han* som ett övergripande tredje persons pronomen för båda könen.

TABELL 89 Syftning av pronomenen *hon*, *hennes*, *henne*, *han*, *hans*, *honom* i FINGYM

PRONOMEN	REFERENT			
	+ FEM		+ MASK	
	f	%	f	%
+ FEM	231	100,0	5	2,2
+ MASK	0	0,0	223	97,8
totalt	231	100,0	228	100,0

Vissa animatbetecknande ord i svenskan pronominaliseras helst med *hon* i allmän betydelse, bl.a. *människa* (Källström 1993:97). *Han* är dock den omarkerade termen och används exempelvis i generella utsagor, men dubbelformer som *hon/han* osv förekommer. Även *den* kan användas som könsneutralt animat pronomen (t.ex. *Om någon vill röka får den göra det i trapphuset*) (Källström 1993:98). Ibland uppstår konflikt mellan substantivets lexikala genus och referentiellt genus (Källström 1995:28-31). Ett sådant fall är substantivet *barn*. Inom nominalfrasen härskar ordets lexikaliska (eller grammatiska) genus, dvs. neutrum (*ett litet barn*). Undantagsvis kan man dock säga: *Jag är en av alla de barn som...* . Predikativt adjektiv däremot kan anta varierande former:

- (62) Barnet skall kunna känna sig *trygg och säker*.
- (63) Barnet skall känna sig *älskat* och framförallt *önskat*.

Fall som (62) kallar Hultman för "semantisk kongruens" och "grammatisk inkongruens" (1992:88). Samma variation, men med ännu större vidd, gäller anaforiska pronomen, där möjligheterna *barnet - han, de, den, det, dess och man* förekom hos L1-skrivbenterna i Hultmans (1992:89) undersökning. Enligt Källström (1995:31) förhåller det sig vanligen så att lexikaliskt genus segrar vid nominalfrasintern kongruens och referentiellt vid predikativ- och pronomenkongruens.

Som framgår av tabell 90, använder de finska gymnasisterna primärt maskulina former (*han, honom, hans*) för att syfta på korrelat som är ospecificerade med avseende på kön. Vid syftning på substantivet *människa*, som i generell betydelse tilldelas feminint genus i svenskan, är i FINGYM de feminina formerna lika frekventa som de maskulina. Detta substantiv behandlas i undervisningen, men det faktum att hälften av belagda pronomen trots det är maskulina återspeglar den starka tendensen att använda *han* och *honom* i samband med ospecifica substantiv. Om de fall som förekommer vid *människa* borträknas, är andelen maskulina pronomen så stor som 89,2 %.

TABELL 90 Andelen feminina och maskulina pronomen vid olika korrelat

KORRELAT	FEM PRON		MASK PRON		TOT
	f	%	f	%	f
människa	13	50	13	50	26
barn	2	18	9	82	11
rattfyllerist	1	20	4	80	5
kund	1	33	2	67	3
tonåring	0	0	2	100	2
fullvuxen	1	100	0	0	1
person	0	0	2	100	2
tjuv	0	0	4	100	4
filatelist	0	0	4	100	4
handarbetare	0	0	1	100	1
polis	0	0	2	100	2
läkare	0	0	1	100	1
dagens ungdomar	0	0	2	100	2
SUBTOT	18	28	46	72	64
man (indef. pron.)	2	7	25	93	27
alla	0	0	1	100	1
var och en av oss	0	0	1	100	1
någon	1	17	5	83	6
envar	0	0	1	100	1
SUBTOT	3	8	33	92	36
SUBTOT	18	28	46	72	64
TOT	21	21	79	79	100

Pronomenet *man* efterföljs oftare av *han* (93 %) än av *hon* (7 %).

- (64) *Man* skulle använda sådana kläder vilka *hon* tycker, inte "springa" efter senaste mode. (ABI86 076)
- (65) Om *man* har sparat tusen mark, kan *han* köpa mycket med det. (GYM90 030)
- (66) *Man* kan påstå att *han* aldrig ska köra när *han* är under påverkan av alkohol, men när *han* har druckit sprit kan *han* ha en hel annan åsikt. (ABI80 365)

I (64) handlar uppsatsen om huruvida en flicka måste vara söt, vilket kan förklara valet av *hon*. Pronomenet *hon* syftar i detta fall delvis på pronomenet *man*, delvis på referenten för flicka, vilket betyder att det i (64) inte är fråga om generell betydelse som i vanliga fall. I (66) är det möjligt att skribenten tänker på en manlig förare. Pronomenet *man* riskerar också att förväxlas med substantivet *man*, vilket kan förklara användningen av *han*. Att *man* efterföljs av *han* eller *hon* kan således orsakas av att eleven i tankarna har en referent som är specificerad med avseende på kön. I några fall är det tänkbart att *man* har uppfattats som ett vanligt substantiv, varvid syftning kan uttryckas med ett anaforiskt pronomen.

- (67) Nästan varje vecka vi kan läsa från tidningen att om *barnen* får inte kärlek börjar *hon* göra olika saker för att *hennes* föräldrarna skulle se *honom*. (ABI80 674)
- (68) Jag tror att *sådant människa* som gör någonting bara för att förstöra *de* är sjuk. *Han* är som kleptomant. (ABI80 674)

Som framgår av (67) och (68) använder ibland samma elev olika pronomen för att syfta på ett korrelat. I (67) förekommer både feminina och maskulina pronomen och i (68) även ett pluralt pronomen (*de*). När korrelatets kön är ospecificerat kan det således uppstå svårigheter med att välja rätt pronomen. Annars används *hon* och *han* i regel korrekt i skrift av de finska eleverna.

2.4 Andra dependensfenomen

2.4.1 Adjektivattributets -a-form

De finska gymnasisterna i FINGYM använder i vissa fall genusböjda former av det adjektiviska attributet i strukturer där målspråket kräver svag böjning: exempelvis *den infödd lärare*, *nuförtidens modern värld*, *vår allmän egendom*. Å andra sidan förekommer överflödigt användning av adjektivets -a/-e-form (t. ex. *en stora hund*, *blinda människa*, *så hemska rustningen*). I det följande kommer jag att närmare betrakta dessa fall.

Adjektivets -a-ändelse är ett exempel på sammanfall av böjningsändelser i svenskan. Denna form är mångfunktionell, eftersom den kan markera dels pluralis (*vita papper*), dels bestämt species (*min nya bil*) och i vissa fall femininum (Källström 1993:115). Traditionellt kallas adjektivets böjning i bestämda nominalfraser för svag böjning. Enligt Källström (1993:136) är adjektivets

-a-form relativt informationsfattig i en fras som *min nya bil*, där bestämt species lexikaliskt finns markerat i *min* och morfologiskt genom samspelet mellan substantiv- och adjektivformen. I frasen *vitt papper*, däremot, bär adjektivformen *vitt* all morfologisk information (singularis, obestämt, neutrum), eftersom *papper* är ett av de substantiv som har nollpluralis och formen *papper* kan förekomma såväl i bestämda (*mitt papper*, *dessa papper*) som obestämda (*några papper*) nominalfraser.

I det följande syftar jag med *-a*-form både på *-a* (*stora*, *förbjudna*) och *-e*-former hos adjektiv och particip. Svaga perfektparticip med *-a* i sista stavelsen får *-e* i stället för *-a* (*målade*, *jagade*). Alla superlativformerna, de som slutar på *-a* (*bästa*) såväl som på *-e* (*vackraste*), behandlas i den fortsatta analysen både för sig och tillsammans med de positiva attributen. *Egen*, som i genusanalysen räknats som adjektiv, betraktas separat.

Analysen är speciesneutral, dvs. i fall som (67) och (68), där målspråket kräver annat species och därmed en genusböjd form av adjektivattributet (samtliga fyra infödda läsare har rättat NP:et och gett samma korrigeringsförslag), betraktas *lilla/allmänna* som "rätta" med hänsyn till adjektivets form; detta på grund av att den språkliga kontexten, den fristående bestämda artikeln, kräver svag böjning av adjektivet och båda nominalfraserna är korrekta till formen.

- (69) När jag var *det lilla barnet* ... (4/4) (*ett litet barn* (4)) ... (ABI86 081)
 (70) De är bara vanor och förtroelser som har tagits i *det allmänna bruket*. (4/4) (*allmänt bruk* (4)) (ABI86 016)
 (71) ... har du goda chanser att finna *den riktiga pojkvän*. (4/4) (*den rätte pojk-vännen* (1), *den riktiga pojkvännen* (1), *en riktig pojkvän* (1), *den rätte* (1)) (ABI86 053)

Om den traditionella obligatorisk kontext-analysen tillämpades, skulle (69) och (70) ovan vara exempel på fel i användning av genusböjd form av adjektivattributet, eftersom den målspråksenliga översättningen är *ett litet barn / allmänt bruk*. Formerna *lilla/allmänna* skulle i så fall höra till överflödigt bruk av adjektivets *-a*-form. I en sådan analys skulle också *riktig* i (71) (*den riktiga pojkvän*) klassificeras som korrekt, såvida man accepterade *en riktig pojkvän* som den rätta målspråksmotsvarigheten. Eftersom jag här inte är intresserad av species-bruket, analyseras adjektivet i *det lilla barnet* som korrekt och i *den riktiga pojkvän* som felaktigt, oavsett vilket species nominalfrasen i målspråket har. Såsom exempel (71) ger vid handen, kan det i L2 finnas flera alternativa uttryckssätt, vilket framgår av korrigeringsförslagen. Jämför ytterligare:

- (72) Jag är säkert att du ska hitta *den riktiga pojkvän*. (4/4) (*en riktig pojkvän* (2), *den riktiga pojkvännen* (2)) (ABI86 085)
 (73) ... att utseende är *den mycket viktiga saken*. (4/4) (*en mycket viktig sak* (2), *det viktigaste* (1), *mycket viktigt* (1)) (ABI86 109)
 (74) Jag vill bo i *det rättvisa samhället* där var och en av oss kan ... (3/4) (*ett rättvist samhälle* (2), *det rättvisa samhälle* (1)) (ABI86 063)
 (75) Jag anser dig ha *det sunda förnuftet* kvar. (3/4) (*sunt förnuft* (1), *ditt sunda förnuft* (2)) (ABI86 041)

Samtliga fall har klassificerats som korrekt bruk av adjektivets *-a*-form efter bestämd fristående artikel. I analysen har hänsyn inte heller tagits till eventuella

genusfel (*denna positiva svar*), fel i substantivets numerushöjning (*några vackra korter*) eller fel i artikelformen hos substantivet (*några goda raderna*). De tre exemplen är korrekta med avseende på adjektivets form. Jag har dock här, på samma sätt som i genusanalysen, försökt utröna om inläraren åsyftar plural eller singular betydelse.

(76) Jag har en lilla systrar (en lillasyster) (ABI86 083)

I (76), exempelvis, framgår det av kontexten att inläraren har en lillasyster. I generellt species är det ibland möjligt att med samma betydelse använda omväxlande singular och plural:

(77) Tillräcklig avkoppling är förstås viktig för alla. Speciellt efter långa skoldagen eller efter man har haft ... (3/3) (*långa skoldagar* (1), *en lång skoldag* (1), *den långa skoldagen* (1)) (GYM90 049)

(78) Kvinnliga tjej behöver inte heller moderiktiga kläder. (4/4) (*Kvinnliga tjejer* (2), *en kvinnlig tjej* (2)) (ABI86 053)

Dessa fall, där adjektivet kombineras med ett singular substantiv i inläraarsvenskan, betraktas som en grupp, dvs. adjektivets *-a*-form har då inte analyserats som pluralismorfem.

I det följande behandlas först adjektivets *-a*-form i samband med singulara substantiv. Den första undersökta kontexten utgörs av bestämd fristående artikel (BFRA: *den nya bilen*), genitivattribut (GATR: *hans nya bil*, *mammas nya bil*) och de pronominala attribut som kräver adjektivets svaga böjning (PRATR: *min/denna nya bil*, *den här nya bilen*). Det första steget i analysen har bestått i att i inläraartexterna i FINGYM excerpera alla förekommande adjektiviska attribut. Därefter har analyserats alla de fall där det adjektiviska attributet föregås av BFRA, PRATR eller GATR i IL. Först behandlas de positiva attributen, därefter de superlativa. Det förekommer 173 kontexter av denna typ med positivt attribut, och adjektivet eller participet har i 86,7 % (150) av fallen rätt form med *-a* eller *-e* (se tabell 92). I 13 av de totalt 23 felaktiga fallen används *-n*-form (*mitt självvaljad TV-program*, *vår allmän egendom*), i 6 fall brukas *-t*-form (*sin ensidigt politik*, *min speciellt favorit*) och i två fall sammanfaller *-n*- och *-t*-formen (*den intressant hobby*). Samtliga felexempel i FINGYM återges nedan i tabell 91.

TABELL 91 De felaktiga beläggen på singular attribut efter BFRA, PRATR och GATR

den bästa mysig hemmakväll	min framgångsrik karriären	vår allmän egendom
den första finskspråkig skola	min speciellt favorit	hans ny bostad
den infödd lärare	min helt liv	din mammas underbar mat
den industrialiserad världen	min idealisk TV-dag	hundens fin luktsinne
den intressant hobby	mitt självvaljad TV-program	nuförtidens modern värld
min favorit TV-program	ditt långt och dumt skoldag	dagens kursbundet gymnasium
min mysig hemmakväll (3 ggr)	sin ensidigt politik	

Om de olika delkorpusarna jämförs med varandra, visar det sig att korrektheten är högst i ABI86-materialet (98,3 %) och lägst hos gymnasisterna i årskurs 1, dvs. i GYM90-materialet (69,4 %). Abiturienterna i ABI80-materialet

uppnår en korrekthetsgrad på 89,4 %. Skillnaderna mellan GYM90 och båda abiturientmaterialen blir signifikanta ($p = 0,00003^{72}$ och $p = 0,007^{73}$), och de är procentuellt stora, 28,9 och 20 procentenheter. Abiturienterna har lärt sig regeln om adjektivets form efter de nämnda pronomina attributen, efter genitivattribut samt efter den bestämda fristående artikeln, medan gymnasisterna i årskurs 1, som erhållit mindre undervisning och exponering för målspråket, ofta utelämnar *-a* trots att det krävs av L2-normen.

TABELL 92 Positiva singulara adjektivattribut efter bestämd fristående artikel (BFRA), vissa pronomina attribut (PRATR) och genitivattribut (GATR) i FINGYM

	BFRA			PRATR			GATR			TOT		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	12	15	80,0	16	25	64,0	6	9	66,7	34	49	69,4
ABI86	25	25	100,0	26	26	100,0	6	7	85,7	57	58	98,3
ABI80	21	23	91,3	30	34	88,2	8	9	88,9	59	66	89,4
FINGYM	58	63	92,1	72	85	84,7	20	25	80,0	150	173	86,7

Som framgår av tabell 92 är andelen korrekta former störst efter bestämd fristående artikel, 92,1 %. Det verkar stå tämligen klart för eleverna att det adjektiviska attributet får *-a* eller *-e* efter *den/det*. Att korrektheten är något, dock inte signifikant, lägre efter pronomina attribut (84,7 %) är förståeligt, eftersom adjektivet också kan anta genusböjlig form efter vissa attribut (t.ex. *någon*). Skillnaden i korrekthet mellan adjektivattribut föregångna av BFRA och sådana med framförställt GATR utgör 12,1 procentenheter, men den är inte statistiskt signifikant. Användning av adjektivets *-a*-form efter *min, din* etc. är speciellt svår för gymnasisterna i årskurs 1, vilka lyckas i blott 64 % av fallen. De uppvisar de lägsta värdena även för de två övriga kontexterna.

Andelen rätt vid de superlativa attributen efter bestämd fristående artikel är 92,1 % i FINGYM (tabell 94). Endast gymnasisterna i årskurs 1 begår här fel och skriver t.ex. *det bäst livet*, medan abiturienterna behärskar denna kontext 100-procentigt. Det förekommer relativt få superlativa attribut efter pronomina attribut. Korrektheten i detta fall (79,3 %) är något lägre än vid positiva attribut (84,7 %), räknat för hela FINGYM. Antalet superlativa attribut efter genitivformer är så lågt som 20, och det enda felaktigt böjda attributet återfinns i GYM90-materialet. Slås de tre kontexterna ihop, uppvisar abiturienterna från 1979/1980 fullständig behärskning, och även den andra abiturientgruppen uppnår ett korrekthetsvärde på nära 100 % (97,7 %). Gymnasisterna i årskurs 1 behärskar 78,7 % av fallen, vilket är något, men inte signifikant, bättre än vid positiva attribut (tabell 92, 69,4 %). Skillnaden mellan GYM90- och ABI86-materialen är signifikant, ($p = 0,005^{74}$).

TABELL 93 De felaktiga beläggen på superlativa singulara attribut efter (BFRA), (PRATR) och (GATR)

det hyggligast dag	den mesta populärt landet	min bäst vän (2 ggr)
det bäst tid	det bäst livet	min bäst sätt
det bäst erfarenhet	min bäst kompis	min bäst kompis
det mest viktigt plats	min först resa	Finlands längst stranden
den äldst barn		

TABELL 94 Superlativa singulara attribut efter bestämd fristående artikel (BFRA), vissa pronominella attribut (PRATR) och genitivattribut (GATR)

	BFRA			PRATR			GATR			TOT		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	32	39	82,1	13	18	72,2	3	4	75,0	48	61	78,7
ABI86	22	22	100,0	8	9	88,9	12	12	100,0	42	43	97,7
ABI80	28	28	100,0	2	2	100,0	4	4	100,0	34	34	100,0
FINGYM	82	89	92,1	23	29	79,3	19	20	95,0	124	138	89,9

Om de positiva och superlativa attributen behandlas som en grupp, är i FINGYM korrektheten hos dessa efter bestämd fristående artikel, pronominella attribut och genitivattribut 88,1 % (tabell 95). Andelen rätt är störst efter BFRA, 92,1 %, signifikant lägre efter *min*, *din*, *den här* etc., 83,3 % ($p = 0,03^{75}$) samt efter genitiva attribut, 86,7 %. Gymnasisterna i årskurs 1 uppvisar klart lägre värden än abiturientgrupperna, något över 80 % efter bestämd fristående artikel och litet under 70 % för de två övriga kontexterna. Sammanslås de tre kontexterna, visar det sig att eleverna i GYM90 markerar rätt i endast 74,5 % av fallen, medan korrekthetsvärdet för ABI86 uppgår till 98 % och för ABI80 till 93 %. Skillnaderna mellan årskurs 1 och abiturientgrupperna är procentuellt stora och signifikanta ($p = 0,00000^{76}$ och $p = 0,0003^{77}$). Abiturienterna drar här säkerligen nytta av den större mängd av formell undervisning som de erhållit.

TABELL 95 Singulara attribut efter bestämd fristående artikel (BFRA), vissa pronominella attribut (PRATR) och genitivattribut (GATR)

	BFRA			PRATR			GATR			TOT		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	44	54	81,5	29	14	67,4	9	13	69,2	82	110	74,5
ABI86	47	47	100,0	34	35	97,1	18	19	94,7	99	101	98,0
ABI80	49	51	96,1	32	36	88,9	12	13	92,3	93	100	93,0
FINGYM	140	152	92,1	95	114	83,3	39	45	86,7	274	311	88,1

Används adjektivets *-a*-form överflödigt av de finska skoleleverna? Gymnasisterna i årskurs 1 är den grupp som uppvisar flest nominalfraser (8 av de totalt 10 beläggen) där adjektivets *-a*-form kombineras med obestämd artikel och substantiv som har singular betydelse. Även till formen är substantivet nästan alltid singular, men några enstaka fall med plural böjning förekommer.

TABELL 96 De felaktiga beläggen på attribut med *-a* efter obestämd artikel

en svenska familj	en lilla bruder	en hela sommaren
en stora hund	en nya stereo	en lilla systrar
en lilla butik	en hela skolan	en världberömda fågelsjö
en ganska lilla staden		

Bakom adjektivattributets form i fallen *en lilla systrar* och *en lilla bruder* ligger säkert de målspråkliga *lillasyster* och *lillebror*. *Nya* i *en nya stereo* kan ha sitt ursprung i finskans plurala *uudet stereot*. Det förekommer också två fall där nominalfrasen har *en + adj-a + Npl*, varvid betydelsen i det ena fallet är plural (*en sociala förändringar* (ABI86)) och i det andra fallet oklar (*en goda visorna* (GYM90)). I ABI80-materialet återfinns två NP där attributen tilldelats en *-a*-form efter *någon* (*någon aktuella blickning, någon goda amerikanska eller findländska film*) och ett dylikt fall efter *varje* (*nästan varje fullvuxna människa*). Totalt förekommer i FINGYM 17 attribut med *-a* som föregås av *en, någon* eller *varje*.

De belägg där substantivet står i singularis, antingen i obestämd eller bestämd form, utgör en svårighet i analysen, då det kan vara fråga om generell betydelse som i (77) och (78) på s. 160, distributiv betydelse som i (79) eller fall där det över huvud taget är svårt att avgöra om pluralis eller singularis åsyftas (80):

- (79) Det är så fint att träder har *gröna färger*. (3/3) (*gröna färger* (2), *grön färg* (1)) (GYM90 042)
- (80) Alla måste ta beaktande om någon har *spesiala plan*. (*några speciella planer, en speciell plan* (1)) (GYM90 078)

I (80) är det möjligt att *plan* för eleven framstår som en pluralform på samma sätt som *barn*, men kontexten utesluter inte heller möjligheten att betydelsen är singular. I dessa fall, som dock är få till antalet, har jag försökt avgöra vilken tolkning som är den mest sannolika. I osäkra fall har belägget uteslutits. När det singulara substantivet uppvisar suffixartikel är det i svenskan i vissa fall möjligt att utelämna adjektivets bestämda artikel, exempelvis vid fasta fraser (*sunda förnuftet*), efter attribut som anger läge (*södra, mellersta*), vid ordningsföljd (*sista, första, nästa*), nationalitet (*finska, svenska*) eller efter superlativer (*bästa, största, senaste*) (Wijk-Andersson 1992:299, 302). Vid tilltal kombineras också adjektivets *-a*-form med ett singularart substantiv utan några föregående determinerare (*kära syster*). Ett problem i analysen utgör de substantiv som används enbart i singularis i svenskan, t.ex. *hår, mat, folk* (i betydelsen *människor*).

- (81) Ganska många flickor ler mot kameran. Några av dem har *bruna hår*, men det mesta har *ljusa hår*. (GYM90 019)
- (82) Du måste äta fyra gånger dagligen, men inte *så stora matar* (*måltider, portioner*). (GYM90 010)
- (83) Min bästa vän och jag satt i färjans matsal och frossade med *utsökta maten*. (3/3) (*utsökt mat* (2), *den utsökta maten* (1)). (GYM90 105)
- (84) Resan var jätterolig och vi både njutade av backor och *fina väder*. (3/3) (*fint väder* (2), *det fina vädret* (1)) (GYM 90 114)
- (85) *Gamla folk* har visst, vad som de har gjort. (4/4) (*gammalt folk* (1), *gamla människor* (2), *gamla* (1)) (ABI86 073)

I finskan kan *tukka* 'hår', *ruoka* 'mat' och *ilma* 'väder' få pluralis: *lyhyet tukat*, *hyvät ruuat*, *kauniit ilmat*. Svenskans *hår* kan dessutom motsvaras av finskans plurala *hiukset* (jfr (81)), som i singularis har betydelsen 'hårstrå'. I (81)-(85) är det sannolikt att finskans inflytande ligger bakom felen. De fall där eleven troligen haft plural betydelse i tankarna, som i (81),(82),(84),(85), har behandlats som korrekta pluralformer.

I följande tabell återges alla de belägg där adjektivattributet med *-a* felaktigt har kombinerats med singulart substantiv utan några determinerare. I (a) har substantivet inte någon ändelse, i (b) har det suffixartikel. I vissa av dessa fall har den målspråkliga varianten obestämd artikel med genusböjt attribut (*han är stora människa - en stor människa*), i andra tillkommer den bestämda artikeln och attributet är därmed korrekt till formen (*i lilla bostadet - i den lilla bostaden*).

TABELL 97 De felaktiga beläggen på adjektivattribut med *-a* i samband med singulart substantiv utan determinerare

(a)		
personliga placering	stor, röda man	blinda människa
goda utbildning	goda mat (3 ggr)	goda vän (2 ggr)
nya skateboard	lilla dotter Maria	kvinliga tjej
lokala ungdom	hjälpiska människa	så skarpa luktsinne
stora läger	ganska vanliga person	långa hår
stora människa	alldeles vanliga människa	allmänna egendom (2 ggr)
stora gitar	enskilda människa	långa och tunga arbetsdag
stora gård		
(b)		
alla fina matten	mångsidiga utbildningen	så kallad möghunden
fatta maten	efter långa skoldagen	riktiga pojkvänner
alla orhälsiga maten	efter tunga arbetsveckan	så hemska rustringen
utsökta maten	svenska landskapet	obehörade människan
under blåa himmeln	i lilla bostadet	

När överanvändning av *-a*-formen studeras, tas inläraarsvenskan som utgångspunkt. Alla adjektiviska attribut med *-a/-e* beräknas, varefter undersöks hur många av beläggen som är korrekta. I 327 fall av totalt 376 (87 %) i FINGYM används formen målspråksenligt; i sammanlagt 49 fall förekommer *-a/-e*-ändelsen överflödigt. Överanvändningen är praktiskt taget lika stor som underanvändningen (88,1 %, s. 162).

Attributet *egen*, som efter *min*, *sin* etc. i singularis får en genusböjd form, vållar inga större svårigheter för eleverna. Det förekommer 21 gånger med ett pronominellt eller genitiviskt attribut och i endast 3 fall brukas *egna* (*vacker på ditt egna sätt, på vår egna välstånd och min egna omtyckta program är vilket som helst ...*)

Den lättaste kontexten för adjektivets *-a*-form inom ett NP är plural, enligt förväntningarna. Korrekthetsgraden når över 95 % i alla delmaterialen. Gymnasisterna i årskurs 1 noterar ett korrekthetsvärde på 95,5 % (191/200), medan motsvarande siffra i ABI80-materialet är 98,7 % (221/223) och i ABI86

98,1 % (207/211). Andelen korrekta plurala *-a*-former i hela FINGYM uppgår till 97,6 %. Plural är en tydligare betydelsekategori och kanske därför lättare för eleverna. Dessutom uppvisar finskan numerus- men ej genuskongruens.

TABELL 98 Beläggen på singulart attribut vid pluralt substantiv

min egen pengar	hemsk dyrt tröjor	sminkad och moderiktigt klädda flickor
min eget lönpengar	kort människor	mot höger priser
två vackra katter	svart människorna	så kallad kvinnliga kvinnor
vacker och modern kläder	moderiktig kläder	våra intustrial saker
många mysig kvällerna	försvunnit soldater	

I det föregående har jag inte betraktat formen *lilla* med pluralt substantiv som felaktig. *Lilla* används i 5 fall i stället för *små* (*lilla barn*, *lilla frimärkena*, *lilla pengar*, *lilla utfärden* och *flera lilla saker*). De korrekta fallen med *små* utgör 81,5 % av totalt 22 belägg i FINGYM. Superlativa attribut tilldelas rätt form i samband med plurala substantiv i 42 fall av totalt 44 (95,5 %). De två felaktiga konstruktionerna, belagda i GYM90-materialet, är *best saker* och *bäst böcker*. Det är möjligt att engelskans oböjliga *best* i detta fall orsakar felaktigheten, och detsamma gäller fel som *min bäst vän* (*my best friend*).

2.4.2 Kombinerings av olika markörer hos ett NP

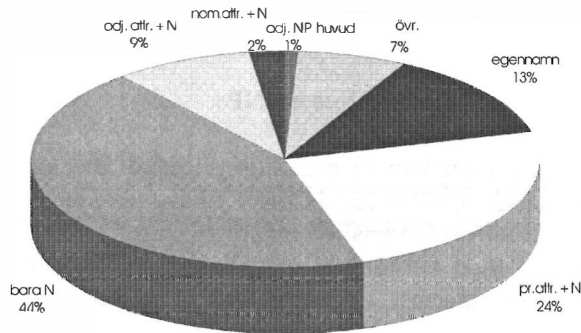
Nominalfrasens struktur i svenskan är mer komplicerad än t.ex. i engelskan, som är det första främmande språket för de flesta finska skolelever. Beträffande produktionen av en nominalfras i svenskan måste inläraren ta ställning både till faktorer som har att göra med betydelsen, nämligen species, och sådana som gäller nominalfrasens form, species-, numerus- och genuskongruens. Förutom de fristående artiklarna existerar det en suffigerad bestämd artikel och determinerare av skilda slag som kombineras olika med suffixartikeln. Dessutom böjs även adjektivattributet. Typologiskt sett är specieskongruensen inom nominalfrasen i svenskan mycket komplex. Källström (1993:104) nämner arabiskan och hebreiskan som språk med specieskongruens men med ett betydligt enklare system. Följande felexempel illustrerar några av de svårigheter som svenskans kongruens vållar för de finska inlärarna.

- (86) Om att vara rädd är *en hemsk känslan*. (ABI80 779)
- (87) Kanske *den bästa förbättring* skulle vara, att öka straffor så höga, att människorna skulle inte ha råd, att höra när de har drickat alkohol. (ABI80 465)
- (88) Allt detta för det möjligt att orka bättre med *det dagliga arbetsrutinen*. (ABI86 749)
- (89) De har tagit arbetslösheten en av *de viktigaste problemen* i sitt partiet programme, som skulle upplösa. (ABI86 473)
- (90) Jag har köpat *en ny motorcyklar* som jag kör om det juni. (GYM90 039)
- (91) Jag gick, du *en goda visorna*, du måste äta på morgonen ... (GYM90 040)

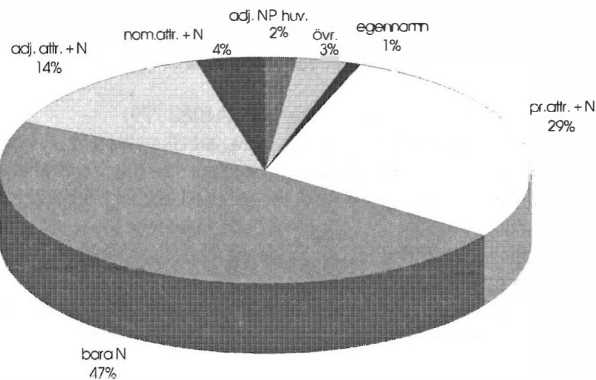
Det finns flera punkter i det svenska artikelsystemet där en inlärare kan göra ett felaktigt val. Eftersom finskan inte har något liknande system tycks de

finska inlärarna skapa en stor variation av olika konstruktionstyper. I Sirkku Latomaas undersökning (1990) uppvisade de spansktalande inlärarna ett mera begränsat system av olika typer än de finsktalande inlärarna. Detta kan enligt henne förklaras med hjälp av *transfer*, på så sätt att modersmålet kan påverka antalet möjliga hypoteser inläraren har om målspråket. (Schachter 1983, Latomaa 1992:309). Spanskan är ju ett artikelspråk, till skillnad från finskan. Här bör man dock komma ihåg att Latomaas undersökning gällde informell inlärning, svenska som andraspråk i målspråksmiljön. I föreliggande studie har alla inlärarna erhållit formell undervisning (se s. 57).

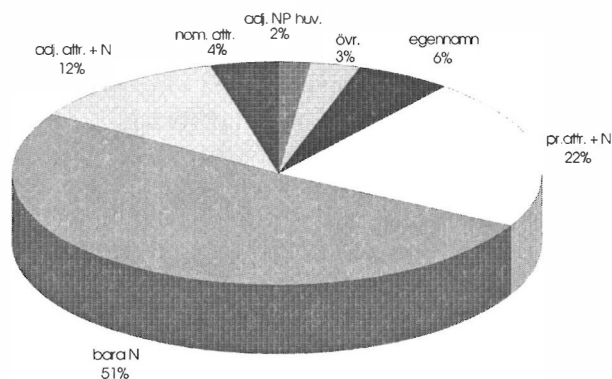
I den undersökta korpusen FINGYM (se s. 58) förekommer sammanlagt drygt 14000 nominalfraser som innehåller antingen substantiv eller substantiviskt adjektiv (förkortas som AdjNPhuv i fig.1-3). Nominalfraser som består av enbart ett pronomen är inte medräknade. Av figurerna 1-3 framgår de olika nominalfrastypernas fördelning i de undersökta materialen. Enkla NP utgör mellan 44 % och 51 % av alla analyserade nominalfraser. Näst största gruppen är sådana fraser med pronominella attribut av något slag, 22 % - 29 %. Endast 9 % - 14 % av NP:na är utbyggda med adjektivattribut. Nominala attribut är mycket sällsynta, blott 2 % - 4 % av alla nominalfraser innehåller ett sådant.

FIGUR 21 Fördelning av NP-typer i GYM90-materialet

FIGUR 22 Fördelning av NP-typer i ABI86-materialet

FIGUR 23 Fördelning av NP-typer i ABI80-materialet

I de tidigare avsnitten 2.3.7 och 2.3.8 har sambanden mellan vissa genusmarkörer (determinerare, bestämt suffix, adjektiviskt attribut) studerats och i 2.3.9 har redogjorts för nominalfrasens interna kongruens. I dessa avsnitt har förekomsten av de olika formerna analyserats med hänsyn till grammatiskt genus. I det följande betraktas kombinationen av olika typer av markörer, t.ex. bruk av pluralismarkörer i samband med singulara determinerare och användning av bestämd form av substantivet med obestämd artikel, vilket benämns artikelinkongruens. Här läggs inte vikten på grammatiskt genus, utan även former som *en staden*, som är korrekta med hänsyn till genus, tas upp till behandling.

Vilka teoretiska kombinationsmöjligheter föreligger i svenskan beträffande framförställd artikel, ett adjektivattribut och substantiv med eller utan slutartikel eller/och pluralismorfem, och hur realiseras de i finska gymnasisters inlärsvenska? Som utgångspunkt har jag tre positioner med följande varianter, och som typexempel har valts det utrala substantivet *bil* och adjektivattributet *gul*:

TABELL 99 Teoretiska kombinationsmöjligheter för artikel, adjektivattribut och substantiv

1. O	1. O	1. bil
2. en	2. gul	2. bilen
3. ett	3. gult	3. bilet
4. den	4. gula	4. bilar
5. det		5. bilarna
6. de		

Stigen 1-1-1, exempelvis, ger formen *bil* som faktiskt förekommer i svenskan, medan stigen 2-2-2 däremot leder till formen *en gul bilen*, som endast återfinns i inlärsvenskan.

Två tabeller med de olika teoretiska möjligheterna har uppställts, en för enkla nominalfraser utan attribut (tabell 100) och en annan för nominalfraser utbyggda med ett adjektivattribut (tabell 101). Exempelsubstantivet har genus

utrum, varför t.ex. *en häfte* i själva analysen av inlärarfrekvenserna har "översatts" till *ett bil*. I tabellerna och analysen har inte tagits hänsyn till hur pluralismorfemet realiseras. De målspråksenliga formerna har markerats med fet stil och de nominalfrastyper som finns belagda i materialen har kursiverats. Den procentuella andelen av alla NP ges efter belagda former. De övriga varianterna bryter mot målspråksnormen och har inte heller producerats av inlärnarna. Analysen är icke-normativ, dvs. även antalet målspråksenliga former som *den gula bilen* kan innehålla fall där kontexten kräver annat species, exempelvis *en gul bil*. Beträffande de fall som har markerats med en stjärna i tabellerna (*den (gula) bil (som)*, *de (gula) bilar (som)*, *den bilen*, *de bilarna*, *gul bil* och *gula bilen*) är att märka att det också existerar motsvarande målspråksenliga konstruktioner.

Vad gäller enkla nominalfraser utan attribut (tabell 100) föreligger 29 olika teoretiska kombinationsmöjligheter, av vilka fem faktiskt förekommer i svenskan. I fyra fall är konstruktionen korrekt om den används determinativt eller demonstrativt. Något över hälften, 17 stycken, de målspråksenliga formerna medräknade, av de teoretiska möjligheterna realiseras i uppsatserna (14 i GYM90, 11 i ABI86 och 14 i ABI80). Pluralisformen med suffixartikel används felaktigt enbart i de fall där en korrekt motsvarighet med demonstrativt pronomen förekommer i svenskan, nämligen *de bilarna*, som i exemplet *De bilarna har jag inte sett*. Det finns inga belägg på *ett bilarna* som uppvisar både genus-, numerus- och artikelinkongruens och inte heller på *den/det bilarna*; *en bilar*, däremot, förekommer i gymnasisters inlärsvenska. Förekomsten av typen *en bilar* beror antagligen på lexikala faktorer, eftersom det är fråga om högfrekventa pluralisformer i L2, vilka kombineras med obestämd fristående artikel, exempelvis *en hästskor*.

Beträffande kombinationer av substantiv och ett adjektivattribut (tabell 101) existerar 90 olika teoretiska möjligheter, av vilka 4 är helt korrekta i svenskan, 2 är möjliga i vissa fall och 2 är korrekta om konstruktionen används determinativt. I inlärtexterna realiseras 35 av dessa teoretiska möjligheter. Siffrorna för de olika materialen är 21 i båda abiturientkorporusarna respektive 31 i årskurs 1-materialet (rätta former inkluderade). Gymnasister i årskurs 1 tycks skapa en större variation av former jämfört med abiturienter, vilket återspeglas i att de gör fler fel. Av någon anledning föreligger en stor skillnad mellan inlärare i årskurs 1 och abiturienter i frekvensen av pluralisformer, såväl beträffande enkla som utbyggda nominalfraser. Abiturienterna använder pluralisformer i större utsträckning än gymnasisterna i åk 1. Substantivets genus verkar också vara något svårare för inlärare i åk1.

TABELL 100 Typen (ART)+N i FINGYM

	GYM90		ABI86		ABI80	
	N	%	N	%	N	%
bil	1065	16,00	492	14,20	606	13,90
bilen	978	14,70	436	12,60	708	16,20
<i>bilet</i>	20	0,30	5	0,10	7	0,20
bilar	406	6,10	344	9,90	474	10,90
bilarna	104	1,60	100	2,90	220	5,00
en bil	350	5,30	218	6,30	187	4,30
<i>ett bil</i>	31	0,50	8	0,20	9	0,20
<i>en bilen</i>	6	0,10			1	0,02
<i>ett bilen</i>					1	0,02
<i>en bilet</i>						
<i>en bilar</i>	3	0,05	1	0,03		
<i>en bilarna</i>						
<i>ett bilar</i>						
<i>ett bilarna</i>						
<i>den bil*</i>	4	0,06			7	0,20
<i>det bil</i>					1	0,02
<i>den bilen*</i>	12	0,20	1	0,03	6	0,10
<i>den bilet</i>						
<i>det bilet</i>	1	0,02				
<i>det bilen</i>	2	0,03				
<i>den bilar</i>						
<i>det bilar</i>						
<i>den bilarna</i>						
<i>det bilarna</i>						
<i>de bilar</i>	1	0,02	1	0,03	5	0,10
<i>de bilarna</i>			8	0,20	14	0,30
<i>de bil</i>						
<i>de bilen</i>						
<i>de bilet</i>						
subtot	2983	44,9	1614	46,5	2246	51,4
NP TOT	6645		3472		4367	

TABELL 101 Typen (ART)+ADJ+N i FINGYM

	GYM90		ABI86		ABI80			GYM90		ABI86		ABI80	
	N	%	N	%	N	%		N	%	N	%	N	%
<i>gul bil*</i>	90	1,40	44	1,30	57	1,30	<i>de gul bil</i>						
<i>gul bilen</i>	14	0,20	4	0,10	3	0,07	<i>de gul bilen</i>						
<i>gul bilar</i>	4	0,06	2	0,06	1	0,02	<i>de gul bilar</i>						
<i>gul bilarna</i>	1	0,02					<i>de gul bilarna</i>						
<i>gult bil</i>	16	0,20	9	0,30	9	0,20	<i>de gult bil</i>						
<i>gult bilen</i>	4	0,06			1	0,02	<i>de gult bilen</i>						
<i>gult bilar</i>							<i>de gult bilar</i>						
<i>gult bilarna</i>							<i>de gult bilarna</i>						
<i>gula bil</i>	27	0,40	16	0,50			<i>den gul bil</i>	2	0,03	1	0,03	1	0,02
<i>gula bilen*</i>	25	0,40	3	0,09	24	0,55	<i>den gul bilen</i>	1	0,02			1	0,02
gula bilar	83	1,30	136	3,90	151	3,50	<i>den gul bilar</i>						
<i>gula bilarna</i>	11	0,20	5	0,10	9	0,20	<i>den gul bilarna</i>						
<i>gul bilet</i>							<i>den gult bil</i>						
<i>gult bilet</i>							<i>den gult bilen</i>						
<i>gula bilet</i>	3	0,05					<i>den gult bilar</i>						
en gul bil	134	2,00	137	3,95	124	2,80	<i>den gult bilarna</i>						
<i>en gul bilen</i>	5	0,08			1	0,02	<i>den gula bil*</i>	16	0,24	3	0,09	4	0,09
<i>en gul bilar</i>	1	0,02					den gula bilen	31	0,47	36	1,04	49	1,12
<i>en gul bilarna</i>							<i>den gula bilar</i>						
<i>en gula bilar</i>			2	0,06			<i>den gul bilet</i>						
<i>en gult bil</i>	5	0,08	2	0,06	1	0,02	<i>den gult bilet</i>						
<i>en gult bilen</i>							<i>den gula bilet</i>						
<i>en gult bilar</i>							<i>den gula bilarna</i>			1	0,03		
<i>en gult bilarna</i>							<i>det gul bil</i>	3	0,05				
<i>en gula bil</i>	4	0,06			1	0,02	<i>det gul bilen</i>						
<i>en gula bilen</i>	2	0,03					<i>det gul bilar</i>						
<i>en gula bilarna</i>	1	0,02					<i>det gul bilarna</i>						
<i>en gul bilet</i>							<i>det gult bil</i>	1	0,02				
<i>en gult bilet</i>							<i>det gult bilen</i>						
<i>en gula bilet</i>							<i>det gult bilar</i>						
<i>ett gul bil</i>	7	0,10	1	0,03			<i>det gult bilarna</i>						
<i>ett gul bilen</i>							<i>det gula bil</i>	6	0,09	2	0,06	5	0,11
<i>ett gul bilar</i>							<i>det gula bilen</i>	5	0,08			3	0,07
<i>ett gul bilarna</i>							<i>det gula bilar</i>						
<i>ett gult bil</i>	10	0,20	8	0,20			<i>det gula bilarna</i>						
<i>ett gult bilen</i>							<i>det gul bilet</i>						
<i>ett gult bilar</i>							<i>det gult bilet</i>						
<i>ett gult bilarna</i>							<i>det gula bilet</i>			1	0,03		
<i>ett gula bil</i>	1	0,02					<i>de gula bilar*</i>	4	0,06	4	0,12	8	0,18
<i>ett gula bilen</i>							de gula bilarna	2	0,03	16	0,46	25	0,57
<i>ett gula bilar</i>							<i>de gula bil</i>					1	0,02
<i>ett gula bilarna</i>							<i>de gula bilen</i>						
<i>ett gul bilet</i>							<i>de gul bilet</i>						
<i>ett gult bilet</i>							<i>de gult bilet</i>						
<i>ett gula bilet</i>							<i>de gula bilet</i>						
subtot.	519	7,81	433	12,47	479	10,97							
TOT NP	6645		3472		4367								

Den komplexa kongruensen inom nominalfrasen tycks således vålla svårigheter även för dem som fått formell undervisning en längre tid. Inlärarna skapar en stor variation av olika former, men det föreligger också en ansenlig del

teoretiska möjligheter som inte realiseras i produktionen. Möjligen kan de existerande "luckorna" tolkas som tecken på att nominalfraserna inte genereras helt och hållet slumpmässigt.

I det följande kommer två intressanta typer att betraktas närmare. Först presenteras fall med "artikelkongruens", såsom *en bilen, en gul bilen*. I dessa fall förekommer inslag av såväl obestämdhet som bestämdhet (Latomaa 1992:307). Pitkänen (1982) benämner dem hybridformer och säger att "de vittnar om fullständig okunnighet om svenskans formsystem" (Pitkänen 1982:285). Trots att denna typ saknas i svenskan, förekommer det enligt Källström (1993:107) konstruktioner med obestämd artikel följd av bestämt substantiv i isländskan, färöiskan och västnorska dialekter (isländska *ein konan*, färöiska *ein dagin*, västnorska dialekter *en dagen*)

Eftersom de i fortsättningen presenterade typerna är så lågfrekventa, har Finterlingva-projektets alla tre material excerperats i sin helhet, utgörande sammanlagt 251624 löpord (tabell 102). Observeras bör att tabellerna 100 och 101 ovan baserar sig på FINGYM (se närmare s. 58), som är en subkorpus till detta material.

TABELL 102 Excerperade material

	FSG_1.89	FSS_86_B	FSS_79-80	tot
nivå	åk1, gymn.	abiturienter	abiturienter	
antal år studier i sv.	3,5	6	6-8	
år	1990	1986	1979/1980	
individer	195	256	799	1250
uppsatser	390	256	799	1445
uppsatser per individ	2	1	1	
löpord	52354	46462	152808	251624

Studentsvenska 79/80-materialet (FSS_79-80 av vilket ABI80 är en del), som består av 799 abiturientuppsatser (152808 löpord, från åren 1979-80), uppvisar sammanlagt 17 felaktiga konstruktioner av typ "artikelkongruens". Fel per 100 ord blir 0,011. Studentsvenska 86-materialet (FSS_86_B av vilket ABI86 är en subkorpus) utgörs av 256 abiturientuppsatser (46462 löpord, 1986) och innehåller endast 2 felaktiga konstruktioner; fel per 100 ord blir 0,004. I uppsatser skrivna av gymnasister i årskurs 1, Gymnasistsvenska 90-materialet (FSG_1.89, av vilket GYM90 är en subkorpus), som består av 390 uppsatser (52354 löpord), förekommer 23 exempel på detta fenomen. Fel per 100 ord blir här 0,044. Artikelkongruens är således mer frekvent hos inlärare i åk1, som ju erhållit minst undervisning räknat i år och som tydligen befinner sig på en lägre nivå vad gäller språkbehärskning.

I vilken mån är dessa strukturer felskrivningar, dvs. fel på performansnivån? Vissa hör säkert till den kategorin. Hyltenstam (1988) ger ett exempel på felskrivning (92), taget ur en svenskspråkig elevs uppsats:

- (92) När *en bilen* tappar en röd varningsflagga ...
 (93) *Det här kapitalistiska ideerna* ...

Exempel (93), däremot, beror enligt honom på bristande språklig kompetens (Hyltenstam 1988:143). Detta exempel är hämtat ur en text skriven av en andraspråksinlärare. Gränslinjen tycks här gå vid skribentens modersmål. Hyltenstam medger dock att det i enskilda fall är svårt att avgöra vilken feltyp det är fråga om, och han tillägger att felklassificering spelar en underordnad roll i hans undersökning.

Alla belagda exempel på artikelinkongruens i mitt material visar en intressant gemensam faktor: substantivet har korrekt slutartikelform. Detta tyder på att det är fråga om oanalyserade former. Ordet har troligen i många fall lagrats in i slutartikelform, inte i grundform. Andersson (1992) diskuterar i sin avhandling typen *en bilen*, som förekommer mest hos yngre barn. Han menar att substantivet med suffixartikel är inlärt som en oanalyserad enhet (eng. amalgam) (Andersson 1992:106-107). Analysen till två olika morfem sker senare i utvecklingen. Andersson återoppar Slobins princip *Pay attention to the end of words* (Slobin 1972) som en medverkande faktor. I Svartholms undersökning (1978) om L1-inläring lärde Tor sig först suffixartikeln och sedan den obestämda fristående artikeln. Andersson hänvisar till Bermans modell (1987), vilken som första steg har utantillinlärda, oanalyserade enheter.

Latomaa har också funnit 10 belägg av denna konstruktionstyp i sitt material, och även hon nämner möjligheten att det rör sig om holistiskt inlärd form (1990:59). Exempelen i hennes material är följande: *en polisen, en mannen* (Mari, fi.), *en annan båten* (Leo, fi.), *en lite bilden, en annan bilden* (Nora, sp.), *en bilen, en ballongen* (3 ggr), *en dörren* (Fernando, sp.). Såväl de finsktalande som de spansktalande inlärarna använder denna typ av konstruktion. Substantiven *polis, dörr, man* är säkert mycket frekventa i talsituationer och de torde oftast förekomma just med suffixartikel. Som en andra tolkningsmöjlighet tar Latomaa (1990:59-60) upp analogibildning efter former med den dubbla bestämdheten. Inlärare överanvänder ett drag som de just blivit medvetna om. I mitt material befinner sig inlärarna, förutom gymnasisterna i årskurs 1, redan på en relativt avancerad nivå, och det förefaller mig osannolikt att dubbel bestämdhet vore något nytt och därför överanvändes.

I Studentsvenska 79/80-materialet förekommer 6 fall där substantivet slutar på *-a* i grundform (ex. *en olyckan*). Dessa kan vara analogibildningar, eftersom det i svenskan också finns korrekta grundformer som slutar på *-an*, exempelvis *en början, en vacklan, ett flygplan, en banan*.

TABELL 103 Beläggen på artikelinkongruens i GYMNASISTSVENSKA 1, STUDENTSVENSKA 86 och STUDENTSVENSKA 79/80

en liten sjön	en samma meningen	ett nytt fenomenet
en liten stan	en viktigt provet	ettsommarjobbet
en ganska lilla staden	en skolan	ett jobbet
en mysig hemmakvällen	en sommaren	ett metrotunneln
en lugn skogen	en staden	ett rädsan
en hemsk känslan	en matstunden	ett programmet
en stor bilen	en arbetsplatsen	en goda visorna
en frisk människan	en motorcyckeln	<i>en alla slak varorna</i>
		(fortsätter)

TABELL 103 (fortsätter)

en ond bilolyckan	en familjen	<i>en mannens liv</i>
en bra middagen	en olyckan (2 ggr)	<i>en veckans lov</i>
en bra åtgärden	en rattfylleristen	<i>en kvällens påhitt</i>
en egen arbetsplatsen	en artikeln	<i>ett stort antalet människor</i>
en hela skolan	ett kull sommarlovet	<i>ett frimärkets världen</i>
en hela sommaren	ett kul språket	

De kursiverade felexemplen i tabell 103 är gränsfall, eftersom de innehåller nominala attribut. Det är oklart huruvida eleven uppfattar artikeln som hörande till det nominala attributet eller till huvudordet, som i alla beläggen utom ett står i obestämd form. Den obestämda artikeln har dock det nominala attributets genus, vilket tyder på att artikeln har förknippats med detta. *En alla slak varorna* är ytterligare ett svårt fall att kategorisera, då huvudordet står i pluralis och det utöver den obestämda artikeln även finns ett pronominellt attribut. Det är möjligt att orden *en alla slak* i inlärarens mening hör ihop och bestämmer huvudordet *varorna* på samma sätt som det målspråksenliga *ett stort antal (varor)* eller det i interimspråket förekommande *en någon annan (film)*.

En individ i Gymnasistsvenska 90 har använt typen *en bilen* fem gånger. Nedan återges hans båda uppsatser. De rent inlärarspråkliga formerna med artikelinkongruens har markerats med fet stil och de övriga konstruktionerna med obestämd fristående artikel har kursiverats.

- (94) Jag har tänktet, at jag arbetat **en hela sommaren**. Jag har *en arbetsblats*, det er *en lilla butik*, på andra sidan **en staden**. Där butik besökar så många kul människor. Jag har tänktet med mina vännerna, att jag tar *en fritimme* och jag gå på båten med min vännerna, mid i sommar. Vi går på i nattbåten. Vi besöka *en Stockholm*. Men det är så säkert. Tillbaka jag treffas min vännerna och ruasej. Jag klömma **en hela skolan en sommaren** och jag spara njuta av livet och friheten. Sign. "Snart ett nervvrak" ja, jag måste säga dej, att du har kanske mycket tjocka. Du måste stoppa äta möjligen, specialen wienerbröd och dricka coca-cola. Du måste stoppa äta så möjlighet, äta på dagen, men du kan äta wienerbröd, du måste äta helt underbar mat. Jag tänkte att du måste gå ut på dagen, du kan springa och cyklar, som tycker du om. Jag gick, du **en goda visorna**, du måste äta på morgonen, man för maten måste är helt underbar mat. Din doktor x.

Inläraren använder konstruktionen OFRA+N+BSLA i stället för N+BSLA. I de flesta andra fall som återges i tabell 103 avses obestämt species. Vederbörande skribent kan bilda en korrekt nominalfras när det är fråga om obestämdhet (*en arbetsplats, en fritimme*), och i frasen *en lilla butik* är det adjektivattributet som har konstruerats fel. Att den obestämda artikeln överanvänds på sätt som i frasen *en Stockholm* har jag inte funnit någon annanstans i de excerperade materialen. Inläraren tycks konstruera *hela + huvudord* i bestämd form med obestämd artikel på samma sätt som det i Studentsvenska 79/80-materialet belagda exemplet *en samma mening*. I *en staden* och *en sommaren* har gymnasisten utelämnat prepositionen. Det är inte uteslutet att artikeln i dessa fall, liksom i den ovannämnda nominalfrasen *en Stockholm*, fungerar som preposition. I franskan förekommer homografen *en* som preposition.

En annan struktur som enligt min mening också kan ses som bevis på helfrasinlärning innefattar fallen med genusinkongruens mellan den bestämda fristående artikeln och slutartikeln (ex. *det bästa tiden*). Strukturen hör till kategorin som Pitkänen döpt till banditspecies (1982:284). Han säger att kombinationer av fristående artikel, adjektivändelse och slutartikel i dylika fall genereras helt slumpmässigt som genom en spelautomat, en enarmad bandit. I tabell 104 återfinns alla belagda exempel på denna typ.

TABELL 104. Beläggen på genusinkongruens mellan BFRA och BSLA i GYMNASISTSVENSKA 1, STUDENTSVENSKA 86 och STUDENTSVENSKA 79/80

den passande sättet	<i>den sista satsen</i>	det viktigaste förutsättningen
den bästa resesättet	det viktigaste saken	det bästa tiden
den första världskriget	det vita mössan	det tillåtna mängden
det bästa tiden	det saken	det livliga stadsmiljön
det största delen	den eviga problemet	det dagliga arbetsrutinen
det första gången	den hela folkets moral	det ökade framtiden
det allra viktigaste saken		
det ändå orsaken		

I dessa exempel har slutartikeln alltid tilldelats rätt genus och attributet korrekt form, med undantag av ett fall (*den sista satsen*). Attribut och substantiv bildar en enhet, som har konstruerats rätt, medan den bestämda fristående artikeln uppvisar fel genus. Som redan framhållits, tycks slutartikelformen vara något som lärs in rätt och ofta som en oanalyserad enhet, vartill inläraren sedan kan lägga bestämd fristående artikel av fel genus. Detta kan bero på att substantiv i slutartikelform utan bestämd fristående artikel förekommer oftare i texterna än former med den dubbla bestämdheten. Dessutom förekommer substantiven med slutartikel, men utan bestämd fristående artikel, i ordlistorna som ofta lärs in utantill i skolundervisningen, exempelvis *en bil, bilen, bilar, bilarna*.

Den komplicerade kongruensen inom nominalfrasen i svenskan vållar svårigheter för de finska inlärarna även efter flera års formell undervisning. Eleverna skapar en stor variation av olika former, eftersom det inte föreligger något liknande system i modersmålet eller i andra språk de erhållit undervisning i. Det förefaller mig dock sannolikt att de finska inlärarna, trots det brokiga formsortimentet vad gäller kongruens, har en viss systematik i sin produktion av nominalfraser i svenskan. Jag antar att helfrasinlärning och analogibildningar spelar en roll även i formell undervisning, speciellt vad gäller inlärare på lägre nivåer och vid medverkan av lexikal frekvens. Om eleverna genererade nominalfraserna helt slumpmässigt, vore också antalet realiserade former större än vad som faktiskt förekommer i inlärarsvenskan.

3 TESTET

3.1 Bakgrund

Vad gäller val av datatyp är fördelen med uppsatser och talat språk att de ligger närmast normal språkanvändning. Inom ramen för det valda uppsatsämnet har skribenten fullständig frihet att göra bruk av sina uttrycksmedel. Även textuella data har dock sina begränsningar. Vårt urval består av det som inläraren väljer att visa oss, inte det som vi väljer att upptäcka i inläraren, om vi nu är bundna till det metodologiska kravet på bara textuella data (Selinker 1992:160). Inläraren använder kanske inte den struktur forskaren vill undersöka, eller också kan en viss företeelse vara mycket lågfrekvent i somliga texttyper men inte i andra. I uppsatsmaterialet (FINGYM) återfinns exempelvis ett mycket begränsat antal adjektivattribut, adjektiviska predikativ och bestämda fristående artiklar, som flertalet inte har ett enda belegg på (se närmare s. 108, 124 och 152). Om tal- eller skrivsituationen är fri, kan inläraren också undvika de ord eller strukturer som han är osäker på. Så kan antas vara fallet om uppsatsen producerats i en testsituation, vilket studentexamen är ett exempel på.

Genus hos enstaviga substantiv i svenskan har vanligen betraktats som mycket arbiträrt (se närmare s. 35) och den fonologiska strukturen har inte ansetts ge några ledtrådar vid genustilldelning. Liljegren (1995) studerade sambandet mellan stavelsestrukturen och genus hos de 431 mest frekventa enstaviga orden i Allén (1971). Andelen utrum hos vissa strukturtyper var följande: substantiv med lång slutvokal (C)V: (*ö, by, tro*) 88 %; substantiv med enbart korta fonem (C)VCC(C) (*ask, kusk, gräns*) 79 %; substantiv med lång slutkonsonant (C)VC: (*hatt, knopp*) 59 %, och substantiv med lång mittvokal (C)V:C(C) (*lag, strid, värld*) 53 %. Förutom databasen studerade han infödda talares genustilldelning av nonsensord. Han kom fram till att ord med enbart korta fonem ofta tilldelades utrumgenus, medan ord med lång vokal i någon

mån kategoriserades som neutrer. Vidare menar han att sannolikheten för utrumtilldelning ökar med antalet finala konsonanter. Andersson (1992:37-38) påpekar att man i svenskan kan urskilja vissa lagbundenheter vad gäller substantivets fonologiska och morfologiska form och genus. Hos flerstaviga ord, till exempel, föreligger en tendens att de som slutar på *-a* eller *-e* är utrala; dock påträffas även här motexempel i form av frekventa substantiv (*hjärta, öga, öra*). Detsamma gäller ordbildning: vissa suffix förknippas uteslutande med det ena genuset (ex. *-(n)ing*), andra företer däremot variation i större eller mindre utsträckning (Källström 1996). Hos sammansättningar tenderar substantivet att ha det genus som efterleden uppvisar (Källström 1996). I uppsatsmaterialet FINGYM var de genusmarkerade substantiven med suffix som *-ing, -are, -else, -het, -eri, -um, -tek* samt slutljudande *-a* mycket få till antalet, och detsamma gällde sammansättningar, vilket gjorde den kvantitativa analysen ej meningsfull.

När behärskning av genus i nominalfrasen studeras, räknar man med två kontextuella variabler: för det första, den grammatiska kategori som böjs i genus, dvs. obestämd artikel (OFRA), bestämd fristående artikel (BFRA), genusböjt pronominellt attribut (GBPR), bestämd suffixartikel (BSLA) och adjektivattribut (ADJ). Samtidigt föreligger det en andra variabel, nämligen substantivet självt. När man har att göra med inlärarespråk är det möjligt att vissa substantiv är svårare än andra för inlärare, t.ex. på grund av substantivets och dess genusböjliga formers lägre frekvens i inflödet. Å andra sidan kan det vara besvärligare för inlärarespråket att genusböja ett adjektivattribut än en suffixartikel, dvs. kontexten har en inverkan (se s. 74 ff.). Att hålla båda variablerna, substantivet och kontexten, konstanta är dock en omöjlighet när data består av uppsatser (FINGYM). I ett sådant fall är det ej heller möjligt att skilja mellan procedural och deklarativ kunskap.

Ett test konstruerades för närmare studium av de strukturer och substantivtyper som var lågfrekventa i uppsatserna (adjektivattribut, bestämda fristående artiklar, substantiv med suffix, sammansättningar). Vidare möjliggjorde testet en granskning av följdriktigheten i elevernas genusval hos ett och samma substantiv i olika kontexter. I och med att substantivets genus angavs i ett deltest, kunde man separera mellan behärskning av kongruensreglerna och kunskap om genustillhörighet.

3.2 Material och metod

3.2.1 Försökspersonerna och testets uppläggning

Gymnasierna i testet valdes från mellersta Finlands län. Mellersta Finland ansågs utgöra ett lämpligt område, eftersom relativt få enspråkigt eller tvåspråkigt svenska invånare är bosatta där och svenskans inflytande är obetydligt. Fem urbana gymnasier och fem landskommunsgymnasier utvaldes (tabell 105). Från de större gymnasierna tog två undervisningsgrupper del i

testet, från de mindre en. Detta förfaringssätt innebär att försökspersonerna inte är slumpmässigt valda, men det är troligt att eleverna i urvalet inte på ett väsentligt sätt avviker från populationen. För att kunna generalisera resultaten till alla gymnasier i Finland skulle också antalet gymnasier ha ökats. De testade gruppernas storlek framgår av tabell 105, där kolumn 3 anger antalet elever för vilka betyget i svenska för föregående kurs var känt.

TABELL 105 Materialet för testet

gymnasium		elever i testet	elever i gymnasiet läsåret 1996-97	elever med betyg i svenska
gymnasium 1	landskommun	36	140	36
gymnasium 2	urban	44	235	44
gymnasium 3	landskommun	22	81	22
gymnasium 4	urban	55	632	55
gymnasium 5	landskommun	38	325	16
gymnasium 6	urban	67	640	64
gymnasium 7	landskommun	28	137	0
gymnasium 8	landskommun	27	261	6
gymnasium 9	urban	37	271	27
gymnasium 10	urban	25	149	0
totalt		379		270

Alla gymnasier var kursbundna, vilket innebär att eleverna kunde välja takten för genomförande av kurserna. Därför förekom det några enstaka elever som hörde till årskurs 2, medan de flesta ingick i årskurs 3. I de större gymnasierna kan en elev ha olika lärare i de olika kurserna i svenska. Sammansättningen av undervisningsgruppen i dessa skolor kan också variera mycket från kurs till kurs. Av denna anledning hölls inte undervisningsgrupperna isär i undersökningen, utan i de fall där två grupper från ett gymnasium tog del i testet behandlades de i analysen som en enda grupp.

Substantivets genus, böjning och kongruens tas upp i undervisningen under kurs 1, då eleverna också uppmärksammas på vilket genus ändelserna *-are*, *-dom*, *-else*, *-het*, *-ing*, *-ion*, *-lek*, *-döme*, *-eri*, *-ori*, *-tek*, *-um* förknippas med. Kurs 3 och 6 innehåller en kort repetition av dessa regler. Alla skolor använde som läromaterial antingen *Medvind* eller dess förkortade version *Medvind Combi*.

Testet bestod av fyra delar, varav den första omfattade 51 substantiv, vars genus eleverna ombads ta ställning till. En del av substantiven var valda enligt frekvens i läroboksserien *Medvind*. Alla genusmarkerade substantiv (dvs. de belägg på substantiv som uppvisade en genusmarkering, se närmare s. 72) i textböckerna i serien *Medvind* excerperades. Det visade sig dock omöjligt att exakt fastställa de olika substantivens frekvens i läroboksinflödet för varje enskild elev, eftersom testet utfördes i 10 olika skolor och textavsnitten som hade valts till behandling i undervisningen varierade från lärare till lärare. De testsubstantiv som hörde till gruppen frekventa kan därför endast uppskattningsvis antas representera vanliga, ofta förekommande lexem (*dag*, *del*, *familj*,

hav, hus, land, jobb, liv, människa, sällt, tid, värld). En annan grupp testitem bestod av de substantiv som förekom med felaktiga genusmarkeringar i uppsatsmaterialet FINGYM. Största delen av dessa kan uppskattas höra till de vanliga substantiven (*barn, jobb, mat, musik, problem, program, roll, vatten*). Gruppen lågfrekventa substantiv i *Medvind* innefattade orden *hot, kvart, låt, tryck*.

Del 1 innehöll ytterligare testitem som bestod av uppskattningsvis obekanta lexem med suffix vilka tagits upp i grammatikundervisningen (*kalium, jubileum, förruttnelse, hädelse, lagring, sammansvärjning, vitterhet, småttighet, pundare, gycklare, bibliotek, kartotek, raffinaderi, förråderi*); bibliotek utgjorde ett undantag, eftersom det antogs vara bekant för eleverna. *Füngelse* är ett undantag för suffixet *-else* och inkluderades därför i testet. Klassen substantiv med slutljudande *-a* representerades av *hjärna, ödla, hjärta* och *öga* och klassen sammansatta substantiv av *sommarjobb, dagsarbete, skåpmat* och *bröllopsdag*. Vissa substantiv hade av lärare på Institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet betraktats som svåra för finskspråkiga studerande och var nämnda i kompendiet för grammatikkurs 1 (*fiende, hamn, hets, hjälp, hjälte, is, lön, snö*). Denna grupp representerades i testet av *is, hamn* och *hjälp*.

Förutom att eleverna ombads ta ställning till substantivets genus, uppmanades de också att markera om substantivet var obekant för dem (tabell 106 och bilaga 1). Instruktionen löd: "Kryssa för det genus du tror följande substantiv har. Om substantivet är obekant, försök tänka efter vilket genus det skulle kunna ha och markera till vilket resultat du kom fram (EN-genus / ETT-genus) och kryssa även i kolumnen "obekant substantiv"."

TABELL 106 Exempel på uppgifterna i del 1

	EN-suku	ETT-suku	substantiivi outo
flicka	X		
bord		X	
skutt		X	X
sommarjobb			

I del 2 gavs eleverna substantivets genus och ombads välja rätt form av flervalsalternativen (determinerare och attribut) samt ifylla rätt suffix i de fall då substantivet efterföljdes av ett streck (tabell 107 och bilaga 1). Substantiven i del 2 var valda så att de i möjligaste mån var obekanta för eleverna; detta i syfte att eliminera all helfrasinläring. De flesta attributen kan däremot antas vara vanligt förekommande i inflödet. Av substantiven var tre utrala (*blida, gambeson, falkonett*) och tre neutrala (*arborst, bräm, skrivplån*). Som adjektiviska attribut förekom *dyr, egen, fin, ful, försvunnen, gammal, kall, präktig, stor, stulen, svensk, trasig, tung, välbevarad*. I tabell 107 återfinns exempel på samtliga uppgiftstyper i del 2 och instruktionen lyder: "I följande uppgift är substantivets genus angivet. Markera rätt form i **varje** ruta och om substantivet efterföljs av ett streck, ifyll rätt suffix."

TABELL 107 Exempel på uppgifterna i del 2

Seuraavassa tehtävässä substantiivin suku on annettu. Ympyröi oikea muoto jokaisesta laatikosta ja jos substantiivin jälkeen on viiva, täydennä oikea päätte.

gambeson EN-suku

I skåpet hittades

en
ett

gammal
garrumalt
gamla

 gambeson.

armborst ETT-suku

Armborst__ var en variant av pilbågen.

falkonett EN-suku

Har du sett

den
det

präktig
präktigt
präktiga

 falkonett__ därborta?

Del 3 bestod av tre så gott som autentiska textavsnitt ur student- och elevuppsatser i FINGYM, där alla felaktigheter förutom genusfel var korrigerade. Av instruktionerna framgick att det i textavsnitten förekom fel som hade att göra med substantivets genus och adjektivets böjning samt att elevens uppgift var att identifiera och rätta dessa (tabell 108 och bilaga 1). Två av felen bestod i att adjektivet saknade *-a* (*mitt självald TV-program, min idealisk TV-dag*). I fyra fall hade substantivet *programs* determinerare tilldelats fel genus (*denna program, den här programmet, en program, den sista programmet*). Märkas bör att suffixartikeln däremot alltid hade försetts med rätt genus (*den här programmet, den sista programmet*). Två av felen utgjordes av att substantivet *roll* uppvisade felaktiga, blandade genusmarkeringar (*en stort roll, ett viktig roll*) och två andra felaktigheter gällde lexemet *tid* (*en roligt tid, det bästa tid*). De övriga felen var *mitt TV-kväll, klassiskt musik* och *den populäraste landet*. Med undantag av *kväll* förekom samtliga substantiv också i del 1. Instruktionen löd "I följande textavsnitt förekommer fel som har att göra med substantivets genus och adjektivböjning. Din uppgift är att identifiera och korrigera dem. Observera att andra fel än de som har att göra med substantivets genus och adjektivböjning inte finns i texterna."

TABELL 108 Exempel på uppgiften i del 3

Seuraavissa kirjoitelman pätkissä on virheitä, jotka liittyvät substantiivien sukuun sekä adjektiivien taivutukseen. Sinun tehtäväsi on tunnistaa ja korjata ne. Huomaa, että muita virheitä, kuin substantiivin sukuun ja adjektiivin taivutukseen liittyviä, ei teksteissä ole.

Mitt självald TV-program har mycket variati on därför att jag vissa dagar har mer tid att sitta framför TV-rutan. Min idealisk TV-dag är fredag och så här ser mitt program i TV ut. Klockan 17.00 börjar en debatt och efter den ser vi barnens timme. Lillfolket får se Noppa, tecknade filmer och naturligtvis Lasse

Pöysti som läser sagor. Efter att de minsta i familjen har gått till sängs kommer en halvtimme nyheter. Denna program innehåller dagens mest betydelsefulla händelser i Finland. Jag har valt den här programmet för jag tror att vi finländare vet för litet om vad som händer i vår land. Efter nyheterna kommer naturfilmer som hela familjen kan titta på. Klockan 19.30 börjar en program som handlar om kultur, matlagning osv. Efter en timme börjar musik-rutan. Den ger oss information om olika slags musik, från klassiskt musik till rock an'roll. Sedan kommer ett 30 minuter långt kvälls nytt. Den sista programmet i mitt TV-kväll är en film för fullvuxna.

I del 4 (tabell 109 och bilaga 1) var uppgifternas form identisk med del 2, med den enda skillnaden att eleverna var tvungna att själva avgöra substantivets genus. De substantiv som antogs vara svåra i del 1 förekom även här: *is*, *hjärta*, *fängelse* figurerade en gång, och vid dessa ombads eleverna att komplettera med rätt suffixartikel. Samma substantiv upprepades i olika kontexter i del 4 (tabell 110). På detta sätt ville man komma åt systematiken i genusmarkering. Samtliga substantiv förekom som test-item i del 1. *Hjälp* återfanns två gånger (tabell 110); *program* förekom i 2 testsatser (i del 3 i fyra item); följande substantiv figurerade i 3 testsatser: *musik* (i del 3 i ett item), *barn* och *land* (i del 3 i ett item); i 2 testsatser återfanns *värld*, *problem*, *dag* och *vatten* (*rent vatten*, *det rena vattnet*, ADJ, BFRA, BSLA; se tabell 110). *Jobb*, *liv*, *familj* och *bröllopsdag* förekom i en testsats. *En/ett av*-konstruktionen testades i itemen *ett av de största länderna* och *en av de vackraste dagarna*. Instruktionen löd "Omringa rätt form i varje ruta och ifyll suffix på det angivna strecket."

TABELL 109 Exempel på uppgifterna i del 4

Ympyröi oikea muoto jokaisesta laatikosta sekä täydennä päätte annetulle viivalle.

I går tittade jag på

en
ett

trevlig
trevligt
trevliga

 program.

Han halkade omkull på is_____.

Jag lyssnar gärna på

den
det

vacker
vackert
vackra

 musik_____.

Av tabell 110 framgår vilka substantiv som återfanns mer än en gång i del 4 jämte uppgift om den grammatiska kategori uppgifterna tillhörde. Två kryss innebär att det förekom två item med vilka variabeln i fråga testades; genusböjliga pronominala attribut (GBPR) till exempel representerades av itemen *mitt* och *vårt* vid substantivet *barn*.

TABELL 110 Substantiv med frekvens > 1 i del 4

N	OFRA	en/ett av	BFRA	GBPR	BSLA	ADJ	APRE	testitem
<i>hjälp</i>				x	x			<i>hjälp</i> , <i>min hjälp</i>
<i>program</i>	x		x		x	x		<i>ett trevligt program</i> , <i>det nya programmet</i>
<i>musik</i>			x	x	xx	x		<i>den vackra musiken</i> , <i>klassisk musik</i> , <i>den här vackra musiken</i>
<i>barn</i>			x	xx	x		x	<i>mitt barn</i> , <i>vårt barn ...klokt</i> , <i>det lilla barnet</i>
<i>land</i>	x	x		x		xx		<i>något stort land</i> , <i>ett av de största länderna</i> , <i>ett litet land</i>
<i>värld</i>			x	x	x			<i>den oroliga världen</i> , <i>vår värld</i>
<i>problem</i>	x		x		x			<i>det här svåra problemet</i> , <i>ett problem</i>
<i>dag</i>		x	x		x			<i>en av de vackraste dagarna</i> , <i>den bästa dagen</i>
<i>vatten</i>			x		x	x		<i>rent vatten</i> , <i>det rena vattnet</i>

3.2.2 Procedur, bedömning och statistisk analys

Del 2, där substantivets genus var angivet, förtestades i en kurs för abiturienter vid Medborgarinstitutet i Jväsby, eftersom det förekom misstankar om att dess svårighetsnivå var för låg. Saken förhöll sig dock inte så och några testitem lades till. Hela testet utprovades (delarna 1- 4) i en abiturientklass i Konnevesi i september 1997. Del 1 framstod som för svår, varför 16 substantiv utbyttes, och av samma skäl ersattes ett antal substantiv i del 4. Det egentliga testet ägde rum i oktober-november. Eleverna som deltog var från kurs 5 eller 6. Testen skickades till de valda skolorna och lärarna administrerade dem när det föll sig lämpligt. I två skolor var författaren själv närvarande på begäran av lärarna.

Först utdelades sidorna 1-2 som innehöll testets första del. Efter det att del 1 besvarats, insamlades papperen och först därefter fick eleverna fortsätta med resten av uppgifterna (delarna 2 - 4). De hade en lektion till sitt förfogande för att besvara testet. Tiden som eleverna använde varierade från 10 till 45 minuter.

Testet bedömdes så att skrivfel som exempelvis *programet* i stället för *programmet*, *brämnet* i stället för *brämet* och *et* i stället för *ett* (i del 3) inte togs hänsyn till. Sådana exempel var få till antalet. De fall där det slutjudande *t*:et i suffixartikeln hade fördubblats (*arborstett*) betraktades också som korrekta. Del 3, där testdeltagarnas uppgift var att identifiera och rätta fel i texter, bedömdes så att eleverna tilldelades enbart pluspoäng. Deltagaren fick en poäng för varje korrekt rättelse, t.ex. när han hade ändrat den bestämda fristående artikelns form till neutrum i strukturen *den sista programmet*. I text-avsnitten förekom naturligtvis även helt korrekt genusmarkerade nominalfraser. I analysen togs ej hänsyn till felaktiga rättelser; när eleven t.ex. hade ändrat *en hund* till *ett hund*, gavs inga minuspoäng. Sådana fall var dock relativt sällsynta. Detsamma gällde när någon hade utbytt alla neutrala determinerare och artiklar vid substantivet *program* mot utrumformer.

I den statistiska analysen har χ^2 inte använts till följd av dependensen i data. En persons värden för de olika testitemen är beroende av varandra, eftersom vederbörande tenderar att reagera på samma sätt vid olika tillfällen. Skillnaden mellan individens värden är i allmänhet mindre än differensen mellan två olika personers poäng. Oberoende mätningar är en grundläggande förutsättning för χ^2 -testet och om dependens råder innebär detta en felrisk för p -värdet. Vidare är det omöjligt att uppskatta storleken för denna risk. För stickprov med dependens mellan dataenheterna rekommenderas t -test för beroende urval, vilket kommer att användas här (Butler 1985:76). Detta betyder att man först räknar fram ett kvantitativt index för varje individ och sedan kalkylerar ett medelvärde för hela gruppen med utgångspunkt i de individuella värdena. Detta individuella index är relativt, antalet item gällande den undersökta företeelsen beaktas. Så representerades t.ex. BFRA av 5 item i del 2, och indexet för BFRA kalkylerades enligt följande formel: $100 * ((\text{item1} + \text{item2} + \text{item3} + \text{item4} + \text{item5}) / 5)$. Varje item tilldelades värdena 1 (=korrekt) eller 0 (felaktigt).

Ett centralt begrepp i t -testet är nollhypotesen. Denna innebär att det inte föreligger någon verklig skillnad mellan de jämförda medelvärdena, dvs. att de två variablerna som undersöks är lika svåra för eleverna. Om nollhypotesen förkastas gäller mothypotesen och tendensen som observerats i urvalet kan då antas äga giltighet även mer generellt. Genom att betrakta individerna kan man sedan studera om resultatet gäller alla försökspersoner eller bara en del av dem.

Vid jämförelsen av medelvärdena för de olika skolorna eller de skilda betygsklasserna användes enfaktorsvariansanalys, som bygger på antagandet om samma varians. Om p -värdet för Bartlett-Box F , som anger sannolikheten för att varianserna för de undersökta grupperna är identiska, understiger 0,05 kan testets pålitlighet ifrågasättas. För att undgå masssignifikansproblemet, som uppstår när många hypotesprövningar genomförs för ett och samma material, har Scheffés metod använts (Widjeskog 1992).

I analysen har bortfall beaktats om inget annat sagts, dvs. de individer som lämnat item obesvarade har ej medräknats. Kalkylering av medelvärdet baserar sig endast på de elever som besvarat uppgiften / samtliga uppgifter gällande den undersökta företeelsen, varför antalet i analysen medtagna elever kan variera från variabel till variabel.

3.3 Forskningsfrågor

Syftet med testets första del var att utforska i vilken utsträckning eleverna tilldelar följande substantivtyper rätt genus: frekventa vs lågfrekventa substantiv i läroboksinflödet, obekanta substantiv med en ändelse som helt eller huvudsakligen förknippas med ettdera genuset samt substantiv som av universitetslärare antagits vara svåra för finskspråkiga studerande i svenska. Är de substantiv som eleverna markerat som obekanta svårare än de övriga?

I del 2 prövades hur eleverna lyckas i fråga om genuskongruens när substantivets genus är angivet i testet. Är valet av alternativ vid BFRA, OFRA, GBPR och BSLA felritt i detta fall till skillnad från valet av det adjektiviska attributets form (ADJ, ADJA), som inte kan avgöras enbart på basis av substantivets genus (jfr *min röda bil, någon röd bil*)?

Syftet med del 3 var att studera om eleverna kan identifiera och rätta fel som har att göra med genuskongruens och attributets form i en text. Är inkonsekvent genusmarkering i fall där ett och samma NP uppvisar både utrala och neutrala markörer lätt att uppmärksamma?

En intressant fråga är hur konsekventa eleverna är med genustilldelning i sina svar. Om de har markerat substantivet x som *ett*-genusord i del 1, har de då valt *ett*-genusformer även i de övriga uppgifterna? Hur konsekvent behandlas substantiven med hänsyn till genus i del 4, där ett och samma substantiv förekommer i olika kontexter?

Ytterligare frågor som jag försöker besvara är: Klarar eleverna val av rätt suffixartikel bättre än kontextlös genustilldelning av uppskattningsvis svåra substantiv? Hur behärskas de variabler som studerats i uppsatsmaterialet i ett test?

3.4 Resultaten

3.4.1 Sambandet mellan andelen rätta svar och skola samt betyg

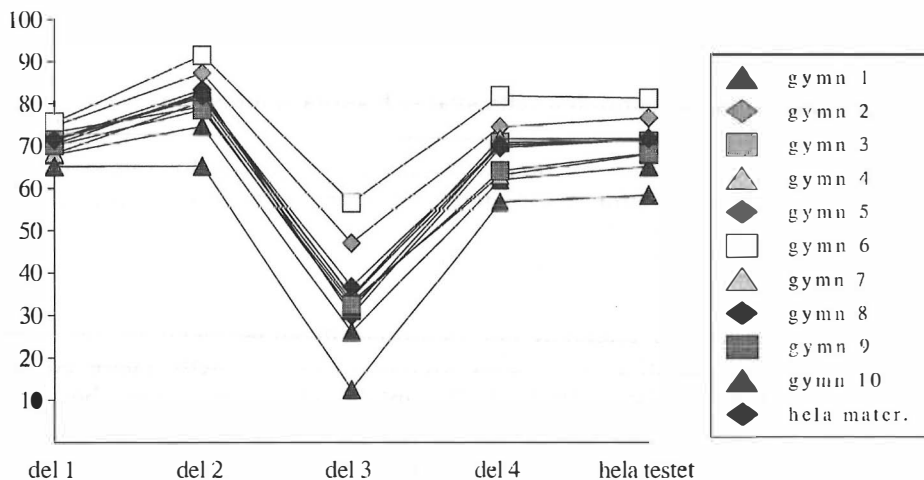
Vid kvantifiering av resultaten i detta avsnitt gavs en poäng för rätt svar och noll poäng för såväl utelämnat som felaktigt svar. Detta innebär att antalet individer här är konstant vid jämförelse mellan gruppmedelvärden, då bortfall ej beaktats i enlighet med övriga analyser där det leder till reduktion av antalet beaktade försökspersoner (se s. 182). Utelämnade svar har inte behandlats på samma sätt som övrigt, eftersom här betraktas behärsknigen av de olika testdelarna som sammanlagt innehåller mellan 15 och 60 item. Hade bortfall beaktats på det sedvanliga sättet, skulle antalet elever som t.ex. besvarat samtliga 48 item i del 4 inskränkt sig till endast 237 individer. I detta avsnitt är det fråga om andelen rätta svar för varje individ.

Det bästa individuella resultatet i del 1 var 49 poäng av 51 möjliga och det sämsta 13. Endast hos 2 % (6) av eleverna översteg andelen rätta svar 90 %. I del 2, där substantivets genus var angivet, kunde man erhålla maximalt 60 poäng, vilket uppnåddes av 6 % (23) av försökspersonerna. Inte mindre än 36 % (138) uppvisade över 90 % rätta svar. Det lägsta poängtalet var 14. I del 3 identifierade och rättade endast 2 % (7) alla felen i texterna (15 poäng) och hela 14,5 % (55) av gymnasisterna erhöll 0 poäng. I testets sista del kunde man erhålla maximalt 48 poäng, vilket ingen uppnådde. De tre bästa eleverna uppvisade ett enda fel, medan det sämsta resultatet var 11 poäng. Hos 13 % av försökspersonerna uppgick andelen rätta svar till mer än 90 %. Bästa resultatet

totalt erhöjls av en flicka som uppnådde 170 poäng av 174 möjliga. Det lägsta poängtalet var 61.

Andelen rätta svar i de olika deltesten korrelerade signifikant med varandra: det lägsta värdet (0,57) uppvisades av paren del 1 / del 2 samt del 1 / del 3. Värdet för del 2 / del 3 uppgick till 0,66, till 0,7 för del 1 / del 4 och till 0,72 för del 4 / del 3. För del 2 / del 4 var Pearsons korrelationskoefficient så hög som 0,76. Samtliga värden var signifikanta på 0,001-nivå.

I figur 24 framkommer de olika skolornas gruppmedelvärden för andelen rätta svar i testdelarna 1 - 4 och i hela testet (för tabell se bilaga 3). Värdena är beräknade så att varje individ erhåller ett individuellt kvantitativt index enligt formeln $100 \cdot (\text{antalet rätta svar} / \text{antalet item})$ och därefter har ett medelvärde för gruppen kalkylerats. Såsom framgår följer medelvärdena i stort samma tendens. I samtliga skolor visade sig medelvärdet för andelen rätta svar vara högst i del 2, där substantivets genus var angivet, och lägst i del 3, där eleverna hade som uppgift att identifiera och korrigera genus- och kongruensfelen i tre textavsnitt. I de flesta skolorna var gruppmedelvärdet högre i del 1, där enbart substantivets genustillhörighet efterfrågades, än i del 4, i vilken kunskap såväl om substantivets genus som om kongruensreglerna krävdes. Undantag utgjordes av skolorna 4 och 6, där det förhöll sig tvärtom. I många fall var de procentuella skillnaderna dock obetydliga.

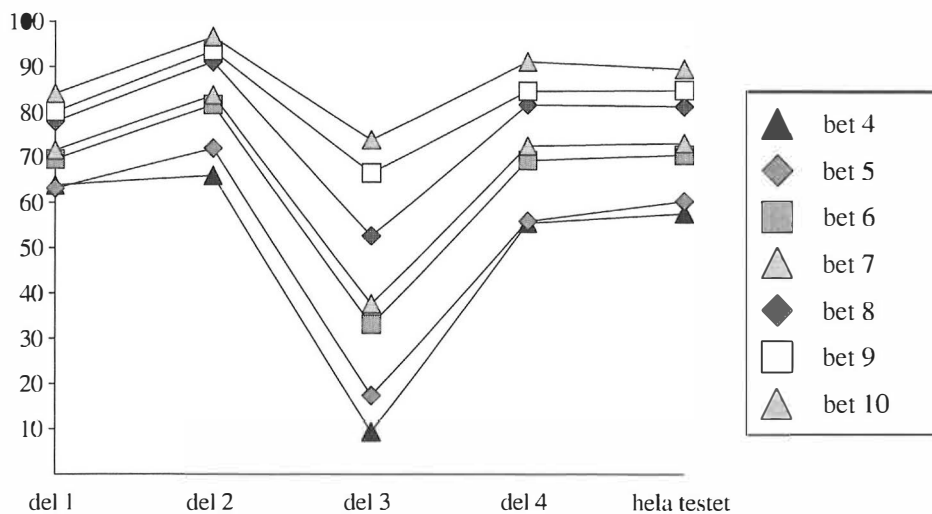

FIGUR 24 Gruppmedelvärdet för de olika skolorna

Differenserna mellan skolornas medelvärden var störst i del 3, där värdena också överlag var lägst; eftersom variansen inom grupperna inte var densamma, kunde enfaktorsvariensanalysen inte tillämpas. För del 1 och del 4 var p -värdet för Bartlett-Box $F > 0,05$ (0,092 respektive 0,38), vilket innebär att grupperna kan antas ha samma varians. När skillnaderna i medelvärdet mellan de olika skolorna testades enligt Scheffés metod, förelåg i del 1 en signifikant

differens på 0,05-nivå mellan skola 10 och skola 6. I del 4 framkom signifikanta skillnader mellan skolparen 10-2, 10-6, 1-6, 7-6 och 9-6.

I det följande betraktas sambandet mellan andelen rätta svar och betyg. I uppsatsmaterialet förelåg en svag korrelation mellan korrekthet och betyg (se s. 96-102). När enbart de 270 elever beaktas för vilka uppgift om betyg i föregående kurs återfanns (se tabell 105, s. 177), finner man att de betygsnärligast bästa eleverna uppnådde det högsta gruppmedelvärdet i samtliga delar (figur 25, tabell 6 i bilaga 3). Detta värde sjönk i takt med betyget, enligt förväntningarna. Det enda undantaget utgjordes av del 1, där de elever som erhållit det lägsta betyget (4) uppnådde ett gruppmedelvärde som var 0,7 procentenheter högre än deras som tilldelats betyget 5. Andelen rätta svar korrelerade signifikant med betyget, sämst i del 2 (0,61) och bäst i del 4 (0,65) och del 3 (0,65); värdet för del 1 (0,64) var av samma storleksordning. För testet som helhet var Pearsons korrelationskoefficient så hög som 0,72. Samtliga värden var signifikanta på 0,001-nivå. Skillnaderna i medelvärdet mellan de bästa och sämsta betygsgrupperna var procentuellt stora, ca 20 procentenheter i del 1, 20-30 i del 2, 40-60 i del 3 och ca 30 procentenheter i del 4; variationen inom grupperna, mätt med minimi- och maximumvärde, var emellertid ej densamma, såsom framgår av tabellerna 111-115, där antalet elever med olika andel rätta svar i betygsgrupperna framkommer. Utöver antalet elever inom en viss intervall (t.ex. antalet av dem som uppnått mellan 70,0 % och 79,99 % av möjliga poäng) finns information om deras andel av samtliga elever med samma betyg. I kolumnen "totalt" anges det totala antalet elever med uppgift om betyg (se s. 177) inom en viss intervall och i sista kolumnen framkommer antalet elever inom en viss intervall i hela materialet, där även gymnasister utan uppgift om betyg förekom. Variationen var i allmänhet minst bland de betygsnärligast bästa eleverna, med undantag av del 3. Endast del 1 av testet uppfyller enfaktorsvariansanalysens antagande om samma varians.

FIGUR 25 Gruppmedelvärdet för andelen rätta svar betygsvis

I testets första del uppvisade de elever som erhållit betyget 7 den största variationen, från 45,1 % till 90,2 %. Minimivärdet 43,1 % återfanns i betygsgruppen 4 och maximum 96,1 % i bästa gruppen (10). De elever som erhöll över 80 % rätt av itemen hade betygen 6, 7, 8, 9 eller 10 (tabell 111). Av de 5 elever som uppnådde ett värde över 90 % uppvisade en betyget 7, tre betyget 9 och överraskande nog endast en betyget 10 (tabell 111). De lägsta värdena återfanns bland betygsgrupperna 4, 5 och 7. Gruppmedelvärdet för de lägsta betygsgrupperna 4 och 5 låg kring 63 %, för 6 och 7 runt 70 %, för 8 och 9 kring 78 %, medan värdet för betygsgruppen 10 uppgick till 84 % (tabell 6, bilaga 3). P-värdet för Bartlett-Box F var 0,105 och signifikanta skillnader i medelvärdet förelåg mellan paren 10-5, 10-4, 10-6, 10-7, 9-5, 9-4, 9-6, 9-7, 8-5, 8-4, 8-6, 8-7, 7-5, 7-4 och 6-5.

TABELL 111 Individer med olika andel rätta svar betygsvis, del 1

Andelen rätta svar	bet 4		bet 5		bet 6		bet 7		bet 8		bet 9		bet 10		totalt		hela mat	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
20-29																	1	0
30-39																	1	0
40-49	2	9	3	7			1	2							6	2	8	2
50-59	4	18	10	23	4	8	4	8							22	8	36	9
60-69	9	41	21	49	19	39	15	29	7	13	4	10			75	28	109	29
70-79	7	32	9	21	24	49	20	39	19	37	14	35	2	15	95	35	133	35
80-89					2	4	10	20	26	50	19	48	10	77	67	25	85	22
90-99							1	2			3	8	1	8	5	2	6	2
100																		
totalt	22	100	43	100	49	100	51	100	52	100	40	100	13	100	270	100	379	100

Den största variationen i testets andra del återfanns i betygsgrupperna 6 (min 38,3 %, max 100 %), 5 (min 35,0 %, max 98,3 %) och 4 (min 25,0 %, max 88,3 %). Något över hälften (54 %) av dem som hade det lägsta vitsordet (4) erhöll 70,0 % - 89,9 % av 60 möjliga poäng i del 2 (tabell 112). Samma tendens gällde betygsgruppen 5, där så många som 60 % av eleverna placerade sig inom denna intervall. Av dem som hade betyget 6 noterade hela 73 % värden mellan 80,0 % och 90,9 % rätt. I följande betygsgrupp (7) placerade sig 31 % av eleverna i intervallen 70,0 % - 79,9 % samt 58 % mellan 80,0 % och 90,9 %. Endast sex elever av de 52 som hade betyget 8 (10 %) uppnådde mindre än 80 % av poängen. I de bästa betygsgrupperna erhöll största delen (80 % - 85 %) mer än 90 % rätt i del 2. Något överraskande är att två elever med 10 som betyg uppvisade mindre än 90 % rätt och tre med betyget 9 under 80 % i denna del, där substantivets genus var angivet. Bland dem som erhöll maximala poäng återfanns en elev med 6 och två med 7 som betyg.

TABELL 112 Individer med olika andel rätta svar betygsvis, del 2

Andelen rätta svar	bet 4		bet 5		bet 6		bet 7		bet 8		bet 9		bet 10		totalt		hela mat	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
20-29	1	5													1	0	1	0
30-39	1	5	1	2	1	2									3	1	7	2
40-49	3	14	3	7	1	2									7	3	8	2
50-59	1	5	4	9	1	2									6	2	11	3
60-69	4	18	5	12	5	10	3	6	1	2					18	7	33	9
70-79	6	27	19	44	4	8	16	31	5	10	3	8			53	20	81	21
80-89	6	27	7	16	24	49	14	27	11	21	5	13	2	15	69	26	100	26
90-99		0	4	9	12	24	16	31	31	60	24	60	4	31	91	34	115	30
100					1	2	2	4	4	8	8	20	7	54	22	8	23	6
totalt	22	100	43	100	49	100	51	100	54	100	40	100	13	100	270	100	379	100

Av de fyra deltesten var spridningen störst i del 3. Den största variationen återfanns i betygsgrupperna 6 (min 0, max 93,3 %) och 8, där det förekom både en individ som identifierade och korrigerade alla felen (100 %) och en som inte hade rättat några konstruktioner alls (0 %) (tabell 113). Anmärkningsvärt är att nära hälften (45 %) av de betygmässigt sämsta eleverna inte erhöll några poäng i del 3. I betygsgruppen 5 var andelen 37 %. Ingen av de sämsta (betyg 4) uppnådde över 50 % rätt. I betygsgruppen 9 var det lägsta värdet 13,3 % och inte mindre än 19 % av eleverna erhöll mindre än 50 % av poängen. Överraskande nog uppnådde en elev med 10 som betyg endast 33,3 % av det maximala poängantalet. 7 (53 %) av sammanlagt 13 elever i betygsgruppen 10 noterade ett värde över 80 %.

TABELL 113 Individer med olika andel rätta svar betygsvis, del 3

Andelen rätta svar	bet 4		bet 5		bet 6		bet 7		bet 8		bet 9		bet 10		totalt		hela mat	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
0	10	45	16	37	3	6	5	10	1	2					35	13	55	15
1 - 9	5	23	3	7	5	10	2	4	3	6					18	7	27	7
10 - 19	3	14	4	9	6	12	5	10	1	2	2	5			21	8	37	10
20 - 29	1	5	10	23	11	22	9	18	6	12	3	8			40	15	60	16
30 - 39	1	5	4	9	3	6	2	4	2	4	1	3	1	8	14	5	24	6
40 - 49	2	9	2	5	10	20	10	20	5	10	1	3	1	8	31	11	40	11
50 - 59			3	7	5	10	6	12	9	17	4	10	1	8	28	10	34	9
60 - 69			1	2	2	4	6	12	13	25	8	20	2	15	32	12	45	12
70 - 79					2	4	5	10	3	6	6	15	1	8	17	6	18	5
80 - 89							1	2	8	15	10	25	3	23	22	8	26	7
90 - 99					2	4					1	3	2	15	5	2	6	2
100									1	2	4	10	2	15	7	3	7	2
totalt	22	100	43	100	49	100	51	100	52	100	40	100	13	100	270	100	379	100

I testets sista del (tabell 114) framkom den lägsta andelen rätta svar, 22,9 %, i betygsgruppen 4 och den högsta, 97,9 %, i betygsgrupperna 8, 9 och 10. Variationen var störst bland dem som erhållit betyget 4 (min 22,9 %, max 79,2 %), 5 (min 29,2 %, max 83,3 %) och 6 (min 35,4 %, max 93,8 %). Variationen var relativt stor också bland de betygmässigt bättre eleverna, nämligen i grupperna 8 (min 43,8 %, max 97,9 %) och 9 (min 58,3 %, max 97,9 %), dvs. enstaka elever med ett lågt värde återfanns i dessa grupper. Betygsgruppen 10 var mest homogen, då alla individer utom en uppnådde ett värde över 80 %.

TABELL 114 Individer med olika andel rätta svar betygsvis, del 4

Andelen rätta svar	bet 4		bet 5		bet 6		bet 7		bet 8		bet 9		bet 10		totalt		hela mat	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
20-29	2	9	1	2											3	1	4	1
30-39	2	9	5	12	1	2									8	3	15	4
40-49	3	14	7	16	2	4	2	4	1	2					15	6	30	8
50-59	5	23	10	23	9	18	10	20	2	4	1	3			37	14	60	16
60-69	7	32	15	35	11	22	7	14	6	12	1	3			47	17	71	19
70-79	3	14	4	9	16	33	16	31	14	27	10	25	1	8	64	24	76	20
80-89			1	2	8	16	11	22	14	27	17	43	3	23	54	20	72	19
90-99					2	4	5	10	15	29	11	28	9	69	42	16	51	13
100																		
totalt	22	100	43	100	49	100	51	100	52	100	40	100	13	100	270	100	379	100

Betraktas andelen rätta svar i testet som helhet återfinns det lägsta värdet, 35,1 %, i betygsgruppen 4 och det högsta, 97,7 %, i betygsgruppen 10. Det bästa resultatet uppnåddes (90,0 % - 99,9 %) av två elever med betygen 6 och 7, sju elever med betyget 8 samt 15 elever med ett berömligt betyg (9 och 10) (tabell 115). De bästa eleverna utgjorde de mest homogena grupperna. Överraskande var att en individ med 10 som betyg erhöll ett värde på endast 74,7 %.

TABELL 115 Individer med olika andel rätta svar betygsvis, testet som helhet

Andelen rätta svar	bet 4		bet 5		bet 6		bet 7		bet 8		bet 9		bet 10		totalt		hela mat	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
20-29																		
30-39	1	5	2	5											3	1	4	1
40-49	5	23	5	12	2	4									12	4	20	5
50-59	4	18	13	30	6	12	5	10	1	2					29	11	50	13
60-69	11	50	17	40	15	31	14	27	5	10	1	3			63	23	98	25
70-79	1	5	6	14	19	39	18	35	15	29	12	30	1	8	72	27	95	25
80-89					6	12	13	25	24	46	18	45	6	46	67	25	86	23
90-99					1	2	1	2	7	13	9	23	6	46	24	9	26	7
100																		
totalt	22	100	43	100	49	100	51	100	52	100	40	100	13	100	270	100	379	100

Testet visade sig inte vara alltför lätt, eftersom ingen av de sammanlagt 379 eleverna erhöll maximala poäng. I genomsnitt var andelen rätta svar 70,1 % i hela testet. Del 3, där eleverna skulle identifiera och rätta fel i textavsnitt, var svårast: hela 14,5 % av gymnasisterna erhöll här 0 poäng. Andelen rätta svar var så lågt som 36,7 % i medeltal, medan motsvarande värdet för delarna 1 och 4 uppgick till ca 70 %. Lättast var, enligt förväntningarna, den del där substantivets genus var angivet. 6 % av försökspersonerna erhöll maximala poäng. Andelen rätta svar i de olika testdelarna korrelerade signifikant med varandra. Eleverna i de skilda gymnasierna beter sig i stort lika med hänsyn till de olika deltesten. I motsats till abiturientuppsatserna, förelåg här en korrelation mellan betyg och andelen rätta svar. I uppsatserna har eleven inom ramen för det valda uppsatsämnet frihet att välja de ord hon/han använder. Att korrelationen mellan generell färdighetsnivå och korrekthet i genusbruket inte visade sig vara speciellt hög, kan också förklaras med att genusfel oftast inte har någon inverkan på begripligheten, som är ett viktigt kriterium i bedömning av abiturientuppsatserna.

Betraktas individernas prestation i testet finner man att de flesta elever med goda vitsord också uppvisade de bästa resultaten, medan andelen rätta svar i allmänhet var låg hos individer i de sämsta betygsgrupperna. Det förekom dock undantag, elever som presterade bättre respektive sämre än förväntat på basis av vitsorden. Detta gällde speciellt del 2, där substantivets genus var angivet. Det verkar vara möjligt att uppvisa en god behärskning av kongruensreglerna i en testsituation även om den generella färdighetsnivån annars inte uppskattats speciellt hög av läraren. Å andra sidan kan de betygs-mässigt bästa eleverna misslyckas vid ett testtillfälle. Det var något av en överraskning att endast 54 % av dem som hade 10 som betyg erhöll alla rätt i del 2, där substantivets genus var angivet och enbart korrekt tillämpning av kongruensregler krävdes. Här kan kanske skönjas någon inverkan av den kommunikativa inriktningen i språkpedagogiken, där en större vikt läggs på att bli förstådd än att uttrycka sig språkligt helt korrekt (Hammerly 1991).

3.4.2 Genustilldelning för de olika substantiven och suffixen

I den följande analysen anger procenttalet i de fall där ett substantiv betraktas för sig andelen elever som markerat rätt genus, då korrektheten analyseras eller andelen av dem som kryssat i kolumnen "obekant substantiv", då substantivets obekanthet analyseras. När det är fråga om en grupp substantiv anger procenten gruppmedelvärde (se s. 182). Vad gäller korrektheten av ett item, ett substantiv, har en elev 50 procentens möjlighet att gissa sig till rätt genus. När det rör sig om en variabel som består av flera item, är sannolikheten för att träffa rätt val genom att gissa mindre.

Det lättaste av de undersökta substantiven i deltest 1 var *människa*, vilket 97,6 % av de elever som besvarade itemet markerade som uttralt (tabell 116). Därefter kom *liv* (96,8 %) och *hus* (96,6 %). Över 90 % av eleverna kryssade rätt vid *sommarjobb* (94,5 %), *familj* (93,1 %), *hav* (92,3 %), *jobb* (92,1 %) och *dag* (91,0 %). Alla dessa substantiv hörde till gruppen frekventa i läroboks-

materialct, dvs. de förekom ofta med en genusmarkör i hastexter i *Medvind*. Behärskningen av de övriga i *Medvind* frekventa substantiven var följande: *del* (88,6 %), *tid* (87,8 %), *land* (80,7 %), *värld* (73,3 %) och *sätt* (79,4 %). Korrekthetsvärdet för frekventa substantiv som en grupp var 89,3 % i medeltal. Av de 12 frekventa substantiven i *Medvind* var åtta (*människa*, *del*, *dag*, *tid*, *land*, *värld*, *sätt* och *liv*) bland de 20 mest frekventa orden inom ordklassen substantiv i *Nusvensk frekvensordbok* (Allén 1971). Dit hörde också *problem* som förekom med felaktiga genusmarkörer i uppsatserna.

Nästan 90 % av eleverna kryssade för rätt genus vid itemen *sammansvärjning* (89,7 %), *problem* (89,4 %) och *skåp* (88,6). Också *pundare* (86,9 %), *lagring* (85,8 %) och *gycklare* (83,6 %) antogs av flertalet elever ha det genus som substantivet uppvisar i målspråket.

De lättaste substantiven för deltagarna i testet hörde till gruppen frekventa i *Medvind*. De förekommer ofta med genusmarkerade former i denna läroboks bastexter. Substantiven *värld*, *land* och *sätt* utgjorde svårigheter för eleverna i testets första, tredje och fjärde del, trots att de är bland de frekventa i *Medvind*. Av dessa hade *sätt* betraktats som obekant av 27,4 % av gymnasisterna (se s. 192), medan andelen elever som satt kryss i kolumnen "obekant substantiv" var under 2 % vid de två övriga substantiven. *Land* kan antas vålla svårigheter, eftersom det uppvisar en pluralform som är typisk för utrala ord. Även om eleverna lyckades bra med de flesta substantiv som var frekventa i *Medvind*, visade det sig att de å andra sidan kunde sluta sig till den korrekta genustillhörigheten vid obekanta substantiv som uppvisade suffixen *-ing* och *-are* (se närmare s. 192).

TABELL 116 Andelen individer med rätt svar av dem som besvarat itemet i del 1

substantiv	%	substantiv	%	substantiv	%
människa	97,6	bröllopsdag	82,0	kalium	64,3
liv	96,8	hjäna	81,8	låt	62,3
hus	96,6	barn	81,5	vatten	62,7
sommarjobb	94,5	musik	81,2	förruttnelse	60,6
familj	93,1	land	80,7	is	59,7
hav	92,3	sätt	79,4	tryck	59,7
jobb	92,1	kartotek	77,8	hot	59,7
dag	91,0	mat	76,7	vitterhet	56,0
sammansvärjning	89,7	hädelse	75,8	harnn	53,8
problem	89,4	bröllop	76,4	förräderi	52,3
del	88,6	ödla	75,1	småttighet	47,0
skåp	88,6	skåpmat	73,5	raffinaderi	44,5
tid	87,8	värld	73,3	hjälp	43,8
pundare	86,9	dagsarbete	72,5	öga	37,7
lagring	85,8	program	70,8	kvart	31,7
bibliotek	83,9	roll	70,4	hjärta	27,0
gycklare	83,6	jubileum	69,2	fängelse	20,3

Bekanta substantiv vilka förekom med fel genusmarkör i uppsatsmaterialet FINGYM var bl.a. *jobb*, *problem*, *barn*, *musik*, *mat*, *program*, *roll* och *vatten*. Det lättaste i testet var *jobb* som 92,1 % av eleverna tilldelade genus neutrum och så gott som 90 % (89,4 %) valde samma genus vid *problem*. 81,5 % av dem som besvarat itemet *barn* valde rätt genus, vilket också 81,2 % gjorde vid itemet *musik*. *Mat*, som hör till ämnesnamn, tilldelades uttralt genus av 76,7 %. Något över 70 % kryssade för rätt alternativ vid *program* (70,8 %) och vid *roll* (70,4 %). Substantivet *vatten* behärskades sämst, då endast 62,7 % antog det vara neutralt. Denna grupp som helhet uppvisade ett medelvärde på 78,3 %.

De substantiv som av universitetslärare antogs vara svåra för finskspråkiga studerande i svenska och som förekom i kompendiet för grammatikkurs 1 (se s. 178) visade sig också vara tämligen besvärliga för eleverna i testet. Rätt alternativ vid substantivet *is* valdes av 59,7 % , vid *hamn* av 53,8 % och vid *hjälp* av 43,8 % av dem som besvarade itemet. Denna grupp uppvisade ett relativt lågt värde, 52,4 %. De allra svåraste itemen var *fängelse* (20,3 %), som utgör ett undantag för suffixet *-else*, *hjärta* (27,0 %) och *öga* (37,7 %), vilka innehåller slutljudande *-a* men är neutrer samt det enstaviga *kvart* med final konsonantgrupp (31,7 %), vilken enligt Liljegren (1995) ökar sannolikheten för utrumtilldelning. Undantagen för suffixen *-else* och *-a* erhöll som grupp det lägsta medelvärdet, 28,3 %. Gruppen lågfrekventa substantiv (*hot*, *kvart*, *låt*, *tryck*) i Medvind behärskades i genomsnitt till 53,2 %.

Vad sammansättningar beträffar, behärskades *sommarjobb* (94,5 %) något bättre än dess slutled *jobb* (92,1 %). Vid *bröllopsdag* visade sig sammansättningen själv vara svårare (82,0 %) än slutledet *dag* (91,0 %), men lättare än förledet *bröllop* (76,4 %). Betraktas individerna, finner man att 54,4 % (37) av de 68 elever som felaktigt kryssat för neutralt genus vid *bröllopsdag* hade markerat rätt genus såväl vid *dag* som vid *bröllop*. Hos dessa personer kan det felaktiga genusvalet vid sammansättningen påverkas av förledets genus. 13 individer hade tilldelat *dag*, *bröllop* och *bröllopsdag* neutrum-genus. Sammansättningen *skåpmat* (73,5 %) behärskades sämre än någotdera av dess led; värdet för *mat* var något högre, 76,7 %, medan det för *skåp* var ca 15 procentenheter högre (88,6 %) än för sammansättningen. Av de 99 elever som hade tilldelat *skåpmat* neutralt genus hade 40,4 % (40) kryssat för rätt genus såväl vid *skåp* som vid *mat*. 44 elever hade markerat samtliga item (*skåpmat*, *skåp* och *mat*) som neutrala. *Dagsarbete* tilldelades rätt genus av 72,5 %.

Gruppmedelvärdet för behärskningen av alla sammansatta substantiv var 80,8 %. Nära hälften (48,4 %) av dem som hade besvarat samtliga sammansatta item gjorde inga fel (100 %). Av skolorna uppvisade gymnasium 2 högst gruppmedelvärde, 85,8 %, och gymnasium 8 lägst, 74,1 %. Skillnaderna mellan de olika skolorna var tämligen små.

Förutom att eleverna ombads ta ställning till substantivets genus, uppmanades de också att markera om substantivet var obekant för dem. I genomsnitt hade eleverna angett 14,6 av 51 substantiv som obekanta. 11 gymnasister hade misstolkat instruktionen och kryssat enbart i kolumnen "obekant substantiv" utan att ta ställning till substantivets genustillhörighet. Några enstaka elever hade inte alls markerat några substantiv som obekanta. En gymnasist hade tydligt kryssat för de substantiv som var kända för

honom. Av tabell 117 framgår hur stor andel av gymnasisterna som markerat substantivet som obekant.

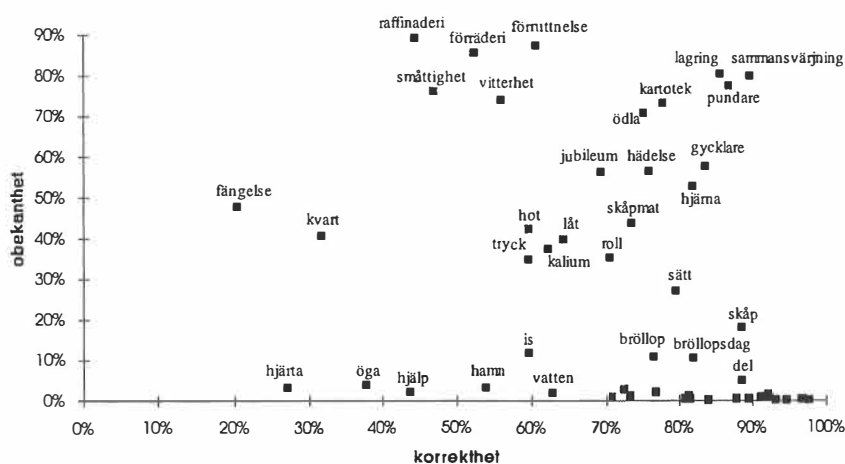
TABELL 117 Andelen elever vilka betraktat substantivet som obekant i del 1

substantiv	%	substantiv	%	substantiv	%
raffinaderi	89,7	kvart	41,4	vatten	2,1
förruttnelse	87,6	kalium	40,6	jobb	1,3
förråderi	86,0	låt	37,2	musik	1,1
lagring	81,0	tryck	34,8	program	1,1
sammansvärjning	79,9	roll	35,9	värld	1,1
pundare	78,4	sätt	27,4	dag	0,8
småttighet	76,0	skåp	18,5	hav	0,8
vittherhet	74,1	is	12,7	liv	0,8
kartotek	73,6	bröllop	11,1	land	0,5
ödla	71,0	bröllopsdag	10,8	tid	0,5
gycklare	57,8	del	5,3	barn	0,5
hädelse	57,3	öga	3,7	problem	0,5
jubileum	57,0	hjärta	3,2	hus	0,5
hjärna	53,0	hamn	3,2	bibliotek	0,3
fängelse	48,3	dagsarbete	2,6	sommarjobb	0,3
skåpmat	44,1	hjälp	2,4	familj	0,3
hot	43,0	mat	2,1	människa	0,3

Över hälften av eleverna hade betraktat följande substantiv som obekanta: *raffinaderi* (89,7 % av gymnasisterna), *förruttnelse* (87,6 %), *förråderi* (86 %), *lagring* (81 %), *sammansvärjning* (79,9 %), *pundare* (78,4 %), *småttighet* (76 %), *vittherhet* (74,1 %), *kartotek* (73,6 %), *ödla* (71 %), *gycklare* (57,8 %), *hädelse* (57,3 %), *jubileum* (57 %) och *hjärna* (53 %). Relativt obekanta var substantiven *fängelse* (48,3 %), *skåpmat* (44,1 %), *hot* (43 %), *kvart* (41,4 %), *kalium* (40,6 %), *låt* (37,2 %), *tryck* (34,8 %), *roll* (35,9 %) och *sätt* (27,4 %). Substantiven *skåp* (18,5 %), *is* (12,7 %), *bröllop* (11,1 %) och *bröllopsdag* (10,8 %) hade av mellan 10 % och 20 % av gymnasisterna markerats som obekanta, medan vid de övriga substantiven andelen var 5,3 % eller mindre. Under 1 % hade kryssat för *sommarjobb*, *dag*, *människa*, *hav*, *land*, *tid*, *bibliotek*, *liv*, *familj*, *barn*, *program*, *problem* och *hus*. Substantivet *sätt*, som förekom relativt ofta med genusmarkering i *Medvind*s bastexter, hade nära en tredjedel av eleverna (27,4 %) betraktat som obekant. Vid de övriga substantiven i gruppen frekventa var andelen gymnasister med kryss i kolumnen "obekant substantiv" lägre än 5,3 %, vid flertalet under 1 %. Det är naturligtvis möjligt att några elever har uppfattat frågan om substantivets obekanthet felaktigt på det sättet att de har satt kryss i ifrågasavarande kolumn när substantivets genus varit dem obekant. Denna misstanke väcks när en så stor andel elever som över 40 % markerat *kvart* som obekant och 27 % gjort detsamma beträffande substantivet *sätt*. Att eleverna misstolkat instruktionerna går dock inte att bevisa. En möjlig förklaring är att när substantiven presenteras utan någon som helst kontext, såsom här var fallet, kan även ett vanligt substantiv verka obekant vid första ögonkastet.

Eleverna fick inte heller mycket betänketid utan skulle reagera så spontant som möjligt på testsubstantiven. Vad gäller substantivet *kvart*, som i tal torde vara mycket vanligt, påträffas det endast 4 gånger i bastexterna för *Medvind*. Motsvarande frekvens för *sätt* är 15.

När andelen individer med korrekt svar av dem som besvarat itemet jämfördes med andelen individer som markerat substantivet som obekant, visade det sig att även obekanta substantiv kunde uppvisa ett relativt högt korrekthetsvärde ($> 80\%$) (figur 26). Dessa substantiv hade suffix som eleverna kunde förknippa med rätt genus: *sammansvärjning*, *lagring*, *pundare* och *gycklare*. Å andra sidan uppvisade några substantiv som få hade markerat som obekanta låg korrekthet ($< 65\%$): *vatten*, *is*, *hamn*, *hjälp*, *öga*, *hjärta*. Bekanta och medelsvåra (andelen korrekta svar $70\% - 90\%$) visade sig vara *problem*, *del*, *tid*, *bibliotek*, *barn*, *musik*, *land*, *mat*, *värld*, *dagsarbete* och *program*. Vid substantiven *människa*, *liv*, *hus*, *sommarjobb*, *familj*, *hav*, *jobb* och *dag* hade under 2% av eleverna satt kryss i kolumnen "obekant substantiv" och andelen rätta svar översteg 90% . I figur 3 syns dessa enbart som datapunkter i den högra ändan av x-axeln, eftersom orden inte ryms i figuren. *Kalium*, *hot*, *vitterhet*, *förräderi*, *småttighet*, *raffinaderi*, *kvart* och *fängelse* var substantiv med lågt korrekthetsvärde ($< 65\%$), som relativt många hade betraktat som obekanta ($40\% - 89,3\%$ av eleverna).

FIGUR 26 Sambandet mellan korrekthet och obekantthet

Indelas substantiven i tre klasser, bekanta (av $0\% - 6\%$ av eleverna markerade som obekanta, se tabell 117), relativt bekanta ($7\% - 49\%$) och obekanta ($50\% - 100\%$) framgår att den första gruppen uppvisade det högsta gruppmedelvärdet, 78% . De substantiv som över hälften av eleverna betraktade som obekanta erhöll ett värde på 71% . De relativt bekanta substantiven visade sig vara de svåraste (64%). Detta är kanske inte något överraskande resultat, eftersom de ord som över hälften av eleverna inte kände till hade suffix som kunde utnyttjas i genustilldelningen. Åtta av de sammanlagt 13 substantiven i medelgruppen var däremot enstaviga, där den fonologiska formen inte gav

några ledtrådar. När substantiven indelas i två klasser, bekanta (av 0 % - 12 % markerade som obekanta) och obekanta (av över 12 % markerade som obekanta), visar sig klassen bekanta substantiv vara lättare med ett korrekthetsvärde på 80 % jämfört med 64 % för de obekanta.

Betraktas individerna, framgår det att andelen elever med rätt svar vid ett substantiv i allmänhet var något större hos dem som inte markerat det som obekant jämfört med dem som angett det vara sådant. Skillnaden var dock i de flesta fallen inte statistiskt signifikant. Undantag utgjordes av *kvalt*, *pundare*, *sätt*, *bröllopsdag* och *bröllop*, vid vilka en signifikant skillnad på mellan 9,9 och 19 procentenheter framkom. Vid *humn*, *raffinaderi*, *småttighet*, *sammansvärjning* och *fängelse* var andelen elever med rätt svar något, dock ej signifikant, större i den grupp som satt kryss i kolumnen "obekant substantiv".

Utgår man ifrån korrektheten och indelar substantiven i lätta (av 85 % - 100 % av eleverna uppvisat rätt svar, se tabell 116), medelsvåra (65 % - 84 %) och svåra (under 65 %), finner man att eleverna i den första gruppen i genomsnitt hade markerat 2,7 av de 15 substantiven som obekanta. Av de 19 substantiven i den medelsvåra gruppen hade i medeltal 5,1 betraktats som obekanta, medan siffran i den sista gruppen uppgick till 6,9 av de sammanlagt 17 substantiven. Den grupp substantiv som eleverna haft svårigheter med innehöll i genomsnitt fler ord som betraktats som obekanta.

I den följande analysen av suffix utnyttjas gruppmedelvärden som beräknats på basis av ett individuellt kvantitativt index (se s. 182). Varje suffix testades med två item och vid kalkylering av gruppmedelvärdet medtogs endast de elever som besvarat båda uppgifterna. På grund härav varierar antalet individer som beräkningen av medelvärdet baserar sig på, vilket framgår av tabell 118.

Av suffixen behärskades *-ing* bäst (gruppmedelvärdet 87,6 %, tabell 118). Något sämre värden noterades för *-are* (85,4 %) och *-tek* (81,0 %). Att värdet för *-tek* var relativt högt kan kanske förklaras med att *bibliotek* som var bekant för eleverna var det ena substantivet som representerade suffixet. Testdeltagarna hade möjligen också bekantat sig med ordet *diskotek*, som uppvisar samma ändelse. Svårast visade sig vara suffixet *-eri* (48,6 %). Det näst lägsta värdet erhöles vid *-het* (51,4 %), följt av *-um* (66,6 %) och *-else* (68,3 %, undantaget *fängelse* ej medräknat). För substantiv med slutljudande *-a* uppnåddes ett gruppmedelvärde på 78,3 % (undantagen *hjärta* och *öga* ej inkluderade). Utrala suffix som tagits upp i undervisningen (*-het*, *-else*, *-are* och *-ing*, 73,5 %) var signifikant lättare än neutrala (*-eri*, *-um*, *-tek*, 66,1 %) ($t=4,57$ $df=335$ $p=0,0000$). Av de 336 elever som besvarat samtliga item gällande ändelser hade 56,9 % (191) ett högre värde för utrala ändelser än för neutrala, medan det för 36,6 % (123) förhöll sig tvärtom. Hos 6,5 % (22) av eleverna var de två värdena lika höga. Gruppmedelvärdet för samtliga ändelser (undantagen *fängelse*, *hjärta* och *öga* ej medräknade) uppgick till 71,4 %. 3,3 % (11) av dem som besvarat alla item angående ändelser noterade alla rätt, medan minimivärdet var 31,3 % (2 elever).

TABELL 118 Gruppmedelvärdet baserat på individuellt korrekthetsindex vid substantiv med suffix

	antalet elever med svar	gruppmedel- värde
	n	%
-ing	359	87,6
-are	364	85,4
-tek	373	81,0
-a	371	78,3
-else	364	68,3
-um	371	66,6
-het	369	51,4
-eri	362	48,6

I tabell 119 presenteras resultaten i form av en svårighetssekvens. Värdena baserar sig på de 336 elever som besvarat samtliga item gällande ändelser, varför de avviker något från de värden som redogjorts för ovan. Pilen '>' innebär enbart att medelvärdet för ett suffix är högre än för ett annat. Signifikansen har testats mellan alla par (t-test för beroende urval). Stjärnorna anger p-värdet: $p < 0,05$ (*), $p < 0,01$ (**), $p < 0,001$ (***). Ett streck betyder att skillnaden inte är signifikant.

TABELL 119 Svårighetssekvens för suffix (n=336)

	-ing 88,6 >	-are 85,4 >	-tek 81,7 >	-a 78,6 >	-else 69,2 >	-um 67,6 >	-het 51,5 >	-eri 49,1
-ing			**	***	***	***	***	***
-are			-	**	***	***	***	***
-tek				-	***	***	***	***
-a					***	***	***	***
-else						-	***	***
-um							***	***
-het								-

Betraktas följdriktigheten i individernas val beträffande de två itemen som representerade varje suffix, kan man konstatera att största delen (64,0 % - 82,4 %) av dem som besvarat bägge itemen hade kryssat för dem båda som antingen utrala eller neutrala (tabell 120). Vid *-ing*, *-are*, *-tek*, *-a* hade 61,7 % - 78,0 % av dem som besvarat itemen markerat rätt alternativ vid båda, medan vid suffixet *-eri* 38,4 % antog både *raffinaderi* och *förräderi* vara genus utrum; en något lägre andel, 35,6 %, tilldelade dem genus neutrum. Så få som 26 % av eleverna hade valt neutrum-genus för det ena och utrum-genus för det andra. En lägre andel inkonsekventa val förekom endast vid *-ing* och *-are*. Såväl *småttighet* som *vitterhet* tilldelades genus utrum av 35,8 % av eleverna, medan 33,1 % gav ett felaktigt svar på båda. Vad substantiven *jubileum* och *kalium* beträffar, markerade 49,9 % dem båda som neutralt genus, 16,7 % som utralt genus, medan 33,4 % hade besvarat det ena felaktigt och det andra korrekt. Vid suffixet *-else* var de individuella svaren minst konsekventa. Ändå hade över hälften, 64,0 %, tilldelat såväl *förruttelse* som *hädelse* samma genus (50,3 % rätt

genus, 13,7 % felaktigt). Av de undersökta suffixen verkar en stor del elever förknippa *-eri* och *-het* med det felaktiga genuset. Dessa två suffix uppvisade också de lägsta gruppmedelvärdena (se tabell 118 och 119).

TABELL 120 Följdriktighet i individernas val vid suffix

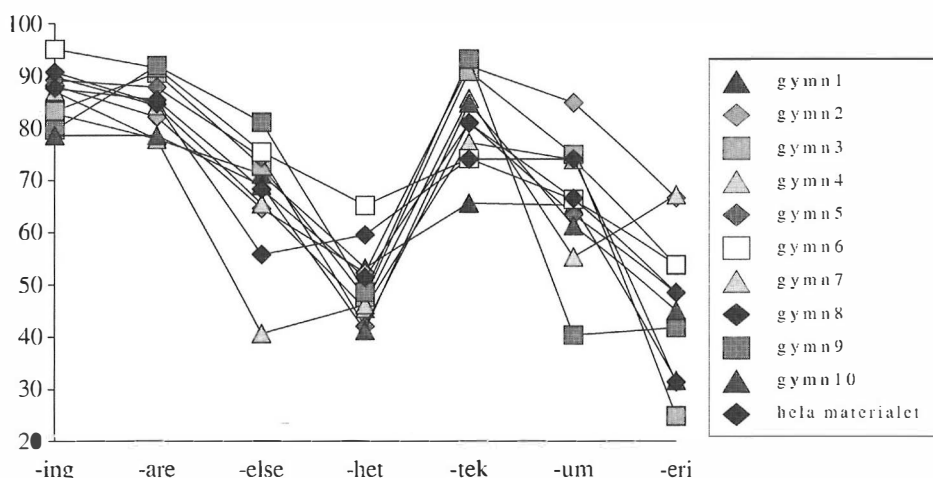
	antalet elever		båda svar rätt		båda svar fel		konsekvent val	
	n	n	%	n	%	n	%	
-ing	359	280	78,0	10	2,8	290	80,8	
-are	364	279	76,6	21	5,8	300	82,4	
-tek	373	252	67,6	21	5,6	273	73,2	
-a	371	229	61,7	19	5,1	248	66,8	
-else	364	183	50,3	50	13,7	233	64,0	
-um	371	185	49,9	62	16,7	247	66,6	
-het	369	132	35,8	122	33,1	254	68,8	
-eri	362	129	35,6	139	38,4	268	74,0	

Substantivet *fängelse* utgör ett undantag för suffixet *-else*. I testet betraktade endast 20,3 % av individerna *fängelse* som neutralt och det visade sig vara första delens svåraste item. 44,4 % (161) av de 363 elever som hade besvarat alla tre itemen med suffixet *-else* (*förruttnelse*, *hädelse*, *fängelse*) hade tilldelat samtliga genus utrum. 7,7 % (28) markerade alla tre som neutrala. Konsekvent genustilldelning (korrekt eller felaktig) uppvisades sålunda av ca hälften (52,1 %) av dem som besvarat itemen. Bland substantiv med slutljudande *-a* förekommer många frekventa undantag, bl.a. *öga*, *öra*, *hjärta*, *drama*, som är neutrala. I testet valde 27 % av eleverna rätt genus vid *hjärta* och 37,7% vid *öga*. 30 % (111) av de 370 elever som hade besvarat itemen *hjärna*, *ödlä*, *öga* och *hjärta* betraktade samtliga som utrala. Endast två elever ansåg dem alla vara neutrala.

En stor del av eleverna verkar behandla substantiv med samma suffix konsekvent vid genustilldelning. De känner till att suffix är relevanta vid avgörandet av ett substantivs genus, att vissa suffix förknippas med ettdera genuset. Denna konsekvens hos eleverna är helt naturlig, eftersom ändelsernas roll tas upp i undervisningen.

Av figur 27 framgår att suffixen *-ing*, *-are* och *-tek* i stort behärskades lika bra i de olika skolorna. Skillnaderna mellan gruppmedelvärdena var tämligen små. Den största variationen uppvisades vid suffixet *-else* (undantaget *fängelse* oräknat), där signifikanta skillnader framkom mellan gymnasier 7 (40,7 %) och 9 (81,1 %) samt mellan 7 och 6 (75,4 %) i enfaktorsvariansanalysen (Bartlett-Box $p = 0,864$).

Beträffande *-um* förelåg signifikanta skillnader mellan skolorna 9 (40,5 %) och 2 (84,9 %) samt mellan 9 och 4 (74,0 %) (p -värdet för Bartlett-Box 0,930). Vid *-tek*-suffixet uppvisades det högsta gruppmedelvärdet av gymnasium 9 (93,2 %) och det lägsta av 1 (65,7 %).

FIGUR 27 Gruppmedelvärdet vid olika suffix skolvis

Beräknas ett gruppmedelvärde för utrum-ändelserna (-are, -else, -ing, -het) visar det sig att gymnasium 6 (82,2 %) lyckades bäst och 7 (65,0 %) sämst. Vid neutrumändelserna (-um, -tek, -eri) uppvisade gymnasium 2 högst värde (81%) och 1 lägst (54 %).

Betraktas de 310 elever som besvarat samtliga item i del 1, kan konstateras att de uppnådde det högsta gruppmedelvärdet, 89,9 %, vid frekventa substantiv. Därefter följer sammansatta substantiv (81,2 %), substantiv som förekom med felaktiga genusmarkörer i FINGYM (79,1 %), substantiv med suffix (undantagen ej medräknade) (71,6 %), lågfrekventa substantiv i Medvind (53,9 %), gruppen *is*, *hamn* och *hjälp* som antogs vara svåra för finskspråkiga studerande (52,3 %) samt undantagen för suffix (28,5 %).

De lättaste substantiven för deltagarna i testet hörde till gruppen frekventa i *Medvind* och knappast någon hade markerat dessa som obekanta. Å andra sidan beredde t.ex. *värld*, *land* och *sätt* svårigheter för gymnasisterna, såväl i del 1 som i de senare deltesten, trots att dessa var bland de substantiv som ofta förekommer med genusmarkör i textböckerna och som var bland de 20 mest frekventa orden inom ordklassen substantiv i *Nusvensk frekvensordbok* (Allén 1971). Andelen elever med rätt svar vid *sammansvärjning*, *pundare* och *lagring* var över 85 %, trots att mellan 78 % och 81 % av testdeltagarna hade markerat substantiven som obekanta. Kunskap om suffixets genusstillhörighet underlättar genusvalet. På samma sätt som inlärarna i Oliphants studie (1998) visade de finska gymnasisterna en begränsad behärskning av sambandet mellan avledningssuffix och genus, och de skilda ändelserna behärskades till olika grad. Lägst var korrektheten vid -het och -eri (ca 50 % vs 49 %) och ungefär en tredjedel av individerna hade konsekvent tilldelat itemen genus motsatt det de uppvisar i målspråket. Korrektheten vid suffixen -ing, -are och -tek översteg 80 %, och vid -ing uppnåddes nära 90 %. I Hardisons undersökning (1992) förknippade studenterna ändelse med ett genus och tilldelade följaktligen undantagen från den allmänna tendensen fel genus. Substantivet *fängelse* (20,3 %) som till skillnad från de flesta med ändelsen -else är neutralt och

substantiven *hjärta* (27,0 %) och *öga* (37,7 %), vilka uppvisar slutljudande *-a* men är neutrer, visade sig vara de svåraste itemen för de finska gymnasisterna. Undantagen för suffixen *-else* och *-a* erhöll som grupp ett mycket lågt medelvärde, 28,3 %. En stor del av eleverna, mellan 64 % och 82 %, behandlade substantiv med samma suffix konsekvent vid genustilldelning i en testsituation, där de skulle kryssa för antingen uttralt eller neutralt genus. Eleverna verkar känna till att suffix är relevanta vid avgörandet av ett substantivs genus, men de besitter inte alltid kunskap om suffixets genus.

3.4.3 Behärskning av OFRA, BFRA, GBPR, BSLA, ADJ, APRE och ADJA med substantivets genus angivet

I del två av testet var substantivets genus angivet. På detta sätt kunde man separera behärsningen av kongruensreglerna och behärsningen av substantivets genus, av vilka den senare förutsätter lexikal kunskap. Hypotesen var att valet av determinerars och suffixartiklars form vore så gott som felfritt. Adjektivattributets form, som inte enbart kan härledas med hjälp av substantivets genus (genusböjd form vs *-a*-form), antogs vara svårare för eleverna än BFRA, OFRA, GBPR och BSLA. I förtesten visade det sig att vissa valde fel former även vid determinerare, trots att substantivets genus var angivet. I det egentliga testet behärskades BFRA bäst (gruppmedelvärde 95,9 %, tabell 121), därefter OFRA (95,2 %) och GBPR (93,9 %). Vid samtliga framförställda bestämda artiklar uppvisade 86,6 % av dem som besvarat uppgifterna en korrekthet på 100 %. Vid obestämd artikel var andelen 86,1 % och vid genusböjliga pronomina attribut (*mitt, sitt, vår, vårt, den/det där, någon, något, sådan, sådant*) 70,4 %.

Detta var ett något överraskande resultat. Att välja rätt form av exempelvis *en/ett* när substantivets genus var angivet antogs vara en nästan alltför trivial uppgift, vilket några av eleverna också uttryckte i sina muntliga kommentarer. Delvis kan detta resultat förklaras med individernas varierande testmotivation. Vid bristande motivation framkommer inte elevens verkliga förmåga, utan flervalsfrågor kan besvaras rent slumpmässigt. Betraktas de 17 testdeltagare närmare vars behärskning av alla tre variablerna (BFRA, OFRA och GBPR) var mindre än 100 %, visar det sig att en av dem (5,9 %) hade betyget 6, tio (58,8 %) betyget 4 eller 5 och en elev (5,9 %) betyget 8. För fem individer (29,4 %) fattades uppgift om betyget. Om variablerna analyseras var för sig, återfinns 49 elever som begått fel vid bestämd fristående artikel. Av dessa hade 27 (55,1 %) betyget 4, 5 eller 6, fem (10,2 %) hade 7, en elev (2 %) 8, medan två (4,1 %) hade 9 respektive 10. För resterande 14 (28,6 %) individer saknades uppgift om betyget. Vid obestämd artikel uppvisade 50 testdeltagare en behärskning på mindre än 100 %. Av dessa hade 26 (52 %) erhållit 4, 5, 6 eller 7 som betyg, sex elever (12 %) 8 och två 9. För 16 individer (32 %) fattades uppgift om betyget. Sammanlagt 104 deltagare hade gjort sig skyldiga till fel vid genusböjliga pronomina attribut. 53 av dem (51 %) uppvisade 4, 5, 6 eller 7 som betyg, åtta individer (7,7 %) hade 8 och 6 (5,8 %) hade berömligt (9). För resterande 37 elever (35,6 %) saknades uppgift om betyget. Betraktas

behärskning vid variablerna BFRA, OFRA och GBPR betygsvis, är andelen individer med en korrekthet under 100 % störst i de svagaste betygsklasserna 4, 5 och 6 (mellan 12,5 % och 42,9 % vid OFRA, 17,0 % - 40,9 % vid BFRA och 34,8 % - 45 % vid GBPR). De som inte klarade av att välja rätt form av genusböjliga determinerare, trots att substantivets genus var angivet, var således i många fall svaga elever. Utöver sämre kunskaper i svenska kan deras prestation ha påverkats av en bristande testmotivation.

En av bristerna i testets utformning framgick vid uppgifterna med bestämd suffixartikel. Eleverna ombads ifylla rätt suffix i de fall då substantivet efterföljdes av ett streck (*armborste__*). Vissa av deltagarna lämnade dock tomrum, medan andra ifyllde med ett streck (*den här stora blida_-*). Detta streck (*-*) kan uttrycka elevens antagande att konstruktionen i fråga inte kräver suffixartikel. Det är dock omöjligt att avgöra om suffixet utelämnats på grund av att vederbörande inte kunnat ifylla någon ändelse eller om han/hon trots att strukturen inte skall ha bestämd slutartikel. Andelen bortfall varierade mellan 6,6 % och 9 % i uppgifterna i del 2 och mellan 3,7 % och 15 % i del 4. Största andelen uteblivna svar förekom i nominalfraserna *den gamla gambeson__* (9 %) i del 2 och *den vackra musik__* (15 %) i del 4. De felaktiga svaren bestod inte endast i ändelser som uppvisade det motsatta genuset (t.ex. *brämen* i stället för *brämet*) utan även i ändelser av mycket varierande slag, exempelvis pluraländelser (*falkonettar*, *falkonetterna*, *falkonettna*), superlativändelser (*hermelinsbrämst*, *blidast*), verbändelser (*skrivplånt*, *skrivplånat*, *hermelinsbrämat*, *bräma*, *armborsta*, *plåna*), avledningssuffix (*blidare*, *blidaren*, *blidande*) och övriga (*hermelinsbräm*, *falkonette*, *falkonettet*, *hermelinsbrämme*). Fall som *blidaen* betraktades som korrekta, eftersom *-en* utgör den reguljära utrumändelsen. De fall där eleven hade tillagt *-t* i stället för *-et* efter substantiv med slutljudande konsonant (t. ex. *brämt*) klassificerades däremot som felaktiga, då tillägg av *-t* vid substantiv som *hjäl* förvandlar detta till en verform (*hjälp*).

Suffixartikeln (*den präktiga falkonett__*) behärskades bäst efter BFRA, där gruppmedelvärdet var 90,5 % (tabell 121). Vid GBPR uppgick värdet för suffixartikeln (*den här stora blida__*) till 90,0 %. Det enda fallet utan föregående determinerare i del 2, *Armborst__*, ifylldes rätt till 96,3 % av dem som besvarat itemet. Om vänsterkontexten inte tas hänsyn till, erhöll fallen med bestämd suffixartikel ett gruppmedelvärde på 91,5 %. 69,3 % av dem som besvarat samtliga item med BSLA uppnådde alla rätt.

I de fall då det adjektiviska attributet (ADJ) föregicks av en determinerare och skulle böjas i substantivets genus (*en gammal gambeson*), uppgick gruppmedelvärdet till 84,9 % (tabell 121). Fall utan determinerare (*kall vätska*, *kallt fett*) uppvisade ett värde på 83,0 %. Detta var den kontext där eleverna i uppsatsmaterialet FINGYM begick flest fel vid det genusböjliga adjektivattributet (ADJ). Att det knappt förelåg någon skillnad mellan detta fall och en kontext med determinerare i testets andra del förklaras med det faktum att substantivets genus här var angivet. Fallen *rent vatten* (47,5 % rätt av dem som besvarade itemet) och *klassisk musik* (67,2 %) uppvisade klart lägre värden i del 4, där individerna var tvungna att ta ställning till substantivets genus. De adjektiviska attribut som skulle böjas enligt substantivets genus (ADJ) erhöll ett

gruppmedelvärde på 84,6 %. Endast 47 % av eleverna hade samtliga item med genusböjda adjektivattribut rätt.

Det svåraste momentet i testets andra del visade sig vara adjektivets *-a*-form, enligt förväntningarna. Den kontext som vållade mest svårigheter var den efter genitiv (AGEN, *Slottets gamla blida*). Gruppmedelvärdet var här så lågt som 48,7 % (tabell 121). Som det svåraste itemet i del 2 framstod *Riddarens fina armborst*, där endast 39,3 % av gymnasisterna hade valt rätt form vid adjektivattributet. Därefter kom kontexten där attributet föregicks av genusböjliga pronomina (AGPR, *vår fina blida*), 62,5 %. Det högsta värdet, 68,6 %, uppvisade adjektivets efter bestämd fristående artikel (ABFRA, *den präktiga falkonetten*). Gemensamt erhöll adjektivets *-a*-former (ADJA) ett gruppmedelvärde på 62,3 %. Det kan påpekas att värdet för Cronbachs alpha för ADJA är så högt som 0,90, vilket innebär att den uppvisar en hög nivå av reliabilitet. Svårighetsordningen för kontexterna med ADJA är densamma som i uppsatsmaterialet FINGYM, men det bör framhållas att värdena för detta inte är beräknade med utgångspunkt i individuella index (se s. 182), vilket fallet är i testet, eftersom det återfanns mycket få fall med ADJA i FINGYM (se s. 161). Endast 20,4 % (76/373) av dem som besvarat alla ADJA-itemen i testet noterade samtliga rätt. 28 av dessa (36,8 %) hade ett berömligt betyg, 24 (32,9 %) hade 7 eller 8, och 10 (13,2 %) hade 5 eller 6. För 14 elever (18,4 %) fattades uppgift om betyget. 6,2 % uppvisade inte några korrekta svar vid ADJA.

Det verkar vara oklart för eleverna i vilka fall adjektivattributets *-a*-form skall användas. Denna form tas relativt sent upp i undervisningen och frekvensen av strukturer som t.ex. *den stora bilen* är inte särskilt hög i texterna. Att formen är så pass svår för eleverna är något överraskande mot bakgrund av att det finns mycket klara regler för dess användning; detta i motsats till bruket av exempelvis prepositioner och species. Å andra sidan måste de studerande memorera vilka pronomina attribut som kräver en genusböjd form och efter vilka attributet står i *-a*-form. Den senare kan antas vålla svårigheter också därför att den är mångfunktionell, då den kan markera dels pluralis, dels bestämt species. Enligt Källström (1993:136) är den relativt informationsfattig i konstruktioner av typen *min nya bil*, och detsamma kan sägas gälla även strukturer som *den stora bilen*, där species redan uttrycks genom den dubbla bestämdheten. I engelska språket, som de flesta studerat, uppvisar adjektivattributet inte någon kongruens, medan attributen i finskan, elevernas modersmål, böjs i numerus och kasus. En möjlig förklaring är att denna typ av uppgift, där rätt form av adjektivattributet vid obekanta substantiv skall väljas, gör vissa benägna att böja såväl determinerarna som attributen i det angivna genuset. Endast 2,7 % (10/370) hade dock valt en genusböjd form vid samtliga adjektiviska attribut. Å andra sidan, när de olika formerna betraktas, finner man att adjektivets *-a*-form i någon mån valdes i stället för genusböjd form efter *någon / sådan* (12,9 % av alla svar; t.ex. *någon svenska gambeson*) och som predikativ (13,2 %, t.ex. *Slottets gamla blida var präktiga*). Genusböjda former däremot valdes i hög utsträckning i stället för *-a*-form efter bestämd fristående artikel (31,5 % av alla svar; t.ex. *Den gammal / gammalt gambeson*), efter genusböjliga pronomina attribut som kräver *-a*-form (37,7 %, t.ex. *Mitt fin / fint bräm*) och efter genitivattribut (51,3 %, t.ex. *Riddarens fin / fint armborst*).

Det singulara adjektiviska attributet som predikativ erhöLL 81,8 % som gruppmedelvärde (tabell 121). Detta var något lägre än det som noterades för de genusböjliga adjektivattributen. 41,5 % av dem som besvarat alla uppgifterna med APRE var felfria. *Egen* efter *vår* och *mitt* uppvisade ett värde på 65,6 %, vilket är något högre än det som erhöLLs för adjektivattributet efter de possessiva pronomina *vår*, *min* och *sin*, 59,6 %. Attributen efter *den/det här* behärskades signifikant bättre (68,2 %).

TABELL 121 Gruppmedelvärden för OFRA, BFRA, GBPR, BSLA, ADJ, EGEN, APRE och ADJA i del 2

	n	%	
OFRA	374	95,2	obestämd artikel
BFRA	367	95,9	bestämd fristående art.
GBPR	351	93,9	genusböj. pron. attr.
BSLA	274	92,0	best. suffix
BSLA1	338	96,3	suff. utan determ., endast ett item i testet
BSLA2	301	90,5	den/det + Nsuff.
BSLA3	337	90,1	den/det här + Nsuff.
ADJ	377	84,4	genusböj. adj. attr.
ADJD	377	84,9	genusböj. adj. attr. föregås av determ.
ADJE	379	83,0	genusböj. adj. attr. utan determ.
EGEN	377	65,9	egen
APRE	340	81,8	adj. som predikativ
ADJA	373	62,3	a-former av adj. attr.
ABFRA	377	68,6	a-form av adj. attr. efter bestämd fristående art.
AGPR	379	62,5	a-form av adj. attr. efter genusböj. pron. attr.
AGEN	379	48,7	a-form av adj. attr. efter genitiv

I tabell 122 presenteras resultaten i form av en svårighetssekvens. Värdena baserar sig på de 232 elever som besvarat samtliga item i del 2, varför de avviker något från de värden som redogjorts för ovan; variabelernas inbördes ordning förblir dock densamma. Pilen '>' innebär enbart att gruppmedelvärdet för en variabel är högre än för en annan. Signifikansen har testats mellan alla par (t-test för beroende urval). Stjärnorna anger p-värdet: p<0,05 (*), p<0,01 (**) och p<0,001 (***). Ett streck betyder att skillnaden inte är signifikant.

TABELL 122 Svårighetshierarki för OFRA, BFRA, GBPR, BSLA, ADJ, APRE och ADJA i del 2 (n=232)

	BFRA 97,5 >	OFRA 96,8 >	GBPR 96,5 >	BSLA 93,3 >	ADJ 88,4 >	APRE 85,4 >	ADJA 67,9
BFRA		-	-	***	***	***	***
OFRA			-	**	***	***	***
GBPR				-	***	***	***
BSLA					***	***	***
ADJ						**	***
APRE							***

Beräknas en svårighetshierarki motsvarande den i tabell 122 för uppsatsmaterialet FINGYM med utgångspunkt i individuella index (se närmare s. 182) för variablerna BFRA, OFRA, GBPR, BSLA och ADJ (tabell 123), förblir variablernas inbördes ordning densamma som redovisats på sidan 132. Värdena baserar sig på de 122 individer som har belägg på samtliga variabler men avviker inte nämnvärt från dem som presenteras i tabell 124, där dessa beräknats med utgångspunkt i alla som uppvisar belägg för en variabel. Jämförs svårighetssekvensen i testets andra del med den i uppsatsmaterialet fästs uppmärksamheten vid det faktum att BSLA behärskades sämre i relation till de övriga variablerna i testets andra del, trots att substantivets genus där var angivet. En möjlig förklaring är att substantiven i testet sannolikt var främmande för eleverna, och därmed förelåg ingen möjlighet till helfrasinläring i denna del.

TABELL 123 Svårighetshierarki för OFRA, BFRA, GBPR, BSLA och ADJ i FINGYM (n = 122)

	BSLA 98,6 >	OFRA 93,6 >	GBPR 91,9 >	ADJ 86,3 >	BFRA 83,3 >
BSLA		***	***	***	***
OFRA			-	**	**
GBPR				*	*
ADJ					-

TABELL 124 Gruppmedelvärden för OFRA, BFRA, GBPR, BSLA och ADJ i uppsatsmaterialet FINGYM

	n	%	
OFRA	320	94,4	obestämd artikel
BFRA	154	84,5	bestämd fristående art.
GBPR	323	90,1	genusböj. pron. attr.
BSLA	341	98,5	best. suffix
ADJ	290	88,3	genusböj. adj. attr.

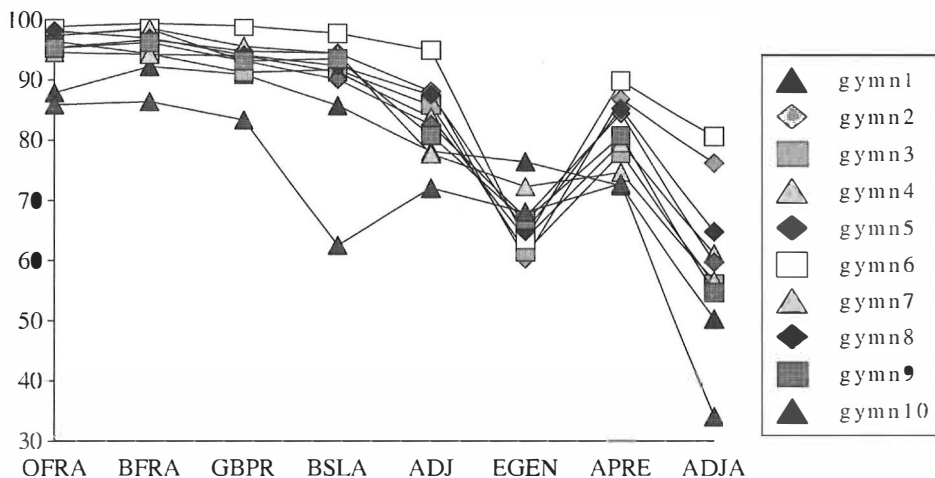
Av tabell 125 framgår att andelen individer med 100 % rätt av dem som besvarat itemen i många fall steg i takt med betyget, enligt förväntningarna. Undantag utgjordes av OFRA, där andelen i betygsklassen 7 var 7,6 procentenheter högre än den i 8 och 1,1 procentenhet högre än i 9. Vid BFRA och GBPR var andelen individer med samtliga rätt 0,4-0,6 procentenheter högre hos elever med 8 som betyg än hos dem med 9. Vid BFRA var andelen något lägre i betygsklassen 10 än i 8 och 9. Vid ADJA noterades 6,6 procentenheters högre värde hos betygsklassen 6 än hos 7. Vid adjektiv som predikativ (APRE) uppvisade betygsklassen 4 en högre andel än den med 5 som betyg och elever med 10 som betyg ett lägre värde än de med 8 eller 9; i det senare fallet var den procentuella skillnaden 9,6 procentenheter. Flest undantag återfanns vid EGEN och BSLA, där rangordningen mellan betygsklasserna var 10, 8, 9, 6, 7, 4 och 5. Vid EGEN uppvisade eleverna med betyget 9 högst värde; därefter kom överraskande nog betygsklassen 5 följd av 10, 7, 4 och 8. Lägst värde noterades i betygsklass 6. Att eleverna med 5 som betyg uppvisade en hög andel vid EGEN och en låg andel vid ADJA kan bero på att de i allmänhet böjde adjektivattributet i genus.

TABELL 125 Andelen individer med 100 % rätt vid studerade variabler betygsvis

variabel	bet 4	bet 5	bet 6	bet 7	bet 8	bet 9	bet 10	hela mat
OFRA	57,1	74,4	87,5	96,1	88,5	95,0	100,0	86,1
BFRA	59,1	76,2	83,0	90,2	98,0	97,4	92,3	86,6
GBPR	55,0	56,1	65,2	80,0	83,3	82,9	100,0	70,4
BSLA	36,4	34,5	75,7	66,7	90,9	80,6	92,3	69,3
ADJ	22,7	23,3	39,6	60,8	64,7	80,0	84,6	46,2
ADJA	-	2,6	18,4	11,8	34,6	45,0	76,9	20,4
APRE	23,8	16,7	33,3	40,4	69,8	78,8	69,2	42,6
EGEN	59,1	61,9	36,7	60,8	53,8	65,0	61,5	52,8

Jämförs de olika skolorna (figur 28), framgår att gymnasium 6 uppnådde bäst resultat vid samtliga variabler i del 2, medan gymnasium 10 lyckades sämst, med undantag för EGEN. Tendensen var densamma som i hela materialet i samtliga skolor.

Signifikant skillnad framkom endast vid ADJA mellan skolorna 6 (80,6 %) och 10 (34 %), 2 (76,1 %) och 10 samt mellan 6 och 1 (50,2 %). Vid de övriga variablerna kunde enfaktorsvariansanalysen inte tillämpas, eftersom variansen i grupperna inte var densamma. Vad BSLA beträffar var bortfallet mycket stort.

FIGUR 28 Gruppmedelvärden för de olika skolorna i del 2

Sammanfattningsvis kan man konstatera att uppgiften att välja rätt form av determinerare och adjektivattribut samt att ifylla rätt suffixartikel när substantivets genus var angivet visade sig vara svårare än förväntat. Korrekthetsgraden vid bestämd fristående artikel, obestämd artikel och genusböjliga pronomina attribut var mellan ca 94 % och 96 %. Gruppmedelvärdet för genusböjliga adjektivattribut och adjektiviska predikativ uppgick till något över 80 %. Den svåraste kategorin utgjordes av adjektivattributets *-a*-form, där korrekthetsciffran var ca 60 %. Betraktas individnivå

uppvisade nästan hälften av individerna (47,8 %) en korrekthet under 60 %. Den största svårigheten vållades av kontexten efter genitiv, där gruppmedelvärdet var så lågt som 48,7 %. Kunskap om substantivets genus hjälper eleven endast delvis vid adjektivattributet, eftersom dess form inte enbart kan härledas med hjälp av denna kunskap utan man även måste känna till de regler som gäller användningen av genusböjd form och *-a*-form. *-a*-former valdes i någon mån efter t.ex. *någon* och *sådan* samt i predikativ ställning. Eleverna verkade känna till *-a*-formen, men saknade kunskap om dess användning. Jämförs svårighetshierarkier för uppsatsmaterialet FINGYM och del 2, visar det sig att suffixartikeln behärskades sämre i testet i relation till de övriga kategorierna. Substantiven i testets andra del var valda så att de i möjligaste mån var obekanta för eleverna, i syfte att utesluta all helfrasinläring vilken framhölls som en möjlig förklaring till felfriheten vid BSLA i uppsatserna. Att eleverna hade svårigheter med de främmande substantivens böjning kan ha bidragit till det stora antalet bortfall vid BSLA samt felaktiga svar bestående av ändelser av mycket varierande slag, såsom verbändelser, superlativändelser osv.

3.4.4 Identifiering och korrigering av genus- och attributsfel i textavsnitt

Del 3, där eleverna hade till uppgift att identifiera och rätta fel som hade att göra med substantivets genus och adjektivattributets böjning, visade sig vara svårast av de olika delarna i testet. Hela 55 individer (15 %) erhöll noll poäng. Några av eleverna hade tillagt en skriftlig kommentar om att de inte orkade göra uppgiften, eftersom de inte behärskade den. Endast 2 % av gymnasisterna hade korrigerat samtliga fel.

Det svåraste itemet i del 3 var *stort* i konstruktionen *ett stort roll*, vilket endast 16,6 % av eleverna hade identifierat och rättat (se bilaga 2). De övriga itemen i NP:n med *roll* som huvudord visade sig också vara svåra, då de obestämda artiklarna i *ett (stort) roll* och *ett viktig roll* hade identifierats som felaktiga av så få som 17,7 % respektive 17,4 %. Felen i *mitt TV-kväll* och *denna program* upptäcktes av endast 22,7 % resp. 28,2 %. *Klassiskt musik* hörde till de svårare itemen, 37,5 % rättade felet i del 3 och 67,2 % valde det korrekta alternativet (*klassisk*) i del 4. Så få som 130 elever klarade itemet i både del 3 och 4. *Den här* i strukturen *den här programmet* var lättast, något över hälften av individerna (53,3 %) hade korrigerat detta. 50,7 % visste, att *den populäraste landet* var fel och att den bestämda artikeln skall vara *det*. De övriga itemen i del 4 rättades av 39,3 - 48,8 % av eleverna.

Betraktas de substantiv som förekom i flera item i del 3 (tabell 126), framgår att endast 19,5 % av eleverna identifierade och rättade samtliga fel i samband med substantivet *program*, medan 35,1 % inte korrigerade någon av felaktigheterna i dessa nominalfraser. Alla de fel som figurerade i NP:n med *roll* som huvudord rättades av 11,2 % av eleverna, medan värdet för *tid* var 29,8 %. De två item som ingick i nominalfraser med *land* identifierades av 34,6 %. Av tabell 126 framgår, utöver andelen elever som identifierat och korrigerat samtliga fel vid ett substantiv, de felaktiga genusmarkörer som substantivet

uppvisade i textavsnitten. Ett kryss står för en markör, två kryss i t.ex. GBPR vid *program* står för de två pronomina attributen *denna* och *den här*.

TABELL 126 Andelen individer som rättat samtliga fel vid substantiv med frekvens > 1 i del 3 (n=379)

	OFRA	BFRA	GBPR	BSLA	ADJ	%
land		x	x			34,6
tid		x			x	29,2
roll	xx				x	11,2
program	x	x	xx			19,5

Indelas eleverna i två grupper på basis av hur de svarat i testets första del, visar det sig att 22,1 % av dem som i del 1 hade tilldelat *program* ett-genus rättade alla felen i textavsnitten. Detsamma gjorde emellertid också 12,7 % av dem som hade tilldelat substantivet *en*-genus i del 1 (tabell 127). 38,6 % av dem som svarat rätt i del 1 vid *land* korrigerade strukturerna *vår land* och *den populäraste landet* i del 3; så gjorde dock även 17,8 % av dem som i del 1 hade kryssat för *en*-genus. Strukturerna *en roligt tid* och *det bästa tid* hade 31,9 % av dem som lyckats i del 1 identifierat som fel och rättat. Andelen var 15,2 % i den andra gruppen. Substantivet *roll* hade 70,4 % av gymnasisterna markerat som uttralt i del 1. Endast 14 % av dessa hade dock korrigerat alla nominalfraserna med *roll* i del 3 och så få som 4,5 % av dem som tilldelat *roll* fel genus i del 1. *Roll* var det enda substantiv av de i tabell 127 nämnda som över en tredjedel av eleverna betraktade som obekant (35,9 %, se s. 192). 22,5 % av dem som markerat *program* som neutralt i del 1 hade rättat alla de felaktiga strukturerna med detta substantiv. Värdet var 12,7 % hos dem som inte tilldelat rätt genus i del 1. Betraktas andelen elever som inte klarat av att korrigera några fel vid substantivet av dem som kryssat för rätt genus i den första testdelen är den högst vid *roll* (73,9 %) och lägst vid *program* (31,5 %). Det genus individen hade tilldelat substantivet i del 1 verkade inte ha någon större betydelse för hur bra eleven identifierade fel som har att göra med detta substantiv i en text.

TABELL 127 Andelen elever med alla fel korrigerade vid ett substantiv i del 3 av dem som svarat rätt vs fel i del 1 samt andelen elever utan några rätta korrigeringar vid ett substantiv i del 3 av dem som svarat rätt i del 1

	rätt svar i del 1	alla fel korriger. i del 3	inga rätta korriger. i del 3	fel svar i del 1	alla fel korriger. i del 3
	n	%	%	n	%
musik	306	41,8	58,2	71	19,7
land	306	38,6	33,7	73	17,8
tid	332	31,9	40,1	46	15,2
roll	264	14,0	73,9	111	4,5
program	267	22,1	31,5	110	12,7

Att identifiera och rätta fel i texter visade sig vara en mycket svår uppgift. Mycket få hade lagt märke till alla felaktiga genusmarkörer vid *program*, trots

att substantivet förekom med korrekta markörer, dvs. markeringen var inkonsekvent. Somliga fel identifierades, andra inte. Vissa av blandformerna framstod som något lättare (*den här programmet*, 53,3 %; *den populäraste landet*, 50,7 %; *den sista programmet* 41,2 %; *en roligt tid*, 47,0 %), men också *en program* upptäcktes och korrigerades av 48,8 % och *vår land* av 46,2 %. Vissa elever hade ändrat de neutrala formerna vid *program* till *utrala*, och *roll* hade av några uppfattats som neutrum på grund av exemplen *ett stort roll* och *ett viktig roll*.

Uppgiften skulle ha underlättats om både felaktiga och korrekta strukturer hade understrukits och eleverna ombetts ta ställning till deras korrekthet. I den nuvarande formen krävdes en viss kunskap om ordklasser (substantiv, adjektiv osv.) för att kunna fästa uppmärksamheten vid de centrala ställena, dvs. nominalfraserna. Få hade dock gjort andra rättelser än dem som hade att göra med en nominalfras.

Mäts framgången i andelen rätta svar, återfinns den starkaste korrelationen mellan del 3 och del 4 (0,72). I dem båda var substantiven för det mesta bekanta och förekom i en kontext. Värdet för Pearsons korrelationskoefficient för del 3 och del 2 var 0,66. Sambandet var svagast mellan delarna 3 och 1, 0,57. I del 1 skulle eleverna ta ställning till substantivets genustillhörighet utan kontext. Samtliga elever som hade erhållit över 80 % av maximalt 15 poäng i del 3 uppvisade mer än 80 % rätta svar även i del 2. 12,8 % av de 39 elever som noterade över 80 % rätt i del 3 var bland de bästa (80 % - 100 %) även i del 4.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att del 3 framstod som svårast av de fyra testdelarna. Hela 15 % av individerna klarade inte att identifiera och rätta några av de fel som hade att göra med substantivets genus och attributets kongruens i textavsnitten, och så få som 2 % erhöll fulla poäng. En annan typ av bedömningsuppgift skulle kanske ha varit lämpligare, t.ex. en uppgift där de strukturer vars acceptabilitet eleverna skulle ta ställning till hade markerats. Vilket genus gymnasisterna hade valt vid ett substantiv i testets första del verkade inte vara avgörande för hur bra / dåligt fel vid detta substantiv identifierades och korrigerades i en text. Att det i vissa fall förekom såväl utrala som neutrala genusmarkörer vid ett och samma substantiv, ibland t.o.m. inom samma NP, verkade inte underlätta uppgiften i den grad som förväntats. De två lättaste itemen bestod dock av blandformer, nämligen *den här programmet* och *den populäraste landet*; likväl hade endast något över 50 % av eleverna rättat dessa.

3.4.5 Behärskning av OFRA, BFRA, GBPR, BSLA, ADJ och ADJA utan substantivets genus angivet

I del 4 var uppgifterna till sin form identiska med dem i del 2, förutom att eleverna var tvungna att själva avgöra substantivets genus. Att ifylla suffixartikel vid substantivet *fängelse* framstod som det svåraste itemet i denna del, då så få som 18,0 % av dem som svarat hade klarat uppgiften. Val av rätt genus vid *fängelse* var också det svåraste itemet i testets första del (20,3 %). Under 60 % av individerna erhöll poäng vid följande item: *hjärta* __ (23,8 %, se bilaga x), *hjälp* __

(50,4 %), *en/ett av de största länderna* (51,6 %), *min/mitt hjälp* (54,6 %). Det lättaste visade sig vara att fylla i rätt suffix i *den/det bästa dag__* (94,1 %), och nästan lika lätt var att välja rätt form av bestämd fristående artikel i samma konstruktion (92,1 %).

Alla de undersökta variablerna uppvisade högre gruppmedelvärden i del 2, där substantivets genus var angivet, än i del 4, ADJA dock undantaget (inkluderar kontexterna ABFRA, AGPR och AGEN) (tabell 128). Resultatet var föga överraskande eftersom adjektivattributets form var den enda som inte kunde härledas enbart med hjälp av substantivets genus (genusböjd form vs *-a*-form). Att gruppmedelvärdet för ADJA var lägre i del 2 kan förklaras med det faktum att denna kategori omfattade även kontexten AGEN, som uppvisade ett mycket lågt värde (48,7 %) och helt saknades i den sista delen. Jämförs de två övriga kontexterna, ABFRA och AGPR, visar det sig att det inte förelåg signifikanta skillnader de två testdelarna emellan. Uppgifter innehållande ADJA var i del 4 följande: *det nya programmet* (76 % av dem som besvarat itemet valde *-a*-form), *det lilla barnet* (72,7 %), *den vackra musiken* (72,2 %), *den oroliga världen* (69,8 %), *det här svåra problemet* (62,8 %), *vår trevliga familj* (62,8 %), *den här vackra musiken* (65,2 %), *det rena vattnet* (64,6 %). En del av dessa fraser kan ha förekommit i inflödet, varför helfrasinläring inte helt kan uteslutas. I del 2 återfanns strukturerna *den präktiga falkonetten* (73,6 %), *den där stora blidan* (73,6 %), *den gamla gambesonen* (73 %), *vår fina blida* (65,7 %), *det fina skrivplånet* (64,9 %), *det gamla skrivplånet* (62,4 %), *det där vackra hermelinsbrämet* (62,2 %), *vårt fina skrivplån* (60,7 %), *slottets gamla blida* (58 %), *mitt fina bräm* (56,6 %), *sitt präktiga armborst* (54,9 %) och *riddarens fina armborst* (39,3 %). I del 4 figurerade endast ett possessivt attribut (*vår*), medan antalet sådana i del 2 var 4 (*vårt, vår, mitt, sitt*). Även i del 4 uppvisade variabeln ADJA en hög nivå av reliabilitet då värdet för Cronbachs alpha var så högt som 0,88.

Vid BSLA1 beror det mycket låga gruppmedelvärdet i del 4 (39,6 %) på de substantiv som uppgifterna i fråga innehöll. De utgjordes nämligen av *is, hjärta, fängelse* och *hjälp*, vilka visade sig vålla stora svårigheter för eleverna (se s. 190). Värdet för BSLA3 uppgick till nära 90 % (87,2 %) även i del 4, där substantivets genus inte var angivet. Beräknas ett gruppmedelvärde för BSLA i del 4 utan att itemen i BSLA1 är medtagna, blir siffran 81,7 % (n=273), vilket är något högre än för de övriga variablerna. Bortfallet är dock omfattande. Betraktas de 257 elever som besvarat alla övriga uppgifter i del 4 utom dem gällande BSLA1, stiger gruppmedelvärdena för OFRA, BFRA och GBPR till något över 80 %, vilket innebär att de procentuella skillnaderna mellan dessa och BSLA är obetydliga.

TABELL 128 Gruppmedelvärdet för de olika variablerna i del 2 och del 4

	del 2		del 4		
	n	%	n	%	
OFRA	374	95,2	373	75,6	obestämd artikel
EN/ETT AV	-	-	378	70,1	en / ett av - konstruktion
BFRA	367	95,9	374	77,8	bestämd fristående art.
GBPR	351	93,9	366	78,5	genusböj. pron. attr.
BSLA	274	92,0	252	68,5	bestämd suffixartikel (tot)
BSLA1	338	96,3	320	39,6	suff. utan determ., endast ett item i del 2
BSLA2	301	90,5	293	79,4	den/det + Nsuff.
BSLA3	337	90,1	312	87,2	den/det här + Nsuff.
ADJ	377	84,4	372	65,8	genusböj. adj. attr. (tot)
ADJD	377	84,9	373	71,3	genusböj. adj. attr. föregås av determ.
ADJE	379	83,0	378	57,3	genusböj. adj. attr. utan determ.
EGEN	377	65,9	-	-	egen
APRE	340	81,8	378	62,4	adj. som predikativ, endast ett item i del 4
ADJA	373	62,3	375	68,2	-a-former av adj. attr. (tot)
ABFRA	377	68,6	375	71,0	-a-form av adj. attr. efter bestämd fristående art.
AGPR	379	62,5	379	63,6	-a-form av adj. attr. efter genusböj. pron. attr.
AGEN	379	48,7	-	-	-a-form av adj. attr. efter genitiv

I tabell 129 presenteras resultaten i form av en svårighetssekvens. Värdena baserar sig på de 365 elever som besvarat de item i del 4 som gäller OFRA, ENAV, BFRA, GBPR, ADJA och ADJ och därför avviker de något från dem som redovisats ovan. Den inbördes ordningen mellan de tre variablerna, OFRA, GBPR och BFRA, är här en annan än med värdena i tabell 128 som utgångspunkt, men gruppmedelvärdena ligger i båda fallen tämligen nära varandra. Variabeln bestämt suffix (BSLA) saknas helt i denna sekvens, eftersom bortfallet där var så omfattande. Pilen '>' innebär enbart att gruppmedelvärdet för en variabel är högre än för en annan. Signifikansen har testats mellan alla par (t-test för beroende urval). Stjärnorna anger p -värdet: $p < 0,05$ (*), $p < 0,01$ (**) och $p < 0,001$ (***). Ett streck betyder att skillnaden inte är signifikant.

TABELL 129 Svårighetssekvens för OFRA, BFRA, GBPR, ADJ, ADJA och ENAV i del 4 (n=356)

	OFRA 79,3 >	GBPR 78,8 >	BFRA 77,9 >	ENAV 70,5	ADJA 69,2	ADJ 66,0 >
OFRA	-	-		***	***	***
GBPR		-		***	***	***
BFRA				***	***	***
ENAV					-	**
ADJA						-

Jämförs värdena i svårighetssekvensen i tabell 129 med motsvarande för uppsatsmaterialet FINGYM i tabell 123, s. 202, visar det sig att de överlag var lägre i testet. BFRA som jämfördes med ADJ var signifikant svårare än OFRA, GBPR och BSLA i uppsatserna var här bland de bäst behärskade variablerna. I FINGYM var

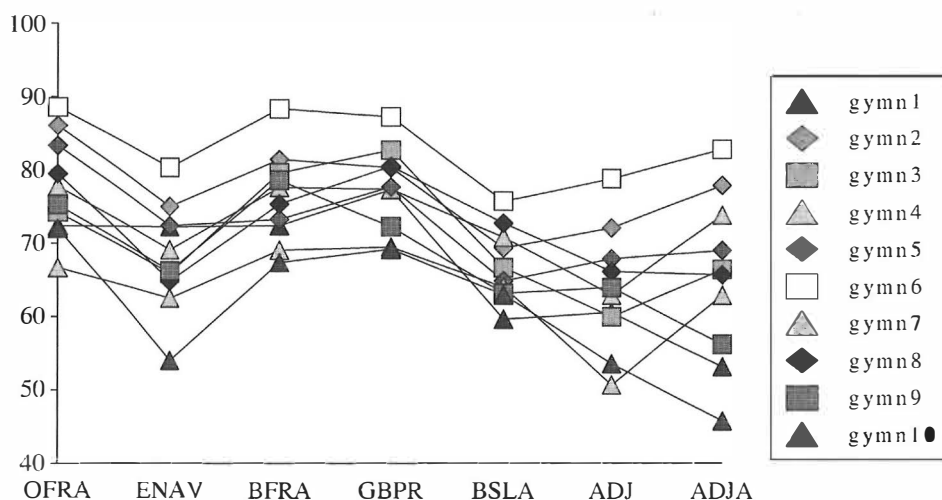
dock antalet belägg på BFRA mycket begränsat jämför med t.ex. bestämt suffix (se s. 108). En möjlig förklaring till den lägre korrektheten i testet är att eleverna kunde själva välja de substantiv de använde i uppsatserna, medan en del substantiv i testet var sådana som antogs vara svåra för eleverna.

I tabell 130 presenteras gruppmedelvärden för de olika variablerna betygsvis. Värdet stiger i regel i takt med betyget, med undantag av betygsgrupperna 4 och 5 vid BFRA, GBPR och BSLA, grupperna 7 och 8 vid GBPR och BSLA samt 4, 5 och 6 vid ENAV. De procentuella skillnaderna är i dessa fall dock relativt små. Vid BSLA är bortfallet stort och gruppmedelvärdena baserar sig på mycket få individer.

TABELL 130 Gruppmedelvärden för de olika betygsgrupperna

variabel	bet 4	bet 5	bet 6	bet 7	bet 8	bet 9	bet 10
OFRA	57,6	67,5	81,3	82,3	85,3	94,9	100,0
ENAV	63,6	61,9	62,2	72,5	80,8	83,8	100,0
BFRA	63,6	61,8	77,0	81,7	88,5	92,1	97,4
GBPR	69,1	65,9	76,7	83,2	88,7	87,6	95,8
BSLA	59,7	53,4	66,2	69,9	76,4	73,8	80,3
ADJ	42,7	48,8	64,6	69,0	76,9	89,0	93,8
ADJA	46,0	50,3	68,8	69,9	83,4	88,1	94,2

Vid jämförelse mellan gruppmedelvärdena för de olika skolorna framkom signifikanta skillnader vid variablerna BFRA, BSLA, ADJ och ADJA. För de övriga variablernas del översteg p -värdet för Bartlett F-Box 0,05, vilket innebär att enfaktorsvariansanalysen inte var användbar. Vid BFRA förelåg signifikanta skillnader mellan gymnasium 6 (88,3 %) och 10 (67,4 %) samt mellan 6 och 7 (69 %) (figur 29). En signifikant differens noterades också vid BSLA mellan paret 6 (75,7 %) och 1 (59,6 %). Vid ADJ uppvisade gymnasium 6 högst värde med 78,8 %. Skillnaden gentemot skolorna 7 (50,7 %) och 10 (53,2 %) blev signifikant.

FIGUR 29 Gruppmedelvärden för de olika skolorna i del 4

Detsamma gällde vid ADJA mellan paren gymnasium 6 (82,8 %) och 10 (45,8 %) samt 6 och 1 (53,2 %).

För alla de undersökta variablerna, förutom adjektivets *-a*-former, noterades lägre gruppmedelvärden i del 4, där substantivets genus inte var angivet än i del 2, helt enligt förväntningarna. Siffrorna för obestämd artikel, bestämd fristående artikel och genusböjliga pronomina attribut var av samma storleksordning, något över 75 %. Variabeln bestämt suffix uppvisade ett värde på endast ca 68 % och bortfallet var ansevärt. Detta låga gruppmedelvärde förklaras med att uppgifterna i kontexten där suffixet inte föregicks av någon determinerare (BSLA1) innefattade substantiv som antogs kunna bereda eleverna svårigheter, något som också bekräftades (se närmare s. 191). Utelämnas dessa item, erhålls ett gruppmedelvärde på ca 82 %. Betraktas enbart de individer som inte lämnat några uppgifter obesvarade, visar det sig att värdena för BSLA (BSLA1 obeaktat), OFRA, BFRA och GBPR är av samma storleksordning. Dessa siffror är högre än motsvarande i uppsatskorpusen FINGYM, och bestämd fristående artikel, som jämte genusböjt adjektivattribut visade sig vara signifikant svårare än OFRA, GBPR och BSLA i uppsatserna, är här bland de bäst behärskade variablerna. Att korrektheten i uppsatserna är högre kan kanske förklaras med att eleverna i fri produktion själva kunde välja de substantiv de använde, medan vissa substantiv i testet var valda på grund av att de antogs kunna vålla svårigheter för eleverna. Gruppmedelvärdet för adjektivattributets *-a*-former var lägre i del 2 än i del 4. En möjlig orsak är att denna kategori i del 2 innefattade även fall där genitivattribut föregick adjektivattributet (*t.ex. riddarens fina armborst*). Denna kontext var den svåraste i ADJA i del 2. *En / Ett av*-konstruktionen beredde gymnasisterna svårigheter i del 4, speciellt itemet *ett av de största länderna*, där rätt svar noterades för så få som 51,6 % av gymnasisterna. Felen orsakas antagligen av att formen *länderna* är homomorfisk med en utrum plural. Adjektivattributets genusböjda former utgjorde den svåraste kategorin, men skillnaden mellan den och adjektivattributets *-a*-former var procentuellt blygsam och inte signifikant. Speciellt problematiska visade sig vara de genusböjliga adjektivattribut som inte föregicks av någon determinerare. Gruppmedelvärdet uppgick här till endast 57 %.

3.4.6 Konsekvens i genustilldelning av substantiven i del 4

Eleverna var inte särskilt konsekventa i genustilldelning vid de substantiv som förekom flera gånger, vare sig då enbart del 4 beaktas eller då hänsyn också tas till del 1. Av de fyra substantiv som förekom med 3 genusmarkörer i del 4, uppvisade *dag* den högsta andelen elever (83,9 %) med konsekvent rätta val, medan värdet vid *vatten* var lägst med 43,4 % (tabell 131). Överraskande många, 20,5 %, hade konsekvent valt neutrala varianter vid *värld*. Tas hänsyn till del 1, sjunker andelen individer med rätt svar vid alla substantiv några procentenheter. Substantivet *program*, som förekom med 4 olika markörer, uppvisar lägre värden än *dag* och *problem* men högre än *värld* och *vatten* samt *musik*, som förekom med 5 markörer. Vid *barn* och *land* noterades en låg andel

individer med konsekvent rätta svar. Det svåraste itemet vid *land* visade sig vara *ett av de största länderna*, såsom påpekats ovan. För det lägsta värdet (23,2 %) svarade *hjälp*, som i hög grad förknippades med neutrum. Andelen konsekventa svar var högst vid *liv* och *jobb* (ca 85 %), vilka förutom i del 1 figurerade en gång i del 4. *Bröllopsdag* uppvisade jämte *hjälp* och *värld* en hög andel svar med konsekvent motsatt genus, när såväl del 1 som del 4 beaktades. Dessa resultat tyder på att genus inte är ett inherent drag hos substantivet i inläraresvenskan.

TABELL 131 Följdriktighet i elevernas val av genus i del 1 och del 4: andelen individer med konsekvent utrala / neutrala svar av dem som besvarat itemen

	OFRA	en/ ett av	BFRA	GBPR	BSLA	ADJ	APRE	ant. elever med svar n	kons. rätt %	kons. mot- satt genus %	del 1	ant. elever med svar n	kons. rätt %	kons. mot- satt genus %
liv				x							x	372	85,3	1,6
jobb					x						x	377	85,2	2,7
familj					x						x	379	78,9	4,0
bröllopsdag					x						x	377	67,4	9,6
hjälp					x	x		351	40,2	33,3	x	349	23,2	26,1
dag		x	x			x		353	83,9	1,7	x	353	79,0	0,6
problem	x		x			x		342	78,9	4,4	x	342	74,3	2,1
värld			x	x		x		366	55,7	20,5	x	365	50,1	14,0
vatten			x			x	x	364	43,4	10,7	x	363	36,9	8,3
program	x		x			x	x	362	63,3	11,9	x	360	51,7	6,9
musik			x	x	xx	x		303	63,4	5,0	x	302	58,9	3,0
barn			x	xx	x		x	337	47,2	4,2	x	337	46,3	3,3
land	x	x		x		xx		372	39,0	7,5	x	372	35,8	3,2

Betraktas resultatet för de 264 gymnasister som besvarat samtliga item gällande *program*, *musik*, *barn*, *värld*, *problem*, *vatten*, *dag* och *land* i del 4 (tabell 132), framgår det att andelen korrekta svar i kontexterna OFRA, BFRA, GBPR och BSLA vid ett substantiv, med undantag av *barn* och *värld*, var av samma storleksordning. Att värdena för paren BFRA / BSLA och GBPR / BSLA, vilka markerats med en stjärna i tabell 132, ligger nära varandra är naturligt eftersom det i dessa fall var fråga om nominalfraser av typen *den vackra musiken* (BFRA / BSLA), *den här vackra musiken* (GBPR / BSLA). Att de inte är helt identiska innebär att det förekommit inkongruensfall. Vid *värld* var värdet för GBPR (67,4 %) något lägre än för BFRA (75,5 %) och BSLA (77 %). Vid *barn* uppvisade endast 67,4 % det rätta suffixet (BSLA), vilket överraskande nog var det lägsta värdet jämfört med de andra variablerna vid samma substantiv. Detta beror på att eleverna producerade formen *barnen* dels efter utral bestämd fristående artikel dels efter den neutrala varianten. BSLA verkar inte undantagglöst vara den bäst behärskade formen, ej heller vid bekanta substantiv. Svårigheter kan uppstå när pluralformen är homomorfisk med en möjlig utral singularform. Konstruktionerna *mitt barn* och *vårt barn* visade sig vara lättare än bestämd fristående artikel och suffixartikel vid samma substantiv. *Vårt land* klarades av 82,8 %,

medan så få som 74,3 % här noterades för rätt obestämd artikel. Värdena för *en av* och båda de genusböjda adjektivformerna (ADJ) var lägre än övriga vid samma substantiv. Speciellt gäller detta *en av* -konstruktionen vid *land* samt adjektivformerna som inte föregås av determinerare vid *musik (klassisk musik)* och *vatten (rent vatten)*. Även vid *dag*, som annars behärskades väl uppvisade *en av* -strukturen ett lägre värde. Det adjektiviska predikativet vid *barn* hade också vållat svårigheter för eleverna och många hade valt formen *kloka* i stället för *klokt*. Detta kan kanske förklaras med att den kontrollerande substantivfrasen var *vårt barn*, där determineraren uppbar plural betydelse. Substantivets genus verkar inte vara en inherent egenskap i inlärarsvenskan, utan vissa kontexter tycks bereda eleverna svårigheter. Suffixartikeln uppvisar en hög korrekthet, dock ej undantagslöst.

TABELL 132 Andelen individer med rätt svar vid ett substantiv i olika kontexter i del 4 (n=261)

	OFRA	en av	BFRA	GBPR	BSLA	ADJ (DET föregår)	ADJ (utan DET)	APRE
program	79,7		*77,8		*78,2	75,5		
musik			*86,6	*88,1	*87,7 / *88,5		72,3	
barn			*74,3	81,6 / 84,3	*67,4			68,2
värld			*75,5	67,4	*77,0			
problem	90,4			*87,7	*88,5			
vatten			*77,7		*77,0		52,9	
dag		88,9	*94,3		*95,0			
land	74,3	53,3		82,8		74,3/70,9		

Beaktas hela nominalfrasen, var andelen sådana svar högre där adjektivattributet felaktigt uppvisade genusböjd form men där densamma jämte determineraren samt suffixet var av rätt genus (*den vacker musiken, den här vacker musiken*) än andelen svar där determinerare och suffix hade tilldelats det motsatta genuset men attributet uppvisade korrekt form (*det vackra musiket*). Undantag utgjordes av ett fall. Andelen elever som hade valt *den lilla barnen* var något högre än den som hade markerat *den liten barnen*.

I del 4 ombads testdeltagarna fylla i rätt suffix vid substantiven *is, hjärta, fångelse* och *hjälp*, vilka antogs vara svåra för dem. Dessa substantiv förekom även i del 1 och man ville se om eleverna är konsekventa i genustilldelning och huruvida produktion av rätt bestämt suffix i en sats är lättare än genustilldelning vid ett kontextlöst substantiv. Betraktas endast de individer som besvarat både uppgiften i del 1 och den i del 4, visar det sig att substantivet *is* tilldelades rätt genus av 59,8 % i del 1, och rätt suffix ifylldes av 66 % i del 4 (se tabell 133, där antalet och andelen elever anges). Bland de felaktiga svaren förekom t.ex. *ispå, istet, isär, isor* och *isna*. De två itemen besvarades korrekt av 48,9 %, medan ett-genus tilldelades *hårda* av 21,9 % av eleverna. Konsekvent genustilldelning uppvisades sålunda av 70,8 %. Vid *hjärta* kryssade endast 26,9 % för rätt genus i del 1, och 23,9 % ifyllde rätt suffix i del 4. Felaktiga former som *hjärtade* och *hjärtar* förekom även här. Så få som 11,7 % (42 / 360) besvarade båda itemen korrekt och hela 60,3 % (217) av individerna uppvisade svar med *en*-genus för båda. Konsekventa svar med hänsyn till genus noterades

följaktligen för 71,9 %. Substantivet *fängelse* tilldelades *ett*-genus av endast 21,1 % i första delen och en ännu mindre andel, 18,2 %, klarade av att ifylla rätt suffix. Ett antal elever kompletterade med pluraländelsen (*fängelser*), som i detta fall betraktades som felaktig. Båda itemen tilldelades genus utrum av hela 65 % (225 / 346), medan svar med rätt genus för båda noterades av 9,0 % (31) av testdeltagarna. Andelen konsekventa genusval uppgick således till hela 74 %. *Hjälp* antogs vara ett uttralt ord av 43,3 % i del 1. Rätt suffix i del 4 ifylldes av en något högre andel, 50,1 %. Bland de felaktiga svaren förekom t.ex. *hjälpa*, *hjälpat* och *hjälp*, dvs. substantivet hade behandlats som verb. Formen *hjälp* betraktades här också som fel. Båda itemen besvarades korrekt av 27,8 % (97 / 349), medan *ett*-genus-svar för båda noterades för 31,8 % (111) av individerna. *Hjälp* visade sig vara det enda substantivet vid vilket andelen konsekventa svar inte uppnådde 70 % (59,6 %). Beaktas även uppgiften där eleverna skulle välja rätt form av *min/mitt* vid *hjälp* i del 4, minskar andelen konsekventa svar till 49,3 %. Endast 23,2 % uppvisade rätt svar vid alla tre itemen, och neutrum-svar för samtliga noterades för 26,1 % av eleverna.

TABELL 133 Följdriktigheten i elevernas val vid svåra substantiv i del 1 och del 4

	antalet elever		båda rätt		båda motsatt genus		konsekvent val		rätt suffix	rätt genus-tilldelning i del 1
	n	n	%	n	%	n	%	%	%	
is	356	174	48,9	78	21,9	252	70,8	66,0	59,8	
hjärta	360	42	11,7	217	60,3	259	71,9	23,9	26,9	
fängelse	346	31	9,0	225	65,0	256	74,0	18,2	21,1	
hjälp	349	97	27,8	111	31,8	208	59,6	50,1	43,3	

Det visade sig att produktion av bestämt suffix (del 4) var något lättare än genustilldelning utan kontext (del 1) vid substantiven *hjälp* och *is* (en skillnad på ca sex procentenheter), medan saken förhöll sig tvärtom vid *fängelse* och *hjärta*; i båda fallen var skillnaden ca 3 %. Märkas bör att korrekt genustilldelning förekommer mer sällan vid de senare substantiven än vid de förra, dvs *fängelse* och *hjärta* verkade vara mer problematiska för eleverna än *hjälp* och *is*. Dessutom utgör både *fängelse* och *hjärta* undantag för ändelserna *-else* och *-a*. Vid svåra substantiv behöver därför inte produktion av rätt suffix vara en lättare uppgift än genustilldelning utan kontext. Detta trots att genusmarkering vid suffixartikel var det mest felfria fallet i uppsatsmaterialet FINGYM och i Anderssons (1992) undersökning. Inte ens i del 2, där substantivets genus var angivet, var gruppmedelvärdet för BSLA speciellt högt, 91,5 %, vilket är lägre än vid BFRA, OFRA och GBPR. Substantiven i del 2 var avsiktligt valda så att de skulle vara obekanta för eleverna. Syftet var att eliminera all inverkan av möjlig helfrasinlärning. På basis av testresultaten verkar helfrasinlärning åtminstone delvis förklara individernas felfria prestation vid BSLA i uppsatsmaterialet (FINGYM). Det är högst sannolikt att eleverna i fri skriftlig produktion använder substantiv med vilka de är väl förtrogna.

Jämförs val av genus i del 1 med produktion av suffix i del 4 vid substantiven *värld*, *dag*, *problem*, *program*, *barn*, *vatten* och *musik* på samma sätt som vid *hjälp*, *is*, *fängelse* och *hjärta*, framkommer att ifyllnad av suffix var något lättare än genustilldelning utan kontext (del 1), med undantag av substantiven *problem* och *barn* samt vid *värld*, där båda fallen uppvisade samma värde (tabell 134). Märkas bör att bestämt suffix här förekom i strukturer med bestämd fristående artikel (*det lilla barn*__) och inte ensamt som vid *hjälp*, *is*, *fängelse* och *hjärta* (*Han halkade omkull på is*__). Substantivet *musik* återfanns i två meningar som analyserades separat (*den vackra musik*__, d6 och *den här vackra musik*__, d 48, se tabell 134). Vid *barn* var andelen utrala suffix (*burnen*) hög, 36,9 %. Detta kan ha berott på pluralformen *barnen*, som är homomorfsk med bestämd form singularis i utrum. Andelen konsekventa svar med hänsyn till genus var hög vid samtliga substantiv, mellan 71,7 % och 89,8 %. Vid *dag* var de båda svaren till största delen av rätt genus; vid *vatten* och *värld* uppgick andelen svar av motsatt genus till 15,9 % respektive 15,6 %.

TABELL 134 Följdriktigheten i elevernas val av genus i del 1 och produktion av suffix vid substantiven *värld*, *dag*, *problem*, *program*, *barn*, *vatten* och *musik* i del 4

	antalet elever		båda rätt		båda motsatt genus		konsekvent val		rätt suffix	rätt genustilldelning i del 1
	n	n	%	n	%	n	%	%	%	
<i>värld</i>	365	231	63,3	57	15,6	288	78,9	73,7	73,7	
<i>dag</i>	354	311	87,8	7	2,0	318	89,8	94,1	91,0	
<i>problem</i>	343	275	80,2	10	2,9	285	83,1	86,9	89,8	
<i>program</i>	361	216	59,8	42	11,6	258	71,5	75,9	71,7	
<i>barn</i>	344	205	59,6	47	13,7	252	73,3	63,1	82,6	
<i>vatten</i>	364	203	55,8	58	15,9	261	71,7	75,0	63,7	
<i>musik</i> , d6	321	242	75,4	24	7,5	266	82,9	84,7	82,2	
<i>musik</i> , d48	332	246	74,1	20	6,0	266	80,1	86,4	80,7	

Oavsett om enbart del 4 beaktas eller svaren i delarna 4 och 1 jämförs ger testresultaten vid handen att elevernas val av genus vid ett substantiv inte är särskilt konsekvent. Andelen testdeltagare som hade använt samma genus, antingen felaktigt eller korrekt, i samtliga item för ett visst substantiv i del 4 varierade mellan 47 % och 86 %. Andelen elever som brukat rätt genus var 39 % - 84 %. Det lägsta värdet noterades för *land*, som uppvisar en typisk utrumplural, och det högsta för *dag*. Beaktas andelen individer vilka hade markerat ett substantiv med samma genus i del 1 som samtliga deras svar i del 4 representerade, uppvisar värdena en variation mellan 38 % och 88 %, medan värdena för rätta svar sträcker sig från 23 % till 85 %. *Land*, *vatten*, *barn* och *hjälp* svarar för de lägsta siffrorna, *liv* och *jobb*, som figurerade endast en gång i del 4, för de högsta. Andelen varierade med olika substantiv. Genus verkar inte vara ett inherent drag hos substantivet i inläraresvenskan. Betraktas andelen individer med rätt svar för ett visst substantiv i olika kontexter, visar det sig att somliga kontexter bereder eleverna större svårigheter än andra. Korrektheten vid genusböjda adjektiv som attribut och predikativ var överlag lägre än den

vid determinerare och suffix. Ifyllnad av korrekt suffixartikel vållade svårigheter för elever vid substantivet *barn*, där *barnen* är en existerande och antagligen också frekvent pluralform. Trots att genusmarkering vid suffixartikel var det mest felfria fallet i uppsatsmaterialet FINGYM (se s. 132) och i Anderssons (1992) undersökning, visade sig produktion av rätt suffix (del 4) inte vara en lättare uppgift än val av korrekt genus utan kontext (del 1) vid svåra substantiv. Såsom ovan framhållits, använder sig eleverna i fri skriftlig produktion sannolikt av substantiv med vilka de är förtrogna. Helfrasinlärning förefaller åtminstone delvis förklara den höga korrektheten i genusbruket vid bestämt suffix i uppsatsmaterialet (FINGYM).

3.4.7 Sambandet mellan determinerare och suffix i testet

Betraktas sådana uppgifter där eleven uppmanades att välja rätt form av en determinerare samt ifylla rätt suffix (*den/det präktiga falkonett*_, del 1, och *den/det vackra musik*_, del 4), finner man att det förelåg skillnader i fördelningen av svar mellan testets andra och fjärde del. Eftersom substantivets (N) genus var angivet i del 2 men ej i del 4, var den procentuella andelen korrekta former i den andra delen högre än i den fjärde (N utrum 96%, N neutrum 91,9 % vs N utrum 82,8 %, N neutrum 73 %, tabell 135). I del 4 uppgick andelen fall där determinerare (DET) och suffix (SUF) kongruerade men uppvisade annat genus än substantivet i målspråket till 14 % vid utrala substantiv och till 18,4 % vid neutrala. Den procentuella andelen var mycket lägre i del 2, nämligen 0,8 % vs 2,4 %. Jämförs dessa värden med motsvarande i uppsatsmaterialet FINGYM (se s. 141 och tabell 135), visar det sig att andelen korrekta fall i utrum endast var något lägre i uppsatserna än i testets andra del, där substantivets genus var angivet (95,4 % vs 96 %). Värdet för neutrum var emellertid avsevärt lägre, 78,2 % vs 91,9 %. Vid såväl de utrala som de neutrala fallen var andelen dock högre än i testets fjärde del. Andelen felaktiga suffix (av motsatt genus) i uppsatserna var marginell jämfört med testet; vid utrala substantiv återfanns inga exempel med felaktigt suffix. Sammanslås utrum och neutrum uppgick andelen felaktiga suffix i FINGYM endast till 1,3 % jämfört med 4,2 % i del 2 och 19,1 % i del 4 (tabell 136). Andelen korrekta fall översteg då 90 % i uppsatserna och i testets första del, medan värdet för del 4, där genus ej angavs, blev så lågt som 77,8 %. Beräknas andelen kongruenta strukturer (DET och SUF av samma genus, dock ej nödvändigtvis det rätta) uppgick den till 95,7 % vs 94 % i testet och till 92,5 % i uppsatserna, där eleverna hade svårigheter med att välja rätt genus av determineraren, medan själva substantivet med suffixartikel nästan undantagslöst var korrekt. I fri skriftlig produktion väljs substantiven antagligen från det aktiva ordförrådet. I detta fall verkar den bestämda formen med suffixartikel vara den bäst behärskade, möjligen lagrad i minnet som en enhet. Då substantivet är obekant, som i del 2, är kunskap om dess grammatiska genus bara delvis till hjälp vid produktion av rätt suffixartikel. Om substantiven inte är helt obekanta, men eleven ej själv får välja dessa (del 4), vållar suffixartikelns genustilldelning svårigheter; dock kongruerar SUF och DET i hög grad.

TABELL 135 Fördelningen av strukturer med DET (ADJ) N SUF i testets del 2 och del 3 samt FINGYM, utrum vs neutrum

	DEL 2				DEL 4				FINGYM			
	N utr		N ntr		N utr		N ntr		N utr		N ntr	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
DET rätt, SUF rätt	1212	96,0	914	91,9	1121	82,8	1020	73,0	228	95,4	61	78,2
DET fel, SUF fel	10	0,8	24	2,4	189	14,0	257	18,4	0	0	4	5,1
DET rätt, SUF fel	21	1,7	40	4	3	0,2	77	5,5	0	0	0	0
DET fel, SUF rätt	20	1,6	17	1,7	41	3	44	3,2	11	4,6	13	16,7
tot	1263	100	995	100	1354	100	1398	100	239	100	78	100

TABELL 136 Fördelningen av strukturer med DET (ADJ) N SUF i testets del 2 och del 3 samt FINGYM, utrum och neutrum sammanslagna

	DEL 2		DEL 4		FINGYM	
	n	%	n	%	n	%
DET rätt, SUF rätt	2126	94,1	2141	77,8	289	91,2
DET fel, SUF fel	34	1,5	446	16,2	4	1,3
DET rätt, SUF fel	61	2,7	80	2,9	0	0
DET fel, SUF rätt	37	1,6	85	3,1	24	7,6
tot	2258	100	2752	100	317	100

Granskas enbart testet (tabell 137) och samtliga svar i strukturer av typen DET (ADJ) N SUF, då eleven valt någon form av determineraren, framgår att andelen suffix andra än utrala eller neutrala var högre i del 2 (7,1 % i utrum / 5,2 % i neutrum), där substantiven med största sannolikhet var främmande för eleverna (*blida* (2 ggr), *falconett*, *gambeson*, *bräm*, *skrivplån* (2 ggr) än i del 4 (1,4 % / 1,1 %), där de var bekanta (*dag*, *musik* (2ggr), *värld*, *barn*, *problem*, *program*, *vatten*). Bortfallet i SUF i strukturer av typen DET (ADJ) N SUF var av samma storleksordning i båda testdelarna: 7,9 % respektive 7,0 % i del 2 och 9,1 % vs 6,4 % i del 4. Andelen fall där DET och SUF kongruerade uppgick i del 4 till 85,6 %, utrum och neutrum sammanslagna, vilket är något högre än i del 2 (82,5 %). Vid bekanta substantiv låg svårigheten i val av rätt genus, medan determinerare och suffix kongruerade i hög utsträckning. När substantivet var obekant men dess genus angivet, vållade substantivets böjning, produktion av rätt suffix, svårigheter för eleverna. I båda fallen utelämnades den bestämda suffixartikeln i någon mån. —

TABELL 137 Fördelningen av svar i strukturer av typen DET (ADJ) N SUF då eleven valt någon form av DET i del 2 och del 4

	DEL 2						DEL 4					
	N utr		N ntr		N utr + N ntr		N utr		N ntr		N utr + N ntr	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
DET rätt, SUF rätt	1212	81,5	914	80,7	2126	81,2	1121	74,1	1020	67,5	2141	70,8
DET fel, SUF fel	10	0,7	24	2,1	34	1,3	189	12,5	257	17,0	446	14,8
DET rätt, SUF fel	21	1,4	40	3,5	61	2,3	3	0,2	77	5,1	80	2,6
DET fel, SUF rätt	20	1,3	17	1,5	37	1,4	41	2,7	44	2,9	85	2,8
DET x, SUF övr	106	7,1	59	5,2	165	6,3	21	1,4	16	1,1	37	1,2
DET x, SUF 0	118	7,9	79	7,0	197	7,5	138	9,1	97	6,4	235	7,8
tot	1487	100	1133	100	2620	100	1513	100	1511	100	3024	100

Bruket av bestämt suffix visade sig vara näst intill felfritt med hänsyn till genus i uppsatsmaterialet FINGYM (se s. 118). Detta är den enda markör som utgör en del av själva substantivet. Substantivets bestämda former är också högfrekventa i läroboksinflödet; deras andel i t.ex. textböckerna för *Medvind* uppgår till 51 % av belagda genusmarkerade former. En möjlig förklaring till felfriheten är att suffixet lagras in i minnet tillsammans med substantivet. I del 2 var de valda substantiven obekanta, detta i syfte att eliminera all helfrasinläring. Produktionen av bestämt suffix i denna del visade sig vålla svårigheter för eleverna, trots att substantivets genus var angivet. I strukturer av typen DET (ADJ) N+SUf uteblev slutartikeln i ca 8 % av fallen. Andelen suffix andra än utrala eller neutrala var i dessa fall också hög, ca 6 %. Andelen utelämnade svar i del 4, där genus ej var angivet, men substantiven inte var helt obekanta för eleverna, var av samma storleksordning, medan andelen övriga suffix visade sig vara lägre, ca 1 %. Vid bekanta substantiv (del 4), när eleverna inte själva kunde välja substantivet såsom i fri produktion, låg svårigheten i val av rätt genus, medan determinerare och suffix i hög utsträckning kongruerade. När substantivet var obekant men dess genus angivet (del 2), vållade substantivets böjning, produktion av rätt suffix, svårigheter för eleverna. I uppsatsmaterialet däremot var SUF ca 99-procentigt rätt i strukturer av typen DET (ADJ) N+SUf, medan val av rätt genus vid determinerare utgjorde en felkälla. I del 2, där substantivets genus var angivet, uppgick gruppmedelvärdet för BSLA inte heller till mer än 91,5 %, vilket var mindre än vid BFRA, OFRA och GBPR. På basis av testresultaten verkar helfrasinläring åtminstone delvis förklara elevernas felfria prestation vid BSLA i uppsatsmaterialet (FINGYM). Det är högst sannolikt att eleverna i fri skriftlig produktion brukar substantiv vilka är dem välbekanta.

4 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

De finska främmandespråksinlärarna i den studerade korpusen (FINGYM) uppvisar korrekt genusmarkering i 94,5 % av fallen. Värdet är något högre än det som andraspråksinlärarna i Anderssons (1992) undersökning erhåller, 88,6 %. Hela 43,6 % (149) av individerna i FINGYM markerar genus (utrum + neutrum) rätt till 100 %. Om de olika delkorpuserna betraktas var för sig, framgår det att andelen individer med fullständig behärskning av genusmarkering är störst i ABI86-materialet (55,5 %) och ABI80-korpusen (53,1 %). Antalet elever som inte begår några genusfel är överraskande stort. Lägst är värdet för gymnasisterna i årskurs 1 (21,9 %) som erhållit minst undervisning. Korrekthetsgraden vid utrala substantiv är 97,1 % i FINGYM, medan den i Anderssons material uppgår till 97,6 %. På individnivån markerar nästan två tredjedelar (71,9 %) av de finska inlärarna genus utrum korrekt till 100 %, och endast en individ har en korrekthetsciffr understigande 70 %. Vid neutrala substantiv är korrektheten i bruket av genusmarkörer signifikant lägre på såväl individ- som gruppnivå. Andelen rätta markörer utgör endast 87,2 % i FINGYM och värdet för L2-inlärarna i Anderssons undersökning är så lågt som 55,2 %. Om alla de finska elever som har minst en markering vid neutralt substantiv räknas, uppnår blott 57,4 % av dessa 100-procentig korrekthet, vilket är betydligt mindre än vid utrala substantiv (71,9 %).

Genusmarkering vid de neutrala substantiven tycks således vara svårare för såväl främmandespråksinlärarna i FINGYM som andraspråksinlärarna. Svårigheten framträder vid alla undersökta genusböjliga led i nominalfrasen. Endast i fråga om det definitiva suffixet uppvisas ett högre värde: det markeras till drygt 95 % korrekt av de finska gymnasisterna, vid både utrala och neutrala substantiv. Att eleverna i FINGYM genomgående uppnår signifikant högre korrekthet vid neutrala substantiv än L2-inlärarna i Anderssons undersökning har säkerligen delvis sin förklaring i den formella undervisning som de finska gymnasisterna erhållit. Det naturliga inflödet, liksom även läromedlen, domineras ju av genus utrum (70-80 %), och därför är det sannolikt att den första strategin innebär övergeneralisering av utrum. Detta gäller, såsom redan

framkommit, i högre grad informell inläring. De finska främmandespråksinlärarna erhåller redan från början explicit undervisning om de två genusen i svenskan, vilket otvivelaktigt förhöjer deras medvetenhet om detta L2-drag. Uttrycklig kunskap om genusformer kan hjälpa dem att identifiera fenomenet i det naturliga inflödet. De informella inlärarna är däremot nästan enbart hänvisade till detta. Då dessutom genusfel vanligtvis inte påverkar förståelsen, blir L2-inlärarna troligen sällan korrigerade av infödda talare och kan därför inte utnyttja denna typ av återkoppling. Man kan anta att paradigminläring och medvetandehöjning hos de formella inlärarna delvis upphäver den obalans mellan utrum och neutrum som föreligger på textnivå. Dessutom riktar vederbörande i vissa situationer mer uppmärksamhet på den språkliga formen, vilket kan, men ej nödvändigtvis behöver medföra minskning av de felaktiga konstruktionernas förekomst. I en provsituation, som t.ex. studentexamen, kan förhållandet vara det att eleverna koncentrerar sig på att inte begå några fel, eftersom de vet att korrektheten är viktig för att uppnå ett bra betyg. Fokusering på den språkliga formen är mindre sannolik i fria samtal mellan inlärare och infödda talare, vilka huvudsakligen utgör Anderssons korpus. De finska gymnasisterna har haft större möjligheter att använda monitorn, då det är fråga om skriven produktion, medan detta på grund av tidsbristen varit svårare i samtal.

Ett tänkbart skäl till avsaknad av fel vid utrum är den semantiska regeln som tilldelar en stor del av de animata substantiven uttralt genus i svenskan. Kan det faktum att utrum är signifikant lättare för de finska gymnasisterna förklaras med att animata substantiv är överrepresenterade bland de uttrala fallen? Eliminering av de animata fallen har ingen effekt på skillnaden i korrekthet mellan utrum och neutrum. Genus markeras 96,5-procentigt rätt vid inanimata uttrala substantiv av inlärarna i FINGYM, och värdet för neutrum är signifikant lägre, 87,3 %. De finska främmandespråkseleverna som helhet lyckas bättre med att avgöra de animata substantivens genus, dvs. felfriheten där är högre än vid de övriga fallen.

Ett något överraskande resultat är att sambandet mellan den allmänna färdighetsnivån och korrektheten i genusmarkering är tämligen svagt i abiturientmaterialen. Ett lågt poängtal behöver således inte innebära att korrektheten är låg, men de som har uppnått höga poäng uppvisar vanligtvis även en hög grad av korrekthet. Variationen är stor, speciellt bland de sämre eleverna. Vad är då orsaken till detta? När korrekthetsprocent beräknas, tas inte hänsyn till vid vilka lexem genusmarkörerna förekommer. En inlärare vars generella färdighetsnivå har uppskattats som låg kan använda enkelt språk utan attribut, med vanliga frekventa substantiv, möjligtvis sådana som förekommer i rubrikens presentation med genusmarkerade former, och kan på grund därav lyckas med genusmarkeringen. Skillnaderna mellan de olika betygsklasserna framträder dock, när andelen individer med fullständig behärskning i de olika grupperna jämförs. Andelen elever som inte begår några genusfel är lägst i den sämsta gruppen och högst i den bästa, såsom kunde förväntas. Differenserna är större i neutrum än i utrum. Å andra sidan bör det påpekas att korrektheten i fråga om genus inte är något av de avgörande kriterierna i bedömning av abiturientuppsatser.

Jämförs de olika genusböjliga leden i nominalfrasen, framstår den bestämda fristående artikeln (BFRA) som lågfrekvent i finska gymnasisters inläraarsvenska och som svårast vad genus beträffar: 85,6 % av beläggen är korrekta. Skillnaderna i korrekthet mellan den och de övriga genusböjliga elementen är signifikanta, med undantag för det adjektiviska attributet. BFRA är också minst frekvent i läromedlen. Av genusmarkörer förekommande i de undersökta textböckerna för gymnasiet uppgår andelen bestämda fristående artiklar till mellan 3 % och 7 %. En förklaring till de finska elevernas svårigheter på detta område ligger säkert just i den låga frekvensen i inflödet.

Korrektheten vid det adjektiviska attributet (ADJ) är också låg i FINGYM, 88,4 %. Att genusmarkering vid obestämd fristående artikel (OFRA, 93,7 %) och suffixartikel (BSLA, 98,3 %) är signifikant lättare än vid adjektivet, på såväl grupp- som individnivå, kan delvis förklaras med att formerna av typ *en bil*, *bilen* återges i ordlistorna och behandlas i undervisningen, exempelvis i samband med substantivets deklination. I fråga om dessa genusmarkörer kan man tala om paradigminläring. Vad det adjektiviska attributet beträffar måste genuskongruensreglerna inläras och automatiseras; paradigm eller helfrasinläring kommer knappast i fråga. De bestämda formerna med suffixartikel är också mer frekventa i läromedel än genusböjda adjektivattribut. I de undersökta textböckerna utgör attributiva adjektiv och participformer mellan 9 % och 14 % av beläggen, medan värdena för suffixartikeln ligger mellan 47 % och 52 %.

Genusmarkering behärskas av de finska gymnasisterna signifikant bättre vid genusböjda pronomina attribut (GBPR, 91,5 %) än vid ADJ och BFRA, men signifikant sämre än vid BSLA och OFRA. Korrekthetsprocenten är högst för obestämd fristående artikel och bestämd suffixartikel i alla tre subkorpusarna i FINGYM. Betraktas OFRA och BSLA som en grupp, är korrektheten här signifikant högre än vid övriga genusböjda led (BFRA, GBPR, ADJ). Fall som *en docka*, *ett hus*, *dockan*, *huset* förses med korrekt genusmarkering i 97,5 % av beläggen, medan andelen rätt i övriga fall är signifikant lägre, 90,4 %.

Såväl hos främmandespråksinläraarna i denna studie som hos andraspråksinläraarna i Anderssons (1992) undersökning visar sig den bestämda slutartikeln vara det mest felfritt använda av de analyserade genusböjliga elementen. De finska eleverna i FINGYM markerar den rätt i mer än 95 % av fallen, vid både utrala och neutrala substantiv. Det är mycket sannolikt att den bestämda suffixartikeln delvis lärs in holistiskt. Som bevis på detta ser Andersson strukturer som *en bilen*, vilka förekommer nästan enbart hos de yngre barnen i hans material. Sådana former påträffas även i FINGYM. Den bestämda suffixartikeln uppträder allra först, såväl i andraspråksinläring (Andersson 1992) som i L1-inläring (Svartholm 1978). Den är den enda markör som utgör en del av själva substantivet. Det verkar troligt att detta i många fall lagras i minnet tillsammans med suffixet, dvs. som en enhet. Det är svårt att på annat sätt förklara varför genusmarkeringen vid det bestämda suffixet uppvisar en så hög grad av felfrihet.

Jämförs de tre subkorpusarna i FINGYM med varandra, visar det sig att båda abiturientgrupperna uppnår signifikant högre korrekthet (95,8 % i ABI80 resp. 95,3 % i ABI86) än gymnasisterna i årskurs 1 (93,1 %). Den procentuella

differensen är dock mycket liten. Betraktas korrekthetsprocenten vid enbart utrala substantiv, föreligger signifikant skillnad endast mellan ABI80 (95,9 %) och GYM90 (87 %) i bruket av adjektiviska attribut. Vid de övriga undersökta variablerna är differenserna obetydliga, vid OFRA och BSLA nära nog obefintliga. Skillnaderna mellan GYM90 och de två abiturientmaterialen framträder vid neutrala substantiv. De som erhållit minst exponering för formell undervisning, gymnasisterna i årskurs 1, presterar sämst vid OFRA, BFRA och GBPR. Vad bestämd slutartikel beträffar, är korrektheten även vid neutrala substantiv mycket hög och värdena för de olika delkorpusarna nästan identiska. Vid adjektiviska attribut är andelen rätt signifikant högre hos eleverna i det äldsta abiturientmaterialet (89,1 %) än hos gymnasisterna i ABI86 (74,5 %). Även eleverna i årskurs 1 erhåller ett lågt värde (77,8 %), dock blir skillnaden inte signifikant. I det fall där genusmarkering överhuvudtaget visar sig vara svår för de finska gymnasisterna, dvs. i genus neutrum, är korrekthetsgraden för eleverna i årskurs 1 betydligt lägre än för dem som blivit föremål för mer undervisning och exponering.

När sambanden mellan determinerare (DET), substantiv (N) och suffix (SUF) studeras med hjälp av loglineär analys, erhålls ett resultat där kongruensen är starkare mellan N och SUF än mellan DET och SUF. Detta kan delvis bero på att förhållandet mellan suffixartikeln och substantivet är morfologiskt, medan relationen mellan determineraren och suffixartikeln är syntaktisk. Determinerare (*den, det, min, någon, den här* etc.) är fria morfem, inte bundna, och de förekommer inte i böjningsmönstret. Det är därför naturligt att sambandet mellan N och DET är lösare än kopplingen mellan N och SUF, vilket i sin egenskap av ett bundet morfem kan läras in som en del av substantivet. Enligt Bybee (1985:7) förekommer i morfologi holistisk processning (rote processing) vid sidan av analytisk processning. Hon menar att strukturens frekvens spelar en viktig roll för vilken typ av representation den får hos språkbrukaren. Eftersom suffixartikeln är den mest frekventa genusmarkören, bl.a. i läromedlen, är det troligt att den lärs in som en del av en helfras. Närvaron av suffixartikeln tycks inte underlätta genusvalet vid determinerare i den studerade korpusen. Inlärarna verkar inte kunna dra nytta av den helfrasinlärda formen med bestämd slutartikel utan begår fel inom andra kongruensböjda led i nominalfrasen. I FINGYM förekommer felaktiga fraser som *min sommarlov*, *vårt värld*. Detta kan betraktas som evidens för helfrashypotesen: determineraren kongruerar bristfälligt med slutartikeln, eftersom eleverna ännu inte analyserat denna som en genusmarkör. En ytterligare förklaring är att inläraren i skrivprocessen har en vänster-höger-orientering, där vänsterkontexten hela tiden kan kontrolleras visuellt, medan högerkontexten är mer flyktig och på sin höjd existerar på en mental nivå. En bristande automatisering av genuskongruensreglerna kan i princip vara orsaken till fel av nämnda typ. Detta förmår dock inte förklara varför somliga morfem har en positiv inverkan på korrektheten hos vissa andra morfem, medan slutartikeln inte är förenad med en sådan effekt.

Ett genusböjligt element som vänsterkontext underlättar uppgiften att korrekt genusmarkera adjektivattributet. Målspråkliga former av adjektiv har alltid högre procentuell frekvens i de fall där en determinerare (*en, ett, den, det,*

min, den här, någon etc.) förekommer i korrekt form än vid avsaknad av sådan (97,4 % vs 86,8 % vid utrala substantiv och 96,1 % vs 61,2 % vid den neutrala varianten). På urvalsnivå framgår att inlärarens val av genusmarkör vid determineraren i några fall tycks ha en större inverkan på adjektivets genus än vad det kontrollerande substantivets egentliga, målspråkliga genus har. Så kan naturligtvis inte vara fallet, när en infödd talare producerar en nominalfras. Eleverna i det studerade materialet har lärt sig att determineraren och attributet kongruerar i genus. Då dessutom högerkontexten, substantivet självt, inte uppvisar någon formell genusmarkör, behandlas såväl DET som ADJ uttralt resp. neutralt, oavsett substantivets genus (*ett stort roll, en svår problem*). De finska inlärarna rättar sig således i hög grad efter konkreta formella markörer, som de kan percipiera auditivt och visuellt.

Andelen nominalfraser som i FINGYM uppvisar målspråksenlig genuskongruens är så ansevärd som 90,8 %. I 32 (3,7 %) fall är alla markeringar i ett NP av samma genus, men inte av det genus som substantivet har i svenskan (*ett djupt vänskap, en riktig ställe*). I materialet förekommer 49 (5,6 %) nominalfraser i vilka både utrala och neutrala genusmarkörer har använts i ett och samma NP (*roligt tiden, min helt liv*). Av dessa är över hälften, 32 (65,3 %), belagda i uppsatser skrivna av elever i årskurs 1 (GYM90). I abiturientmaterialen återfinns 6 (12,2 %, ABI86) resp. 11 (22,4 %, ABI80) sådana nominalfraser. Att inlärarna kan förse ett NP med såväl utrala som neutrala markörer, och att de också kan markera ett lexem än uttralt än neutralt i en text, tyder på att genus inte är en inherent egenskap hos substantivet i inlärarsvenskan. Variationen är naturligtvis karaktäristisk för inlärarspråket, som är i ständig förändring. Genuskongruens inom nominalfrasen tycks dock inte bereda de finska främmandespråksinlärarna någon större svårighet, eftersom inkongruensbeläggen utgör endast 5,6 % av fallen; detta är något lägre än hos L2-grupperna i Anderssons undersökning. Eleverna i FINGYM verkar ha automatiserat genuskongruensreglerna i tämligen hög grad.

Jämförelse mellan olika kontrollörtyper inverkan på det adjektiviska predikativets genus- och numeruskongruens ger följande vid handen: när kontrollören är ett singulart personligt eller indefinit pronomen (*jag, du, hon, han* eller *man*) är det lättast för eleverna att bruka målspråksenlig form av det adjektiviska predikativet (*Hon var flitig*). Andelen rätt i hela FINGYM uppgår i detta fall till 90,3 %, vilket är signifikant högre än när kongruenskontrollören utgörs av ett substantiv som uppvisar en målspråksenlig genusmarkör (82,4 %, *Bilen var röd*.) eller som saknar genusmarkör (75,5 %, *Hans bil var röd*). Vid formellt subjekt är korrektheten något, dock ej signifikant, lägre (87,1 %, *Det var fint*.) än när subjektet är ett singulart personligt eller indefinit pronomen. Om kontrollören utgörs av ett pluralt substantiv, är andelen korrekta predikativformer på *-a* 86,6 % (*Flickorna var flitiga*). Det mest överraskande resultatet är den låga andelen målspråksenliga predikativformer vid pluralt pronomen-subjekt (*De var fattiga*). Korrektheten är här blott 74,4 %. Siffran är signifikant lägre än motsvarande vid singulart personligt eller indefinit pronomen, vid formellt subjekt eller pluralt substantiv. Detta tyder på att pronomen intar en annan status som kontrollör än substantiv, vilka har en formell pluralmarkör. Kongruensböjning av predikativ vid plural, som är en tydligare betydelse-

kategori, kan förväntas vara lättare än genus. Att så inte är fallet visar att kongruensen uppfattas som en rent formell företeelse. Den plurala betydelsen uppbärs av kontrollörpronomenet (*vi, ni, de* etc.), och *-a* är därför redundant. När plural är formellt markerad, iakttas kongruensen bättre än vid pronomen.

De finska gymnasisterna använder också genusböjda former av det adjektiviska attributet i strukturer där målspråket kräver svag böjning, dvs. *-a* efter bestämd fristående artikel (BFRA), genitivattribut (GATR) och vissa pronomina attribut (PRATR). Betraktas de positiva och superlativa attributen som en enda grupp, uppgår korrekthetsvärdet till 88,1 %. Andelen rätt är högst efter BFRA (92,1 %, *den röda bilen*) och signifikant lägre efter *min, din, den här* etc. (83,3 %, *min röda bil*) samt efter genitiviska attribut, 86,7 % (*Olles röda bil*). Abiturienterna har lärt sig regeln om adjektivets svaga böjning efter pronomina attribut, genitivattribut och den bestämda fristående artikeln, medan gymnasisterna i årskurs 1, som erhållit mindre undervisning och exponering för målspråket, ofta utelämnar *-a* i strid mot L2-normen. Den lättaste kontexten för adjektivets *-a*-form är plural, enligt förväntningarna (*gröna bilar, de gröna bilarna*). Korrektheten uppgår här till över 95 % i alla delmaterialen och till 97,6 % i hela FINGYM. Adjektivets *-a*-form används även i någon mån överflödigt av de finska skoleleverna. Totalt förekommer i FINGYM 17 attribut med *-a* föregångna av *en, någon* eller *varje*. Årskurs 1 som grupp uppvisar störst antal nominalfraser där adjektivet på *-a/-e* kombineras med obestämd artikel och substantiv i singular betydelse (*en stora hund*). Därutöver förekommer 32 felaktigt markerade adjektiv på *-a/-e*, som kombinerats med singular substantiv utan föregående determinerare (*stora människa*). Överanvändning av det attributiva adjektivets *-a*-form (87 %) är lika omfattande som dess underanvändning (88,1 %).

Resultaten av denna undersökning stöder Källströms (1995:33) antagande att bruket av *n-* och *t-*former utgör den egentliga svårigheten för inlärnarna, vad genus beträffar. De finska gymnasisterna begår knappt några fel, när de i skrift med maskulina och feminina pronomen syftar på manliga resp. kvinnliga referenter, trots att finska språket inte iakttar denna skillnad utan brukar den gemensamma formen *hän*. Därför ser jag ingen anledning att i undervisningen av svenska som främmandespråk övergå till den fyragenusanalys som Källström (1995) argumenterar för.

För närmare studium av de strukturer och substantivtyper som var lågfrekventa i uppsatserna (adjektivattribut, bestämda fristående artiklar, substantiv med suffix) konstruerades ett test som möjliggjorde en granskning av följdriktigheten i elevernas genusval hos ett och samma substantiv i olika kontexter. I och med att genuset angavs i ett deltest, kunde man separera mellan behärskning av kongruensreglerna och kunskap om genustillhörighet.

I motsats till uppsatserna förelåg i testet en korrelation mellan betyg och andelen rätta svar. De flesta elever med goda vitsord uppvisade också de bästa resultaten, medan andelen rätta svar i allmänhet var låg hos individer i de sämsta betygsgrupperna. Undantag förekom dock, elever som presterade bättre respektive sämre än förväntat på basis av vitsorden. Detta gällde i synnerhet del 2, där substantivets genus var angivet. Det verkar vara möjligt att uppvisa en god behärskning av kongruensreglerna i en testsituation, även om den

generella färdighetsnivån annars inte uppskattats som speciellt hög av läraren. Å andra sidan kan de betygmässigt bästa eleverna misslyckas vid ett testtillfälle.

I den första testdelen av sammanlagt fyra ombads eleverna att ta ställning till 51 substantivs genus och uppmanades också att markera om substantivet var obekant för dem. Syftet var att utforska hur eleverna lyckas med att tilldela olika substantiv och substantivtyper rätt genus utan kontext och huruvida bekanthet med orden har någon inverkan på korrektheten. Det visade sig att ordens svårighetsgrad varierar. Takala (1984), som undersökte omfånget av finska grundskoleelevers aktiva och passiva ordförråd i engelska efter sex års studier, menar att det är lättare att tala om en typisk elev än ett typiskt ord, eftersom lätta ord tenderar att vara lätta för alla, och omvänt gäller samma tendens de svåra orden. Finneman (1992) kom också fram till att L2-inlärnarnas korrekthet i genustilldelning i spanskan i vissa fall var beroende av substantivtecken, olika substantiv varierade i svårighetsgrad. De lättaste substantiven för deltagarna i testet hörde till gruppen frekventa i *Medvind* och endast några enstaka elever hade markerat dessa som obekanta. Å andra sidan vållade vissa av de uppskattningsvis frekventa substantiven i läroboksinflödet, nämligen *land*, *sätt* och *värld*, svårigheter för gymnasisterna, såväl i del 1 som i de senare deltesten. Kunskap om suffixets genustillhörighet underlättade uppgiften vid obekanta substantiv. Vid suffixen *-ing* och *-are* var både korrektheten i genomsnitt och andelen elever med rätt svar för båda itemen höga, trots att över hälften av gymnasisterna hade markerat substantiven som obekanta. De skilda ändelserna behärskades till olika grad, såsom i Oliphants (1998) undersökning. Vid *-het* och *-eri* var korrektheten lägst och ca en tredjedel hade konsekvent tilldelat itemen annat genus än det de uppvisar i målspråket. De svåraste substantiven i del 1 visade sig vara följande: *fängelse* (20,3 %), som till skillnad från de flesta substantiv med ändelsen *-else* är neutralt, *hjärta* (27,0 %) och *öga* (37,7 %), vilka uppvisar slutljudande *-u* men är neutrer samt det enstaviga *kvart* med final konsonantgrupp (31,7 %), vilket enligt Liljegren (1995) ökar sannolikheten för utrumtilldelning. Undantagen för suffixen *-else* och *-a* erhöll som grupp det lägsta medelvärdet, 28,3 %. Också i Hardisons (1992) studie vållade undantagen från reglerna om sambandet mellan genus och suffix svårigheter för inlärnarna. En stor del av eleverna verkade behandla substantiv med samma suffix konsekvent vid genustilldelning i en testsituation, där de skulle kryssa för antingen utrumt eller neutralt genus. De känner till att suffix är relevanta vid avgörandet av ett substantivs genus, att vissa suffix förknippas med ettdera genuset. Eleverna borde ännu effektivare tillgodogöra sig kunskap om ordbildning.

Hypotesen om att valet av determinerars och suffixartiklars form skulle vara lättare än valet av rätt form vid adjektivattributet i del två av testet, där substantivets genus var angivet, bekräftades. Graden av felfrihet var dock lägre än vad som förväntades. Kunskap om substantivets genus är endast delvis till hjälp för eleven vid adjektivattributet, eftersom dess form inte enbart kan härledas med hjälp av denna kunskap utan man även måste känna till de regler som gäller användningen av genusböjd form och *-a*-form. Korrekthetsgraden i de fall där adjektivets *-a*-form krävdes uppgick i medeltal till något över 60 % i

del 2 och till ca 68 % i del 4. Betraktas individnivå uppvisade hela 47,8 % av eleverna i del 2 och 31,1 % i del 4 ett korrekthetsvärde understigande 60 %. Den största svårigheten utgjorde kontexten efter genitiv, där gruppmedelvärdet var så lågt som 48,7 %. En möjlig förklaring är att denna typ av uppgift, där rätt form av adjektivattributet vid obekanta substantiv skall väljas, gör vissa elever benägna att böja såväl determinerarna som attributen i det angivna genuset. Å andra sidan återfanns ytterst få individer som hade valt en genusböjd form vid samtliga adjektivattribut. Dessutom valdes *-a*-former i någon mån efter t.ex. *någon* och *sådan* samt i predikativ ställning i stället för genusböjd form. Eleverna verkade känna till *-a*-formen, men de var tydligen obekanta med dess användning. Formens mångfunktionalitet kan öka svårigheterna. Adjektivets *-a*-form uppbär i vissa fall plural betydelse (*stora bilar*), i andra fall bestämdhet (*den stora bilen*), och i vissa fall bådadera (*de stora bilarna*, *dessa stora bilar*). Engelska språket, som de flesta gymnasister studerar, har inte genus- eller numeruskongruens. Att attributen i finskan, elevernas modersmål, uppvisar kongruens i numerus och kasus verkar inte underlätta situationen. Några av lärarna påpekade i diskussioner att eleverna upplever grammatiskt genus och adjektivets böjning som en onödig belastning, som dessutom helt saknas i engelskan. Eftersom bestämd betydelse redan lexikalt markeras i strukturer som *min/Lasses nya bil* och framkommer i artiklars samspel i typen *den nya bilen*, vållar användning av genusböjd form av adjektivattributet i dessa fraser inga missförstånd. Dessutom störs kommunikationen sällan av genusfel. Å andra sidan är reglerna som gäller användning av adjektivattributets *-a*-form enkla i jämförelse med fenomen som species och prepositioner. Lärarnas möjligheter i undervisningen begränsas dock av det knappa timantalet som minskats på senare år. Hammerly (1991), som i sin bok *Fluency and Accuracy* diskuterar inverkan av den kommunikativa inriktningen i språkundervisningen och elevernas språkbruk, efterlyser balans mellan språkriktighet och flyt. Surridge (1993) anser att genusbehärskning är en central komponent i den infödda talarens kommunikativa kompetens och att ju fler fel som tillåts i inlärarespråket desto dunklare blir bilden av genussystemet, vilket leder till att felen blir bestående och självmultiplicerande.

Del 3, där eleverna skulle identifiera och rätta fel som har att göra med genuskongruens och attributets form i en text, visade sig vara svårast av de fyra testdelarna. Hela 15 % av individerna erhöll noll poäng och så få som 2 % hade korrigerat alla felen. Uppgiften skulle ha underlättats av markerade nominalfraser i texten, till vilkas acceptabilitet eleverna hade fått ta ställning. Trots att t.ex. substantivet *program* uppvisade både utrala och neutrala markörer, i vissa fall inom en och samma nominalfras i textavsnittet, identifierade och rättade endast 19,5 % av eleverna samtliga fel i samband med detta. Förmågan att märka fel av denna typ kräver förutom kunskap om substantivets genus, även insikt om vilka ord genuskongruensen gäller.

Alla de undersökta variablerna, ADJA undantaget, uppvisade lägre gruppmedelvärden i del 4 där substantivets genus inte var angivet, helt enligt förväntningarna. Värdena för obestämd artikel, bestämd fristående artikel och genusböjliga pronominella attribut var av samma storleksordning, något över 75 %. Gruppmedelvärdet för samtliga item för variabeln bestämt suffix uppgick

till endast ca 68 % och bortfallet var ansevärt. Detta låga värde förklaras med att uppgifterna i kontexten där suffixet inte föregicks av någon determinerare (BSLA1) innefattade substantiv som förmodades kunna vålla svårigheter för eleverna, ett antagande som också bekräftades. Utelämnas dessa item, erhålls ett gruppmedelvärde på ca 82 %. Betraktas enbart de individer som inte lämnat några uppgifter obesvarade, visar det sig att värdena för BSLA (BSLA1 obeaktat), OFRA, BFRA och GBPR är av samma storleksordning. Jämförs dessa siffror med motsvarande i FINGYM, befinns de vara högre i uppsatskorpusen. En möjlig förklaring till detta är att eleverna i uppsatserna själva kunde välja de substantiv de använde, medan vissa substantiv i testet var sådana som antogs vara svåra för eleverna. Gruppmedelvärdet för ADJA var lägre i del 2 än i del 4, vilket kanske kan förklaras med att denna kategori i del 2 innefattade även fall där genitivattribut föregick adjektivattributet (*t.ex. riddarens fina armborst*). Denna kontext framstod som den svåraste vad gäller adjektivattributets *-a*-form i del 2. *En / Ett av*-konstruktionen beredde gymnasisterna svårigheter i del 4, speciellt itemet *ett av de största länderna*, där endast 51,6 % uppvisade rätt svar. Adjektivattributets genusböjda former utgjorde den svåraste kategorin i del 4, men skillnaden mellan den och adjektivattributets *-a*-former var procentuellt blygsam och inte signifikant. Särskilt problematiska visade sig vara de genusböjliga adjektivattribut som inte föregicks av någon determinerare. Gruppmedelvärdet uppgick här till endast 57 %

Eleverna var inte särdeles konsekventa i sina svar, vad gäller genus-tilldelning. Mellan 23 % och 85 % av individerna hade markerat ett substantiv med samma genus i del 1 som samtliga deras svar i del 4 representerade. Andelen varierade med olika substantiv. Hur eleverna lyckades med att kryssa för rätt genus i del 1, där substantiven förekom utan kontext, var inte avgörande för vilka former de valde / vilka suffix de ifyllde i kontext. De substantiv som figurerade i olika kontexter i del 4 behandlades relativt, men inte helt, konsekvent. Vissa kontexter framstod som svårare än andra. Detta bekräftar antagandet att genus inte är någon inherent egenskap hos substantivet för inlärarna. Dessutom är variationen ett typiskt drag för inlärspråket.

I uppsatsmaterialet (FINGYM) var bruket av bestämt suffix så gott som felfritt med hänsyn till genus såsom redan konstaterats. Detta är den enda markör som utgör en del av själva substantivet. De bestämda formerna av substantivet är också högfrekventa i läroboksinflödet. En möjlig förklaring till felfriheten som redan tagits upp är att suffixet lagras in i minnet tillsammans med substantivet. I testets andra del var de valda substantiven obekanta, detta i syfte att eliminera all helfrasinläring. Trots att substantivets genus var angivet, visade sig produktionen av bestämt suffix vara svår för eleverna. Andelen uteblivna svar i SUF var ca 8 % i strukturer av typen DET (ADJ) N+SUF. Andelen suffix andra än utrala eller neutrala var i dessa fall också hög, ca 6 %. Jämförs dessa värden med dem i del 4, där genus ej var angivet, men substantiven inte var helt obekanta för eleverna, framkommer att andelen uteblivna svar var av samma storleksordning, medan andelen övriga suffix visade sig vara lägre, ca 1 %. Vid bekanta substantiv i del 4, när eleverna inte själva kunde välja substantivet såsom i uppsatserna, låg svårigheten i val av rätt

genus, medan determinerare och suffix i hög utsträckning kongruerade. När substantivet var obekant men dess genus angivet (del 2), vållade substantivets böjning, produktion av rätt suffix, svårigheter för eleverna. I uppsatsmaterialet däremot var SUF ca 99-procentigt rätt i strukturer av typen DET (ADJ) N+SUF, medan val av rätt genus vid determinerare utgjorde en felkälla. I del 2, där substantivets genus var angivet, uppgick gruppmedelvärdet för BSLA inte heller till mer än 91,5 %, vilket var mindre än vid BFRA, OFRA och GBPR. På basis av testresultaten verkar helfrasinläring åtminstone delvis förklara elevernas felfria prestation vid BSLA i uppsatsmaterialet (FINGYM). Det är högst sannolikt att eleverna i fri skriftlig produktion väljer substantiven från det aktiva ordförrådet. Substantivets bestämda form verkade dock inte undantagslöst vara den lättaste vid bekanta substantiv; så producerade t.ex. ett stort antal individer i singularis *barnen* i stället för *barnet*. Det är möjligt att den med utrum singularis homomorfiska pluralformen (*bilen / barnen*) utgör en felkälla vid vissa neutrala substantiv. Det visade sig också att produktion av rätt suffix vid svåra substantiv inte nödvändigtvis är en lättare uppgift än val av genus utan kontext (del 1).

En infödd talare av svenska språket har tillgång till kunskap om substantivets genus. Hur denna kunskap är representerad i hjärnan finns det ännu inget slutgiltigt svar på. Somliga forskare hävdar att genusinformationen är lagrad i form av genustilldelningsregler vilka definieras som de semantiska och formella principer som i språkbrukarens undermedvetna styr substantivens genustillhörighet. Generativisterna anser genus vara ett drag vid varje substantiv i det mentala lexikonet, och anhängare av neurala nätverk-modellen menar att informationen är lagrad i form av konnektioner. Källströms undersökning (1995) tyder på möjligheten att genussystemet i svenska språket inte är så arbiträrt som man vanligen anser utan att det föreligger ett morfologiskt tilldelningssystem, där utgångspunkten är i pluralformen. Även om man kunde bevisa existensen av ett sådant system i svenskan, verkar det sannolikt att genus för vissa substantiv inlärs utantill, medan det för andra kan förekomma tilldelningsregler. Hur en konnektionistisk modell skulle lämpa sig för beskrivning av grammatiskt genus i svenskan är ännu inte utrett.

Vad infödda talare beträffar, kan det förhålla sig så som Källström påstår; det krävs dock vidare forskning. För en främmandespråksinlärare är situationen en annan: dels står det inte klart om ett likartat system existerar i inlärarspråket, dels är det inte tillräckligt att känna till ett substantivs lexikala genus, vederbörande måste också vara medveten om och kunna tillämpa kongruensreglerna i svenskan. Det är uppenbart att inläraren kan ha nytta av kunskap om korrelationen mellan substantivets genus och dess pluralform samt de semantiska och fonologiska reglerna för genustilldelning, och dessa skall naturligtvis tas upp i undervisningen. För att t.ex. kunna använda pluralformen som en ledtråd vid bestämning av substantivets genus måste man emellertid först ha tillägnat sig densamma. Källström (1995) nämner bestämda suffixartikelns roll i inläring av genus men anser i fortsatt diskussion att den inte kan utgöra utgångspunkten för ett genustilldelningssystem. Faktum är dock att bestämd slutartikel är den mest felfritt använda av de undersökta genusböjliga elementen i fri produktion, såväl hos främmandespråksinlärare i

denna undersökning som hos andraspråksinlärare i Anderssons (1992) studie. Den bestämda singulara substantivformen verkar, åtminstone delvis, fungera som inkörspport till genustillägnande. Det är inte heller självklart att man i L2-undervisningen skall koncentrera sig på de regler man kan fastställa för de infödda talarnas del. Man kunde kanske dra mera nytta av den bestämda substantivformen, som inlärarna redan till stor del verkar behärska.

I denna studie har de olika företeelserna till största delen studerats på gruppnivå. Svårighetshierarkier för vissa företeelser har presenterats, men de gäller bara kollektivt. Några implikationskedjor, speciellt längre sådana, var inte att finna på individnivå. Vad gäller korpusundersökningen, rör det sig om en semilongitudinell studie, där de tre samplen inte består av samma elever. Jämförelse mellan testresultaten och uppsatserna försvåras av det faktum att testdeltagarna inte utgörs av samma personer som skrivit uppsatserna. För att kunna särskilja den effekt olika sätt att insamla data medför, borde både fri produktion och testprestation av en och samma elev jämföras. Det vore intressant och angeläget att utföra en longitudinell undersökning där de studerade företeelserna betraktas på individnivå. Då skulle också eventuella inlärartyper och strategier kunna studeras. Är vissa inlärare mer benägna att använda sig av helfrasinläring och koncentrerar sig andra mer på regler? Eftersom vissa substantiv verkar vara svårare än andra, kan korrektheten i genusbruket, speciellt i korpusundersökningen, i vissa fall återspegla de använda lexemens svårighetsnivå.

Rogers (1987) menar att grammatiskt genus i tyskan inte kan inläras separat från kasus och numerus och att det är fråga om mer än bara vokabulärläring. En liknande ståndpunkt representeras av Andersson (1992), som anser att inläring av genus har ett nära samband med inläring av definit/het/ indefinit/het i svenskan. En intressant fråga för vidare undersökning i framtida forskning är hur genus- och speciesinläring är relaterade. Ytterligare ett viktigt spørsmål är huruvida eleverna är medvetna om på vilka grunder deras genusval sker. Vilka eventuella strategier använder de sig av, när de inte är säkra på ett substantivs genus? Det föreligger inte heller någon forskning om hur infödda svenska talare reagerar på genusfel: i vilken utsträckning stör dessa naturlig kommunikation? Har inlärare med grammatiskt genus i L1 lättare att lära sig svenskans system än finner vars L1 saknar genus?

Svenska barns tillägnande av modersmålets genus har inte heller studerats djupgående. Är det så felfritt som påstås? Sambandet mellan de svenska ordens fonologiska struktur och genus borde också undersökas i större skala. Det vore både intressant och angeläget att studera hur ett neutralt nätverk lär sig genustilldelningen i svenskan, som har ett tämligen arbiträrt system med få ledtrådar. Hur lämpar sig en konnektionistisk modell i L2-inläring av svenskans grammatiska genus? Att besvara dessa och liknande frågor är viktigt för fördjupad förståelse av det fascinerande fenomenet grammatiskt genus, något som denna avhandling också haft som målsättning att beskriva.

NOTER

- ¹ $\chi^2 = 142,62$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ² $\chi^2 = 240,47$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ³ $\chi^2 = 1786,51$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ⁴ $\chi^2 = 389,91$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ⁵ $\chi^2 = 20,29$, $df = 1$, $p = 0,00001$.
- ⁶ $\chi^2 = 15,63$, $df = 1$, $p = 0,00008$.
- ⁷ $\chi^2 = 4,05$, $df = 1$, $p = 0,044$.
- ⁸ $\chi^2 = 19,55$, $df = 1$, $p = 0,00001$.
- ⁹ $\chi^2 = 41,25$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ¹⁰ $\chi^2 = 161,64$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ¹¹ Instruktionerna som ges i samband med rubriken är följande: Hunden är människans bästa vän, men utöver det kan hunden vara en trogen tjänare som kan utföra viktiga uppdrag. Berätta hur hunden kan tjäna människan. OBS! Du får *inte* skriva om hunden som SÄLLSKAPSDJUR!
- ¹² $F = 5,81$, $df = 5$, 222 , $p = 0,0000$.
- ¹³ $F = 3,25$, $df = 5$, 219 , $p = 0,008$.
- ¹⁴ $F = 4,60$, $df = 5$, 145 , $p = 0,0006$.
- ¹⁵ $\chi^2 = 11,32$, $df = 1$, $p = 0,00077$.
- ¹⁶ $\chi^2 = 114,13$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ¹⁷ $\chi^2 = 3,87$, $df = 1$, $p = 0,049$.
- ¹⁸ $\chi^2 = 74,08$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ¹⁹ $\chi^2 = 12,73$, $df = 1$, $p = 0,0004$.
- ²⁰ $\chi^2 = 14,65$, $df = 1$, $p = 0,0001$.
- ²¹ $\chi^2 = 12,28$, $df = 1$, $p = 0,0005$.
- ²² $\chi^2 = 154,50$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ²³ $\chi^2 = 99,71$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ²⁴ $\chi^2 = 62,0$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ²⁵ $\chi^2 = 11,24$, $df = 1$, $p = 0,0008$.
- ²⁶ $\chi^2 = 10,74$, $df = 1$, $p = 0,001$.
- ²⁷ $\chi^2 = 4,71$, $df = 1$, $p = 0,03$.
- ²⁸ $\chi^2 = 79,54$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
- ²⁹ $\chi^2 = 12,46$, $df = 1$, $p = 0,0004$.
- ³⁰ $\chi^2 = 7,35$, $df = 1$, $p = 0,007$.
- ³¹ $\chi^2 = 4,42$, $df = 1$, $p = 0,036$.
- ³² $\chi^2 = 12,25$, $df = 1$, $p = 0,00047$.
- ³³ $\chi^2 = 6,28$, $df = 1$, $p = 0,01220$.
- ³⁴ $\chi^2 = 6,40$, $df = 1$, $p = 0,01140$.
- ³⁵ $\chi^2 = 8,85$, $df = 1$, $p = 0,00294$.
- ³⁶ $\chi^2 = 3,98$, $df = 1$, $p = 0,04593$.
- ³⁷ $\chi^2 = 4,26$, $df = 1$, $p = 0,03896$.
- ³⁸ $\chi^2 = 8,83$, $df = 1$, $p = 0,00296$ och $\chi^2 = 5,05$, $df = 1$, $p = 0,02463$.
- ³⁹ $\chi^2 = 4,84$, $df = 1$, $p = 0,02778$.
- ⁴⁰ $\chi^2 = 3,88$, $df = 1$, $p = 0,04887$.
- ⁴¹ $\chi^2 = 5,77$, $df = 1$, $p = 0,016$.
- ⁴² $\chi^2 = 4,97$, $df = 1$, $p = 0,026$.
- ⁴³ $\chi^2 = 4,71$, $df = 1$, $p = 0,03$.
- ⁴⁴ $\chi^2 = 8,08$, $df = 1$, $p = 0,00446$.
- ⁴⁵ $\chi^2 = 7,28$, $df = 1$, $p = 0,00699$.
- ⁴⁶ $\chi^2 = 4,43$, $df = 1$, $p = 0,03523$.
- ⁴⁷ $\chi^2 = 5,04$, $df = 1$, $p = 0,02477$.

- ⁴⁸ $\chi^2 = 86,77$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
⁴⁹ $\chi^2 = 15,2$, $df = 1$, $p = 0,0001$ och $\chi^2 = 8,88$, $df = 1$, $p = 0,003$.
⁵⁰ $\chi^2 = 27,48$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
⁵¹ $\chi^2 = 4,18$, $df = 1$, $p = 0,04$.
⁵² $\chi^2 = 5,89$, $df = 1$, $p = 0,02$.
⁵³ $\chi^2 = 12,4$, $df = 1$, $p = 0,00043$.
⁵⁴ $\chi^2 = 45,3$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
⁵⁵ $\chi^2 = 167,31$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
⁵⁶ $\chi^2 = 18,55$, $df = 1$, $p = 0,00002$.
⁵⁷ $\chi^2 = 5,32$, $df = 1$, $p = 0,021$.
⁵⁸ $\chi^2 = 15,02$, $df = 1$, $p = 0,0001$.
⁵⁹ $\chi^2 = 7,88$, $df = 1$, $p = 0,00501$.
⁶⁰ $\chi^2 = 4,29$, $df = 1$, $p = 0,03835$.
⁶¹ $\chi^2 = 8,47$, $df = 1$, $p = 0,00360$.
⁶² $\chi^2 = 12,46$, $df = 1$, $p = 0,00042$.
⁶³ $\chi^2 = 7,35$, $df = 1$, $p = 0,00672$.
⁶⁴ $\chi^2 = 12,73$, $df = 1$, $p = 0,00036$.
⁶⁵ $\chi^2 = 4,29$, $df = 1$, $p = 0,03835$.
⁶⁶ $\chi^2 = 4,71$, $df = 1$, $p = 0,03$.
⁶⁷ $\chi^2 = 9,03$, $df = 1$, $p = 0,0027$.
⁶⁸ $\chi^2 = 6,32$, $df = 1$, $p = 0,012$.
⁶⁹ $\chi^2 = 4,86$, $df = 1$, $p = 0,027$.
⁷⁰ $\chi^2 = 10,09$, $df = 1$, $p = 0,0015$.
⁷¹ $\chi^2 = 4,42$, $df = 1$, $p = 0,03548$.
⁷² $\chi^2 = 181,48$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
⁷³ $\chi^2 = 19,86$, $df = 1$, $p = 0,00001$.
⁷⁴ $\chi^2 = 31,14$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
⁷⁵ $\chi^2 = 15,55$, $df = 1$, $p = 0,00008$.
⁷⁶ $\chi^2 = 20,26$, $df = 1$, $p = 0,0000$.
⁷⁷ $\chi^2 = 21,6$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
⁷⁸ $\chi^2 = 4,43$, $df = 1$, $p = 0,03541$.
⁷⁹ $\chi^2 = 8,82$, $df = 1$, $p = 0,003$.
⁸⁰ $\chi^2 = 10,62$, $df = 1$, $p = 0,001$.
⁸¹ $\chi^2 = 4,48$, $df = 1$, $p = 0,034$.
⁸² $\chi^2 = 5,72$, $df = 1$, $p = 0,017$.
⁸³ $\chi^2 = 9,35$, $df = 1$, $p = 0,002$.
⁸⁴ $\chi^2 = 10,84$, $df = 1$, $p = 0,00099$.
⁸⁵ $\chi^2 = 4,08$, $df = 1$, $p = 0,043$.
⁸⁶ $\chi^2 = 6,84$, $df = 1$, $p = 0,0089$.
⁸⁷ $\chi^2 = 23,84$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
⁸⁸ $\chi^2 = 10,86$, $df = 1$, $p = 0,00098$.
⁸⁹ $\chi^2 = 7,69$, $df = 1$, $p = 0,0056$.
⁹⁰ $\chi^2 = 17,43$, $df = 1$, $p = 0,00003$.
⁹¹ $\chi^2 = 7,28$, $df = 1$, $p = 0,007$.
⁹² $\chi^2 = 7,80$, $df = 1$, $p = 0,005$.
⁹³ $\chi^2 = 4,87$, $df = 1$, $p = 0,03$.
⁹⁴ $\chi^2 = 23,79$, $df = 1$, $p = 0,00000$.
⁹⁵ $\chi^2 = 12,8$, $df = 1$, $p = 0,0003$.

LITTERATUR

- Abrahamsson, B. & al. 1986. Heja! Uuden lukion ruotsi 1. Textbok, kurssit 1-2. 6. painos. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Abrahamsson, B. & al. 1986. Heja! Uuden lukion ruotsi 2. Textbok, kurssit 3-5. 6. painos. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Abrahamsson, B. & al. 1986. Heja! Uuden lukion ruotsi 3. Textbok, kurssit 6-7. 6. painos. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Abrahamsson, B., Lankinen, R., Lehto, R., Nordgren, A and Westerlund, T. 1990. Medvind 1. Textbok. Kurs 1-2. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Abrahamsson, B., Lankinen, R., Lehto, R., Nordgren, A and Westerlund, T. 1991. Medvind 2. Textbok. Kurs 3-4. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Abrahamsson, B., Lankinen, R., Lehto, R., Nordgren, A and Westerlund, T. 1991. Medvind 2. Textbok. Kurs 5. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Abrahamsson, B., Lankinen, R., Lehto, R., Nordgren, A and Westerlund, T. 1992. Medvind 3. Textbok. Kurs 6-7. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Allén, S. 1971. Nusvensk frekvensordbok baserad på tidningstext. 2. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Andersen, R. 1984. What's gender good for, anyway? I Andersen, R. (ed) *Second Languages. A Cross Linguistic Perspective*. Rowley, Mass.: Newbury House, 77-99.
- Anderson, J. 1976. *Language, Memory and Thought*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Anderson, J. 1980. *Cognitive Psychology and its Implications*. San Francisco: Freeman. (2nd ed. 1985).
- Anderson, J. 1983. *The Architecture of Cognition*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Andersson, A-B. 1992. *Second Language Learners' Acquisition of Grammatical Gender in Swedish*. Gothenburg Monographs in Linguistics 10. University of Göteborg.
- Andersson, A-B. 1993. On the acquisition of gender in Swedish. I Strömquist, S. (ed) *Proceedings of the XIVth Scandinavian Conference of Linguistics and the VIIIth Conference of Nordic and General Linguistics August 16-21 1993. Special Session in Language Development*. Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics 74, 27-38.
- Andersson, E. 1980. Balansen mellan grammatiskt och semantiskt genus i svenskan. *Folkmålsstudier* 26, 27-48.
- Andersson, E. 1993. *Grammatik från grunden*. (Ord och stil 24.) Uppsala: Hallgren och Fallgren.
- Axelsson, M. 1994. *Noun Phrase Development in Swedish as a Second Language*. Centre for Research on Bilingualism. Stockholm University.
- Badecker, W., Miozzo, M. & Zanuttini, R. 1995. The two-stage model of lexical retrieval: evidence from a case of anomia with selective preservation of grammatical gender. *Cognition* 57, 193-216.

- Beckman, N. [1904] 1964. Svensk språklära. Nionde upplagan. Stockholm: Svenska bokförlaget Bonniers.
- Benson, S. 1957. Om genuskategorier och genuskriterier i svenskan. *Arkiv för nordisk filologi* 72, 61-70.
- Berman, R. 1987. Cognitive components of language development. I Pfaff, C. (ed), *First and Second Language Acquisition Processes*. Cambridge: Newbury House, 3-27.
- Berns, M. 1990. 'Second' and 'foreign' in second language acquisition/foreign language learning: a sociolinguistics perspective. I VanPatten, B. & J. F. Lee (red.) *Second Language Acquisition - Foreign Language Learning*. Clevedon: Multilingual Matters, 3-11.
- Bley-Vroman, R. 1983. The comparative fallacy in interlanguage studies: the case of systematicity. *Language Learning* 33,1-17.
- Bley-Vroman, R. 1989. What is the logical problem of foreign language learning. I Gass & Schachter (red.) *Linguistic Perspectives on Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge university Press, 41-68.
- Bloomfield, L. [1933] 1969. *Language*. London: Allen & Unwin.
- Boström, S. & al. 1985. *Gymnasiesvenska I* 1-2. 2-6. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Boström, S. & al. 1986. *Gymnasiesvenska II* 3-5. 1-5. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Boström, S. & al. 1986. *Gymnasiesvenska III* 6-7. 1-3. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Broeder, P. och Plunkett, K. 1994. Connectionism and Second Language Acquisition. I N.C. Ellis (red.) *Implicit and explicit learning of languages*, 421-454.
- Brown, R. 1973. *A First Language: the Early Stages*. London: Allen & Unwin.
- Burt, M. & Dulay, H. 1980. On acquisition orders. I Felix, S. (red.), *Second Language Development: Trends and Issues*. Narr. Tübingen, 265-327.
- Butler, C. 1985. *Statistics in linguistics*. Oxford: Basil Blackwell.
- Bybee, J. L. 1985. *Morphology. A Study of the Relation between Meaning and Form*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Cain, J., Weber-Olsen, M. och Smith, R. 1987. Acquisition strategies in a first and second language: Are they same? *Journal of Child Language*, 14, 333-352.
- Caramazza, A. och Miozzo, M. 1997b. The relation between syntactic and phonological knowledge in lexical access: evidence from the 'tip-of-the-tongue' phenomenon. *Cognition* 64, 309-343.
- Carroll, S. 1989. Second-language acquisition and the computational paradigm. *Language Learning*, 39, 535-594.
- Carroll, S. 1995. The hidden dangers of computer modelling: remarks on Sokolik and Smith's connectionist learning model of French gender. *Second Language Research*, 11, 193-205.
- Chomsky, N. 1965. *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Clashen, H. & Meisel, J. & Pieneman, M. 1983. *Deutsch als Zweitsprache: der Spracherwerb ausländischer Arbeiter*. Narr. Tübingen.

- Cook, V. 1993. *Linguistics and Second Language Acquisition*. London: MacMillan.
- Corbett, G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge textbooks in Linguistics.
- Corder, S.P. 1981. *Error Analysis and Interlanguage*. Oxford: Oxford University Press.
- Delisle, H.H. 1985. The acquisition of gender by American students of German. *The Modern Language Journal*, 69, 55-63.
- Dulay, H. & Burt, M. 1973. Should we teach children syntax? *Language Learning* 23, 245-258.
- Dulay, H. & Burt, M. 1974a. Natural sequences in child second language acquisition. *Language Learning* 24, 37-53.
- Dulay, H. & Burt, M. 1974b. A new perspective on the creative construction process in child second language acquisition. *Language Learning* 24, 253-278.
- Ellis, N.C. 1995. Consciousness in second language acquisition: A review of field studies and laboratory experiments. *Language Awareness* 4(3), 123-146.
- Ellis, N.C. 1996a. Analyzing language sequence in the sequence of language acquisition. *Studies in Second Language Acquisition*, 18, 361-368.
- Ellis, N.C. 1996b. Sequencing in SLA: Phonological memory, chunking, and points of order. *Studies in Second Language Acquisition*, 18, 91-126.
- Ellis, R. 1989. Are classroom and naturalistic acquisition the same? A study of the classroom acquisition of German word order rules. *Studies in Second Language Acquisition* 11, 305-328.
- Ellis, R. 1990. *Instructed Second Language Acquisition*. Oxford: Blackwell.
- Ellis, R. 1994. *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: University Press.
- Finneman, M.D. 1992. Learning agreement in the noun phrase: The strategies of three first year Spanish students. *IRAL*, 30, 121-136.
- Fraurud, K. 1998. Proper Names and Gender in Swedish. Under utgivning av Unterbeck, B. and M. Rissanen (red.), *Gender in Grammar and Cognition*. Berlin: Mouton de Gruyter. (preliminary title).
- Garret, M. 1982. Production of speech: observations from normal and pathological language use. I Ellis, A. (ed) *Normality and Pathology in Cognitive Functions*. London: Academic Press, 17-76.
- Garret, M. 1984. The organization of processing structure for language production: applications to aphasic speech. I Caplan, D., A. Lecours & A. Smith (eds) *Biological Perspectives on Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 172-193.
- Garret, M. 1992. Disorders of lexical selection. *Cognition*, 42, 143-180.
- Gass, S. 1990. 'Second and foreign language learning: same, different or none of the above?' i VanPatten, B. & Lee, J. (red.) 1990. *Second Language Acquisition - Foreign Language Learning*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters, 34-44.
- Gasser, M. 1990. Connectionism and universals of second language acquisition. *Studies in Second Language Acquisition*, 12, 179-199.

- Gustafsson, E. & al. 1984. Målet. Lukion ruotsin kurssit 6-7. Perustekstit, sanasto. 1.-2. painos. Helsinki: Otava.
- Gustafsson, E. & al. 1985. Målet. Lukion ruotsin kurssit 1-2. Perustekstit, sanasto. 4.-5. painos. Helsinki: Otava.
- Gustafsson, E. & al. 1985. Målet. Lukion ruotsin kurssit 3-5. Perustekstit, sanasto. 1.-4. painos. Helsinki: Otava.
- Guttman, L. 1944. A basis for scaling qualitative data. *American Sociological Review* IX, 139-150.
- Hammerly, H. 1991. Fluency and Accuracy. *Multilingual Matters* 73. Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters Ltd.
- Hagåsen, L. 1992. Sverige var intresserad och facket ska vara obunden - en typ av neutruminkongruens. I Widmark, G. m. fl. Svenska i harmoni. Fyra uppsatser om kongruens. (Ord och stil 23.) Uppsala: Hallgren och Fallgren, 60-74.
- Hardison, D.M. 1992. Acquisition of grammatical gender in French: L2 learner accuracy and strategies. *The Canadian Modern Language Review*, 48, 292-306.
- Harley, B. 1979. French gender 'rules' in the speech of English-dominant, French-dominant and monolingual French-speaking children. *Working Papers in Bilingualism*, 19, 129-156.
- Harley, B. 1998. The role of focus-on-form tasks in promoting child L2 acquisition. I Doughty, C. & Williams, J. (red.), *Focus on form in classroom second language acquisition*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hatch, F. & Farhady, H. 1982. *Research Design and Statistics for Applied Linguistics*. Cambridge, Mass.: Newbury House.
- Huebner, T. 1983. *A Longitudinal Analysis of the Acquisition of English*. Ann Arbor: Karoma.
- Hultman, T. G. 1992. Barnet - han eller den? Om genuskongruens vid ordet barn i gymnasisters språkbruk. I Widmark, G. m. fl. Svenska i harmoni. Fyra uppsatser om kongruens (Ord och stil 23.) Uppsala: Hallgren och Fallgren, 75-150.
- Hyltenstam, K. 1988. Att tala svenska som en infödd - eller nästan. I Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.) *Första symposiet om svenska som andraspråk, Volym 1: Föredrag om språk, språkinläring och interaktion*, Stockholms universitet, 138-156.
- Håkansson, G. 1989. Vilket språk ska vi lära ut? I Nuopponen, A. & R. Palmberg (red.) *Special Languages and Second Languages: Methodology and Research*. AFinLA Publications 47. Vasa, 51-59.
- Jackendoff, R. S. 1977. *X-Syntax: A study of phrase structure*. Linguistic Inquiry Monograph No 2. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Juurakko, T. 1994. Om prepositioner i finskspråkiga gymnasisters inlärar-svenska. Licentiatavhandling vid Institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet.
- Juurakko, T. 1996. Prepositioner i finskspråkiga gymnasisters inlärar-svenska. *Studia Philologica Jyväskyläensia*, 40. Jyväskylä.

- Karmiloff-Smith, A. 1979. A functional approach to child language. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Kramsch, C. 1990. What is foreign language research. I VanPatten, B. & Lee, J. F. (red.) *Second Language Acquisition - Foreign Language Learning*. Clevedon: Multilingual Matters, 27-33.
- Krashen, S. 1982 *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.
- Kuure, O. 1992. Successive bilingualism. The Proceedings from XV International Congress of Linguistics, Quebec, Canada, August 9-14.1992. Boulanger, J-C. & Quellon, C. (red.) *Faculté des Lettres. Département de langues et linguistique, Université Laval, Quebec, Canada*.
- Källström, I. 1992. Låk, snöckel och skuddeman. Om genus hos 20 nonsensord. I *Till Rune från oss*. Göteborg.
- Källström, R. 1993. Kongruens i svenskan. *Nordistica Gothoburgensia* 16. Göteborg: Acta universitatis Gothoburgensis.
- Källström, R. 1995. Om svenskans genussystem. En diskussion av några analysalternativ. *Meddelanden från Institutionen för Svenska Språket* 9. Göteborg.
- Källström, R. 1996. On gender assignment in Swedish. I Kjartan G., Ottoson, Ruth V. Fjeld & Arne Torp (red.) *The Nordic Languages and Modern Linguistics. Proceedings of the Ninth International Conference of Nordic and General Linguistics, University of Oslo, Jan 11-12, 1995*, Oslo: Novus, 151-167.
- Lahtinen, S. 1993. Om nominalfrasens struktur och feltyperna en (gul) bilen och den gula bilen i finska gymnasisters inläraarsvenska. I Muittari, V. & Rahkonen, M. (red.) *Svenskan i Finland* 2. *Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet* 9, 85-98.
- Lahtinen, S. 1994. Om nominalfrasens struktur i finska gymnasisters inläraarsvenska och deras behärskning av typerna 'den gula bilen' och 'en gul bil'. I Golden, A. & Hvenekilde, A. (red.) *Rapport fra det andre forskersymposiet om Nordens språk som andraspråk. Avdeling for norsk som andrespråk, Institutt for lingvistiske fag, Universitet i Oslo*, 181-190.
- Lahtinen, S. 1995. Grammatiskt genus i finska gymnasisters inläraarsvenska. I *Svenskan i Finland* 3, *Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B:16*, 127-140.
- Lahtinen, S. och Rahkonen, M. 1995. Om genusinläring hos adjektiviska attribut i inläraarsvenskan. I Kalin, M. & Latomaa, S. (red.) *Nordens språk som andraspråk* 3, *Tredje forskarsymposiet i Jyväskylä* 24.-25.3.1995, Jyväskylä universitet, Höskolornas språkcentral, Jyväskylä, 131-141
- Larsen-Freeman, D. E. & M. H. Long 1991. *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. Harlow: Longman.
- Latomaa, S. 1990. Om inläringen av species i vardagssituationer - en fallstudie om de tidiga språkinlärningsfaserna hos vuxna finsk- och spånsktalande invandrare i Sverige. Pro gradu avhandling i nordisk filologi vid Tammerfors universitet.

- Latomaa, S. 1992. Om transfers roll vid inläringen av svenskans bestämdhet. I: Axelsson, M. & Viberg, Å. (red.) Nordens språk som andraspråk, Stockholm, 304-317.
- Latomaa, S. 1993. Finska och svenska som andraspråk i Finland: utbildning, forskning och forskningsbehov. I Golden, A. & Hvenekilde, A. (red.) Rapport fra det andre forskersymposiet om Nordens språk som andraspråk. Avdeling for norsk som andrespråk, Institutt for lingvistiske fag, Universitet i Oslo, 42-61.
- Levelt, W. 1989. *Speaking: From Intention to Articulation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Lightbown, P. 1988. Andraspråksinläring i klassrummet. I Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.) Första symposiet om svenska som andraspråk, Volym II: Föredrag om utbildning, undervisning och testning, Stockholms universitet, 3-18.
- Liljegen, H. 1995. Gnötten eller gnöttet? En undersökning av morfofonologiska principer för genustilldelning i svenskan. Uppsats 10 poäng, Påbyggnadskurs i allmän språkvetenskap, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Lindner, G. 1898. *Aus dem Naturgarten der Kindersprache*. Leipzig: Grieben.
- Long, M. & Sato, C. 1984. Methodological issues in interlanguage studies: an interactionist perspective. I A. Davies & C. Cramer & A. P. R. Howatt (red.) *Interlanguage*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 253-279.
- López Ornat, S. 1993. Cross-sectional experimental transcripts of conversations with Spanish Children aged 1;6 to 3;8. Öpublicerad.
- MacWhinney, B. 1978. The acquisition of morphophonology. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 43, whole No 1.
- MacWhinney, B. 1989. Competition and Connectionism. I MacWhinney och Bates (red.) *The Crosslinguistics Study of Sentence Processing*, Cambridge: Cambridge University Press, 422-457.
- MacWhinney, B., Leinbach, J., Taraban, R. och McDonald, J. 1989. Language learning: Cues or Rules? *Journal of Memory and Language*, 28, 255-277.
- Magnan, S. 1983. Age and sensitivity to gender in French. *Studies in Second Language Acquisition* 5 (1), 192-212.
- Malmgren, S.-G. [1984] 1990. Adjektiviska funktioner i svenskan. (Nordistica Gothoburgensia 13.) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Maratsos, M. 1979. Learning how and when to use pronouns and determiners. I Fletcher, P. & Garman, M. *Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press, 225-240.
- Marinova-Todd, S. 1994. Critical period in second language learning: The case of gender. Unpublished honor thesis, York University, Toronto, ON, refererad i Bialystok, E. 1997. The structure of age: In search of barriers to second language acquisition. *Second Language Research*, 13, 116-137.
- Martin, M. 1995. The Map and the Rope. Finnish Nominal Inflection as a Learning Target. *Studia Philologica Jyväskyläensia*, 38. Jyväskylä.
- Mills, A. E. 1986. *The Acquisition of Gender. A Study of English and German*. Mills: Springer Verlag.

- Miozzo, M. och Caramazza, A. 1997. Retrieval of lexical-syntactic features. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition*, 23 (6), 1410-1423.
- Nix, A., Messer, D., Smith, P. och Davey, N. 1995. A connectionist account of Spanish gender harmony. [online] Återfinns i [www-form <URL:http://www.cs.herts.ac.uk/~comrajn/paper8.html>](http://www.cs.herts.ac.uk/~comrajn/paper8.html) [refererad 14.3.1997].
- Noreen, A. 1904. Vårt språk. Nysvensk grammatik i utförlig framställning. Femte bandet. Lund: Gleerups.
- Oliphant, K. 1998. Acquisition of grammatical gender in Italian as a foreign language. *The Canadian Modern Language Review*, 54, 239-262.
- Pérez-Pereira, M. 1991. The acquisition of gender: What Spanish children tell us. *Journal of Child Language*, 18, 571-590.
- Pfaff, C. 1984. On input and residual L1 transfer effects in Turkish and Greek Children's German. I Andersen, R. (ed), *Second Languages. A Cross-Linguistic Perspective*. Rowley, Mass.:Newbury House, 271-298.
- Pica, T. 1988. Morpheme data analysis in second language acquisition research: renewing an old debate and raising new issues. *ITL, Review of Applied Linguistics* 79-80, 77-112.
- Pieneman, M. 1984. Psychological constraints on the teachability of languages. *Studies in Second Language Acquisition* 6 (2), 186-214.
- Pitkänen, A. 1982. Om feltyper hos finsktalande elever med svenska som andra/främmande språk. I Saari, M. & Tandefelt, M. (red.) *Svenskans beskrivning 13. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och litteratur vid Helsingfors universitet*. Helsingfors, 277-290.
- Plunkett, K. and Marchman, V. 1991. U-shaped learning and frequency effects in a multi-layered perceptron: Implications for child language acquisition. *Cognition* 38, 43-102.
- Plunkett, K. and Marchman, V. 1993. From rote learning to system building: acquiring verb morphology in children and connectionist nets. *Cognition* 48, 21-69.
- Plunkett, K. och Strömquist, S. 1990. The acquisition of Scandinavian languages. *Gothenburg papers in theoretical linguistics* 59. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Plunkett, K. och Strömquist, S. 1992. The acquisition of scandinavian languages. I Slobin, D. I. (red.) *The Crosslinguistic Study of Language Acquisition Vol 3*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 457-556.
- Rahkonen, M. 1992. *Studentsvenska 79/80 - en korpus över finska abiturienters inläraarsvenska*. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet 8.
- Rahkonen, M. 1995a. Loglineära och logit-modeller i andraspråksforskning. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet. Serie B, Nr 3.
- Rahkonen, M. 1995b. Om kvantifiering i IL-studier. I *Svenskan i Finland* 3, Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B: 16, 150-160.

- Rahkonen, M. och Juurakko, T. 1998. Logit analysis in L2 research: measuring L1 and L2/Ln effects. *International journal of applied linguistics*, 8, 81-111.
- Rietveld, T. & van Hout, R. 1993. *Statistical Techniques for the Study of Language and Language behaviour*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Ringbom, H. 1980. On the distinction between second-language acquisition and foreign-language learning. I Sajavaara, K. & Räsänen, A. & Hirvonen, T. (eds), *Papers in Language Learning and Language Acquisition*. AFinLA Publications 28. Jyväskylä, 38-44.
- Rogers, M. 1984. On major types of written error in advanced students in German as a foreign language. *IRAL* 22, 1-29.
- Rogers, M. 1987. Learners' difficulties with grammatical gender in German as a foreign language. *Applied Linguistics*, 8, 48-74.
- Schachter, J. 1983. A new account of language transfer. I Gass, S. & L. Selinker (eds) *Language transfer in language learning*. Rowley Mass.: Newbury House, 99-111.
- Selinker, L. 1992. *Rediscovering interlanguage*. Harlow: Longman.
- Sharwood Smith, M. 1981. Consciousness-raising and the second language learner. *Applied Linguistics* 2, 159-69.
- Slobin, D.I. 1972. Cognitive prerequisites for the development of grammar. I Ferguson, C.A. & D. I. Slobin (red.) *Studies of Child Language Development*. New York: Holt, Rinhart and Winston, 175-208.
- Smoczynska, 1985. The Acquisition of Polish. I Slobin, D. (red.) *The crosslinguistic study of language acquisition*. Volume 1: The Data. Hillsdale New Jersey: Lawrence Erlbaum, 595-686.
- Sokolik, M.E. och Smith, M.F. 1992. Assignment of gender to French nouns in primary and secondary language: a connectionist model. *Second Language Research*, 8, 39-58.
- Sourdot, M. 1977. Identification et differenciation des unités: Les modalités nominales. I F. Francois, D. Francois, E. Sabeau-Jouannet and M. Sourdot (red.) *La syntaxe de l'enfant avant de 5 ans*, Paris, France: Larousse Université, 90-119.
- Stern, H. 1983. *Fundamental Concepts of Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Strömqvist, S. (utan år) *Om språktillägandeprocessen*.
- Sundman, M. 1992. Svenska som andraspråk i Finland. I Axelsson, M. & Viberg, Å. (red.) *Nordens språk som andraspråk*. Stockholms universitet. Stockholm, 82-101.
- Surridge, M.E. 1993. Gender assignment in French: The hierarchy of rules and the chronology of acquisition. *IRAL* 31, 77-95.
- Surridge, M.E. & Lessard, G. 1984. Pour une prise de conscience du genre grammatical. *The Canadian Modern Language Review/La Revue canadienne des langues vivantes*, 43, 256-266.
- Svartholm, K. 1978. Svenskans artikelsystem. En genomgång av artikelbruket i vuxen språket och en modell för analys av bruket i barnspråket. *Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet*, MINS 3. Institutionen för nordiska språk. Stockholms universitet.

- Swain, M. and Carroll, S. 1987. The immersion observation study. I Harley, B., Allen, P., Cummins, J. and Swain, M. (red.), *The development of bilingual proficiency. Final report. Vol II: classroom treatment.* Toronto: Modern language Centre, OISE.
- Takala, S. 1984. Evaluation of students' knowledge of English vocabulary in the Finnish comprehensive school. *Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 350.* Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Taraban, R. och Roark, B. 1996. Competition in learning language-based categories. *Applied Psycholinguistics 17*, 125-148.
- Tarone, E. 1988. Variation in Interlanguage. London: Edward Arnold.
- Tarone, E. and Frauenfelder, U. and Selinker, L. 1976. Systematicity/variability and stability/instability in interlanguage systems. *Special Issue 4 of Language Learning*, 93-134.
- Teleman, U. 1965. Svenskans genusmorfem. *Arkiv för nordisk filologi*, 80, 217-230.
- Teleman, U. 1969. Böjningssuffixens form i nusvenskan. *Arkiv för nordisk filologi 84*, 163-208.
- Teleman, U. 1970. Om svenska ord. Lund: Gleerups.
- Teleman, U. 1987. Hur många genus finns det i svenskan? I Teleman, U. (red.), *Grammatik på villovägar. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 73.) Svenska språknämnden & Esselte Studium, Stockholm*, 106-114.
- Thorell, O. 1984. Att bilda ord. Stockholm: Skriptor.
- Tingbjörn, G. 1981. Kontrastiv minigrammatik. I Hyltenstam, K. (red.), *Svenska i invandrarperspektiv: kontrastiv analys och språktypologi.* Lund: LiberLäromedel, 41-78.
- Tucker, G.R., Lambert, W.F. och Rigault, A.G. 1977. The French speaker's skill with grammatical gender. The Hague: Mouton.
- VanPatten, B. 1990. Theory and research in second language acquisition and foreign language learning: on producers and consumers. I VanPatten, B. & J. F. Lee (red.) *Second Language Acquisition - Foreign Language Learning.* Clevedon: Multilingual Matters, 17-26.
- VanPatten, B and Lee, J. F. 1990. Contexts, processes and products in second language acquisition and foreign language learning. I VanPatten, B. and J. F. Lee (red.) *Second Language Acquisition - Foreign Language Learning.* Clevedon: Multilingual Matters, 240-245.
- Viberg, Å. 1990. Språkinläring och språkundervisning. I Adelsvärd, V. & Davies, N. F. 1990. (red.) *På väg mot ett nytt språk. Rapport från ASLA:s höstsymposium, Linköping, 9-10 november 1989.* Uppsala, 3-42.
- White, L. 1989. *Universal Grammar and Second Language Acquisition.* Amsterdam: John Benjamins.
- Widjeskog, Ö. 1992. *Statistik. En introduktion.* Åbo: Statistiska institutionen vid Åbo Akademi.
- Widmark, G. 1992. Kongruensförändring i språkvärderingsperspektiv. I Widmark, G. m. fl. *Svenska i harmoni. Fyra uppsatser om kongruens. (Ord och stil 23.)* Uppsala: Hallgren och Fallgren, 7-30.
- Wijk-Andersson, E. 1992. Varför utelämnas inte adjektivets bestämda artikel? I *Svenskans beskrivning 19.* Lund: Lund University Press, 299-307.

Zubin, D. & Köpcke, K.-M. 1981. Gender: a less than arbitrary grammatical category. Hendrick, R. A. et. al. (red.), *Papers from the Seventeenth Meeting of the Chicago Linguistic Society*. Chicago: Chicago Linguistics Society, 439-449.

Nimi: _____

Koulu: _____

Luokka: _____

Merkitse rastilla minkä sukuisia arvelet seuraavien substantiivien olevan. Jos substantiivi on sinulle outo, yritä miettiä minkä sukuinen se voisi olla ja **merkitse mihin tulokseen päädyit** (EN-suku / ETT-suku) sekä laita **myös** rasti sarakkeeseen "substantiivi outo".

	EN-suku	ETT-suku	substantiivi outo
flicka	X		
bord		X	
skutt		X	X
sommarjobb			
del			
hot			
dag			
kalium			
förruttelse			
människa			
kvalt			
hav			
lagring			
land			
låt			
dagsarbete			
mat			
roll			
is			
skåp			
vittherhet			
jobb			
hamn			

	EN-suku	ETT-suku	substantiivi outo
pundare			
tid			
bibliotek			
sätt			
raffinaderi			
liv			
bröllopsdag			
vatten			
förråderi			
familj			
gycklare			
musik			
småttighet			
sammansvärjning			
barn			
jubileum			
kartotek			
skåpmat			
program			
värld			
problem			
tryck			
hus			
fängelse			
hädelse			
hjärta			
öga			
hjärna			
ödlä			
bröllop			
hjälp			

Nimi: _____

Seuraavassa tehtävässä substantiivin suku on annettu. Ympyröi oikea muoto **jo-
kaisesta** laatikosta ja jos substantiivin jälkeen on viiva, täydennä oikea pääte.

gambeson EN-suku

I skåpet hittades

en
ett

gammal
gammalt
gamla

 gambeson.

armborst ETT-suku

Armborst__ var en variant av pilbågen.

falkonett EN-suku

Har du sett

den
det

praktig
praktigt
praktiga

 falkonett__ därborta?

blida EN-suku

Den där
Det där

stor
stort
stora

 blida__ är

välbevarad.
välbevarat.
välbevarade.

bräm ETT-suku

En
Ett

sådan
sådant
sådana

ful
fult
fula

 bräm vill mamma säkert inte ha på pälsen.

skrivplån ETT-suku

Du får inte låna

vår
vårt

fin
fint
fina

 skrivplån.

falkonett EN-suku

Jag vill gärna se

vår
vårt

egen
eget
egna

 falkonett.

skrivplån ETT-suku

Min vän vill köpa

den
det

fin
fint
fina

 skrivplån__.

gambeson EN-suku

Jag trodde inte man kunde finna

någon
något

svensk
svenskt
svenska

 gambeson här längre.

armborst ETT-suku

Riddarens

fin
fint
fina

 armborst var

tung.
tungt.
tunga.

bräm ETT-suku

Har du sett

den där
det där

vacker
vackert
vackra

 hermelinsbräm__?

armborst ETT-suku

Nu kan jag äntligen plåta

en
ett

gammal
gammalt
gamla

 armborst.

gambeson EN-suku

Den
Det

gammal
gammalt
gamla

gambeson ___ var

trasig.
trasigt.
trasiga.

blida EN-suku

Slottets

gammal
gammalt
gamla

blida var

prätigt.
prätigt.
prätigtiga.

skrivplån ETT-suku

Min
Mitt

egen
eget
egna

skrivplån är

stulen.
stulet.
stulna.

bräm ETT-suku

Någon
Något

vacker
vackert
vackra

bräm har jag inte sett här.

blida EN-suku

Den
Det

bästa blida ___ är

försvunnen.
försvunnet.
försvunna.

falkonett EN-suku

En
Ett

sådan
sådant
sådana

ful
fult
fula

falkonett blev

stulen.
stulet.
stulna.

blida EN-suku

Här du sett

vår
vårt

fin
fint
fina

blida?

skrivplån ETT-suku

Den
Det

gammal
gammalt
gamla

skrivplån ___ är

trasig.
trasigt.
trasiga.

vätska EN-suku

Du måste blanda i

kall
kallt
kalla

vätska i degen.

bräm ETT-suku

Min
Mitt

fin
fint
fina

bräm blev

dyr.
dyrt.
dyra.

armborst ETT-suku

Riddaren tog väl hand om

sin
sitt

prätigt
prätigt
prätigtiga

armborst.

fett ETT-suku

Behöver vi

kall
kallt
kalla

fett?

Seuraavissa kirjoitelman pätkissä on virheitä, jotka liittyvät substantiivien sukuun sekä adjektiivien taiputukseen. Sinun tehtäväsi on tunnistaa ja korjata ne. Huomaa, että muita virheitä, kuin substantiivien sukuun ja adjektiivien taiputukseen liittyviä, ei teksteissä ole.

Mitt självvald TV-program har mycket variation därför att jag vissa dagar har mer tid att sitta framför TV-rutan. Min idealisk TV-dag är fredag och så här ser mitt program i TV ut. Klockan 17.00 börjar en debatt och efter den ser vi barnens timme. Lillfolket får se Noppa, tecknade filmer och naturligtvis Lasse Pöysti som läser sagor. Efter att de minsta i familjen har gått till sängs kommer en halvtimme nyheter. Denna program innehåller dagens mest betydelsefulla händelser i Finland. Jag har valt den här programmet för jag tror att vi finländare vet för litet om vad som händer i vår land. Efter nyheterna kommer naturfilmer som hela familjer kan titta på. Klockan 19.30 börjar en program som handlar om kultur, matlagning osv. Efter en timme börjar musik-rutan. Den ger oss information om olika slags musik, från klassiskt musik till rock an'roll. Sedan kommer ett 30 minuter långt kvälls nytt. Den sista programmet i mitt TV-kväll är en film för fullvuxna.

Genom tiderna har hunden spelat ett stort roll i människans liv. Hundens uppgifter har förändrats. Den är inte längre bara barnens bästa vän eller husbondens jaktkamrat. Hunden måste också jobba. Hunden har ett viktig roll bl a i armén.

Nuförtiden är språkkurser ganska populära. Den populäraste landet är England. Jag var till England med tre av mina vänner. Vi hade inte för avsikt att läsa något. Vi åkte dit bara för att ha en roligt tid. Resan lyckades bra. Jag rekommenderar verkligen språkkurser till alla. Senaste juli var det bästa tid jag någonsin haft.

Ympyröi oikea muoto jokaisesta laatikosta sekä täydennä päätte annettulle viivalle.

I går tittade jag på

en
ett

trevlig
trevligt
trevliga

 program.

Han haikade omkull på is ____.

Jag lyssnar gärna på

den
det

vacker
vackert
vackra

 musik ____.

När jag blir förälder får ingen mobba

mir
mitt

 barn.

TV:n visar oss

den
det

orolig
oroligt
oroliga

 värld ____ runt omkring oss.

Han dog för att han hade fel på hjärta ____.

Sverige är inte

någon
något

stor
stort
stora

 land.

Tror du att vi tillsammans kan lösa

der
här
det
här

svår
svårt
svåra

 problem ____?

Föräldrarna besökte honom i fängelse ____.

Har du fått

någon
något

 jobb?

Tycker Du om

klassisk
klassiskt
klassiska

 musik?

Kina är

en
ett

 av de största länderna i världen.

Har du tackat henne för hjälp_____?

Alla vill helst dricka

ren
rent
rena

 vatten.

Vår
Vårt

 barn blir säkert

klok.
klokt.
kloka.

Onsdagen var

en
ett

 av de vackraste dagarna i sommar.

Jag har ytterligare

en
ett

 problem att lösa.

Vill du se

den
det

ny
nytt
nya

 program_____ i kväll?

Jag tycker att

vår
vårt

 värld har blivit skrämmande.

Behöver Du

min
mitt

 hjälp?

Har du träffat

vår
vårt

trevlig
trevligt
trevliga

 familj?

Julaftonen 1996 var

den
det

 bästa dag_____ i hela

min
mitt

 liv.

Det känns svårt att se

den
det

liten
litet
lilla

 barn_____ gråta.

Jag vill bo i

en
ett

liten
litet
lilla

 land.

Mina vänner frågar mig ofta om jag kommer ihåg

vår
vårt

 bröllopsdag.

Om vi inte är försiktiga tar

den
det

ren
rent
rena

 vattn_____ slut.

Jag vill gärna sitta och lyssna på

den här
det här

vacker
vackert
vackra

 musik_____.

BILAGA 2 Testet

TABELL 1 DEL 1: Andelen individer med rätt svar av dem som besvarat itemet, antalet bortfall och antalet samt andelen individer som markerat substantivet som obekant

	rätt svar		bortfall	obekant subst.	
	n	%	n	n	%
sommarjobb	358	94,5	-	1	0,3
del	335	88,6	1	20	5,3
hot	218	59,7	14	163	43,0
dag	345	91,0	-	3	0,8
kalium	241	64,3	4	154	40,6
förruttnelse	223	60,6	11	332	87,6
människa	369	97,6	1	1	0,3
kvart	118	31,7	7	157	41,4
hav	350	92,3	-	3	0,8
lagring	313	85,8	14	307	81,0
land	306	80,7	-	2	0,5
låt	231	62,3	8	141	37,2
dagsarbete	274	72,5	1	10	2,6
mat	289	76,7	2	8	2,1
roll	264	70,4	4	136	35,9
is	224	59,7	4	48	12,7
skåp	334	88,6	2	70	18,5
vittherhet	210	56,0	4	281	74,1
jobb	348	92,1	1	5	1,3
hamn	204	53,8	-	12	3,2
pundare	319	86,9	12	297	78,4
tid	332	87,8	1	2	0,5
bibliotek	317	83,9	1	1	0,3
sätt	297	79,4	5	104	27,4
raffinaderi	163	44,5	13	340	89,7
liv	366	96,8	1	3	0,8
bröllopsdag	309	82,0	2	41	10,8
vatten	237	62,7	1	8	2,1
förråderi	193	52,3	10	326	86,0
familj	353	93,1	-	1	0,3
gycklare	311	83,6	7	219	57,8
musik	306	81,2	2	4	1,1
småttighet	175	47,0	7	288	76,0
sammansvärjning	332	87,7	9	303	79,9
barn	309	81,5	-	2	0,5
jubileum	258	69,2	6	216	57,0
kartotek	291	77,8	5	279	73,6
skåpmat	275	73,5	5	167	44,1
program	267	70,8	2	4	1,1
värld	277	73,3	1	4	1,1
problem	339	89,4	-	2	0,5
tryck	222	59,7	7	132	34,8
hus	366	96,6	-	2	0,5

(fortsätter)

TABELL 1 (fortsätter)

fängelse	76	20,3	4	183	48,3
hädelse	282	75,8	7	217	57,3
hjärta	102	27,0	1	12	3,2
öga	143	37,7	-	14	3,7
hjärna	305	81,8	6	201	53,0
ödlar	280	75,1	6	269	71,0
bröllop	288	76,4	2	42	11,1
hjälp	165	43,8	2	9	2,4

TABELL 2 Antalet individer med ett visst svar, andelen individer av dem som besvarat itemet samt antalet bortfall

I skåpet hittades	en	357	94,7	gammal gam malt gamla	341	90,2	gambeson.					
	ett	20	5,3		20	5,3						
	bortfall	1			bortfall	1						
	en		8	2,3	Armborst et			338	96,3	var en variant av pilbågen.		
övr. suff.		5	1,4	övr. suff.		23	6,1					
bortfall		28		bortfall		32	8,4					
Har du sett	den	356	94,4	präktig präktigt präktiga	83	21,9	falkonett					
	det	21	5,6		17	4,5						
	bortf.	2			279	73,6						
	en		302	79,7	där borta?			22	5,8			
övr. suff.		23	6,1	övr. suff.		23	6,1					
bortf.		32	8,4	bortf.		32	8,4					
Den där	345	96,1	stor stort stora	88	23,2	n	316	89,5	välbevarad			
	Det där	14		3,9	12		3,2	blida		2	0,6	är
	bortfall	20			279		73,6	övr.suff.		35	9,9	välbevarade
	övr.suff.		26		bortfall		26			299	82,6	
bortfall		20		bortfall		26		bortfall		17		
En	15	4	sådan sådant sådana	17	4,5	ful fult fula	27	7,1	bräm vill mamma säkert inte ha på pälsen.			
	Ett	362		96,0	356		93,9	322		85,0		
	bortf.	2			6		1,6	30		7,9		
	bortf.		2		bortf.		2					

Du får inte låna	vår	39	10,3	fin	16	4,2	skrivplån.
	vårt	340	89,7	fint	133	35,1	
				fina	230	60,7	

Jag vill gärna se	vår	357	94,2	egen	233	61,5	falkonett.
	vårt	22	5,8	eget	18	4,7	
				egna	126	33,2	
				bortfall	2		

Min vän vill köpa	den	21	5,6	fin	9	2,4	en	19	5,4	
	det	357	94,4	fint	123	32,5	skrivplån	et	310	88,3
				fina	246	64,9	övr. suff.	22	6,3	
	bortf.	1		två alt.	1		bortf.	28		
				valda						

Jag trodde inte man kunde finna	någon	361	95,3	svensk	297	78,4	gambeson här längre.
	något	18	4,7	svenskt	16	4,2	
				svenska	66	17,4	

Riddarens	fin	18	4,7	tung.	19	5,0	
	fint	212	55,9	armborst var	tungt.	309	81,5
	fina	149	39,3	tunga.	51	13,5	

Har du sett	den där	21	5,5	vacker	8	2,1	en	16	4,5	
	det där	358	94,5	vackert	135	35,7	hermelinsbräm	et	314	89,2
				vackra	235	62,2	övr. suff.	22	6,3	
				bortf.	1		bortf.	27		

Nu kan jag äntligen plåta	en	23	6,1	gammal	27	7,1	armborst.
	ett	355	93,9	gammalt	339	89,4	
				gamla	13	3,4	
			bortf.	1			

Den	368	98,4	gammal	93	24,6	en	322	93,3	trasig.	293	78,8		
Det	6	1,6	gammalt	9	2,4	gambeson	et	3	0,9	var	trasigt.	12	3,2
			gamla	276	73,0	övr.suff.	20	5,8	trasiga.	67	18,0		
bortf.	5		bortf.	1		bortf.	34		bortf.	7			

Slottets	gammal	147	38,8	blida var	präkting	296	78,1
	gammalt	12	3,2		präktigt	14	3,7
	gamla	220	58,0		präktiga	69	18,2

Min	24	6,5	egen	22	5,8	stulen.	48	12,8	
Mitt	347	93,5	eget	265	69,9	skrivplån är	stulet.	302	80,3
			egna	92	24,3		stulna.	26	6,9
bortf.	8					bortfall	3		

Någon	16	4,2	vacker	11	2,9	bräm har jag inte sett här.
Något	363	95,8	vackert	317	83,9	
			vackra	50	13,2	
			bortfall	1		

Den	368	97,6	n	314	89,7	försvunnen.	287	76,5		
Det	9	2,4	bästa blida	t	4	1,1	är	försvunnet.	13	3,5
				övr.suff.	32	9,1		försvunna.	75	20,0
bortf.	2			bortfall	29			bortfall	4	

En	362	95,5	sådan	341	90,0	ful	311	82,1	stulen.	318	84,6	
Ett	17	4,5	sådant	21	5,5	fult	18	4,7	falkonett blev	stulet.	22	5,9
			sådana	17	4,5	fula	50	13,2		stulna.	36	9,6
										bortfall	3	

Har du sett	vår	356	93,9	fin	115	30,3	
	vårt	23	6,1	fint	15	4,0	blida?
				fina	249	65,7	

Den	26	6,9	gammal	15	4	en	29	8,2	trasig.	23	6,2		
Det	350	93,1	gammalt	127	33,6	skrivplån	et	309	87,3	är	trasigt.	306	82,0
			gamla	236	62,4		övr.suff.	16	4,5		trasiga.	44	11,8
bortf.	3		bortf.	1		bortfall	25		bortf.	6			

Du måste blanda i	kall	301	79,4	vätska i degen.
	kallt	21	5,5	
	kalla	57	15,0	

Min	26	6,9	fin	11	2,9	dyr.	16	4,3
Mitt	352	93,1	fint	153	40,4	dyrt.	333	88,8
			fina	214	56,6	dyra.	26	6,9
bortf.	1		bortf.	1		bortf.	4	

Riddaren tog väl hand om	sin	24	6,3	praktig	11	2,9
	sitt	354	93,7	praktigt	159	42,2
				praktiga	207	54,9
	bortf.	1		bortf.	2	

Behöver vi	kall	10	2,6
	kallt	328	86,5
	kalla	41	10,8

TABELL 3 Antalet och andelen individer som korrigerat itemet av samtliga försökspersoner; del 3

Mitt självvald (160; 42,2 %) **TV-program** har mycket variation därför att jag vissa dagar har mer tid att sitta framför TV-rutan. **Min idealisk** (161; 42,5 %) **TV-dag** är fredag och så här ser mitt program i TV ut. Klockan 17.00 börjar en debatt och efter den ser vi barnens timme. Lillfolket får se Noppa, tecknade filmer och naturligtvis Lasse Pöysti som läser sagor. Efter att de minsta i familjen har gått till sängs kommer en halvtimme nyheter. **Denna** (107; 28,2 %) **program** innehåller dagens mest betydelsefulla händelser i Finland. Jag har valt **den här** (202; 53,3 %) **programmet** för jag tror att vi finländare vet för litet om vad som händer i **vår** (175; 46,2 %) **land**. Efter nyheterna kommer naturfilmer som hela familjen kan titta på. Klockan 19.30 börjar **en** (185; 48,8 %) **program** som handlar om kultur, matlagning osv. Efter en timme börjar musik-rutan. Den ger oss information om olika slags musik, från **klassiskt** (142; 37,5 %) **musik** till rock an'roll. Sedan kommer ett 30 minuter långt kvälls nytt. **Den** (156; 41,2 %) **sista programmet i mitt** (86; 22,7 %) **TV-kväll** är en film för fullvuxna.

Genom tiderna har hunden spelat **ett** (67; 17,7 %) **stort** (63; 16,6 %) **roll** i människans liv. Hundens uppgifter har förändrats. Den är inte längre bara barnens bästa vän eller husbondens jaktkamrat. Hunden måste också jobba. Hunden har **ett** (66; 17,4 %) **viktig roll** bli i armén.

Nuförtiden är språkkurser ganska populära. **Den** (192; 50,7 %) **populäraste landet** är England. Jag var till England med tre av mina vänner. Vi hade inte för avsikt att läsa något. Vi åkte dit bara för att ha **en roligt** (178; 47 %) **tid**. Resan lyckades bra. Jag rekommenderar verkligen språkkurser till alla. Senaste juli var **det** (149; 39,3 %) **bästa tid** jag någonsin haft.

TABELL 4 Antalet individer med ett visst svar, andelen individer av dem som besvarat itemet samt antalet bortfall; del 4

I går tittade jag på	en	90	23,8	trevlig	88	23,3	program.		
	ett	288	76,2	trevligt	275	72,8			
				trevliga	15	4,0			
	bortfall	1		bortfall	1				
Han halkade omkull på is		<u>en.</u>	237	65,8					
		<u>et.</u>	118	32,8					
		övr. suff.	5	1,4					
		bortfall	19						
Jag lyssnar gärna på	den	303	80,2	vacker	69	18,3	<u>en.</u>	272	84,5
	det	75	19,8	vackert	36	9,5	<u>et.</u>	42	13,0
				vackra	273	72,2	övr. suff.	8	2,5
	bortf.	1		bortf.	1		bortf.	57	
När jag blir förälder får ingen mobba		min	82	21,9					
		mitt	292	78,1	barn.				
		bortf.	5						
TV:n visar oss	den	261	69,0	orolig	65	17,2	<u>en.</u>	270	73,8
	det	117	31,0	oroligt	49	13,0	värld <u>et.</u>	91	24,9
				oroliga	264	69,8	övr. suff.	5	1,4
	bortf.	1		bortf.	1		bortf.	13	
Han dog för att han hade fel på hjärta		<u>n.</u>	268	74,2					
		<u>f.</u>	86	23,8					
		övr. suff.	7	1,9					
		bortfall	18						
Sverige är inte	någon	81	21,4	stor	53	14,0	land.		
	något	297	78,6	stort	271	71,7			
				stora	54	14,3			
	bortf.	1		bortf.	1				

Tror du att vi tillsammans kan lösa	den där	56	14,8	svår	24	6,3	en	40	11,7	
	det där	323	85,2	svårt	117	30,9	problem	et	298	86,9
				svåra	238	62,8		övr. suff.	5	1,5
								bortf.	36	

Föräldrarna besökte honom i fängelse	n.	265	75,7
	f.	63	18,0
	övr. suff.	22	6,3
	bortfall	29	

Har du fått	någon	36	9,5
	något	342	90,5
	bortf.	1	

Tycker Du om	klassisk	254	67,2
	klassiskt	76	20,1
	klassiska	48	12,7
	bortfall	1	

Kina är	en	183	48,4
	ett	195	51,6
	bortf.	1	

Har du tackat henne för hjälp	en.	177	50,4
	et.	154	43,9
	övr. suff.	20	5,7
	bortfall	28	

Alla vill helst dricka	ren	110	29,0
	rent	180	47,5
	rena	89	23,5

Vår	69	18,3	klok.	50	13,2	
Vårt	308	81,7	barn blir säkert	klokt.	236	62,4
				kloka.	92	24,3
bortf.	2		bortf.	1		

Jag vill bo i	en	103	27,5	liten	101	27,0	land.
	ett	271	72,5	litet	258	69,0	
				lilla	15	4,0	
	bortf.	5		bortf.	5		

Mina vänner frågar mig ofta om jag kommer ihåg	vår	288	76,0	bröllopsdag.
	vårt	91	24,0	

Om vi inte är försiktiga tar	den	92	24,5	ren	29	7,7	en.	86	23,6
	det	284	75,5	rent	104	27,7	vattn	274	75,1
				rena	243	64,6	öv. suff.	5	1,4
	bortf.	3		bortf.	3		bortfall	14	slut.

Jag vill gärna sitta och lyssna på	den här	313	82,6	vacker	96	25,3	en	287	86,2
	det här	66	17,4	vackert	36	9,5	musik	40	12,0
				vackra	247	65,2	öv. suff.	6	1,8
							bortf.	46	

BILAGA 3

TABELL 5 Gruppmedelvärdet för andelen rätta svar för de olika skolorna

	andelen rätta svar del 1	andelen rätta svar del 2	andelen rätta svar del 3	andelen rätta svar del 4	andelen rätta svar hela testet
gymn 1	67,9	74,6	26,1	61,9	65,0
gymn 2	74,7	87,1	47,0	74,4	76,5
gymn 3	73,2	79,2	31,2	70,7	71,0
gymn 4	71,4	81,3	34,5	71,6	71,7
gymn 5	70,4	82,4	34,2	70,0	71,3
gymn 6	75,6	91,3	56,5	81,7	81,1
gymn 7	68,2	80,3	33,1	63,0	67,9
gymn 8	71,5	83,2	29,9	69,5	71,4
gymn 9	70,1	78,5	32,4	64,0	68,1
gymn 10	65,1	65,2	12,5	56,6	58,3
hela mater.	71,4	81,8	36,7	70,1	71,7

TABELL 6 Gruppmedelvärdet för andelen rätta svar betygsvis

	antalet elever	andelen rätta svar del 1	andelen rätta svar del 2	andelen rätta svar del 3	andelen rätta svar del 4	andelen rätta svar hela testet
betyg 4	22	63,8	65,9	9,4	55,4	57,5
5	43	63,1	71,9	17,4	55,8	60,2
6	49	69,5	81,5	33,1	69,2	70,4
7	51	71,5	83,6	37,6	72,4	73,0
8	52	77,8	91,0	52,6	81,5	81,1
9	40	80,0	93,4	66,5	84,5	84,7
10	13	84,0	96,5	73,8	91,0	89,4
totalt	270	72,2	83,4	40,2	72,2	73,3
hela mat.	379	71,4	81,8	36,7	70,1	71,7

YHTEENVETO

Genuskongruenssi ja genus suomalaisten lukiolaisten ruotsin oppijakielessä

Kieliopillinen suku, genus, ja genuskongruenssi esiintyvät ruotsin kielessä, mutta eivät suomen kielessä. Substantiivit ovat jakautuneet *en*-sukuisiin (utrum) ja *ett*-sukuisiin (neutrum) suurelta osin arbitraarisesti. Siitä huolimatta genus ei tuota äidinkielisille puhujille vaikeuksia, kun taas kielenoppijoille oikean suvun tietäminen ja oikean muodon käyttäminen on usein ongelmallista. Äidinkielenään ruotsia puhuvat lapset oppivat kieliopillisen suvun ja genuskongruenssin nopeasti, eikä heidän tähänastisissa tutkimuksissa ole havaittu tekevän juuri lainkaan genusvirheitä.

Tässä tutkimuksessa analysoidaan *en*- ja *ett*-suvun muotojen käyttöä suomenkielisten ruotsinoppijoiden kirjallisessa tuotoksessa. Lisäksi tarkastellaan adjektiivin *a*-muodon osaamista. Materiaali koostuu 342 lukiolaisen kirjoittamista aineista, joissa esiintyneet 14484 nominaalilauseketta on analysoitu, sekä testistä, johon osallistui 379 oppilasta kymmenestä Keski-Suomen alueen eri lukiosta. Aineiden osalta tuloksia verrataan Anders-Börje Anderssonin (1992) tutkimukseen, jossa genusmuotojen käyttöä tutkittiin Ruotsissa asuvien kielenoppijoiden suullisessa tuotoksessa.

Aineiden analyysissä kävi ilmi, että utrum hallitaan paremmin kuin neutrum: 97,1 % niistä tapauksista, joissa kohdekielessä pitää olla *en*-suvun muoto (4761/4905), on oikein, kun taas vastaava osuus *ett*-suvun kohdalla on 87,2 % (1525/1749). Utrum-sukuiset sanat ovat ruotsin kielessä yleisempiä kuin neutrum-sukuiset, joiden osuus on vain 20-30 %. Kaiken kaikkiaan kieliopillisen suvun merkitseminen ei näyttänyt tuottavan oppilaille vaikeuksia, sillä virheellisten tapausten osuus kaikista on vain 5,5 % (368/6654).

Vertailtaessa vieraankielenoppijoiden ja ruotsia toisena kielenä kohde- maassa oppivien tuotosta (Andersson 1992) havaittiin, että molemmille ryhmille neutrum-suku tuottaa enemmän vaikeuksia kuin utrum, mutta suomalaiset lukiolaiset hallitsevat *ett*-suvun muotojen käytön paremmin: erot ryhmien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. Tulos antaa viitteitä siitä, että formaalista

opetuksesta on hyötyä. Oppilaat, joille jo alusta lähtien tehdään selväksi, että ruotsin kielessä on *en-* ja *ett-*suku ja joille specifisti opetetaan substantiivien taivutusta, pystyvät ehkä paremmin havaitsemaan ilmiön ja kiinnittämään siihen huomiota, kun taas informaalit oppijat kohtaavat vain kohdekielen, jota utrummuodot dominoivat (70-80 %). On kuitenkin huomattava, että osa oppijaryhmi- en välisistä eroista johtunee siitä, että tämän tutkimuksen materiaalina on kirjallinen tuotos, kun taas Anderssonin materiaali on suullista.

Aineiden osalta tutkittiin seuraavia genustaipuvia kategorioita: epämääräistä artikkelia (*en, ett*), määräistä, erillistä artikkelia (*den, det*), pronominaalisia attribuutteja (esim. *min, mitt, den här, det här, denna, detta*), määräistä loppuartikkelia (*bilen, huset*) ja adjektiivi- ja partisiippiattribuutteja (*en fin bil, en nymfälad bil*). Tutkittujen oppikirjojen teksteissä loppuartikkeli on genusmuodoista yleisin, sen osuus on 47-52 %. Adjektiivi- ja partisiippimuotojen osuus on 9-14 % ja määräisiä, erillisiä artikkeleja on vain 3-7 %. Aineissa oli oikean suvun merkintä määräisen loppuartikkelin kohdalla lähes virheetöntä (98,3 % oikein). Oikeiden muotojen osuus oli yhtä huomattava myös ruotsia toisena kielenä oppivilla Anderssonin (1992) tutkimuksessa. Sekä utrum- että neutrum-suku merkittiin loppuartikkeleissa melkein yhtä virheettömästi. On mahdollista, että määräinen loppuartikkeli opitaan kokonaisuutena yhdessä substantiivin kanssa. Tähän viittaa mm. se, että ainemateriaalissa esiintyy *en bilen* -tyyppisiä rakenteita. Toiseksi helpoin kategoria genustaipuvista muodoista on epämääräinen artikkeli, jonka kohdalla 93,7 % tapauksista on oikein. Genuskongruoivissa pronominaalisissa attribuuteissa oikean suvun merkitsintä käytettiin 91,5 %:ssa tapauksista. Useimmin väärän suvun muoto esiintyi attribuuttina käytettävissä adjektiiveissa ja partisiipeissa, 88,4 %, sekä määräisen, erillisen artikkelin kohdalla 85,6 %.

Tarkasteltaessa määreen, substantiivin ja suffiksin välisiä riippuvuuksia loglineaarisen monimuuttuja-analyysin avulla, havaittiin, että substantiivin suku ja suffiksin suku kongruoivat vahvemmin kuin määreen suku ja suffiksin suku. Tulosta selittää osittain se, että suffiksin ja substantiivin välinen yhteys on morfologinen - suffiksi on sidottu morfeemi, osa substantiivia, kun taas määreen ja suffiksiartikkelin suhde on syntaktinen. Määreet ovat vapaita morfeemeja, eivätkä ne esiinny taivutuskaavassa (*en bil, bilen, bilar, bilarna*). Koska suffiksiartikkelit ovat hyvin frekventtejä mm. oppikirjojen teksteissä, on todennäköistä, että ne opitaan kokonaisuutena substantiivin kanssa. Oikea suffiksiartikkelin muoto ei sen sijaan näytä auttavan oppijoita määreen muodon valinnassa, ehkä juuri siksi, että substantiivi ja suffiksiartikkeli on opittu kokonaisuutena. Materiaalissa esiintyy virheellisiä rakenteita kuten esimerkiksi *min sommarlovet, vårt världens*, joissa päättien suku on merkitty oikein, mutta määre on väärää sukua.

Oppijoiden on helpompi tuottaa adjektiiviattribuutista oikean suvun muoto, kun sitä edeltää määre kuin jos määrettä ei ole. Oikeiden muotojen osuus on prosentuaalisesti korkeampi tapauksissa *en/någon röd bil* (97,4 %) / *ett/något rött hus* (96,1 %) kuin tapauksissa *röd vätska* (86,8 %) / *rött vin* (61,2 %).

Tarkasteltaessa nominaalilausekkeita, joissa esiintyy kaksi tai useampia genustaivutettuja muotoja, kongruoivat nämä muodot 90,8 %:ssa tapauksista. Nominaalilausekkeita, joissa genusmuodot kongruoivat, mutta ovat päinvas- taista sukua kuin kohdekielessä (esimerkiksi *ett djupt vänskap, en riktig ställe*) on

noin 4 %. Lopuissa tapauksissa on samassa NP:ssä sekä utrum- että neutrum-muotoja: *roligt tiden, min helt liv*.

Erialaisten pääsanojen vaikutusta adjektiivisen predikatiivin muotoihin tutkittaessa havaittiin, että kun pääsanana oli yksikön persoonapronomini tai indefiniittipronomini *man*, oikeiden muotojen osuus on suuri, 90,3 % (*Hon var flitig*). Formaaliin subjektiin liittyvistä predikatiiveista oikeita on 87,1 % (*Det var fint*). Kun pääsanana on monikollinen substantiivi, tapauksista osattiin 86,6 % (*Flickorna var flitiga*). Yksiköllisen substantiivin ollessa subjektina, predikatiivin muoto on oikea 82,4 %:ssa niistä tapauksista, joissa substantiivin suku oli merkitty (*Bilen är röd*). Silloin kun merkintä puuttui, oikeita muotoja on 75,5 % (*Hans bil var röd*). Yllättävintä on, että monikollisen pronominin ollessa pääsanana vain 74,4 % tapauksista oli oikein (*De var fattiga*). Tulos viittaa siihen, että pronomineilla on eri asema pääsanana kuin substantiiveilla, joissa on formaali monikon tunnus.

Aineissa lukiolaiset käyttivät genustaivutettuja muotoja adjektiivisista attribuuteista myös sellaisten määreiden jälkeen, jotka ruotsin kielessä vaativat adjektiivien heikkoa taivutusta, ts. *-a*-muodon käyttöä. Adjektiiviattribuutti osataan parhaiten taivuttaa määräisen artikkelin jälkeen (92,1 % oikein, *den röda bilen*). Pronominaalisten attribuuttien, kuten *min, din, den här* jne., jälkeen 83,3 % tapauksista on oikein, genetiiviattribuutin jälkeen oikein muotojen osuus on 86,7 %. Monikollisten substantiivien yhteydessä adjektiivin *-a*-muoto hallitaan parhaiten (97,6 % *gröna bilar, de gröna bilarna*). Joissakin tapauksissa *-a*-muoto yhdistettiin sellaiseen yksikölliseen substantiiviin, jota edelsi *en, någon* tai *varje* (*en stora hund*). Tällaisia virheitä esiintyy eniten lukion ensimmäisen luokan oppilailla.

Aineiden analyysin perusteella voidaan päätellä, että kieliopillisen genuksen merkintä muodostaa suuremman ongelman kuin pronominien *han, hans, honom* ja *hon, hennes, henne* käyttö. Vaikka suomen kielessä mainittuja pronomineja vastaa vain yksi muoto *hän*, oppilaat eivät tehneet tässä virheitä. On muistettava, että tulos perustuu kirjoitettuun kieleen. Kokemus osoittaa, että puhutussa kielessä pronominien *hon* ja *han* käyttö ei ole aivan ongelmatonta.

Tutkimuksen materiaalia laajennettiin testillä, koska eräitä rakenteita, mm. adjektiiviattribuutteja, määräisiä, erillisiä artikkeleita ja päätteellä johdettuja substantiiveja, esiintyy aineissa hyvin vähän ja koska proseduraalisen ja deklaraatiivisen tiedon erottaminen ei ainemateriaalissa ole mahdollista. Testiin osallistui 379 lukion viidennen ja kuudennen kurssin oppilasta kymmenestä Keski-Suomen alueen koulusta. Päinvastoin kuin ainemateriaalissa, kouluarvosana korreloi testin tulosten kanssa. Se että ylioppilasarvosana ja genusvirheiden määrä eivät aineissa korreloineet, johtunee siitä, että genusvirheet eivät olet tärkeä kriteeri arvostelussa.

Ensimmäisessä osatestissä oppilaita pyydettiin ottamaan kantaa 51:een ilman kontekstia esitetyn substantiivin sukuun (*en*-suku - *ett*-suku). Heitä pyydettiin vastaamaan myös siinä tapauksessa, että substantiivi on heille outo ja rastittamaan sarake "substantiivi outo". Helpoimmat substantiivit kuuluivat tutujen, so. oppikirjojen tekstikappaleissa usein esiintyvien, sanojen ryhmään. Frekventtien substantiivien joukosta *land, sätt* ja *värld* tuottivat oppilaille vaikeuksia sekä tässä tehtävässä että testin neljännessä osassa. Toisaalta taas

eräiden *-ing* ja *-are* loppuisten substantiivien suku oli osattu, vaikka oppilaiden enemmistö oli merkinnyt ne oudoiksi. Vaikeimpia substantiiveja olivat ne, jotka ovat poikkeuksellisesti eri sukua kuin suurin osa samanloppuisista. Vaikein oli *fängelse*, jonka suvun vain 20,3 % oppilaista oli merkinnyt oikein. *-a*-loppuisista ongelmia tuottivat *hjärta* (27 %) ja *öga* (37,7 %). Useat oppilaat ymmärtävät, että tietyillä päätteillä on merkitystä substantiivin suvun määräytymisessä, mutta oppilaat voisivat entistä paremmin hyödyntää suffikseja sanan suvun päättelemisessä.

Testin toisessa osassa substantiivit oli valittu niin, että ne olisivat, mikäli mahdollista, oppilaille outoja. Substantiivin suku oli sen sijaan annettu. Tehtävät olivat monivalintatyyppiä sekä oikean loppuartikkelin täydentämistä. Oletuksena oli, että koska suku oli annettu, oppilaat pystyisivät miltei sataprosenttisesti valitsemaan oikean muodon artikkeleista ja pronominaalisista attribuuteista. Adjektiiviattribuutin kohdalla valinnan puolestaan oletettiin tuottavan vaikeuksia, koska sen muoto vaihtelee edeltävän määreen mukaan: toiset määreet vaativat genustaivutettua muotoa (*en röd bil, någon röd bil*), toiset taas *-a*-muotoa (*min röda bil, den röda bilen, Lasses röda bil*). Tulokset vahvistivat asetetun hypoteesin, mutta määreiden oikean muodon valinta oli oletettua vaikeampaa. Adjektiiviattribuutin *-a*-muoto osattiin keskimäärin vain 60 prosenttisesti, mikä on melko alhainen luku. Tätä tulosta saattaa selittää se, että kielenopetuksessa on viime vuosina vallinnut kommunikatiivinen suuntaus, jonka mukaan tärkeintä on viestin ymmärrettävyys, virheettömyys on toissijaista. Genus- ja genuskongruenssivirheet eivät useinkaan vaikuta ymmärrettävyyteen. Lisäksi kieliopillinen suku puuttuu mm. englannin kielestä, jota useimmat lukiolaiset ovat lukeneet ensimmäisenä vieraana kielenä.

Vaikeimmaksi testimuodoksi osoittautui se, jossa lukiolaisten tuli itse tunnistaa tekstissä olevat substantiivien sukuun ja adjektiiviattribuuttien taivutukseen liittyvät virheet ja korjata ne. Vain 2 % oppilaista sai tehtävästä täydet pisteet ja peräti 15 % ei ollut onnistunut korjaamaan yhtään virhettä. Tehtävä osoittautui tunnistamistehtävänä liian vaikeaksi. Jos ne rakenteet, joiden kieliopillisuutta oppilaiden haluttiin arvioivan, olisi merkitty tekstiin, useampi olisi luultavasti osannut korjata virheitä.

Viimeinen tehtävä oli identtinen testin toisen osan kanssa, paitsi että substantiivin sukua ei ollut annettu. Suurin osa substantiiveista oli sellaisia, jotka esiintyvät oppikirjan teksteissä. Tulokset olivat ennakkohypoteesin mukaisia: tässä osassa virheitä tehtiin enemmän kaikissa tutkituissa genustaivuvissa kategorioissa kuin testin toisessa osassa, jossa substantiivit olivat outoja, mutta niiden suku oli annettu. Adjektiiviattribuutin *-a*-muoto osattiin keskimäärin hieman paremmin kuin toisessa osassa, mihin vaikuttanee se, että eniten virheitä tuottaneet tapaukset adjektiivin *-a*-muodoista (genetiivin jälkeen *riddarens fina armborst, slottets gamla blida*) puuttuivat. Rakenteissa *rent vatten* ja *klassisk musik*, joissa adjektiivia ei edellä mikään määre, oikean muodon osaaminen oli keskimäärin vain 57 prosenttista. Vain 52 % oppilaista oli valinnut neutraalisen artikkelin lausekkeessa *ett av de största länderna*.

Oppilaat eivät olleet kovinkaan systemaattisia genus-valinnoissaan. Sillä minkä suvun he olivat rastittaneet testin ensimmäisessä osassa (substantiivit esiintyivät ilman kontekstia), ei ollut suurtakaan yhteyttä sen kanssa, minkä

suvun muotoja he valitsivat saman substantiivin määreistä testin viimeisessä osassa. Eräät substantiivit esiintyivät useissa eri konteksteissa neljännessä osassa. Oppilaiden genus-valinnat näiden substantiivien kohdalla olivat kohtalaisen, mutta eivät täysin konsekventteja. Substantiivin suku ei näytä olevan inherentti piirre oppijakielessä, kuten se on äidinkielisillä. Variaatio on tyyppillistä oppijakielelle, eikä genus voi luonnollisestikaan olla inherentti piirre oppimisen alkuvaiheissa. Oppijakielessä virheettömyyteen vaikuttaa kuitenkin sekä kyseessä oleva substantiivi, että se, missä kontekstissa suvunmerkit sin esiintyy. Tiedetyt substantiivit ovat vaikeampia kuin toiset (esim. *dag* osataan paremmin kuin *sätt*) ja tiedetyt kontekstit ovat vaikeampia kuin toiset (esim. adjektiiviattribuutin genus ja predikatiivisen adjektiivin genus ovat vaikeampia kuin epämääräisen artikkelin genus).

Määräisen loppuartikkelin suku osattiin miltei virheettömästi ainemateriaalissa. Testin toisessa osassa, jossa substantiivit olivat oppilaille outoja, mutta niiden suku oli annettu, oikean suffiksin tuottaminen oli vaikeaa: 8 %:ssa DET (ADJ) N+SUF -tapauksista päätte oli jätetty kokonaan täydentämättä ja 6 %:ssa päätte oli joku muu kuin utraalinen tai neutraalinen loppuartikkeli, esim. monikon päätte, verbin päätte tms. Testin viimeisessä osassa, jossa substantiivit olivat tuttuja eikä sukua oltu annettu, poisjätettyjen määrä oli samaa luokkaa, mutta muita päätteitä kuin loppuartikkeleita oli vain 1 % tapauksista. Vaikeutena oli oikean suvun tietäminen, määreen suku ja päätteen suku sen sijaan kongruoivat, toisin kuin ainemateriaalissa. On todennäköistä, että vapaassa tuotoksessa, kuten aineissa, oppilaat valitsevat substantiivit aktiivisesta sanavarastosta, jossa N+SUF on tallennettu kokonaisuutena. Kun oppilaat eivät voi itse valita substantiivia, ei suffiksiartikkelin oikean suvun tuottaminen välttämättä ole helpompaa kuin muidenkaan genustaipuvien kategorioiden. Ne tapaukset, joissa monikon muoto (*barnen*) muistuttaa yksikön utraalista loppuartikkelia (*bilen*), näyttävät tuottavan oppilaille vaikeuksia.

Kysymystä siitä, kuinka genus edustuu aivoissa äidinkielisillä, ei ole vielä ratkaistu. Onko kyse säännöistä (genustilldelningsregler), onko genus yksi piirre mentaalisen leksikon jokaisessa substantiivissa vai onko mahdollisesti kyse neuroverkosta (konnektionistinen malli), on vailla lopullista ratkaisua. Se mikä on totta äidinkielisen puhujan osalta ei välttämättä päde oppijakielessä. Anderssonin (1992) ja ainemateriaalin analyysin pohjalta näyttäisi siltä, että substantiivin yksikön määräinen muoto (*bilen, huset*) on avain genuksen oppimiseen. Opetuksessa tätä muotoa voitaisiin ehkä käyttää enemmän hyväksi kuin tähän asti.